

Житомирський державний університет імені Івана Франка
Міністерство освіти і науки України

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

ФАМІЛЯРСЬКА ЛАРИСА ЛЕОНІДІВНА

УДК 37.091.39:374.7:37.014.54

ДИСЕРТАЦІЯ

**РОЗВИТОК ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНОЇ
МОБІЛЬНОСТІ ПЕДАГОГА В ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ
ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ОСВІТИ**

13.00.04 – теорія і методика професійної освіти
015 Педагогічні науки

Подається на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____ Л.Л. Фамілярська
(підпис)

Науковий керівник

Антонова Олена Євгеніївна,
доктор педагогічних наук, професор

Житомир – 2017

Примітка. Відомості щодо грифа секретності та напис «Прим. № ____» наводять за необхідності.

АНОТАЦІЯ

Фамілярська Л.Л. Розвиток інформаційно-комунікаційної мобільності педагога в освітньому середовищі післядипломної освіти. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. – Житомирський державний університет імені Івана Франка, Житомир, 2018.

Дисертаційна робота є теоретико-експериментальним дослідженням проблеми розвитку інформаційно-комунікаційної мобільності педагога в освітньому середовищі післядипломної освіти.

Актуальність проблеми дослідження зумовлено динамічним розвитком сучасних технологій, що змінюють усі сфери життя людини. Як наслідок, сучасна освіта має швидко адаптуватися до потреб економіки, суспільства та надавати педагогам такі знання, які дозволяють їм бути конкурентоспроможними фахівцями.

Необхідність наукового пошуку у зазначеному напрямку проблеми підтверджено наявними суперечностями, що виявлено на основі аналізу психолого-педагогічних джерел між: вимогами глобалізованого суспільства та держави до здійснення педагогічної діяльності у відкритому інформаційно-освітньому середовищі, що набуло ознак мобільності, та неготовністю педагога до розвитку інформаційно-комунікаційної мобільності; соціальним замовленням на розвиток інформаційно-комунікаційної мобільності педагога в освітньому середовищі та необхідністю динамічного оновлення науково-методичного забезпечення підвищення кваліфікації педагога у післядипломній освіті; необхідністю розвитку інформаційно-комунікаційної мобільності педагога та відсутністю в означеному напрямі напрацювань в післядипломній освіті. Зазначене потребує пошуку педагогічних інновацій, спрямованих на її розвиток в освітньому середовищі післядипломної педагогічної освіти.

У роботі вперше теоретично розроблено, науково обґрунтовано, експериментально перевірено та впроваджено модель розвитку інформаційно-

комунікаційної мобільності педагога в освітньому середовищі післядипломної освіти. Проаналізовано сутність і взаємозв'язок базових понять дослідження. Визначено наукові підходи, принципи організації навчання педагогів для забезпечення розвитку досліджуваної мобільності у курсовий та міжкурсний період підвищення кваліфікації. Виділено та аргументовано структурні компоненти, критерії та показники інформаційно-комунікаційної мобільності педагога, умови їх розвитку. Виявлено ефективність розробленої моделі, що зумовлює оновлення підходів до організації підвищення кваліфікації педагога в освітньому середовищі післядипломної освіти. Основні результати дисертаційної роботи впроваджено в навчальний процес закладів післядипломної педагогічної освіти.

Практичне значення результатів дослідження полягає у тому, що розроблено програму «Розвиток інформаційно-комунікаційної мобільності педагога», науково-методичні матеріали «Методичні основи розвитку інформаційно-комунікаційної мобільності педагога в післядипломній освіті» та «Діагностичний інструментарій розвитку інформаційно-комунікаційної мобільності педагога», карта розвитку інформаційно-комунікаційної мобільності педагога для застосування в процесі самоаналізу і самопланування особистісно-професійних змін, які можуть бути використані як ресурсне забезпечення розвитку досліджуваної мобільності у курсовий та міжкурсний період підвищення кваліфікації педагога.

Матеріали дослідження можуть слугувати у якості наукової бази подальшого вдосконалення підходів до організації підвищення кваліфікації педагога в освітньому середовищі післядипломної освіти.

Експериментальне дослідження проведено у три етапи, в ході яких реалізовано низку завдань.

Розкрито ступінь досліджуваної проблеми у психолого-педагогічній, соціальній, філософській літературі та практичній діяльності закладів післядипломної педагогічної освіти.

На основі узагальнення багатоаспектних наукових підходів до сутнісних

характеристик базових категорій «мобільність», «інформація», «комунікація» обґрунтовано визначення авторського розуміння поняття «інформаційно-комунікаційна мобільність педагога» як здатності швидко адаптуватися в освітньо-розвивальному середовищі професійної діяльності з використанням інформаційно-комунікаційних технологій.

Виокремлено методологічні засади розвитку інформаційно-комунікаційної мобільності педагога у післядипломній освіті, які дозволяють сформулювати цілісно-логічне бачення структури і змісту розвитку інформаційно-комунікаційної мобільності педагога в освітньому середовищі післядипломної освіти, діалектичний взаємозв'язок усіх її компонентів.

Розвиток інформаційно-комунікаційної мобільності педагога у післядипломній освіті розуміємо як адаптацію фахівця до комп'ютерно-опосередкованої взаємодії в середовищі навчальної та професійної діяльності, яка характеризує процес руху педагога від нижчого до більш високого рівня інформаційно-комунікаційної мобільності.

В роботі окреслено сутнісні характеристики післядипломної освіти, особливості організації освітнього процесу у закладах післядипломної педагогічної освіти. Післядипломну освіту розуміємо як галузь освіти дорослих та органічну складову неперервної освіти.

Охарактеризовані особливості організації освітнього процесу у закладах післядипломної педагогічної освіти та проектування сучасного освітнього середовища в післядипломній освіті дозволяють створити і впровадити єдиний комплекс інтегрованих освітніх стратегій, спрямованих на реалізацію розвитку інформаційно-комунікаційної мобільності педагога в курсовий та міжкурсний період.

Набуло подальшого розвитку поняття «освітнє середовище післядипломної освіти», яке розуміємо як сукупність умов, що забезпечують організацію навчальної взаємодії та професійного розвитку педагога з урахуванням його потреб, можливостей відповідно до вимог освітньо-кваліфікаційної характеристики.

З'ясовано, що на сучасному етапі актуалізовано інтеграцію традиційного та електронного навчання, оскільки використання можливостей інформаційно-комунікаційних технологій дозволяє організовувати навчальний процес інваріантно до місця і часу перебування його учасників, синхронно чи асинхронно. Це сприяє побудові індивідуальної освітньої траєкторії розвитку інформаційно-комунікаційної мобільності в освітньо-розвивальному середовищі. Освітньо-розвивальне середовище визначено як сукупність умов для здійснення вмотивованої конструктивної навчальної взаємодії педагогів з урахуванням їхніх потреб та можливості самовдосконалення.

Удосконалено підходи до організації освітнього середовища післядипломної освіти (зміст, засоби та шляхи взаємодії викладачів і педагогів у курсовий та міжкурсний період підвищення кваліфікації), зокрема спроектовано освітньо-розвивальне середовище післядипломної педагогічної освіти з використанням можливостей інформаційно-комунікаційних технологій.

Обґрунтовано та виокремлено структурні компоненти теоретичної моделі інформаційно-комунікаційної мобільності педагога, кожному з яких властива функція: когнітивно-особистісному – мотиваційна, соціально-діяльнісному – адаптаційна, оцінно-рефлексивному – регуляційна.

Визначено рівні інформаційно-комунікаційної мобільності педагога у межах сутнісних характеристик виокремлених критеріїв (поінформованість, комунікативність, рефлексивність) та показників (розуміння гнучкості комунікаційної взаємодії онлайн, саморозуміння, готовність до саморозвитку інформаційно-комунікаційної мобільності, варіативність реалізації творчого потенціалу, використання онлайн технологій), а саме: інтуїтивно-репродуктивний, конструктивно-пошуковий, творчо-продуктивний.

Виявлено, теоретично обґрунтовано й експериментально перевірено психолого-педагогічні умови розвитку інформаційно-комунікаційної мобільності педагога в післядипломній освіті: зміст, форми навчання, цілеспрямовані методи розвитку самопізнання, самовдосконалення з урахуванням андрагогічного підходу в процесі розвитку інформаційно-комунікаційної мобільності,

врахування властивостей особистості, які забезпечують розвиток складових інформаційно-комунікаційної мобільності, створення освітньо-розвивального середовища, спрямованого на розвиток адаптивної здатності педагога в післядипломній освіті.

Розроблено та науково обгрунтовано модель розвитку досліджуваної мобільності в освітньому середовищі післядипломної освіти, в якій виокремлено структурно-функціональні взаємозалежні блоки: концептуально-цільовий, процесуально-змістовий, оцінно-результативний.

Розроблена модель адаптована до ринкових вимог, базується на взаємодії існуючих і нових форм освіти, враховує специфіку навчання дорослих, вміщує науково-методичні матеріали, рекомендації щодо організації розвитку інформаційно-комунікаційної мобільності педагога в процесі підвищення кваліфікації та є відкритою.

Комплексність та взаємозумовленість складових моделі (мети, принципів, умов, етапів, напрямів експериментального навчання) свідчать про системність і керованість процесу розвитку інформаційно-комунікаційної мобільності педагога в освітньому середовищі післядипломної освіти. У разі потреби кожен її структурний компонент може бути оновлений відповідно до об'єктивних обставин.

Згідно з дослідницькою моделлю розвитку інформаційно-комунікаційної мобільності педагога обгрунтовано діагностичний інструментарій для вимірювання показників розвитку складових інформаційно-комунікаційної мобільності та перевірки умов їх розвитку.

Використання методів математичної статистики (факторний, дисперсійний аналіз) в процесі обробки діагностичних даних експерименту дозволило виділити показники, що є найбільш впливовими факторами розвитку інформаційно-комунікаційної мобільності та які враховано під час розроблення змісту програми дослідження «Розвиток інформаційно-комунікаційної мобільності педагога».

Доведено ефективність авторської моделі та методики розвитку інформаційно-комунікаційної мобільності педагога в освітньому середовищі післядипломної освіти. Ефективність застосованих впливів підтверджено динамікою змін у контрольній та експериментальних групах. Отримані цифрові дані демонструють значущі зміни, а саме: збільшилась кількість учителів творчо-продуктивного, конструктивно-пошукового рівня та зменшилась кількість інтуїтивно-репродуктивного рівня у всіх групах експериментального дослідження, що є позитивним. Отримані результати підтвердили ефективність програми розвитку інформаційно-комунікаційної мобільності педагога та стали підґрунтям для розробки науково-методичних матеріалів щодо активізації розвитку інформаційно-комунікаційної мобільності педагога в післядипломній освіті для використання в закладах післядипломної педагогічної освіти, керівниками освітніх навчальних закладів, методистами міських/районних методичних кабінетів (центрів), об'єднаних територіальних громад.

Ключові слова: післядипломна освіта, педагог, освітнє середовище, інформаційно-комунікаційна мобільність, розвиток інформаційно-комунікаційної мобільності.

ABSTRACT

Familiarskaya L.L. Information and communication mobility development of the teacher in the environment of postgraduate education. – Manuscript.

The dissertation for a scientific degree of PhD in Pedagogy, specialty 13.00.04 – theory and methodology of professional education. – Zhytomyr State University named after Ivan Franko, Zhytomyr, 2018.

The dissertation is a theoretical and experimental research of the teacher's information and communication mobility development in the educational environment of postgraduate education.

The urgency of the problem is due to the dynamic development of modern technologies and changes in all spheres of human life. Modern postgraduate education should quickly adapt to the needs of the economy and society and provide teachers with the knowledge that enables them to be competitive specialists.

The necessity of scientific research in this direction of the problem is confirmed by the existing contradictions, which was discovered on the basis of the of psychological and pedagogical sources analysis between: the requirements of a globalized society and the state to the implementation of pedagogical activities in the open informational and educational environment and the teacher's unreadiness for the development of information and communication mobility; a social order for the teachers development of information and communication mobility in the educational environment and the need for a dynamic upgrade of scientific and methodological support for teacher training in postgraduate education; the need for special attention to the teachers development of information and communication mobility and the lack of a specific direction of work in postgraduate studies. Mentioned above needs a search for pedagogical innovations aimed to the developing research problem in the educational environment of postgraduate pedagogical education.

In this work theoretically developed, scientifically substantiated, verified experimentally, and introduced the development model of teacher's information and communications mobility in the educational environment of postgraduate education. Analyzed essence and interconnection of basic concepts. Defined scientific approaches, principles of teachers training to ensure the development of mobility in the course and intercourse training period. Selected and bring in structural components, criteria and indicators for the information and communications mobility of the teacher, conditions of their development. Discovered the effectiveness of the developed model that makes improvement of teacher's qualification approaches to update and adapt. The main results of the thesis introduced in the educational process of in-service teacher training institutions.

The practical value of the research results is that developed by the program: «Development of teacher's information and communications mobility, instructional materials», scientific and methodical materials «Methodological basis of the teacher's development of information and communication the mobility in the educational environment of postgraduate education» and «Diagnostic toolkit for teacher's development of information and communications mobility», roadmap of the teacher's

information and communication mobility development for usage in the process of self-analysis and self-planning of personally-professional changes that can be used as a resource support for the development of researched mobility in the course and inter-curricular period of teacher training.

Materials of this research can serve as a scientific basis for further improvements in approaches to organization of teacher training in the educational environment of postgraduate education.

Experimental research was conducted in three stages during which realized a number of tasks.

Revealed the extent of the problems in the psychological, pedagogical, social, philosophical, literature and practice of postgraduate teacher's education institutions.

A generalization of the multiaspect scientific approaches to the essential characteristics of the basic categories of «mobility», «information», «communication» allowed to substantiate and define the author's understanding of the concept of «information and communications mobility of teacher».

The term «teacher's information and communications mobility» is defined as the ability to quickly adapt in the educational environment of professional activity with the usage of information and communication technologies.

Highlighted the methodological bases for the development of teacher's information and communication mobility in postgraduate education. This allows you to establish all-logical vision of the structure and content of the development teacher's information and communications mobility in the educational environment of postgraduate education, the dialectical relationship of all its components.

Clarified the concept – «development of teacher's information and communication mobility in postgraduate education». Understand it as a specialist adaptation to computer-mediated interactions in the environment of academic and professional activities, improving the level of information and communication networks and mobility.

Outlined despite characteristics of postgraduate education, the peculiarities of educational process organization in institutes of postgraduate teacher training.

Postgraduate education interpreting as the industry of adult education and organic component of continuous education.

Highlighted main features of the educational process organization in institutions for postgraduate teacher education and modern educational environment in postgraduate education. This allows you to create and implement complex integrated educational strategies. They are aimed to the realization of the development of teacher's information and communications mobility in course and intercourse training period.

Acquired developing of the concept of «Educational environment for postgraduate education». Understand it as a set of conditions specially organized by the environment in which deployed academic interaction in accordance with the requirements of educational qualification characteristics of teacher.

It is shown, that at the present stage, actualized the integration of traditional and e-learning. Using information and communication technologies allows to organize the educational process invariant to the place and time of its participants, synchronously or asynchronously. This contributes to the construction of individual educational trajectory of development information and communications mobility in the educational environment. Educational environment is defined as a set of conditions for the implementation of constructive teacher's interaction in regard to their needs and opportunities for self-improvement.

Improved approaches to organization of the educational environment of postgraduate education (content, tools and ways of interaction between teachers and teachers in course and intercourse training period). Designed educational environment of postgraduate teacher training using the possibilities of information and communication technologies.

Substantiated and highlighted structural components of the theoretical information and communication mobility model.

Determined the level of teacher's informational and communications mobility: intuitive-reproductive, structurally-search, creative and productive.

Discovered, theoretically grounded and experimentally validated psychological and pedagogical conditions for the development of teacher's information and communications mobility in postgraduate education: deliberate methods of developing self-knowledge, properties personality that ensure the development of the components of the information and communications mobility, creating educational developing environment aiming to the development of the adaptive ability of teacher in postgraduate education.

Developed and scientifically grounded model of development mobility in the educational environment of postgraduate education. Outlined structural-functional interdependent blocks: conceptually-target, process-semantic, evaluative-productive.

Inclusiveness, integrity and interconditionality of the components in model (the purpose, principles, conditions, stages, areas of experiential learning) testifies to the systematization and control of the development teacher's information and communication in mobility the educational environment of postgraduate education.

The developed model is adapted to the market requirements, based on the interaction of existing and new forms of education, taking into account the specificity of teaching adults, contains scientific and methodical materials, recommendations concerning the development of information and communication the mobility of teacher in the process of training and is open. If necessary, each of its structural components can be updated according to the objective circumstances.

According to the research model of teachers' information and communications mobility development diagnosed instruments for the indicators measurement of the information and communication mobility components development and conditions of their development.

Mathematical statistics methods usage (factor, analysis), in the course of processing data of the experiment allowed to select the most influential indicators of development information and communication mobility. This is taken into account in developing the content of the program «development of information and communications mobility of the teacher».

Proven efficiency of the author's model of teacher's information and communications mobility development in the educational environment of postgraduate education. The effectiveness of the applied approaches confirmed by dynamics of changes in the control and experimental groups. Received digital data demonstrating the significant changes: increased the number of teachers of creative-productive and structurally-search levels, decreased the number of intuitive-reproductive level in all experimental groups. The results confirmed the effectiveness of the teacher's information and communications mobility development program and became the basis for the development of methodological materials for stepping up the development of information and communications mobility of teacher in postgraduate education for usage in institutes of postgraduate teacher training, by heads of educational establishments, methodists of urban/regional methodical offices (centers) and united communities.

Key words: postgraduate education, teacher, educational environment, information and communication mobility, development of information and communication mobility.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Фамілярська, Л.Л., 2011. Аналіз стану та перспективи інформатизації загальноосвітніх закладів Житомирської області. *Інформаційні технології і засоби навчання*, [online], №24. Доступно: www.goo.gl/rWx1mJ [23.06. 2017].
2. Фамілярська, Л.Л. та Запорожцева, Ю.С., 2012. Блог як середовище неперервного професійного розвитку вчителів англійської мови. *Інформаційні технології і засоби навчання*, [online], №2 (28). Доступно: www.goo.gl/fwXfwW [29.07. 2017].
3. Фамілярська, Л.Л., 2014. Мобільність як перспективна складова сучасного освітнього процесу. *Інформаційні технології і засоби навчання*, [online]. Том 41, №3, с.117-127. Доступно: www.goo.gl/B4XK1f [5.06. 2017].
4. Фамілярська, Л.Л. та Кльоц, Л.А., 2015. Практика використання хмарних

технологій в методиці роботи педагога. *«Науковий часопис» Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова, Серія 16. Творча особистість учителя: проблеми теорії і практики: збірник наукових праць*. К.: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, №25(35), с.144-148.

5. Фамілярська, Л.Л., 2015. Організація освітнього середовища післядипломної педагогічної освіти засобами хмарних сервісів Google. *Інформатика та інформаційні технології в навчальних закладах*, №5-6. Київ: Вид. «Світоч». с.38-44.

6. Фамілярська, Л.Л., 2016. Дослідження розвитку компонентів інформаційно-комунікаційної мобільності педагога в післядипломній освіті *Педагогічні науки: збірник наукових праць*, № 70. Херсон: ХДУ. с.100-105.

7. Фамілярська, Л.Л., 2016. Мобільність сучасного вчителя: теоретико-методологічний аспект. *Педагогічний процес: теорія і практика*, Вип. 4. Київ: ТОВ «Едельвейс». с.16-21.

8. Фамілярська, Л.Л., 2016. Методика розвитку інформаційно-комунікаційної мобільності педагога в освітньому середовищі післядипломної освіти. *Нові технології навчання: наук.-метод. зб.*, №89. Київ: ПП «Рута». с.232-237.

9. Фамілярська, Л.Л., 2017. Особливості розвитку сучасного педагога в системі післядипломної освіти. *ScienceRise: Pedagogical Education*, №6(14). Харків: НВП ПП «Технологічний Центр». с.43-45.

10. Фамілярська, Л.Л., 2017. Особливості навчальної програми розвитку інформаційно-комунікаційної мобільності педагога в процесі підвищення кваліфікації. *Modern Science – Moderní věda*, № 3. Hlavní kancelář: Rybná. с.83-89.

Опубліковані праці апробаційного характеру:

11. Фамілярська, Л.Л., 2014. Розвиток мобільності педагога в післядипломній освіті. *Наука в інформаційному просторі: тези доп. X Міжнародної наук.-практ. конф.* Дніпропетровськ: Біла К.О. с.29-32.

12. Фамілярська, Л.Л., 2015. Інформаційно-комунікаційна мобільність як педагогічна категорія. *Андрагогічний вісник* [online], № 6. Доступно:

<http://journals.uran.ua/index.php/wissn025> [23.10. 2015].

13. Фамілярська, Л.Л., 2015. Е-середовище навчання закладу післядипломної педагогічної освіти. *Актуальні проблеми професійної орієнтації та професійного навчання населення у контексті подолання кризи ринку праці*: тези доп. VIII Міжнародної наук.-практ. конф. Київ: ІПК ДСЗУ. с.335-340.
14. Фамілярська, Л.Л., 2016. Компонентна структура поняття «інформаційно-комунікаційна мобільність педагога». *Український психолого-педагогічний науковий збірник*, №8(08). Львів: ГО «Львівська педагогічна спільнота». с.169-175.
15. Фамілярська, Л.Л., 2016. Моделювання процесу розвитку інформаційно-комунікаційної мобільності педагога у післядипломній освіті. *Фактори розвитку педагогіки і психології в ХІ столітті*: тези доп. міжнародної наук.-практ. конф. Харків: Східноукраїнська організація «Центр педагогічних досліджень». с.48-52.
16. Фамілярська, Л.Л., 2016. Змістова характеристика когнітивно-особистісного компоненту інформаційно-комунікаційної мобільності педагога. *Дослідження різних напрямків розвитку психології та педагогіки*: тези доп. міжнародної наук.-практ. конф. Одеса: ГО «Південна фундація педагогіки». с.59-64.
17. Фамілярська, Л.Л., 2016. Ресурси відкритого освітнього середовища післядипломної педагогічної освіти. *Відкрите освітнє е-середовище сучасного університету*: науковий збірник матеріалів II Міжнародної науково-практичної конференції. Київ: Вид-во Університету імені Бориса Грінченка. с.251-264.
18. Фамілярська, Л.Л., 2017. Навчання сучасного педагога у післядипломній освіті. *International scientific and practical conference «Strategy of Quality in Industry and Education»*: Conference Proceedings. Varna, Bulgaria. p.280-284.
19. Фамілярська, Л.Л., 2017. Особливості розвитку педагога в системі неперервної освіти. *Innovations and modern technology in the educational system: contribution of Poland and Ukraine*: Proceedings International scientific and practical conference. Sandomierz. p.136-140.

20. Фамілярська, Л.Л., 2017. Практичні аспекти використання інформаційно-комунікаційних технологій у процесі підвищення кваліфікації. *Збірник конкурсних робіт за підсумками проведення конкурсу на кращу випускну роботу слухачів курсів підвищення кваліфікації у 2015–2016 роках*. Київ: ЦППО ДВНЗ «Університет менеджменту освіти». с.33-53.

Навчально-методичні матеріали

21. Фамілярська, Л.Л., 2013. *Створення інформаційно-освітнього середовища навчального закладу на Google Sites*: методичний посібник. Житомир: Житомирський ОППО.

22. Фамілярська, Л.Л., 2017. *Методичні основи розвитку інформаційно-комунікаційної мобільності педагога*: науково-методичні матеріали, Ч. 1. Житомир: КЗ «ЖОППО» ЖОР.

23. Фамілярська, Л.Л., 2017. *Діагностичний інструментарій розвитку інформаційно-комунікаційної мобільності педагога*: науково-методичні матеріали, Ч 2. Житомир: КЗ «ЖОППО» ЖОР.

ЗМІСТ

ВСТУП	18
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ РОЗВИТКУ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНОЇ МОБІЛЬНОСТІ ПЕДАГОГА В ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ОСВІТИ	29
1.1. Сутнісні характеристики базових понять дослідження	29
1.2. Наукові підходи до вивчення розвитку інформаційно-комунікаційної мобільності педагога в післядипломній освіті	52
1.3. Особливості розвитку освітнього середовища післядипломної педагогічної освіти	67
Висновки до розділу 1	83
РОЗДІЛ 2. РОЗРОБКА МОДЕЛІ РОЗВИТКУ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНОЇ МОБІЛЬНОСТІ ПЕДАГОГА В ПІСЛЯДИПЛОМНІЙ ОСВІТІ	86
2.1. Структура, критерії, показники та рівні розвитку інформаційно-комунікаційної мобільності педагога	86
2.2. Психолого-педагогічні умови розвитку інформаційно-комунікаційної мобільності педагога	100
2.3. Модель розвитку інформаційно-комунікаційної мобільності педагога в післядипломній освіті	109
Висновки до розділу 2	122
РОЗДІЛ 3. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ РОЗВИТКУ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНОЇ МОБІЛЬНОСТІ ПЕДАГОГА У ПІСЛЯДИПЛОМНІЙ ОСВІТІ	125
3.1. Діагностика розвитку інформаційно-комунікаційної мобільності педагога	125
3.2. Програма розвитку інформаційно-комунікаційної мобільності педагога в освітньому середовищі післядипломної освіти	148
3.3. Ефективність моделі розвитку інформаційно-комунікаційної мобільності педагога	164
3.4. Рекомендації щодо впровадження програми розвитку інформаційно-комунікаційної мобільності педагога в післядипломній освіті	182
Висновки до розділу 3	190
ВИСНОВКИ	193
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	198
ДОДАТКИ	228

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

ІКТ – інформаційно-комунікаційні технології

ПО – післядипломна освіта

ІКМ – інформаційно-комунікаційна мобільність

ППО – післядипломна педагогічна освіта

РМК/ММК – районний (міський) методичний кабінет

МО – методичне об'єднання педагогів

ЗНЗ – загальноосвітній навчальний заклад

ВСТУП

Актуальність дослідження зумовлена глобалізацією та євроінтеграцією усіх сфер суспільного життя, що актуалізує необхідність оновлення якості освітніх послуг. Розвиток сучасних технологій, стрімкі зміни у сфері інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) диктують нові вимоги до діяльності фахівця та його підготовки, зокрема у післядипломній освіті (ПО).

Сучасні тенденції реформування системи освіти визначають необхідність удосконалення її теоретичної, методичної та технологічної бази, зокрема, у післядипломній освіті відповідно соціального замовлення інформаційного суспільства та масової комунікації.

Необхідність трансформацій у післядипломній педагогічній освіті визначено у нормативно-правових документах, зокрема законах України «Про вищу освіту», «Про професійний розвиток працівників», «Про загальну середню освіту», «Про Національну програму інформатизації»; указах Президента України «Про Національну доктрину розвитку освіти», «Про заходи щодо вдосконалення системи вищої освіти України», «Про заходи щодо розвитку національної складової глобальної інформаційної мережі Інтернет та забезпечення широкого доступу до цієї мережі в Україні», «Про заходи щодо забезпечення пріоритетного розвитку освіти в Україні», «Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року»; Державній національній програмі «Освіта» (Україна ХХІ століття); положенні про електронні освітні ресурси, Концепції Нової української школи, передбачено оновлення структури, змісту, організації та вдосконалення процесу підвищення кваліфікації фахівця, що зумовлює розвиток мобільної особистості.

Таким чином, переорієнтація освітнього процесу на відкритість і мобільність обумовлює зміни в сучасній професійній діяльності педагогів, що значною мірою детермінується рівнем інформаційно-комунікаційної мобільності педагога, розвиток якої здійснюється в умовах освітнього середовища післядипломної освіти.

Базовими для розробки проблеми дослідження є наукові праці щодо вдосконалення андрагога як особистості та професіонала (А.М. Ващенко, Л.П. Вороновська, Л.А. Кльоц, Л.І. Нічуговська та ін.), організації процесу професійної підготовки, мотивації особистості (О.А. Антонова, О.В. Безпалько, С.С. Вітвицька, А.М. Коломієць), розвитку рефлексії (М.М. Заброцький, Л.С. Пілецька), використання можливостей освітнього середовища у вищому навчальному закладі (О.А. Дубасенюк, Н.Г. Сидорчук, О.О. Ярошинська та ін.), створення умов креативно-розвивального освітнього простору (Л.Й. Петришин, Д.В. Чернілевський та ін.), формування й розвитку професійної особистості в навчальному середовищі, яке характеризується відкритістю та мобільністю (В.М. Кухаренко, С.П. Семенець, Г.В. Скрипка та ін.).

Теоретичний аналіз психолого-педагогічних досліджень засвідчив, що вчені поняття «мобільність» розглядають у напрямках: освіти спеціалістів різних профілів (Л.О. Амірова, О.В. Горицька, Є.А. Іванченко, Р.М. Пріма та ін.); інтегрованої якості особистості та володіння конкретними вміннями швидко адаптуватися відповідно до змін, що відбуваються в суспільстві (А.Н. Алгаєв, Л.П. Вороновська, Н.В. Коваліско, О.П. Кошова та ін.).

Проте поза увагою залишилася проблема розвитку інформаційно-комунікаційної мобільності (ІКМ), як адаптивної здатності особистості, що потребує пошуку педагогічних інновацій, спрямованих на її розвиток в освітньому середовищі післядипломної педагогічної освіти.

Виявлені в результаті ретроспективного аналізу психолого-педагогічних джерел *суперечності* між:

- вимогами глобалізованого суспільства до здійснення педагогічної діяльності у відкритому інформаційно-освітньому середовищі та неготовністю педагога до розвитку інформаційно-комунікаційної мобільності;

- соціальним замовленням на розвиток інформаційно-комунікаційної мобільності педагога в освітньому середовищі та важливістю динамічного оновлення науково-методичного забезпечення підвищення кваліфікації педагога у післядипломній освіті;

- необхідністю розвитку інформаційно-комунікаційної мобільності педагога та відсутністю практичних напрацювань в означеному напрямі – підтверджують актуальність дослідження.

Визначені суперечності та недостатня теоретична і практична розробленість визначеної проблеми зумовили вибір теми дослідження: *«Розвиток інформаційно-комунікаційної мобільності педагога в освітньому середовищі післядипломної освіти»*.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дослідження виконано відповідно до тематичного плану наукових досліджень кафедри педагогіки Житомирського державного університету імені Івана Франка «Професійна підготовка майбутніх фахівців в умовах ступеневої освіти» (Державний реєстраційний номер 0110U002274). Тему затверджено вченою радою Житомирського державного університету імені Івана Франка (протокол № 2 від 27. 09. 2013 р.) та узгоджено у Міжвідомчій раді з координації наукових досліджень у галузі педагогіки та психології в Україні (протокол № 1 від 28. 01. 2014 р.).

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати, розробити та експериментально перевірити модель розвитку інформаційно-комунікаційної мобільності педагога в освітньому середовищі післядипломної освіти.

Відповідно до мети визначено **завдання дослідження:**

1. Обґрунтувати теоретико-методологічні засади, сутність базових понять дослідження.
2. Визначити структурні компоненти, критерії, показники та рівні розвитку інформаційно-комунікаційної мобільності педагога.
3. Розробити модель розвитку інформаційно-комунікаційної мобільності педагога в післядипломній освіті.
4. Експериментально перевірити ефективність авторської моделі розвитку інформаційно-комунікаційної мобільності педагога в освітньому середовищі післядипломної освіти.

5. Розробити науково-методичне забезпечення щодо активізації розвитку інформаційно-комунікаційної мобільності педагога в післядипломній освіті.

Об’єкт дослідження – професійний розвиток педагога в післядипломній освіті.

Предмет дослідження – зміст, форми та методи розвитку інформаційно-комунікаційної мобільності педагога в освітньому середовищі післядипломної освіти.

Для вирішення поставлених завдань та перевірки вихідних положень використано такі **методи дослідження**: *теоретичні* – системний аналіз філософської, психологічної, педагогічної літератури, нормативно-правових документів, синтез наукових даних, узагальнення, аналогія, моделювання – дозволили виявити специфічні суперечності проблеми дослідження, обґрунтувати методологічну та теоретичну базу дослідження; *емпіричні* – діагностичні (анкетування, тестування, бесіда, спостереження, інтерв’ювання, психологічні методики) на теоретико-аналітичному та дослідно-експериментальному етапах дослідження для виявлення рівня інформаційно-комунікаційної мобільності педагога, комплексу умов її розвитку, визначення впливу освітнього середовища післядипломної освіти на розвиток адаптивної здатності педагога; педагогічний експеримент для виявлення ефективності реалізації моделі розвитку інформаційно-комунікаційної мобільності педагога в освітньому середовищі післядипломної освіти; інтерактивні (індивідуальна, групова, колективна рефлексія); прогностичні методи (самооцінка, взаємооцінка, взаєморецензування, осмислення власного педагогічного досвіду); *математичної статистики* – якісний та кількісний аналіз результатів педагогічного експерименту (ранжування, факторний аналіз, багатомірний дисперсійний аналіз, параметричні та непараметричні методи порівняння даних з використанням комп’ютерної програми SPSS – версія 13.0) для обґрунтування ефективності моделі розвитку інформаційно-комунікаційної мобільності педагога; *графічні* для наочного ілюстрування, інтерпретації та порівняння

результатів експериментальної роботи в графічних зображеннях і табличних формах.

Методологічну основу дослідження становлять: андрагогічний підхід, який характеризується тим, що педагог має свободу вибору способів здійснення розвитку інформаційно-комунікаційної мобільності, як суб'єкт навчання в середовищі післядипломної освіти, здатний до самореалізації в ньому (В.І. Пуцов, В.А. Семиченко); особистісно-діяльнісний, що виявляє потреби розвитку інформаційно-комунікаційної мобільності педагога, мотиви, якими це обумовлено, а також можливості активізації та інтенсифікації розвитку досліджуваної мобільності (І.Д. Бех, І.П. Підласий, О.Я. Савченко, С.О. Сисоєва); системно-функціональний, який дозволяє розглядати інформаційно-комунікаційну мобільність в парадигмі моделювання процесу її розвитку як організовану систему (Б.Г. Ананьев, О.М. Леонтьев, П.П. Щедровицький); суб'єктний підхід, що розглядає педагога як суб'єкта діяльності, який керується власними ресурсами для вирішення професійних завдань (І.О. Зимня, М.В. Кульбацька, Т.І. Левченко, Н.В. Слюсаренко); акмеологічний підхід, який дозволяє охарактеризувати прогностичність та перспективність чинників, що впливають на досягнення акмевершин у професійній діяльності педагога (Н.В. Кузьміна, Н.Г. Сидорчук).

Теоретичну основу дослідження становлять праці вітчизняних і зарубіжних вчених, які розглядають: філософські положення системного і структурно-функціонального аналізу окресленої проблеми, теорії цілісності процесів і явищ, єдності свідомості та діяльності (І. Зязюн, В. Кремень); структуру освітніх систем і тенденції їх розвитку (О. Дубасенюк, Л. Сігаєва); формування й розвиток професійної особистості (О.Є. Антонова, С. Вітвицька, Е.Ф. Зеєр, С.П. Семенець); основні положення теорії пізнання, філософії неперервної освіти, післядипломної освіти педагогічних працівників та концептуальні положення щодо організації процесу навчання в системі підвищення кваліфікації вчителів (В.В. Олійник, В.В. Осадчий, В.І. Пуцов, Н.Г. Протасова, Т.М. Сорочан); психолого-педагогічні засади професійного

розвитку особистості (М.М. Заброцький, Л.А. Кльоц); інформатизацію освіти (В.Ю. Биков, А.М. Коломієць, Н.В. Морзе); теорії використання технологій дистанційного навчання (О.Г. Кузьмінська, В.М. Кухаренко); можливості комп'ютерно-опосередкованого навчання (К.Л. Бугайчук, О.М. Спірін, І.М. Розіна), взаємодії в освітньому середовищі (В.В. Желанова, В.І. Панов); положення, що розкривають модель змішаного навчання (О.М. Кривонос), особливості використання інформаційно-комунікаційних технологій у післядипломній освіті (М.В. Носкова, Г.В. Скрипка), а також принципи науковості, наступності, інтеграції, наочності, зв'язку теорії з практикою.

Організацію дослідження здійснено у три етапи.

На першому, теоретико-аналітичному (2012–2014 рр.), вивчено сучасний ступінь розробленості проблеми дослідження в психолого-педагогічній літературі та освітній практиці; сформульовано мету і завдання дослідження; вивчено й узагальнено досвід підвищення кваліфікації педагогів у післядипломній освіті щодо означеної проблеми та розроблено основні теоретичні положення дослідження; уточнено науково-понятійний апарат дослідження, розкрито методологічні основи наукового пошуку та особливості освітнього середовища післядипломної освіти; проведено статистичні дослідження кількісного та якісного складу педагогів – учасників експерименту; систематизовано та узагальнено результати пілотажного анкетування, що дало можливість визначити вихідні позиції дослідження, теоретично обґрунтувати та підтвердити структурну модель інформаційно-комунікаційної мобільності педагога з використанням методів математичної статистики (факторний аналіз); визначено експериментальну базу дослідження.

На другому етапі, дослідно-експериментальному (2014–2016 рр.), визначено критерії та показники рівнів інформаційно-комунікаційної мобільності педагога, обґрунтовано умови її розвитку в освітньому середовищі післядипломної освіти, враховуючи виявлені потреби педагогів; розроблено модель розвитку інформаційно-комунікаційної мобільності педагога, визначено необхідну чисельність педагогів вибіркової сукупності; впроваджено програму «Розвиток

інформаційно-комунікаційної мобільності педагога» з використанням спроектованого освітньо-розвивального середовища, навчально-методичне її забезпечення; експериментально перевірено ефективність моделі розвитку інформаційно-комунікаційної мобільності педагога в освітньому середовищі курсового та міжкурсового підвищення кваліфікації; проведено діагностування рівня розвитку інформаційно-комунікаційної мобільності педагогів у КГ та ЕГ до та після проведення навчання; оприлюднено проміжні результати дослідження.

На третьому, завершально-узагальнюючому (2016–2017 рр.), на основі отриманих даних здійснено: аналіз розвитку інформаційно-комунікаційної мобільності досліджуваних педагогів; систематизацію, узагальнення та оприлюднення результатів дослідження; перевірку ефективності впровадження моделі розвитку інформаційно-комунікаційної мобільності педагога в післядипломній освіті; уточнення теоретичних та експериментальних висновків, опублікування науково-методичних матеріалів як ресурсного забезпечення розвитку інформаційно-комунікаційної мобільності педагога в післядипломній освіті; визначення перспектив вивчення позначеного наукового напрямку; оформлення рукопису дисертаційної роботи.

Зазначимо, що ступінь досягнення запланованих результатів на попередньому етапі передбачав уточнення подальших дій для здійснення наступного.

Експериментальна база дослідження. Дослідно-експериментальна робота виконувалась на базі: комунального закладу «Житомирський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти» Житомирської обласної ради, Сумського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти, Полтавського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти, Донецького обласного інституту післядипломної педагогічної освіти, Житомирського державного університету імені Івана Франка. На різних етапах дослідження брали участь 583 педагога, з них 32 викладача, що здобувають другу вищу освіту, 19 методистів закладів післядипломної освіти.

Наукова новизна та теоретичне значення дослідження полягають у тому,

що: *вперше* теоретично обґрунтовано, розроблено модель розвитку інформаційно-комунікаційної мобільності педагога у післядипломній освіті, яка включає концептуально-цільовий, процесуально-змістовий, оцінно-результативний блоки; визначено структурні компоненти досліджуваної мобільності (когнітивно-особистісний, соціально-діяльнісний, оцінно-рефлексивний); виокремлено критерії (поінформованість, комунікативність, рефлексивність), показники (розуміння гнучкості комунікаційної взаємодії онлайн, саморозуміння, готовність до саморозвитку інформаційно-комунікаційної мобільності, варіативність реалізації творчого потенціалу, використання онлайн технологій), охарактеризовано рівні розвитку інформаційно-комунікаційної мобільності педагога (інтуїтивно-репродуктивний, конструктивно-пошуковий, творчо-продуктивний); *удосконалено* навчально-методичне забезпечення процесу підвищення кваліфікації у післядипломній педагогічній освіті та уточнено базові поняття дослідження «розвиток інформаційно-комунікаційної мобільності педагога», «освітнє середовище післядипломної освіти»; *подальшого розвитку набули* зміст, форми, методи організації курсів підвищення кваліфікації вчителів в освітньому середовищі післядипломної освіти у курсовий та міжкурсовий період.

Всі результати, що зумовлюють наукову новизну, отримані автором особисто або у співавторстві.

Практичне значення дослідження визначається розробкою та впровадженням програми «Розвиток інформаційно-комунікаційної мобільності педагога», науково-методичних матеріалів «Методичні основи розвитку інформаційно-комунікаційної мобільності педагога в післядипломній освіті» та «Діагностичний інструментарій розвитку інформаційно-комунікаційної мобільності педагога» як ресурсного забезпечення розвитку досліджуваної мобільності в курсовий та міжкурсовий період підвищення кваліфікації педагога, розробкою карти розвитку інформаційно-комунікаційної мобільності педагога для застосування в процесі самоаналізу і самопланування особистісно-професійних змін та комплексу інструментальних засобів діагностики розвитку

інформаційно-комунікаційної мобільності в умовах післядипломної освіти за основними її показниками.

Апробація і впровадження результатів дослідження. Результати дослідження впроваджено у навчальний процес комунального закладу «Житомирський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти» Житомирської обласної ради (довідка № 0-3/1-О від 24.03.2017 р.), Житомирського державного університету імені Івана Франка (довідка № 564/1 від 24.04.2017 р.), Сумського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти (довідка № 505/1 від 23.06.2017 р.), Полтавського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти (довідка № 112 від 21.06.2017 р.), Донецького обласного інституту післядипломної педагогічної освіти (довідка № 700/01 від 25.09.2017 р.).

Зокрема, результати дослідження реалізовано безпосередньо в якості викладача комунального закладу «Житомирський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти» Житомирської обласної ради на лекціях, а також, відповідно до плану роботи, на семінарських заняттях у процесі підвищення кваліфікації працівників освіти Житомирської області, при створенні блоків навчального електронного середовища (е-середовища) модульного курсу «Розвиток інформаційно-комунікаційної мобільності педагога» (www.goo.gl/jhqBph, www.goo.gl/NiRfW9, www.goo.gl/whni8p). Поряд з цим, провідні ідеї дослідження і його результати використано автором в ході проведення тренінгів та спецкурсів у міжкурсовій період підвищення кваліфікації педагогів.

Основні теоретичні положення, висновки та результати дослідження викладено у доповідях на засіданнях кафедри педагогіки й андрагогіки, вченої ради та методологічних семінарах при комунальному закладі «Житомирський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти» Житомирської обласної ради, науково-методологічних семінарах кафедри педагогіки Житомирського державного університету імені Івана Франка, представлено на науково-практичних конференціях: *міжнародних* – «Наука в інформаційному просторі»

(Дніпропетровськ, 2014 р., заочна), «Фактори розвитку педагогіки і психології в ХХІ столітті» (Харків, 2016 р., заочна), «Дослідження різних напрямків розвитку психології та педагогіки» (Одеса, 2016 р., заочна), «Strategy of Quality in Industry and Education» (Varna, Bulgaria, 2017 р., заочна), International scientific and practical conference «Innovations and modern technology in the educational system: contribution of Poland and Ukraine» (Sandomierz, Poland, 2017 р., заочна); *всеукраїнських* – «Актуальні проблеми професійної орієнтації та професійного навчання населення у контексті подолання кризи ринку праці» (Київ, 2015 р., заочна), «Відкрите освітнє е-середовище сучасного університету» (Київ, 2016 р., очна); *регіональних* – «Соціально-психологічний супровід впровадження новацій в освіту» (Житомир, 2015 р., очна), «Формування професійної майстерності майбутніх фахівців в умовах освітньо-виховного середовища вищого навчального закладу» (Житомир, 2016 р., очна), «Модернізація змісту професійної освіти – умова підготовки компетентного фахівця нової формації» (Житомир, 2017 р., очна).

Публікації. Дисертаційне дослідження є самостійною науковою роботою автора. Основні теоретичні положення та результати дисертації опубліковано у 23 працях, із них – 9 статей у провідних наукових фахових виданнях України (2 у співавторстві), 1 стаття у зарубіжному науковому періодичному виданні, 10 публікацій у збірниках матеріалів конференцій і наукових праць, 3 видання науково-методичного характеру. Зокрема, за результатами дослідження видано науково-методичні матеріали: «Методичні основи розвитку інформаційно-комунікаційної мобільності педагога в післядипломній освіті» та «Діагностичний інструментарій розвитку інформаційно-комунікаційної мобільності педагога».

У науковій праці, опублікованій у співавторстві з Л.А Кльоц¹, дисертанту належить виокремлення особливостей методів взаємодії педагога в освітніх цілях з використанням можливостей хмарних сервісів (0,25 д. а.). У науковій праці,

¹ Фамілярська, Л.Л. та Кльоц, Л.А., 2015. Практика використання хмарних технологій в методиці роботи педагога. «Науковий часопис» Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова. Серія 16. Творча особистість учителя: проблеми теорії і практики: збірник наукових праць. Випуск 25 (35). К.: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова. с.144-148.

опублікованій у співавторстві з Ю.С. Запорожцевою², дисертантом обґрунтовано актуальність, дидактичний потенціал, можливості застосування інформаційно-комунікаційних технологій у педагогічній діяльності та визначено функції і критерії оцінювання створеного педагогом електронного ресурсу (0,25 д. а.).

Структура та обсяг дисертації. Дисертаційна робота відповідає логіці наукового дослідження і складається зі вступу, трьох розділів, висновків до кожного з них, загальних висновків, списку використаної літератури та додатків. Обсяг роботи – 308 сторінок, основний зміст дисертації – 179 сторінок, список використаних джерел містить 295 позицій, з них – 11 іноземними мовами. У роботі подано 30 таблиць, 12 рисунків та 37 додатків на 87 сторінках.

² Фамілярська, Л.Л. та Запорожцева, Ю.С., 2012. Блог як середовище неперервного професійного розвитку вчителів англійської мови. *Інформаційні технології і засоби навчання* [online], №2 (28). Доступно: <www.goo.gl/fwXfwW> [29.07. 2016].

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ РОЗВИТКУ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНОЇ МОБІЛЬНОСТІ ПЕДАГОГА В ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ОСВІТИ

1.1. Сутнісні характеристики базових понять дослідження

Метою цього параграфа дисертаційної роботи є розгляд науковцями змісту поняття «мобільність» та виявлення підходів до його вивчення в педагогічному аспекті, визначення ключового поняття дослідження «інформаційно-комунікаційна мобільність педагога» та «розвиток інформаційно-комунікаційної мобільності педагога в післядипломній освіті».

Поступове розв'язання і досягнення поставленої мети потребує з'ясування значення фундаментальних категорій, на яких базується поняття «інформаційно-комунікаційна мобільність», а саме: мобільність, інформація, комунікація.

Розглядаючи поняття «мобільність» з етимологічної точки зору, виявлено, що у латинській мові «mobile» означає рухливий, а у французькій мові «mobilité» означає рухливість. Це, на нашу думку, визначає певну однозначність трактування поняття в довідковій літературі, де термін «мобільність» визначається як:

- рухомий, мобільний³;
- здатність швидко орієнтуватися в обставинах, знаходити потрібні форми діяльності⁴.

Здійснений аналіз наукових джерел виявив, що підходи до розуміння поняття «мобільність» склалися у філософській, соціологічній, психологічній, педагогічній науковій думці, які представлено з різних сторін.

Так, в працях філософів В. Вегенера⁵, Е. Дюркгейма⁶ закладено функціональний підхід до аналізу поняття «мобільність» як соціального явища.

³Пройдаков, Е.М. та Теплицький, Л.А. 2006. *Англо-український тлумачний словник з обчислювальної техніки, інтернету і програмування*. К.: СофтПрес. с.271

⁴Локшина, С.М. 1987. *Краткий словарь иностранных слов*. М.: Русский язык. с.351.

Вони розкривають його сутність через основні закони діалектики та визначають як «зміна взагалі».

В соціології поняття «мобільність» досліджували Г.Г. Ділігінський⁷, А.М. Дьомін⁸ та ін., які базувались на результатах робіт П.А. Сорокіна⁹ та розглядали його як процес стратифікаційних переміщень індивідів у соціумі між різними рівнями соціальної ієрархії, що передбачає ефективне пристосування людини до мінливих життєвих обставин, здатність вдосконалюватися, гнучко реагуючи на нові вимоги й умови існування, адаптацію до них. Як результат – внутрішня свобода особистості, яка здатна швидко реагувати на зміни, що відбуваються в соціумі.

В цілому теоретичний аналіз досліджень феномену мобільності соціологами виявив розбіжність думок. Одні говорять про вплив соціуму на мобільність індивіда, а інші – розглядають мобільність як особистісну характеристику реагування на зміни. Однак незаперечним є той факт, що мобільність і як процес, і як особистісна характеристика виступає умовою соціальної адаптації, соціальних перетворень, особистісного розвитку суб'єкта діяльності^{10,11,12,13}.

В наукових працях психологів дослідження поняття «мобільність» здійснено з позиції особистісної якості індивіда та визначено на рівні: особистісних якостей (адаптивність, комунікабельність, самостійність, пристосованість, цілеспрямованість, ціннісні орієнтації та установки, соціальна пам'ять, критичне мислення, здатність до самопізнання, саморозвитку, самоосвіти, соціальна

⁵Wegener, B., 1991. Job mobility and social ties: social resources, prior job, and status attainment. *American social review*, Vol. 56, p.60-71.

⁶Дюркгейм Э. 1995. *Социология*. М.

⁷Дилигинский, Г.Г. 1989. *К новой модели человека*. М: МЭиМО.

⁸Дёмин, А.Н., 2012. Отношение к карьерной мобильности и стратегии социальной интеграции молодежи. *Человек. Сообщество. Управление*, № 3. с.101-113.

⁹Сорокин, П.А. 1993. *Социальная аналитика: учение о строении простейшего (родового) социального явления*. М.: Наука.

¹⁰Кугель, С.А. 1983. *Профессиональная мобильность в науке*. М.: Мысль.

¹¹Bourdieu P. 2013. *Distinction: A Social Critique of the Judgement of Taste*. Harvard University Press.

¹²Ultee, W.C. and Luijkx, R., 1990. Educational heteronomy and father-to-son occupational mobility in 23 industrial nations. *European sociological review*, Vol. 6. p.125-150.

¹³Vinevskaya, A., 2012. Using the potential of information technology to create a mobile learning environment. *GESIS – Leibniz Institute for the Social Sciences: Konzept: Scientific and Methodological e-magazine*, [online]. Доступно: <goo.gl/NN6NKK>[29.07. 2017]

рухливість)^{14,15,16}; характеристик діяльності (рефлексивність, креативність, проєктивність, прогнозування, цілепокладання, гнучкість, пластичність)^{17,18,19,20}; процесів перетворення власної особистості, діяльності, навколишнього середовища^{21,22,23,24}. Тобто в суб'єктивному аспекті мобільність особистості залежить від індивідуальних характеристик, зокрема потреб, інтересів, ціннісних орієнтацій, моральних якостей в контексті професійного становлення та особистісної конкурентоспроможності.

Таким чином, погляди вчених засвідчують, що домінантою у змісті трактування сутності різних типів мобільності є ідея адаптації, гнучкості та швидкості реагування на зміни умов фахової діяльності. Якщо з точки зору соціальних наук, що досліджують процеси мобільності, вивчено характер протікання цих процесів, умови та чинники, що на них впливають, то на рівні психологічної парадигми мобільність вивчається з позицій сутнісних характеристик самого індивіда, його особистісних якостей.

Теоретичний аналіз педагогічних досліджень виявив, що значною частиною вчених^{25,26,27,28,29,30,31} це поняття розглянуто як проблему освіти спеціалістів

¹⁴ Амирова, Л.А. и Багишаев, З.А., 2004. Профессионально-педагогическая мобильность учителя как целевая установка высшего педагогического образования. *Almamater*, №1. с.55-60.

¹⁵ Вороновська, Л.П., 2014. Комунікативна мобільність особистості як психолого-педагогічна проблема. В: Т.І. Сущенко, гол. ред. *Педагогіка формування особистості у вищій і загальноосвітній школах*, №39 (92). Запоріжжя: КПУ. с.119-124.

¹⁶ Коваліско, Н.В., 1999. *Трудова мобільність в умовах регіонального ринку праці*: автореф. канд. наук. Харків: Харківський нац. ун-т ім. В.Н. Каразіна.

¹⁷ Бекоева, М.И., 2014. Основные подходы к изучению проблемы профессиональной мобильности студентов. *Молодой ученый*, №17. с.450-452.

¹⁸ Іванченко, Є.А., 2005. *Формування професійної мобільності майбутніх економістів у процесі навчання у вищих навчальних закладах*: автореф. канд. наук. Одеса: Південноукраїнський державний педагогічний університет імені К.Д.Ушинського.

¹⁹ Міхненко, Г.Е., 2012. Генеза поняття «інтелектуальна мобільність фахівця». *Рідна школа*, №10. с.17-22.

²⁰ Пілецька, Л.С., 2013. Професійна мобільність особистості: психологічний аспект аналізу. *Теоретичні і прикладні проблеми психології*, № 3(32). с.205-210.

²¹ Алгаев, А.Н., 2012. Коммуникативная мобильность в структуре профессиограммы педагога-психолога. *Современные проблемы науки и образования*, № 6. с.375-382.

²² Горюнова, М.А., 2006. *Распределенная модель повышения квалификации педагогов в сфере информационных и коммуникационных технологий*: автореф. канд. наук. СПб: Санкт-Петербургская академия постдипломного педагогического образования.

²³ Гринько, В.О., 2012. *Психологічні засади розвитку професійної мобільності викладача вищої школи*: автореф. канд. Наук. Волинський національний університет імені Лесі Українки.

²⁴ Калиновский, Ю.И., 2001. *Развитие социально-профессиональной мобильности андрагога в контексте социокультурной образовательной политики региона*: автореф. дис. док. пед. наук. Омск: Институт образования взрослых Российской Академии Образования.

²⁵ Білик, О.М., 2009. Основні напрями збереження і розвитку національного людського капіталу за рахунок активізації трудової мобільності. *Україна: аспекти праці*, № 1. с.43-46.

різних профілів, іншою частиною^{32,33} – як інтегровану якість особистості та володіння конкретними вміннями швидкої перебудови власних дій відповідно до змін, що відбуваються в суспільстві. Науковці, розглядаючи мобільність особистості в освіті дорослих, вказують на її внутрішній зміст як механізм, що дозволяє адаптуватися в швидкоплинних умовах соціального середовища. Крізь призму професіоналізації мобільність педагога розглянуто як складний процес взаємодії потреб, інтересів, стимулів, настанов, ціннісних орієнтацій і мотивів. Наслідком цього є певний тип мобільної поведінки особистості. Протиріччя, що визначені дослідниками, обумовлені значимістю мобільності як властивості та якості фахівця у вирішенні проблем самоідентифікації, самореалізації та самоактуалізації особистості, успішної побудови відносин в соціумі та недостатньою розробленістю педагогічних аспектів розвитку мобільності в сучасному освітньому процесі післядипломної освіти, що підтверджує актуальність нашого дослідження^{34,35,36}.

Водночас виявлено, що в педагогіці досліджують мобільність в аспекті інформатизації суспільного життя та освіти. Так, досліджено коректність застосування категорії мобільності в освітній, науковій діяльності та виробничій

²⁶ Вороновська, Л.П., 2016. Структурні компоненти професійної мобільності фахівця комунального господарства. *Ключові питання наукових досліджень у сфері педагогіки та психології у XXI ст.*: зб. наук. праць. Львів: ГО «Львівська педагогічна спільнота». с.69-71.

²⁷ Грицькова, Н.В., 2011. Формування мобільності майбутніх учителів у системі студентського самоврядування. *Витоки педагогічної майстерності. Сер.: Педагогічні науки*: зб. наук. праць. № 8(1). Полтава. с.102-105.

²⁸ Сачук, Ю.Є., 2015. Генеза поняття «соціально-професійна мобільність». *Неперервна професійна освіта: теорія і практика*, № 1/2 (42-43). Київ: Едельвейс. с.32-37.

²⁹ Ставрук, М.А., 2011. *Содержание и организация академической мобильности студентов Финляндии*. Кандидат наук. Сургутский государственный университет.

³⁰ Хом'юк, І.В., 2012. *Теоретико-методичні засади формування базового рівня професійної мобільності майбутніх інженерів*: [монографія]. Вінниця: ВНТУ.

³¹ Шпекторенко, І.В., 2007. Поняття та структура феномену професійної мобільності державного службовця. *Університетські наукові записки*, № 4 (24). с.467-472.

³² Горюнова, Л.В., 2006. Профессиональная мобильность специалиста в контексте компетентностного подхода. *Гуманитарные и социально-экономические науки. Спецвыпуск «Педагогика»*, № 3. с.15-19.

³³ Мирончук, Н.М., 2014. Академічна мобільність як фактор інтеграції України у світовий освітній простір. В: С.С. Вітвицька та Н.М. Мирончук, ред. *Модернізація вищої освіти в Україні та за кордоном*: зб. наук. праць. Житомир: ЖДУ ім. І. Франка. с.20-24.

³⁴ Вороновська, Л.П., 2014. Комунікативна мобільність особистості як психолого-педагогічна проблема. *Педагогіка формування особистості у вищій і загальноосвітній школах*, №39 (92). Запоріжжя: КПУ. с.119-124.

³⁵ Игошев, Б.М., 2014. Сущностно-логический анализ мобильности как межнаучного понятия. *Педагогическое образование в России*, №1. с.105-111.

³⁶ Пріма, Р.М. 2009. *Формування професійної мобільності майбутнього вчителя початкових класів: теорія і практика*: [монографія]. Д.: ІМА-прес.

практиці, парадигму використання мобільних пристроїв, технології застосування різних типів пристроїв та їх функціональне призначення^{37,38}.

Поряд з цим розроблено модель мобільності в інформаційному суспільстві, що має три виміри: один – реальний і два – віртуальні з позиції системного підходу та в аспекті співвідношення у соціально-педагогічних і технічних системах видів мобільності (реальної, віртуальної). Реальний вимір є спільним для соціально-педагогічних і технічних систем у зв'язку з тим, що передбачає вивчення руху у просторі людей і речей³⁹.

Таким чином, виявлено, що науковцями категорія «мобільність» вживається з уточнюючим означенням, а диференціація наукових уявлень про мобільність пов'язана з посиленням динамічності соціальних процесів розвитку суспільства та освіти, що неминуче приводить до підвищення мобільності людей за найрізноманітнішими векторами їх соціального функціонування. Очевидно, що різні типи мобільності є як умовою, так і наслідком інтеграційних процесів, що відбуваються сьогодні в світі.

Зазначимо, що процес формування й розвитку мобільності особистості характерний для всієї системи вищої освіти: вузівської та післядипломної^{40,41,42,43,44}.

³⁷ Биков, В.Ю., 2012. Інноваційний розвиток засобів і технологій систем відкритої освіти. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*, № 29. Київ-Вінниця: ТОВ фірма «Планер». с.32-40.

³⁸ Биков, В.Ю., 2013. Мобільний простір і мобільно орієнтоване середовище інтернет-користувача: особливості модельного подання та освітнього застосування. *Інформаційні технології в освіті*, [online], №17. с.9-37. Доступно: <<http://ite.kspu.edu/issue-17/p-9-37/full>> [29.07. 2017].

³⁹ Стрюк, М.І., Семеріков, С.О. та Стрюк, А.М., 2015. Мобільність: системний підхід. *Інформаційні технології і засоби навчання*, [online]. Т. 49, №5, с.37-70. Доступно: <www.goo.gl/vmbwVm> [5.06. 2017].

⁴⁰ Калиновский, Ю.И. и Макареня, А.А., 2001. Развитие социально-профессиональной мобильности в ходе организации сотрудничества субъектов образовательного процесса. *Проблемы педагогической инноватики в профессиональной школе*, №. 2. с.8–11.

⁴¹ Меркулова, Л.П., 2008. *Формирование профессиональной мобильности специалистов технического профиля средствами иностранного языка*. Доктор наук. Самарский государственный университет имени академика С.П. Королева.

⁴² Бабин, І.І., Болюбаш, Я.Я., Гармаш, А.А. та ін., 2011. В: Д.В. Табачник, В.Г. Кремень, ред. *Національний освітній глосарій: вища освіта*. К.: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди». с.39.

⁴³ Новолодская, С.Л., 2005. *Формирование у студентов неязыкового вуза профессиональной мобильности средствами учебного пособия по иностранному языку*. Кандидат наук. Иркутский государственный лингвистический университет.

⁴⁴ Хорев, І.О. 2009. Про наукові засади професійної мобільності викладача вищої школи. *Проблеми освіти: наук.* 36. Вип. 61. Львів: Вісник Львівського університету. с.111-115.

Розглядаючи поняття «мобільність» в контексті вузівської педагогічної освіти та післядипломної, акцентовано увагу на мобільності викладачів (тренерів), студентів, учителів, що подано в англійсько-французько-німецько-українському словнику термінології Європейського Союзу, в якому запропоновано підходи до використання та вивчення поняття з урахуванням міждисциплінарності мобільності⁴⁵.

Водночас в Європейському глосарії термінології професійного навчання «мобільність» визначено як здатність людини до переміщення та адаптації до нового професійного оточення⁴⁶.

Проаналізовані підходи до вивчення поняття мобільності містять неоднозначне тлумачення, але всі вони свідчать про необхідність розвитку різних її форм і типів з метою підготовки мобільного фахівця. Мобільність як педагогічна категорія виражає ідею поступальних змін у змісті професійної діяльності, які зумовлені процесами глобалізації та інтеграції в освіті та освітньому середовищі. Зокрема, сучасний фахівець має володіти: стійкістю до несприятливих чинників діяльності, здатністю прогнозувати розвиток і різку мінливість ситуації, вміти швидко реагувати на зміни, модифікуючи структуру дій, мати навички здійснення діяльності в умовах дефіциту часу, мати здатність до прийняття оптимальних рішень і їх реалізації в незвичайних і екстремальних умовах^{47, 48, 49, 50}.

Вважаємо, що здатність відмовитися від стереотипів, готовність до діяльності, взаємодії, перетворення, до творчого осмислення дійсності,

⁴⁵ Словник термінології Європейського Союзу (англійсько-французько-німецько-український), 2007. Київ: К.І.С.

⁴⁶ *Terminology of European education and training policy. A selection of 100 key terms*, 2008. European Centre for the Development of Vocational Training [online]. Доступно: www.cedefop.europa.eu/EN/Files/4064_en.pdf [15.04. 2015].

⁴⁷ Бугайчук, К.Л., 2012. Мобільне навчання: сутність і моделі впровадження в навчальний процес вищих навчальних закладів МВС України. *Інформаційні технології і засоби навчання*, [online], Т. 27, №1. Доступно: <http://journal.iitta.gov.ua/index.php/itlt/article/view/619/480> [5.06. 2017].

⁴⁸ Торі, Ійосі та Віджая, Кумара, 2009. *Відкрита освіта: колективний розвиток освіти через відкриті технології, відкритий контент і відкрите знання*. Переклад з англійської А. Іщенко, А. Носик. К.: Наука.

⁴⁹ Воротникова, І.П., 2012. Професійний розвиток вчителя в системі післядипломної педагогічної освіти в умовах інформаційного суспільства. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки*, № 15(2). с.143-150.

⁵⁰ Гуревич, Р.С., Кадемія, М.Ю. та Козяр, М.М. 2012. *Інформаційно-комунікаційні технології в професійній освіті*: [монографія]. Львів: Львівський державний університет безпеки життєдіяльності.

критичність мислення, мотивація до самоосвіти є визначальними вимогами до особистості сучасного педагога.

Узагальнюючи зазначене вище, *мобільність* розуміємо як здатність особистості до самозмін, яка забезпечує можливість самореалізації фахівця з урахуванням минулого досвіду при оперативному знаходженні способу здійснення діяльності в нових умовах.

Інтегруючи точки зору науковців, *мобільність педагога* розуміємо як особистісну здатність адаптування до швидких змін у способах навчальної взаємодії в освітньому середовищі, що забезпечує стабільність його розвитку та активну професійну позицію.

Систематизуючи проаналізовані наукові підходи, виділяємо позиції щодо мобільності педагога, яка:

- визначається соціальними та особистісними чинниками;
- виступає як результат цілеспрямованого розвитку та саморозвитку внаслідок динамічного вдосконалення технологій навчання;
- є механізмом особистісної гнучкості та адаптації педагога до змін способів навчальної взаємодії в умовах освітнього середовища;
- є умовою неперервності професійного розвитку.

Також, на основі зіставлення низки думок вчених, характерними ознаками мобільності педагога визначаємо:

- властивості і якості особистості (відкритість, гнучкість, оперативність, адаптивність, комунікативність, рефлексивність);
- уміння самоконтролю, саморегуляції, самооцінювання, цілепокладання, проектування, управління.

Розглянувши феномен мобільності в різних аспектах, вважаємо, що основними методологічними орієнтирами, на які спираємося в нашому дослідженні, є:

- ідея суб'єктності, основою якої є розуміння того, що активна особистість є ініціатором вибору та визначення пріоритетів власних життєвих цілей і планів^{51,52};

- ідея унікальності внутрішнього світу особистості, який базується на саморозвитку та самоактуалізації в умовах швидкої зміни статусу в професійному середовищі під впливом обставин діяльності та взаємодії суб'єктів^{53,54,55,56};

- ідея неперервності навчання, як основи розвитку особистості, зокрема професійного. Досягнення можливого самовдосконалення та максимальної зрілості в процесі розвитку людини передбачає задіяння внутрішніх джерел і психологічних механізмів її розвитку, насамперед тих, які забезпечують усвідомлене відношення до себе як до суб'єкта діяльності^{57,58}.

Крізь призму цих ідей ми розглянемо не тільки сутність й механізми розвитку інформаційно-комунікаційної мобільності педагога, а й стратегічні цілі та характеристики кінцевих результатів.

Наступним кроком наукового дослідження є визначення сутнісних характеристик категорій «інформація» та «комунікація» ключового поняття дослідження.

На сучасному етапі розвитку суспільства термін «інформація» (від лат. *informatio* – відомості, пояснення) є одним з найчастіше використовуваних у різноманітних сферах: науковій, освітній, технічній, законодавчій, а також в довідковій літературі.

⁵¹ Вітюк, В.В., 2013. Андрагогічна модель підготовки педагогів у системі післядипломної освіти. *Педагогічний пошук*, №. 4. с.9-12.

⁵² Левченко, Т.І. 2002. *Розвиток освіти та особистості в різних педагогічних системах*: [монографія]. Вінниця: Нова книга.

⁵³ Ананьев, Б.Г. 1968. *Индивидуальное развитие человека и константность восприятия*. М.: МГУ.

⁵⁴ Бех, І.Д., 2003. *Виховання особистості. Особистісно орієнтований підхід: теоретико-педагогічні засади*: у 2 кн. К.: Либідь.

⁵⁵ Кузьмина, Н.В. 2002. *Предмет акмеологии*: изд. 2-е, испр. и доп. СПб.: Политехника.

⁵⁶ Слюсаренко, Н.В. та Кульбацька, М.В., 2015. Суб'єкт-суб'єктний підхід до організації педагогічного процесу. *Людинознавчі студії. Педагогіка*, №1(33). с.194-201.

⁵⁷ Осадчий, В.В., 2006. Сучасні тенденції у неперервній освіті України. В: С.С. Єрмакова, ред. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми виховання і спорту*, № 12. Харків: ХДАДМ (ХХІІ), с.123-128.

⁵⁸ Семиченко, В.А. 2004. *Психологічний аспект реформування системи післядипломної освіти України. Інноваційні пошуки в сучасній освіті*: посібник. К.: Логос.

Так, в «Англо-українському тлумачному словнику з обчислювальної техніки, Інтернету і програмування» його визначено, на основі теорії інформації, як узгоджений набір символів або сигналів⁵⁹.

На законодавчому рівні інформацією вважаються будь-які відомості та/або дані, які можуть бути збережені на матеріальних носіях або відображені в електронному вигляді⁶⁰.

У філософському енциклопедичному словнику поняття «інформація» (від лат. *informatio* – ознайомлення, роз'яснення, уявлення, поняття) трактується як повідомлення, що нерозривно пов'язані з сигналами, які об'єднують синтаксичні, семантичні і прагматичні його характеристики⁶¹.

Виявлено, що спочатку це поняття було пов'язане виключно з соціально-комунікативною діяльністю людини і тлумачилось як результат дії по відношенню до дієслова «інформувати». Однак в часи бурхливого розвитку технічних засобів масової комунікації даний термін став використовуватися як відомості, якими люди обмінюються завдяки технічним каналам зв'язку. Нині інформація стала основним ресурсом, базою соціального і технічного розвитку людства. Створення та споживання інформації в сучасному суспільстві є однією зі складових діяльності та вважається вагомим ресурсом розвитку.

У наукових колах дискусійним є тлумачення терміна «інформація». Дослідники намагаються знайти загальні властивості і закономірності, притаманні багатогранному поняттю «інформація». Це поняття багато в чому залишається інтуїтивним і отримує смислове наповнення в контексті певної сфери життєдіяльності людини.

Враховуючи зазначене вище, розуміємо поняття «інформація» як дані, що передаються від однієї людини до іншої усним, письмовим або кодованим способом і необхідні для аналізу конкретної ситуації, комплексної оцінки причин

⁵⁹ Проїдаков, Е.М. та Теплицький, Л.А. 2006. *Англо-український тлумачний словник з обчислювальної техніки, інтернету і програмування*. К.: СофтПрес. с.271.

⁶⁰ Верховна Рада України, 2017. *Закон України «Про інформацію»* [online], Відомості Верховної Ради України, №48. Доступно: www.goo.gl/5g8Upf [15.10.2017].

⁶¹ Федосеев, П.Н. Ильичев, Л.Ф., Ковалев, С.М. и Панов, В.Г. 1983. *Философский энциклопедический словарь*. М.: Сов. Энциклопедия. с.449.

її виникнення й розвитку, тобто як результат формалізованого знання. Потрібно зазначити, що в аспекті нашого дослідження важливою є інформаційна взаємодія педагога в освітньому середовищі, оскільки в умовах інформатизованого суспільства одним з головних завдань освіти є необхідність розробки теорії і практики інформаційної взаємодії. Інформаційна взаємодія передбачає використання засобів інформаційно-комунікаційних технологій і тлумачиться науковцями як процес передачі-прийому інформації, що представлена в будь-якому вигляді (символи, графіка, анімація, аудіо-, відеоінформація), реалізація зворотного зв'язку засобами ведення інтерактивного діалогу із забезпеченням можливості збору, обробки, створення, архівування, транслявання інформації^{62,63}. Відмінною особливістю її від традиційної (міжособистісної) є опосередкованість сучасними засобами ІКТ, оскільки швидкісна передача будь-яких об'ємів інформації неможлива без сучасних засобів комунікації. Ключовими характеристиками інформаційної взаємодії визначено: простір, що характеризує різноманітність способів взаємодії в освітньому середовищі; інформацію, яка розкриває зміст взаємодії; тривалість, що відображає логіку розвитку відносин і форм життєдіяльності особистості в освітньому середовищі.

В умовах інформатизації суспільства та освіти фахова діяльність педагога неможлива поза контекстом інформаційної взаємодії, оскільки оволодіння професійною діяльністю засновано на інформації, на способах її освоєння, що актуалізує суб'єктність позиції педагога в сфері інформаційної діяльності. Поняття «інформаційна взаємодія» не використовуємо тільки відносно мережі Інтернет, так як педагогічна діяльність не виключає зазначеної взаємодії між суб'єктами традиційного освітнього процесу, а навпаки, передбачає інтеграцію можливостей сучасних інформаційно-комунікаційних технологій в процес традиційного навчання.

⁶² Кузнецов, Н.А., Мухешишвили, Н.Л. и Шрейдер, Ю.А., 1999. Информационное взаимодействие как объект научного исследования. *Вопросы философии*, № 7. с.78-83.

⁶³ Розина, И.Н. 2005. *Педагогическая компьютерно-опосредованная коммуникация. Теория и практика*. М.: Логос.

Наступним терміном ключового поняття дослідження, що розглядаємо далі, є «комунікація».

Розуміння науковцями поняття «комунікація» має три основних інтерпретації: 1) комунікація визначається як засіб зв'язку будь-яких об'єктів (як лінія або канал, що об'єднує учасників обміну інформацією, що позначає фізичні способи процесу повідомлення)^{64,65}; 2) комунікація – це спілкування, в процесі якого люди обмінюються даними (система, в якій здійснюється взаємодія, процес взаємодії, способи спілкування, що дозволяють створювати, передавати і приймати різноманітну інформацію, що позначає механізм повідомлення), як процес набуття знань через інтерпретацію інформаційних повідомлень^{66,67,68}; 3) комунікація є процесом передачі та обміну інформацією з метою впливу на суспільство та його складові компоненти^{69,70}.

Циркуляція інформації в суспільстві, обмін нею між людьми складають основу змісту поняття «комунікація». За сутнісними характеристиками її можна класифікувати умовно на три основні взаємопов'язані категорії: «взаємодія», «спілкування», «суспільні відносини». Акцентуємо увагу на параметри, що характеризують сучасні особливості зазначених категорій, а саме: кількість учасників, умови здійснення, зміст дій, що пов'язаний з висловлюванням думки в міжособистісному спілкуванні як в синхронному, так і в асинхронному режимах; вплив з метою зміни сприйняття чи отримання зворотного зв'язку; місце знаходження під час взаємодії тощо^{71,72}.

⁶⁴ Зернецька, О.В. 1999. *Глобальний розвиток систем масової комунікації і міжнародні відносини*. К.: Освіта.

⁶⁵ Sorokina, A.I., 2013. Psychological features of professional mobility of young specialists of the Russian Federation, *Actual problems of studying of professional mobility and sense of justice of young professionals: Proceedings of the international scientific and practical Conf.*, St. Petersburg. p.73-77.

⁶⁶ Зражевська, Н.І. 2006. *Масова комунікація і культура*: лекції. Черкаси: Брама-Україна.

⁶⁷ Луман, Н., 1995. Что такое коммуникация? *Социологический журнал*, № 5. с.114-118.

⁶⁸ Луман, Н., 2000. Невероятные коммуникации. *Проблемы теоретической социологии*, №3. с.43-47.

⁶⁹ Роберт, И.В., 2004. Толкование слов и словосочетаний понятийного аппарата информатизации образования. *Информатика и образование*, №5. с.22-29.

⁷⁰ Розина, И.Н. 2005. *Педагогическая компьютерно-опосредованная коммуникация. Теория и практика*. М.: Логос.

⁷¹ Даниленко, Н., 2004. Засоби масової комунікації і політична соціалізація особистості. *Соціальна психологія*. №4 (6). с.61-70.

⁷² Кузнецов, Н.А., Мусхелишвили, Н.Л. и Шрейдер, Ю.А., 1999. Информационное взаимодействие как объект научного исследования. *Вопросы философии*, № 7. с.78-83.

Враховуючи викладені вище підходи до вивчення поняття «комунікація» і аспект, що суб'єкт спілкування, соціальної поведінки (особистість) реалізується в діяльності, розуміємо дане поняття як процес взаємодії між людьми в конкретній ситуації через засоби спілкування, систему знаків, технологій, проявом якої є взаєморозуміння.

Сучасна комунікація, зокрема учасників навчання, є комп'ютерно-опосередкованою, що утворює новий міждисциплінарний напрям теорії та практики комунікації – педагогічну комунікацію в освітньому середовищі^{73, 74, 75}. У процесі педагогічної комунікації педагогу необхідно враховувати індивідуальні особливості суб'єкта взаємодії, а за умови, що таких суб'єктів багато і вони відрізняються за віком, статевою приналежністю, спеціальністю, освітою, соціальним статусом, виникає потреба швидкого та доцільного вибору комунікаційних засобів, методів і форм, що актуалізує проблему розвитку інформаційно-комунікаційної мобільності педагога в освітньому середовищі ПО.

Таким чином, сучасна педагогічна комунікація є процесом спільного створення певної загальнодоступної інформації в освітньому процесі, яку спрямовано на досягнення взаєморозуміння під час вирішення педагогами навчальних завдань, зокрема в онлайн спільноті.

Під онлайн спільнотою педагогів розуміємо добровільно об'єднаних у групу педагогів, діяльність або навчання яких орієнтовано на досягнення результатів через спільну взаємодію, пошук колективних рішень у конкретних завданнях, побудові освітньої траєкторії з використанням можливостей електронних ресурсів, що дозволяє учасникам усвідомлювати явища, які відбуваються в спільноті з подальшим індивідуальним самовизначенням.

Зазначимо, що засоби комунікації постійно розвиваються, з'являються перспективніші та досконаліші. Одним із завдань педагогічної комунікації в освітньому середовищі, опосередкованої засобами ІКТ, є організація

⁷³ Бондарева, Л.І., 2014. Викладач як суб'єкт педагогічної комунікації. *Наукові записки Національного педагогічного університету ім. М.П. Драгоманова*. Вип. 120. с.19-24.

⁷⁴ Волкова, Н.П. 2002. *Педагогічні комунікації: підручник для студ. вищ. навч. закл.* Дніпропетровськ: РВВ ДНУ.

⁷⁵ Романенко, Н.А., 2010. *Підготовка майбутніх менеджерів освіти до професійної діяльності в умовах інноваційного середовища*: автореф. канд. наук. Одеса: Південноукр. нац. пед. ун-т ім. К.Д.Ушинського.

інформаційної взаємодії суб'єктів освітнього процесу, що потребує застосування інформаційних ресурсів, сучасних технологій, вміння передавати інформацію на відстані.

Враховуючи вищезазначене та результати наукових досліджень, подальший науковий пошук спрямовуємо на визначення поняття «інформаційно-комунікаційна мобільність педагога».

За результатами теоретичного аналізу наукових джерел виявлено, що найбільш вивчене науковцями нове та близьке до предмета нашого дослідження є поняття «інформаційна мобільність». Аналіз сучасних наукових підходів до визначення даного поняття представлено в додатку А 1.

Серед науковців виявлено неоднозначність його тлумачення. Розглядається інформаційна мобільність як складне явище в двох аспектах: 1) як можливість і здатність особистості успішно переходити до іншої діяльності або змінювати вид праці^{76,77}; 2) як здатність і готовність фахівця достатньо швидко і успішно адаптувати й оптимізувати пошукову діяльність і технологію обробки інформації, оволодівати новою технікою та технологією, набувати нових знань і умінь, що забезпечують ефективність практичної діяльності фахівця^{78,79}.

Однак поняття «інформаційно-комунікаційна мобільність» є ширшим і відображає не тільки знання та вміння, а й сутнісні характеристики сучасної освітньої взаємодії (інформаційна взаємодія та педагогічна комунікація) в ІКТ-насиченому середовищі, спрямованої на досягнення взаєморозуміння між суб'єктами освітнього процесу. Поняття «інформаційно-комунікаційна мобільність» більшою мірою, ніж «інформаційна мобільність», відображає активність особистості у будь-якій ситуації в освітньому середовищі та є значущою для багатьох видів професійної діяльності й суспільної поведінки

⁷⁶ Борова, Т.А. 2011. *Теоретичні засади адаптивного управління професійним розвитком науково-педагогічних працівників вищого навчального закладу*: [монографія]. Х.: Компанія СМІТ.

⁷⁷ Кремень, В.Г. 2009. *Філософія людиноцентризму в стратегіях освітнього простору*. К.: Педагогічна думка.

⁷⁸ Манаева, Н.Н., 2015. Психолого-педагогическая характеристика информационной мобильности как интегративного качества личности. *Вестник Оренбургского государственного университета*, [online] № 2, с.106-111. Доступно: <www.goo.gl/wFTZNV> [26.11.2016].

⁷⁹ Нелепова, А.В., 2011. *Методика формування інформаційної мобільності майбутніх агрономів-дослідників*: автореф. канд. наук. Національний університет біоресурсів і природокористування України.

фахівця, характеризується гнучкістю до певних умов професійної діяльності, способів спілкування, співпраці, самоосвіти та навчання, що зумовлюється технологічними та технічними досягненнями суспільства. Сутність поняття «інформаційно-комунікаційна мобільність педагога» полягає не тільки в показниках знань і вмінь використання інформаційно-комунікаційних технологій в конкретній ситуації, які були пов'язані з інформатизацією освіти, а й в навичках поведінки сучасного педагога в цифровому середовищі та використанні його можливостей для реалізації науково-педагогічних завдань.

Визначаємо *інформаційно-комунікаційну мобільність педагога* як здатність швидко адаптуватися в освітньо-розвивальному середовищі професійної діяльності з використанням інформаційно-комунікаційних технологій.

Під здатністю адаптуватися розуміємо інтегральне особистісне утворення взаємозалежних підструктур, де рефлексивні механізми створюють особливий когнітивний досвід, що забезпечує ефективність професійної діяльності.

Термін «адаптація» (від лат. *adaptatio* – пристосування) вперше введено в біологічні і психологічні науки та в сучасних дослідженнях представлено велику кількість його визначення. Адаптація є невід'ємною властивістю мобільної особистості, що виходить на перший план в умовах нестабільності політичних, соціально-економічних, суспільних відносин⁸⁰. Характеризується адаптація витримкою, високою працездатністю, психічною та фізичною гармонійністю, комунікабельністю, здатністю пристосування до багатоманітності життя при будь-яких умовах. Зауважимо, що до уваги необхідно брати не лише адаптацію до умов існування, але й до складного інформаційного простору^{81,82}.

Проблема адаптації, яка завжди виникає під час взаємодії особистості і середовища, передбачає досягнення емоційної рівноваги в процесі особистісно-

⁸⁰ Борова, Т.А. 2011. *Теоретичні засади адаптивного управління професійним розвитком науково-педагогічних працівників вищого навчального закладу*: [монографія]. Х.: Компанія СМІТ.

⁸¹ Горицька, О.В., 2013. Сутність понять «професійна адаптивність», «професійна адаптивність майбутнього економіста». *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*, №31. с.164-169.

⁸² Минко, Н.Т. та Рулине, Л.Н., 2009. Реализация принципа адаптивности в образовании. *Среднее профессиональное образование*, № 1. с.3-12.

професійного розвитку, зокрема в умовах комп'ютерно-опосередкованої діяльності у сучасному освітньому середовищі, що охарактеризовано в п. 1.3 дисертаційної роботи.

Однією зі специфічних рис ІКМ педагога є те, що вона не залежить від зміни робочого місця та зумовлюється змінами в самоорганізації освітньо-розвивального середовища професійної діяльності.

Наступним кроком логіки дисертаційного дослідження передбачено уточнення понять «розвиток», «розвиток фахівця» та «розвиток інформаційно-комунікаційної мобільності педагога».

За Л.С. Виготським, розвиток визначено як процес, що характеризується єдністю матеріальної і психічної сторін, єдністю громадського і особистого при сходженні особистості по щаблях розвитку⁸³. Процес розвитку є безпосереднім й опосередкованим (через знак) ставленням до інших, що підкоряється тим же «законам необхідності», як і все інше в природі⁸⁴.

М.М. Фіцулою розвиток розглядається як процес кількісних і якісних змін, які відбуваються в організмі, психіці, інтелектуальній та духовній сферах людини під впливом зовнішніх (природне і соціальне середовище, виховання, колективна діяльність, спілкування) та внутрішніх (анатомо-фізіологічні передумови, особиста активність, що реалізується у діяльності), керованих (виховання і самовиховання) і некерованих (об'єктивний, стихійний вплив середовища) факторів⁸⁵.

Втім, науковець О.Л. Мерзлякова⁸⁶ розглядає розвиток як процес руху, зміцнення, зміни, розгортання, трансформації складної динамічної системи, якою є особистість. Розвиток особистості не завжди відбувається за лінійними законами, тобто результат процесу може бути малопередбачуваним.

⁸³ Выготский, Л.С. 2005. *Психология развития личности*. М.: Смысл.

⁸⁴ Выготский, Л.С. 1957. *Избранные психологические исследования*. М.: АПН РСФСР.

⁸⁵ Фіцула, М.М. 2010. *Педагогіка*: навч. посіб. для студ. вищ. пед. закл. освіти. Вид. 3-тє, переробл. і допов. Тернопіль: Навч. кн.-Богдан.

⁸⁶ Мерзлякова, О.Л., 2008. Проектування кар'єри як фактор професійного розвитку і подальшої самореалізації особистості в умовах неперервної освіти. *Педагогіка і психологія професійної освіти*, № 4. с.27-35.

У післядипломній освіті Н.Г. Протасова⁸⁷, О.С. Падалка⁸⁸, В.І. Пуцов⁸⁹ та інші науковці визначають розвиток особистості як процес формування соціальної якості індивіда в результаті його соціалізації та виховання. Маючи природні анатомо-фізіологічні передумови до становлення особистості, людина в процесі соціалізації вступає у взаємодію з навколишнім світом, оволодіваючи досягненнями людства.

Проведений аналіз робіт вчених виявив існуючі відмінності в позиціях щодо розуміння розвитку фахівця.

Так, частина науковців розглядає поняття з позиції якісних психологічних перетворень і розуміє розвиток педагога як «зростання, становлення, інтеграцію та реалізацію в педагогічній праці професійно значущих особистісних якостей та здібностей, знань і умінь, але головне – активне якісне перетворення вчителем свого внутрішнього світу, що приводить до принципово нового його устрою і способу життєдіяльності»⁹⁰. Ця позиція характеризує особистісний аспект через ототожнення професійного розвитку педагога з розвитком його особистісних якостей. Інші вчені розглядають розвиток фахівця в діяльнісному аспекті як розвиток діяльності, що спрямована на професійні досягнення в освітньому середовищі^{91, 92, 93, 94}.

Вважаємо, що професійний розвиток невіддільний від особистісного і в основі обох лежить принцип саморозвитку. Рушійною силою розвитку педагога є протиріччя між вимогами освіти та особистісним і професійним рівнем. У

⁸⁷ Протасова, Н.Г. 1998. *Гуманізація післядипломної освіти педагогів*: [монографія]. К.: Держ. акад. керів. кадрів освіти.

⁸⁸ Падалка, Л. П., Семерникова, Р.А. та Вовк, О.С. 2006. *Основи педагогіки вищої школи*: навч.-метод. комплекс для аспірантів і магістрів. К.: НПУ ім. М.П.Драгоманова.

⁸⁹ Пуцов, В.І., 2004. Післядипломна педагогічна освіта як система. *Освіта на Луганщині*, №1. с.8-10.

⁹⁰ Андрущенко, В.П. 2004. Модернізація педагогічної освіти України в контексті Болонського процесу. *Вища освіта України*, № 1. с.5-9.

⁹¹ Стрельников, В.Ю. та Брітченко, І.Г. 2013. *Сучасні технології навчання у вищій школі*: модульний посібник для слухачів авторських курсів підвищення кваліфікації викладачів МППК ПУЕТ. Полтава: ПУЕТ.

⁹² Brown D., D. Prieswerk, M. Sand, I. Stocco, A. Young. 2005. *Meeting Teachers Global Education Resource Needs with Strategies and Supports*. Ontario: Ontario Council for International Cooperation.

⁹³ Wegener, B., 1991. Job mobility and social ties: social resources, prior job, and status attainment. *American social review*, Vol. 56, № 1. Febr. p.60-71.

⁹⁴ Wende, M.C., 2003. Globalisation and access to higher education. *Journal of Studies in International Education*, №7(2). p.193-206.

контексті дослідження розглядаємо розвиток педагога як процес особистісних і діяльнісних позитивних змін.

Розвиток інформаційно-комунікаційної мобільності педагога розуміємо як здатність швидкого адаптування його професійної діяльності до зміни засобів діяльності, зокрема інформаційно-комунікаційних технологій.

Визначення поняття «розвиток інформаційно-комунікаційної мобільності педагога в післядипломній освіті» потребує виявлення та аналіз підходів до поняття «післядипломна освіта».

В Україні післядипломну освіту офіційно визначено як «спеціалізоване вдосконалення освіти та професійної підготовки особи шляхом поглиблення, розширення та оновлення її професійних знань, умінь та навичок або отримання іншої професії, спеціальності на основі здобутого раніше освітнього рівня та практичного досвіду»⁹⁵. Сьогодні вона має сформовану структуру та ієрархію, яка модернізується згідно з внесеними змінами у нормативно-правові документи. Післядипломна освіта передбачає наступні форми навчання: спеціалізація, перепідготовка, стажування та підвищення кваліфікації⁹⁶. Післядипломна педагогічна освіта здійснюється за багатоваріантними освітніми програмами та проектами з проблем педагогічної майстерності, інноваційних технологій та інтерактивних форм і методів навчання, досягнень психології, педагогіки, методики навчання і виховання. Це дозволяє забезпечити індивідуальні потреби фахівців в особистому та професійному зростанні, конкурентоспроможність відповідно до суспільних потреб, а також забезпечення потреб держави у кваліфікованих спеціалістах, здатних компетентно й відповідально виконувати фахові функції. Конкурентоздатність педагога розуміємо як здатність до швидких змін у професійній діяльності в умовах інформаційного суспільства, що передбачає володіння необхідними професійно значущими здібностями та якостями, навичками, професійно-педагогічними ціннісними орієнтаціями.

⁹⁵ Верховна Рада України, 2017. Закон України «Про вищу освіту», [online], Відомості Верховної Ради України. Доступно: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> [15.10.2017].

⁹⁶ Сігаєва, Л.Є., 2011. Характеристика структури освіти дорослих в сучасній Україні. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*, №59. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка.

Актуальність щодо розвитку, оновлення і модернізації змісту післядипломної освіти висвітлено у працях вітчизняних науковців В.В. Олійника⁹⁷, Н.М. Поліщук⁹⁸ та ін.

Науковцями окреслено основні функції післядипломної освіти^{99,100}:

- узгодження потреб ринку праці у фахівцях певного профілю;
- компенсаторність, що дозволяє оперативно оновлювати знання, вміння та навички згідно з вимогами поступального розвитку суспільства, ринку праці, техніки і технологій;
- прогностичність напрямів змін в педагогічній освіті під впливом тенденцій суспільного розвитку;
- адаптивність до завдань закладу післядипломної освіти, що характеризуються гнучкістю й динамічністю.

Розширюючи зазначені функції післядипломної педагогічної освіти, Н.Г. Протасова¹⁰¹ визначає: зовнішні – соціально-економічну, адаптивну, правову, прогностичну, координаційну, організаторську, обробки та накопичення інформації, пропагандистську, дослідницьку, кадрову; внутрішні – адаптивну, компенсаторну, аналітичну, перетворюючу, розвиваючу, прогностичну, комунікативну, стимулюючу.

Основним завданням післядипломної освіти у працях Н.І. Білик¹⁰², В.В. Олійника¹⁰³, Н.Г. Протасової¹⁰⁴, І.І. Якухно¹⁰⁵ визначено створення умов для

⁹⁷ Олійник, В.В. 2001. *Управління розвитком системи підвищення кваліфікації педагогічних працівників професійно-технічної освіти*: науково-методичний посібник. К.: ЦПППО.

⁹⁸ Поліщук, Н.М., 2013. Поетапна реалізація моделі підготовки вчителя в системі післядипломної освіти до розвитку здоров'язбережувальної компетентності учнів. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*, № 5. с.302-312.

⁹⁹ Зязюн, І.А., 2001. Неперервна освіта як основа соціального поступу. *Неперервна професійна освіта: теорія і практика*: зб. наук. праць. Ч. 1. К.: Вид. центр НТУ «ХПІ». с.15-23.

¹⁰⁰ Сігаєва, Л.Є. 2010. *Розвиток освіти дорослих в Україні (друга половина XX - початок XXI ст.)*: [монографія]. К.: ЕКМО.

¹⁰¹ Протасова, Н.Г. 1998. *Гуманізація післядипломної освіти педагогів*: [монографія]. К.: Держ. акад. керів. кадрів освіти. с.39

¹⁰² Білик, Н.І., 2005. *Моделювання процесу навчання в системі підвищення кваліфікації вчителів*. Кандидат наук. Київ: Центральний інститут післядипломної педагогічної освіти.

¹⁰³ Олійник, В.В., 2013. Тенденції розвитку післядипломної педагогічної освіти в умовах трансформації суспільства. *Теорія і практика управління соціальними системами*, №1. с.56-66.

¹⁰⁴ Протасова, Н.Г. 1998. *Післядипломна освіта педагогів: зміст, структура, тенденції розвитку*. Київ: Шкільний світ.

¹⁰⁵ Якухно, І.І. 2010. *Наукові основи інноваційного розвитку післядипломної педагогічної освіти*: [монографія]. Житомир: Полісся.

професійного та особистісного розвитку, зокрема: забезпечення її реальної неперервності, відкритості, доступності, різноманітності освітніх послуг високої якості. Все це сприяє досягненню основної мети модернізації освіти – поліпшенню якості та ефективності навчання, збільшенню доступності освітніх послуг, забезпеченню потреб гармонійного розвитку окремої особистості й інформаційного суспільства в цілому.

Також одним із завдань післядипломної педагогічної освіти є створення умов для самореалізації, самоактуалізації педагога, вдосконалення самоосвітньої діяльності на основі власного професійного та життєвого досвіду¹⁰⁶.

Нагальність визначених науковцями завдань зрозуміла, тому що в умовах сформованої традиційної системи освіти, зокрема післядипломної, загострилась проблема оперативного оновлення знань щодо організації сучасної взаємодії в освітньому середовищі.

Разом з тим, в контексті нашого дослідження, характеристика особливостей розвитку ІКМ педагога в ПО визначається її завданнями.

Водночас аналіз зарубіжного досвіду післядипломної освіти виявляє, що пріоритетним напрямком є подолання зовнішніх обмежувачів у процесі підвищення кваліфікації педагогів, до яких вчені відносять: деструктивне оточення та негативний вплив на особистість; відсутність професійних контактів, професійного прийняття; авторитарний контекст, що оточує фахівця; необхідність реалізації професійних ролей, які не відповідають індивідуальним особливостям та здібностям^{107; 108; 109; 110}. Післядипломна освіта, в цілому, повинна забезпечити

¹⁰⁶ Самойленко, О.М. та Ручинська, Н.С., 2012. Модернізація післядипломної педагогічної освіти: концептуальний підхід. *Інноваційні технології як чинник оптимізації педагогічної теорії і практики*: матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції. Випуск 15. Херсон: Айлант. с.11-15.

¹⁰⁷ Воробьева, Т.А., 1970. Профессиональная пригодность как центральная проблема профессиональной подготовки специалиста. В: Н.В. Кузьмина, ред. *Проблемы отбора и профессиональной подготовки специалиста в вузах*. с.3-17.

¹⁰⁸ Горюнова, М.А. 2006. *Распределенная модель повышения квалификации педагогов в сфере информационных и коммуникационных технологий*: автореф. канд. наук. СПб.: Санкт-Петербургская акад. постдипломного пед. образования.

¹⁰⁹ Клищевская, М.В., 2001. К проблеме профессионального развития. *Вестник Московского университета. Серия 14. Психология*, № 4. с. 24-34.

¹¹⁰ Sorokina, A.I., 2013. Psychological features of professional mobility of young specialists of the Russian Federation. *Actual problems of studying of professional mobility and sense of justice of young professionals*: Proceedings of the international scientific and practical Conf., St. Petersburg, p.73-77.

проживання фахівців не у просторі цих обмежувачів, а у площині самореалізації себе як особистості. Перелічені проблеми зарубіжного досвіду є актуальними і для української післядипломної освіти педагогів, на що вказують дослідження Г.О. Балла¹¹¹, А.Б. Веліховської¹¹², І.П. Воротнікової¹¹³, О.Г. Захар¹¹⁴, М.В. Носкової¹¹⁵ та ін.

Враховуючи, що дослідження проведено на базі закладів ПО, необхідно розглянути особливості організації освітнього процесу та навчання педагогів у закладах даного рівня професійної освіти.

Заклади післядипломної педагогічної освіти (ППО) – це вищі навчальні заклади, що здійснюють підвищення кваліфікації та перепідготовку педагогічних кадрів на основі здобутого раніше освітньо-кваліфікаційного рівня, практичного досвіду відповідно до замовлень управлінь освіти і науки обласної державної адміністрації, закладів освіти, юридичних та фізичних осіб.

Зазначені установи є складовою частиною системи ПО України (наказ МОН України від 05.01.2016 №2 «Про координацію діяльності регіональних навчальних закладів післядипломної педагогічної освіти»). Організація навчання здійснюється згідно з положеннями нормативно-правових документів освіти^{116, 117, 118, 119, 120, 121, 122, 123, 124, 125, 126, 127, 128, 129, 130, 131, 132}. Діяльність закладів

¹¹¹ Балл Г.О., 1997. Психолого-педагогічні засади гуманізації освіти. *Освіта і управління*. Т. 1. с.21-36.

¹¹² Веліховська, А.Б., 2012. Мережна система методичного сервісу як інноваційна форма підвищення кваліфікації вчителів природничо-математичного циклу. *Наукові записки Кіровоградського педагогічного університету. Серія: Педагогічні науки*. Вип. 109. с.43-49.

¹¹³ Воротнікова, І.П., 2012. Професійний розвиток вчителя в системі післядипломної педагогічної освіти в умовах інформаційного суспільства. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки*, № 15(2). с.143-150.

¹¹⁴ Захар, О.Г., 2015. Психолого-педагогічні особливості навчання вчителів у системі післядипломної педагогічної освіти. *Особливості підвищення якості природничої освіти в умовах технологізованого суспільства*: тези доп Всеукраїнської наук.-практ. конф. Миколаїв: ОППО. с.67-71.

¹¹⁵ Носкова, М.В., 2009. Проблема мотивації педагогів до використання інформаційно-комунікаційних технологій у навчальному процесі. *Комп'ютер в школі та сім'ї*, № 1. с.6-10.

¹¹⁶ Кабінет міністрів України, 2011. *Державний стандарт базової та повної загальної середньої освіти* [online]. Доступно: go.gl/vxzfFk [25.03.2017].

¹¹⁷ Верховна Рада України, 2012. *Закон України «Про професійний розвиток працівників»* [online]. Відомості Верховної Ради України, № 24. Доступно: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4312-17> [15.10.2017].

¹¹⁸ Верховна Рада України, 1999. *Закон України «Про загальну середню освіту»* [online]. Відомості Верховної Ради України (ВВР), № 28. Доступно: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/651-14> [15.10.2017].

¹¹⁹ Верховна Рада України, 1998. *Закон України «Про Національну програму інформатизації»* [online]. Відомості Верховної Ради України, №27-28. Доступно: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/74/98-%D0%B2%D1%80> [15.10.2017].

післядипломної педагогічної освіти включає наукове й методичне забезпечення підвищення кваліфікації фахівців, стажування та перепідготовку керівних кадрів і педагогічних працівників, здійснення на базі закладів освіти теоретичних і прикладних досліджень у галузі освіти, їх упровадження у практику освітньої системи.

Термін навчання фахівця в закладі ПО визначено навчальним планом з урахуванням форми навчання (очна, заочна, дистанційна).

Коротко охарактеризуємо складові навчального процесу.

Зміст освіти та організація освітнього процесу регламентовано навчально-тематичним планом, програмою, які розроблені навчальним закладом самостійно на основі нормативно-правових документів освітньої галузі (додаток А 2). Сучасна структура діючих освітніх програм у ППО складається з чотирьох модулів: соціально-гуманітарного, професійного, методичного та діагностичного. Відбір змісту і методів навчання в післядипломній освіті відбувається в рамках заявлених тем навчальних курсів, з урахуванням потреб

¹²⁰ Міністерство освіти і науки України, 2004. *Концептуальні засади розвитку педагогічної освіти України та її інтеграції в Європейський освітній простір*. [online]. Доступно: http://osvita.ua/legislation/Vishya_osvita/3145/ [17.10.2017].

¹²¹ Університету менеджменту освіти НАПН України, 2009. *Положення про науково-методичний комплекс «Консорціум закладів післядипломної освіти»*. Доступно: www.goo.gl/csSoHz [27.10.2016].

¹²² Міністерство освіти і науки України, 2016. *Про координацію діяльності регіональних навчальних закладів післядипломної педагогічної освіти* [online]. Доступно: www.goo.gl/JY6BEU [12.12.2016].

¹²³ Кабінет Міністрів України, 1993. *Про державну національну програму «Освіта» (Україна ХХІ століття)*. [online]. Доступно: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/896-93-%D0%BF> [27.12.2016].

¹²⁴ Кабінет Міністрів України, 2011. *Про затвердження Національної рамки кваліфікацій*. [online]. Доступно: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1341-2011-%D0%BF> [07.02.2017].

¹²⁵ Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України, 2012. *Про затвердження Положення про електронні освітні ресурси* [online]. Доступно: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1695-12> [09.04.2017].

¹²⁶ Міністерство освіти і науки України, 2013. *Про затвердження галузевої Концепції розвитку неперервної педагогічної освіти* [online]. Доступно: http://osvita.ua/legislation/Ser_osv/36816/ [14.04.2017].

¹²⁷ Міністерство освіти і науки України, 2013. *Про затвердження кваліфікаційних характеристик професій (посад) педагогічних та науково-педагогічних працівників навчальних закладів* [online]. Доступно: www.goo.gl/WxCMRX [19.04.2017].

¹²⁸ *Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року*: Указ Президента України № 344/2013 від 25.06.2013 р. [online]. Доступно: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/344/2013> [29.04.2017].

¹²⁹ *Про Національну доктрину розвитку освіти*: Указ Президента України № 347/2002 від 17.04.2002 р. [online]. Доступно: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/347/2002> [29.04.2017].

¹³⁰ *Про заходи щодо вдосконалення системи вищої освіти України*: Указ Президента України № 199/2004 від 17.02.2004 р. [online]. Доступно: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/199/2004> [19.09.2016].

¹³¹ *Про заходи щодо розвитку національної складової глобальної інформаційної мережі Інтернет та забезпечення широкого доступу до цієї мережі в Україні*: Указ Президента України № 928/2000 від 31.07.2000 р. [online]. Доступно: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/928/2000> [23.04.2016].

¹³² *Про заходи щодо забезпечення пріоритетного розвитку освіти в Україні*: Указ Президента України № 926/2010 від 30.09.2010 р. [online]. Доступно: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/926/2010> [26.10.2016].

педагогів з досвідом роботи, цілей, а також вимог до підготовки конкурентоспроможного фахівця. Реалізація завдань професійного розвитку педагога здійснюється під час аудиторних занять, лекційних, практичних, семінарських для очної, очно-заочної, дистанційної форм навчання курсів підвищення кваліфікації.

Специфіка освітнього процесу підвищення кваліфікації педагога в закладах ПО полягає в наступному:

- підвищення кваліфікації або перепідготовка педагога є нетривалою в часі;
- здійснюється 1 раз на 5 років;
- в навчальному закладі ПО особлива увага приділяється врахуванню досвіду фахівця.

Узагальнюючи зазначене вище, у межах дослідження термін «післядипломна освіта» розглядаємо як галузь освіти дорослих та органічну складову неперервної освіти, яка здійснюється в закладах післядипломної освіти щодо вдосконалення або професійної перепідготовки педагога, рівня готовності особистості до виконання її професійних завдань та обов'язків.

Таким чином, поняття *розвиток інформаційно-комунікаційної мобільності педагога у післядипломній освіті* розуміємо як адаптацію фахівця до ком'ютерно-опосередкованої взаємодії в середовищі навчальної та професійної діяльності, яка характеризує процес руху педагога від нижчого до більш високого рівня ІКМ.

Розвиток ІКМ педагога відбувається внаслідок протиріччя між суспільними вимогами та наявним рівнем самоорганізації педагогом сучасного освітнього середовища з використанням можливостей інформаційно-комунікаційних технологій у професійній діяльності. Протиріччя є рушійною силою відповідної активності суб'єкта в процесі навчальної діяльності, спрямованої на оволодіння соціальним досвідом, як умовою розвитку індивідуальних здібностей^{133, 134, 135}.

¹³³ Винеvская, 2013. Организационные условия моделирования мобильной образовательной среды вуза. *Концепт*. [online], № 05. с.1-6. Доступно: <http://e-koncept.ru/2013/13112.htm> [29.04.2017].

¹³⁴ Митина, Л.М., 1997. Личностное и профессиональное развитие человека в новых социально-экономических условиях. *Вопросы психологии*, № 4. с.28-39.

Зважаючи на вищевикладене, враховуючи вимоги до оволодіння переліком елементів знань та вмінь використання ІКТ, які визначено у нормативно-правових документах і Типовому положенні про атестацію педагогічних працівників¹³⁶, що регламентують діяльність педагога, але не враховують аспект його мобільності, вважаємо, що ІКМ може бути введена в систему основоположних педагогічних цінностей особистості та кваліфікаційних характеристик педагога, як цінність термінологічна, базова та інструментальна, оскільки вона є однією з характеристик кваліфікації сучасного спеціаліста.

Отже, аналіз філософських, педагогічних, психологічних наукових джерел, здійснений у параграфі 1.1 щодо феномену мобільності як предмета наукового аналізу, дозволяє констатувати, що дане поняття має мультидисциплінарний характер. Виявлено, що поняття «мобільність» вивчається у взаємозв'язку декількох наук і розглядається той чи інший її аспект. Перелік визначень зарубіжними та вітчизняними науковцями поняття мобільності багатоаспектний, особливо в літературі із соціології, але однозначності в розкритті сторін мобільності не знайдено. Зокрема, частина дослідників розуміють мобільність як процес, частина – як особистісну якість, а деякі визначають її як інтегровану властивість, що забезпечує формування та розвиток необхідних якостей фахівця. Формування її у педагога відбувається під час професійної підготовки в освітніх закладах, а розвиток – впродовж всієї професійної діяльності.

Базуючись на різноаспектних підходах і враховуючи, що однією із властивостей живого організму є його здатність пристосовуватися до мінливих умов свого існування, визначено авторське розуміння поняття мобільності, що тлумачимо як здатність особистості до самозмін, яка забезпечує можливість самореалізації фахівця.

Поняття «мобільність педагога» визначаємо як особистісну здатність адаптування до швидких змін у способах навчальної взаємодії в освітньому

¹³⁵ Ягупов, В.В., 2003. Моделювання навчального процесу як педагогічна проблема. *Неперервна професійна освіта: теорія і практика*: науково-методичний журнал. Випуск 1. К.: МДГУ. с.28-37.

¹³⁶ Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України, 2011. *Типове положення про атестацію педагогічних працівників (із змінами)* [online]. Доступно: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z1255-10> [29.04.2017].

середовищі, що забезпечує стабільність його розвитку та активну професійну позицію, цілеспрямоване та свідоме переміщення з позиції на позицію впродовж життя. Чим внутрішньо мобільніший педагог, тим краще він адаптується до нових завдань і обставин його професійної діяльності, орієнтується в ситуації, тим швидше реалізується в соціальній та професійній ієрархії, тим різноманітнішою може бути його педагогічна діяльність.

Інформаційно-комунікаційну мобільність педагога визначаємо як здатність швидко адаптуватися в освітньо-розвивальному середовищі професійної діяльності з використанням інформаційно-комунікаційних технологій.

Розвиток інформаційно-комунікаційної мобільності педагога у післядипломній освіті розуміємо як адаптацію фахівця до ком'ютерно-опосередкованої взаємодії в середовищі навчальної та професійної діяльності, яка характеризує процес руху педагога від нижчого до більш високого рівня ІКМ.

Для вирішення проблеми розвитку ІКМ педагога в післядипломній освіті доцільно уточнити відповідні наукові підходи та принципи навчання, які визначають зміст, організаційні форми та методи навчання у ППО.

1.2. Наукові підходи до вивчення розвитку інформаційно-комунікаційної мобільності педагога в післядипломній освіті

Метою цього параграфа є наукове обґрунтування процесу розвитку інформаційно-комунікаційної мобільності педагога. Методологічна основа дозволяє сформулювати цілісно-логічне бачення структури і змісту розвитку інформаційно-комунікаційної мобільності педагога, діалектичний взаємозв'язок усіх її компонентів.

Визначимо підходи, що є пріоритетними під час вивчення досліджуваного феномену та проектування моделі дослідження в післядипломній педагогічній освіті.

У філософському словнику термін «підхід» тлумачиться як сукупність певних структур і механізмів у пізнанні чи практиці, яка характеризує стратегії життя і діяльності людини у певних сферах¹³⁷.

І.А. Зимньою поняття «підхід» розглядається як організація і самоорганізація освітнього процесу, у якому відображено соціальні установки суб'єктів навчання як суб'єктів педагогічної взаємодії та носіїв суспільної свідомості¹³⁸. Погоджуючись з позицією дослідниці, що різні наукові підходи не виключають один одного, а доповнюють та вдосконалюють, вважаємо, що адекватним при вивченні суті, змісту, структури, динаміки та умов розвитку інформаційно-комунікаційної мобільності педагога в освітньому середовищі післядипломної освіти є використання декількох підходів: андрагогічного, особистісно-діяльнісного, системно-функціонального, акмеологічного, суб'єктного.

Так, особливості *андрагогічного підходу* при навчанні дорослих розглянуто у наукових працях С.І. Змеєва¹³⁹, В.І. Пуцова¹⁴⁰, В.А. Семиченко¹⁴¹, О.О. Самойленка¹⁴² та полягають у врахуванні цінності професійного досвіду людини, передбачають можливість вибору навчальної траєкторії, самоконтролю процесу навчання, самореалізації тощо. Це максимально забезпечує відповідність індивідуальним можливостям особистості, виробленню педагогом власної світоглядної позиції, визначенню індивідуальної траєкторії розвитку з повною відповідальністю за свій вибір.

Таким чином, навчання базується на досвіді, а сутність навчання полягає у досягненні конкретного результату та негайному використанні набутих знань та

¹³⁷ Фролова, И.Т., 1991. *Философский словарь*. М.: Политиздат. с.519.

¹³⁸ Зимняя, И.А., 2003. Ключевые компетенции – новая парадигма результата образования. *Высшее образование сегодня*, № 5. с.34-42.

¹³⁹ Змеёв, С.И., 2007. *Андрагогика: основы теории, истории и технологии обучения взрослых*. М.: ПЕР СЭ.

¹⁴⁰ Пуцов, В.И., 2001. Процесс навчання в системі підвищення кваліфікації як об'єкт управління. *Неперервна професійна освіта: теорія і практика*, №3. с.30-36.

¹⁴¹ Семиченко, В.А. 2004. *Психологічний аспект реформування системи післядипломної освіти України. Інноваційні пошуки в сучасній освіті*: посібник. К.: Логос.

¹⁴² Самойленко, О.О., 2014. Організаційні умови підвищення кваліфікації керівників професійно-технічних навчальних закладів на основі технології дистанційного навчання. *Актуальні проблеми державного управління, педагогіки та психології*. Вип. 1(10). Херсон: ХНТУ. с.139-142.

вмінь. Цей підхід фактично становить методологічну основу теорії освіти дорослих.

Із загальнотеоретичних позицій для вивчення проблеми дисертаційної роботи суттєвого значення набувають наукові праці Л.П. Пуховської¹⁴³, М.І. Скрипник¹⁴⁴ та ін., в яких охарактеризовано методологічні та психологічні основи розвитку і вдосконалення системи післядипломної освіти. В контексті дослідження, згідно з ними, педагог, як суб'єкт навчання в середовищі післядипломної освіти, здатний самотійно долати суперечності між наявним та необхідним рівнем сформованості ІКМ, а також має свободу вибору способів здійснення її розвитку.

Отже, основні засади андрагогічного підходу дозволили з'ясувати освітні потреби педагогів у процесі підвищення кваліфікації, змодельовати розвиток інформаційно-комунікаційної мобільності педагога в післядипломній освіті.

Системно-функціональний підхід передбачає розкриття цілісності системи об'єктів і функцій діяльності суб'єктів методичної взаємодії (педагог, викладач) як саморегульованої системи, що реалізує програму розвитку і саморозвитку ІКМ педагога.

Ідеї цього підходу є провідними в різноманітних наукових галузях, які передбачають постановку конкретної проблеми і вироблення стратегії її вивчення. Орієнтований він на дослідницьку діяльність, розкриття цілісності об'єкта і виявлення його різних взаємозв'язків.

Базовими є наукові праці О.М. Леонтьєва¹⁴⁵, П.П. Щедровицького¹⁴⁶ та ін. Науковці зазначають, що реалізація даного підходу в педагогічній науці дозволяє створити нову оптимальну послідовність виконання дій з метою отримання цілісного уявлення про проблему дослідження.

¹⁴³ Пуховська, Л.П., 2010. Навчання впродовж життя як пріоритетний напрям Болонського процесу у наступному десятиріччі. *Освіта дорослих: теорія, досвід*, №2. Ніжин: Видавець ПП Лисенко М.М., с.72–78.

¹⁴⁴ Скрипник, М.І., 2014. *Підготовка науково-педагогічних кадрів, аспірантів та здобувачів: модернізація процесу навчання в системі післядипломної освіти: методичні рекомендації для системи післядипломної освіти*. К.: Держ. вищ. навч. закл. «Ун-т менедж. освіти».

¹⁴⁵ Леонтьев, А.Н. 1975. *Деятельность. Сознание. Личность*. М.: Политиздат.

¹⁴⁶ Щедровицкий, П.П., 1993. Система педагогических исследований (методологический анализ). *Педагогика и логика*. М.: Касталь.

Системний аналіз розвитку ІКМ педагога у післядипломній освіті вимагає дотримання наступних положень: визначення структури цієї системи; з'ясування характеру зв'язків між структурними компонентами системи; визначення рівня розвитку системи й елементів її складових; виявлення рівня зв'язків даної системи з іншими соціальними системами; визначення рівня розвитку функцій системи в цілому та її компонентів; з'ясування міри цілісності системи і тенденцій її розвитку.

Виходячи з основних положень системно-функціонального підходу, ми розглядаємо підготовку вчителя у післядипломній освіті як цілісну систему, спрямовану на взаємодію та розвиток визначених складових інформаційно-комунікаційної мобільності педагога у системі післядипломної освіти, де системоутворюючим чинником є адаптивна здатність педагога.

Таким чином, використання системно-функціонального підходу в процесі дослідження розвитку ІКМ педагога в ПО дозволяє: по-перше, розглянути цю мобільність як цілісну структурну систему компонентів та виявити взаємозалежність між ними; по-друге, розглянути досліджувану мобільність педагога як складову частину його особистісного потенціалу, а саме, як адаптивну здатність особистості в системі професійної діяльності фахівця. В дослідженні представлено взаємозалежність структурних складових ІКМ педагога та їх взаємообумовленість в освітньому середовищі курсового та міжкурсового підвищення кваліфікації (п. 3.3). Зазначимо, що методологію системно-функціонального аналізу в дослідженні використано під час вивчення такого складного та реального феномену, як післядипломна освіта (п. 1.1).

Не менш важливим є врахування положень *особистісно-діяльнісного підходу*, який розглядає характер діяльності і спілкування особистості як суб'єкта взаємодії.

У сучасній педагогічній науці впровадження даного підходу обґрунтовують І.Д. Бех¹⁴⁷, О.Я. Савченко¹⁴⁸ та інші. Дослідники розглядають особистісно-

¹⁴⁷ Бех, І.Д. 2003. Виховання особистості. *Особистісно орієнтований підхід: теоретико-педагогічні засади*: у 2 кн. К.: Либідь.

діяльнісний підхід як органічне поєднання навчання та діяльності окремого суб'єкта, де реалізується набутий особистісний досвід.

Зокрема, реалізація особистісного компонента в процесі навчання педагога спрямована на максимальне врахування індивідуальних особливостей: інтелектуальних, вікових, національних тощо. Викладачу закладу післядипломної освіти необхідно здійснювати відбір організаційних форм і методів навчання відповідно до потреб особистості і навчальної групи в цілому, що дозволяє підтримувати стабільний рівень мотивації до навчання та моделювати процес навчання.

Сутність діяльнісного компонента полягає в орієнтації всіх засобів навчання на досягнення спільної мети, оскільки діяльність формує свідомість. Діяльність педагога, впливаючи на навколишній світ і перетворюючи його, є засобом задоволення професійних потреб і одночасно є чинником його самоосвіти, розвитку та саморозвитку. Важливу роль відіграє розвиток рефлексивних умінь, що дозволяє аналізувати свої здібності до і після навчання та свідомо визначати майбутні можливості.

Поділяємо думку, що в єдності особистісного і діяльнісного компонентів передбачено створення умов у післядипломній освіті для самореалізації особистості, розвитку творчості в процесі професійної діяльності, зокрема організація вивчення навчального матеріалу, використання тих чи інших прийомів, вправ здійснюється через призму особистості педагога, його потреб, мотивів, досвіду, здібностей, активності, інтелекту та інших індивідуально-психологічних особливостей¹⁴⁹.

Особистісно-діяльнісний підхід передбачає обов'язковість безперервного професійного розвитку з подальшою рефлексією під час і після курсового навчання. Зазначимо, що дослідження ІКМ з позицій особистісно-діяльнісного підходу виявляє потреби, що викликають її розвиток, якими мотивами обумовлені цілі, а також можливості її активізації та інтенсифікації. Також роль

¹⁴⁸ Савченко, О.Я., 2000. Зміст шкільної освіти на рубежі століть. *Шлях освіти*, № 3. с.2-6.

¹⁴⁹ Дегтярьова, Г.С. та Якимович, Т.Д., 2005. Особистісний та діяльнісний підходи у післядипломній освіті інженерно-педагогічних працівників. *Вісник Львівського університету*. Ч. 1. Вип. 19. с.369-378.

особистісно-діяльнісного підходу у реалізації розвитку ІКМ педагога вагома для: забезпечення цілепокладання, налагодження процесу суб'єкт-суб'єктної взаємодії, врахування досвіду фахівця в процесі набуття знань, що в цілому сприяє підвищенню рівня самоактуалізації, професійної самореалізації педагога.

Одна з ключових ідей даного методологічного підходу в нашому дослідженні полягає в тому, що педагог, будучи суб'єктом діяльності, вдосконалює в процесі її здійснення інформаційно-комунікаційну мобільність з урахуванням індивідуальних особливостей і професійно значущих потреб.

Отже, у нашому дослідженні особистісно-діяльнісний підхід реалізований в об'єднанні теоретичного навчання педагогів з їх практичною діяльністю, а також в поєднанні різних форм навчання педагога з урахуванням його змістової специфіки (стажування, майстер-клас, самоосвіта і т. д.). Крім того, вважаємо очевидним зв'язок особистісно-діяльнісного підходу із системно-функціональним, що дозволяє досконаліше вивчити та розв'язати досліджувані процеси і завдання розвитку ІКМ педагога у післядипломній освіті.

Однак для ґрунтовного дослідження розвитку інформаційно-комунікаційної мобільності педагога андрагогічного, системно-функціонального та особистісно-діяльнісного підходів недостатньо, тому що у центрі освітнього процесу особистість, яка є суб'єктом освітньої діяльності. Враховуємо це, використовуючи *суб'єктний підхід*.

Він передбачає перехід від суб'єкт-об'єктних до суб'єкт-суб'єктних відносин. Ця позиція є ключовою в дослідженнях Н.В. Слюсаренко¹⁵⁰, М.В. Кульбацької¹⁵¹, В.В. Ягупова¹⁵² та ін.

Педагог розглядається як суб'єкт діяльності, який керується своїми ресурсами для вирішення професійних завдань. Активність фахівця в контексті даного підходу спрямована на перетворення себе в професії та оточуючому середовищі, мінливість якого є чинником детермінації його мобільності.

¹⁵⁰ Слюсаренко, Н.В. та Кульбацька, М.В., 2015. Суб'єкт-суб'єктний підхід до організації педагогічного процесу. *Людинознавчі студії. Педагогіка*, №1(33). с.194-201.

¹⁵¹ Там само.

¹⁵² Ягупов, В.В., 2003. Моделювання навчального процесу як педагогічна проблема. *Неперервна професійна освіта: теорія і практика*: науково-методичний журнал. Випуск 1. К.: МДГУ. с. 28-37.

В післядипломній освіті власна суб'єктна позиція і визнання суб'єктної позиції педагога дозволяє викладачу закладу ППО організувати взаємодію (викладач – педагог, педагог – педагог, педагог – навчальна група), включаючи рефлексивні процеси самопізнання, самооцінки, самоактуалізації, самоконтролю, що в сукупності забезпечує ефективність розвитку ІКМ педагога.

Погоджуємося, що, спираючись на основні положення цього підходу, можна оцінювати педагога як суб'єкта, здатного до удосконалення та самовдосконалення, досягнення найвищого (оптимального) рівня свого розвитку і, зрештою, до продуктивної самореалізації¹⁵³.

Водночас для більш цілісного уявлення сутності розвитку ІКМ педагога, важливим є доповнення зазначених вище підходів *акмеологічним*.

Акмеологія («акме» з грецької – вершина, найвища точка) вивчає процеси досягнення вершин майстерності фахівцем, самореалізації особистості зі значним досвідом роботи^{154, 155}.

Акмеологічний підхід дослідження особистості розробив та обґрунтував Б.Г. Ананьєв¹⁵⁶, визначаючи його комплексною стратегією вивчення людини як індивіда, особистості, суб'єкта діяльності. Врахування положень цього підходу у післядипломній освіті дозволяє підвищити якість освітнього процесу, тому що в усіх суб'єктів освітнього процесу системоутворюючими є пізнавальні мотиви, освіта стає внутрішньою потребою, а творче переосмислення дійсності стає провідним.

Як зазначає О.О. Самойленко, необхідність акмеологічного підходу в процесі підвищення кваліфікації педагогів очевидна, оскільки забезпечує підготовку комунікабельних, креативних, самостійно мислячих спеціалістів, які прагнуть до успіху й уміють самостійно будувати індивідуальну траєкторію

¹⁵³ Кречетников, К.Г., 2003. *Проектирование креативной образовательной среды на основе информационных технологий в вузе*. Доктор наук. Тихоокеанский военно-морской институт имени С.О. Макарова.

¹⁵⁴ Акмеологічний підхід до визначення сутності педагогічної обдарованості, 2011. *Акмеологія – наука XXI століття*: матеріали III Міжнар. наук.-практ. конфер. К.: Київський університет імені Бориса Грінченка. с.17-22.

¹⁵⁵ Сидорчук, Н.Г., 2014. Розвиток акмеологічної науки як одна із умов підвищення якості освіти. В: О.А. Дубасенюк, ред. *Інновації в освіті: інтеграція науки і практики*: збірник науково-методичних праць. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка. с.321-335.

¹⁵⁶ Ананьев, Б.Г. 1968. *Индивидуальное развитие человека и константность восприятия*. М.: МГУ.

розвитку. Акмеологічні прийоми, акметехнології пропонують практичне рішення питання особистісного та професійного успіху, де домінує проблематика розвитку творчих здібностей, особистісних якостей, що сприяють реалізації індивідуальних якостей людини¹⁵⁷.

Враховуючи виявлені в акмеології закономірності психологічних механізмів, суб'єктивних і об'єктивних чинників, що сприяють або перешкоджають прогресивному розвитку досвідченої особистості, процес розвитку ІКМ педагога розглядаємо як побудову траєкторії власного вдосконалення в умовах відкритого освітнього середовища, досягнення свого «акме» через вибудовування образу «Я» фахівця з використанням можливостей освітнього середовища післядипломної освіти. Акмеологічний підхід дозволяє охарактеризувати прогностичність та перспективність чинників, що впливають на досягнення акмевершин у професійній діяльності педагога^{158, 159}.

Також вивчення ІКМ з точки зору акмеологічного підходу передбачає створення умов руху спеціаліста до власних професійних вершин, тобто включення особистості в оптимальну для неї освітню систему, в якій цей рух можливий.

Таким чином, враховуємо, що сутнісними змінами в освітньому процесі є переорієнтація з об'єктної концепції на суб'єктну (додаток А 3). Тобто з традиційної, де панує об'єктна концепція освіти і особистість розглядається як об'єкт навчання на суб'єктну, де особистість є центром сучасної освітньої системи і передбачає демократичність освітнього процесу й свободу вибору рівня освіти, форми, змісту.

Врахування даних підходів є продуктивним під час розроблення програми розвитку інформаційно-комунікаційної мобільності педагога в освітньому середовищі післядипломної освіти, а їх сукупність забезпечує як ціннісну

¹⁵⁷ Самойленко, О.О., 2014. Організаційні умови підвищення кваліфікації керівників професійно-технічних навчальних закладів на основі технології дистанційного навчання. *Актуальні проблеми державного управління, педагогіки та психології*: зб. наук. праць. Вип. 1 (10). Херсон: ХНТУ. с.139-142.

¹⁵⁸ Дубасенюк, О.А., 2012. Дослідження проблем педагогічної акмеології у діяльності Житомирської науково-педагогічної школи. В: В. Кремень, Т. Левовицький, ред. *Становлення і розвиток науково-педагогічних шкіл: проблеми, досвід, перспективи*: зб. наук. праць. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І Франка. с.404-413.

¹⁵⁹ Кузьмина, Н.В. 2002. *Предмет акмеологии*: изд. 2-е, испр. и доп. СПб.: Политехника.

орієнтацію педагога, так і методологічну готовність до реалізації та розвитку його діяльності. Розглянуті підходи не суперечать один одному і є загальнонауковою основою, яка дозволяє розкрити особливості процесу розвитку ІКМ педагога, виявити основні чинники, що впливають на ефективність процесу та фактичні напрямки його реалізації. Отже, процес розвитку інформаційно-комунікаційної мобільності педагога у післядипломній освіті не можна розглядати з позицій одного з названих підходів методологічного пізнання. Важливим, на нашу думку, є поєднання, синтез та взаємодія певних знань кожного з проаналізованих вище підходів для більш глибокого вивчення проблеми дослідження та ефективного розв'язання визначених завдань.

Розвиток ІКМ в післядипломній педагогічній освіті базується на концептуальних принципах (від лат. *princīpium*), що утворюють комплексну систему, відкриту до включення нових компонентів, а саме:

- оптимальності навчання (забезпечення оптимального відбору змісту освітньої діяльності), що пов'язано з проникненням інформаційної діяльності в усі сфери суспільного життя; диференціацією при комплектуванні груп для навчання;

- пріоритетності самостійного навчання (визначення завдань для самоосвіти в міжкурсовий період; щорічні методичні рекомендації для організації навчального процесу), що передбачає використання можливостей ІКТ, взаємодію в онлайн режимі;

- опори на досвід (життєвий, побутовий, соціальний, професійний) як одного з аспектів, що є джерелом розвитку інформаційно-комунікаційної мобільності всіх суб'єктів освітньої діяльності та стимулювання активності педагога;

- індивідуалізації навчання на основі особистих потреб (орієнтація навчального процесу на особистість учителя, вибір оптимальної освітньої траєкторії педагога, адаптування програми й умов навчання до можливостей педагога) з метою актуалізації внутрішньої мотивації, особистісної зацікавленості, значущості, формування ціннісного ставлення до процесу навчання;

- елективності навчання (надання педагогам можливостей свободи вибору завдань, змісту, форм, методів, джерел, засобів, термінів розвитку ІКМ, місця навчання), що забезпечує діяльнісне ставлення до відпрацювання необхідних у навчальному процесі вмінь та навичок, залучення до активних методів взаємодії (групової та індивідуальної роботи), співробітництва між учасниками навчального процесу;

- рефлексивності (свідоме ставлення до навчання, його самотивація, оцінювання та самооцінювання результатів навчання, ведення власного професійного портфоліо), як процес усвідомлення власної педагогічної діяльності, її критичний аналіз для визначення шляхів подальшого особистісного та професійного розвитку;

- систематичності (циклічний зв'язок курсового та міжкурсового періодів підвищення кваліфікації), як постійного, послідовного, неперервного забезпечення досліджуваного явища, дотримання логічних зв'язків у його структурі.

Зазначимо, що під принципами навчання розуміємо загальні положення, що відображають процесуальний характер навчання і закономірності розвитку особистості. Традиційно принципи навчання розкривають сутність теоретичних підходів до навчання, детально описуючи підготовку і організацію навчального процесу, а також способи його оптимізації та інтенсифікації. Володіння принципами навчання, як правило, зумовлює побудову навчального процесу з урахуванням їх закономірностей, що дозволяє здійснювати відбір змісту навчання, а також вибирати доречні методи і технології навчання^{160,161,162}.

Керування зазначеними вище принципами забезпечує успішну організацію професійного саморозвитку, зокрема інформаційно-комунікаційної мобільності та визначення педагогом орієнтирів кар'єрного зростання.

¹⁶⁰ Вітвицька, С.С. 2006. *Основи педагогіки вищої школи: підручник за модульно-рейтинговою системою магістратури*. Київ: Центр навч. літератури.

¹⁶¹ Дубасенюк, О.А. 2009. Інноваційні освітні технології та методики в системі професійно-педагогічної підготовки. В: О.А. Дубасенюк, ред. *Професійна педагогічна освіта: інноваційні технології та методики*: монографія. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, с.14-47.

¹⁶² Спірін, О.М. 2013. *Методична система базової підготовки вчителя інформатики за кредитно-модульною технологією*: [монографія]. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка.

Узагальнення сучасних підходів до організації навчання педагогів у ПО, що детально розглянуто в п. 1.1, виявляє актуалізацію таких освітніх цінностей неперервної освіти дорослої особистості, як: самоорганізація, саморозвиток, самоосвіта, самореалізація, самоконтроль.

Зміна парадигми викладання, в рамках якої доросла особистість виступає об'єктом навчального впливу, до парадигми самоосвіти та саморозвитку особистості сучасними науковцями визначено як «відкриту освіту», яка реалізує рівний доступ до освіти кожного і втілює можливості для обміну ідеями різноманітними способами, співпрацю всіх суб'єктів освітнього процесу по всьому світу на основі використання потужного потенціалу мобільних та інформаційно-комунікаційних технологій^{163; 164; 165; 166; 167; 168; 169}.

З поняттям відкритої освіти пов'язано появу нових її елементів: нової термінології (відкриті курси, відкрите навчання), технологій (відкриті платформи, хмарні сервіси, мобільні технології) та засобів (відкрите оцінювання, відкритий розклад). Як наслідок, зростає динамізм і мобільність, інтерактивність та відкритість навчального процесу¹⁷⁰.

Одна з сучасних моделей організації відкритої освіти, що сьогодні набуває актуальності та популярності, є МООС (масовий відкритий онлайн курс), як формат інноваційного освітнього середовища¹⁷¹. Характеристиками МООС є

¹⁶³ Биков, В.Ю., 2007. Основні принципи відкритої освіти. *Педагогічні і психологічні науки в Україні. Дидактика, методика, інформаційні технології*. К.: Педагогічна думка. с.67-81.

¹⁶⁴ Міністерство освіти і науки України, 2004. *Концептуальні засади розвитку педагогічної освіти України та її інтеграції в Європейський освітній простір* [online]. Доступно: www.goo.gl/O8LZfs [17.10.2017].

¹⁶⁵ Кривонос, О.М. 2013. *Використання інформаційно-комунікаційних технологій в навчанні: навч.-метод. посіб.* Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка.

¹⁶⁶ Морзе, Н.В., 2015. *Тенденції використання ІКТ в освіті та програма Інтел «Навчання для майбутнього»* [online]. Доступно: www.goo.gl/vDmXOf [17.01.2016].

¹⁶⁷ Овчарук, О.В., 2006. Концептуальні підходи до застосування технологій відкритої освіти та дистанційного навчання у зарубіжних країнах та їх роль у процесах модернізації освіти. *Інформаційні технології і засоби навчання* [online]. Доступно: www.goo.gl/PSXyX5 [17.01.2016].

¹⁶⁸ Скрипка, Г.В., 2016. Формування в учнів навичок ХХІ століття засобами інформаційно-комунікаційних технологій. *Інформаційні технології і засоби навчання* [online] №4. с.99-106. Доступно: www.goo.gl/NqMk3U [27.01.2017].

¹⁶⁹ Ярошенко, А.О., 2007. Розвиток освіти як «відкритої системи» в умовах інформаційного суспільства. *Вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут». Філософія. Психологія. Педагогіка* [online] №3 (21). Доступно: www.goo.gl/9aTB4 [21.07.2017].

¹⁷⁰ Гладкий, І.П. та Кухаренко, В.М., 2011. *Інформаційно-освітній простір університету та дистанційне навчання: зб. наук. праць*. Харків: Міськдрук. с.322-328.

¹⁷¹ Морзе, Н.В. та Варченко-Троценко, Л.О., 2014. Організація МООС на основі вікі-технологій. *Інформатика та інформаційні технології в навчальних закладах*, № 6. с.38-47.

безкоштовність, доступність освіти будь-кому, відкритість та масштабність. Цей формат курсів забезпечує особистісний підхід та передбачає побудову індивідуальної траєкторії навчання особистості в зручному темпі, залежно від зайнятості, здібностей, а також можливості розширення традиційних лекційних форм навчання за допомогою використання коротких відеофрагментів (7–15 хв.), презентацій PowerPoint, файлів у форматі PDF, опитувальників, тестів для самооцінювання тощо. Популяризацію даного напрямку та впровадження цієї освітньої моделі в Україні розпочато дослідниками К.Л. Бугайчуком¹⁷² та В.М. Кухаренком¹⁷³.

Науковцями охарактеризовано можливості МООС для післядипломної освіти педагога як складової відкритої освіти, а саме:

- безкоштовність;
- підвищення кваліфікації без відриву від основної діяльності;
- знайомство з індивідуальними стилями викладання провідних професорів від провідних університетів;
- порівняння методичних матеріалів різних курсів;
- досвід взаємодії онлайн;
- досвід взаємооцінювання;
- розширення наукового світогляду, методологічних знань;
- розширення професійних знань;
- встановлення професійних контактів;
- рефлексія власної педагогічної діяльності у світлі нових уявлень.

Вважаємо зазначене можливістю оновлення методичного забезпечення діяльності педагога і орієнтиром на «зону найближчого розвитку». Педагог, використовуючи можливості інформаційно-комунікаційних технологій, з допомогою колег може вирішити проблеми, що виникають у професійній

¹⁷² Бугайчук, К.Л., 2011. Масовий відкритий дистанційний курс: поняття, особливості проведення та перспективи використання в навчальному процесі системи МВС. *Інформаційні технології і засоби навчання* [online] №6 (26). Доступно: www.goo.gl/X5EWJp [21.09.2017].

¹⁷³ Кухаренко, В.М., 2010. Сучасні технології дистанційного навчання В: О.Г. Романовський, Ю.І. Панфілова, ред. *Інноваційні педагогічні технології у вищій школі: зб. наук.-метод. праць*. Харків: НТУ «ХПІ». с.91-103.

діяльності. При цьому «зона найближчого професійного розвитку» кожного педагога індивідуальна і передбачає:

- вивчення професійних утруднень, виявлення проблем у діяльності педагога;
- актуалізацію необхідних для професійного розвитку знань, вмінь (надання допомоги педагогу в усвідомленні власних професійних утруднень і проблем);
- визначення індивідуальних завдань підвищення педагогічної кваліфікації;
- складання програми професійного розвитку педагога;
- систематичну оцінку вирішених поставлених завдань;
- реалізацію програми розвитку, її коригування тощо.

Узагальнюючи проаналізовані підходи науковців до реалізації відкритої освіти, зазначимо, що розвиток ПО як відкритої освіти надає можливість особистості в ситуації динамічних змін продовжувати освіту, перейти на наступний її рівень або здобути іншу професію.

Реалізації принципів відкритої освіти сприяє у післядипломній педагогічній освіті низка міжнародних програм – ECDL/ICDL^{174,175,176}, Intel «Навчання для майбутнього»^{177,178,179}, Microsoft «Партнерство в навчанні»^{180,181,182,183}, які реалізуються в Україні за підтримки Міністерства освіти і науки (МОН) та в рамках відповідних державних програм («Національна доктрина розвитку освіти»¹⁸⁴, «Національна програма інформатизації»¹⁸⁵). Але незначна кількість

¹⁷⁴ ECDL в Україні [online]. Доступно: <https://www.facebook.com/ecdlua/> [21.09.2017].

¹⁷⁵ Подготовка специалистов в области ИКТ [online]. Доступно: <http://www.ecdlrussia.org/about/> [01.08.2017].

¹⁷⁶ ECDL – Европейский стандарт компьютерной грамотности. Доступно: <http://window.edu.ru/resource/253/15253> [21.09.2017].

¹⁷⁷ Ініціативи Intel® в освіті [online]. Доступно: www.intel.com/education [11.03.2017].

¹⁷⁸ Міністерство освіти і науки України, 2005. Про розширення педагогічного експерименту за програмою «Intel® Навчання для майбутнього» щодо навчання майбутніх вчителів ефективному використанню інформаційно-комунікаційних технологій у навчальному процесі [online]. Доступно: www.goo.gl/PNFDrr [11.03.2017].

¹⁷⁹ Кендау, Д., Куни, П. и др., 2006. Intel Обучение для будущего. Перевод с английского Н.В. Морзе, Н.П. Дементьевская. К.: Нора-принт.

¹⁸⁰ Курс цифрових технологій Microsoft [online]. Доступно: www.goo.gl/eG2DHF [21.02.2017].

¹⁸¹ Меморандум про взаєморозуміння між Міністерством освіти і науки України та Корпорацією Microsoft, 2008. [online]. Доступно: <http://msdb.com.ua/Downloads/ukraine/education/ukraine-mined-052008.pdf> [17.03.2016].

¹⁸² Сайт “Учителі в онлайн” [online]. Доступно: <https://www.shkola.org.ua> [01.03.2017].

¹⁸³ Сайт програми «Microsoft Партнерство в навчанні» [online]. Доступно: www.goo.gl/2GPvbH [21.02.2017].

¹⁸⁴ Про Національну доктрину розвитку освіти, 2002. Указ Президента України [online]. Доступно: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/347/2002> [11.03.2016].

годин, виділених в навчальних планах підвищення кваліфікації педагогів на оволодіння інформаційно-комунікаційними технологіями, зумовлює фрагментарність їх використання, що виявлено в результаті аналізу програм та навчально-тематичних планів курсів підвищення кваліфікації педагогів у ППО (додаток А 2). Однак в закладах післядипломної педагогічної освіти можлива їх реалізація окремими навчальними курсами після адаптування під потреби освітньої галузі. Це зумовлено тим, що означені навчальні програми, зокрема ECDL/ICDL, Microsoft «Цифрові технології», Intel «Навчання для майбутнього», Microsoft «Учителі в онлайні», базуються на використанні конкретної технології (метод проектів, хмарні технології) та потребують їх доповнення психолого-педагогічним супроводом.

Поряд з цим, проведено аналіз документів, що регламентують навчальну діяльність закладів ПО та систему роботи районних (міських) відділів освіти, районних (міських) методичних кабінетів з означеної проблеми дослідження.

Зокрема, вивчено навчально-тематичні плани, спецкурси інститутів післядипломної педагогічної освіти, плани роботи районних (міських) відділів освіти та систему роботи в районних (міських) методичних кабінетах (РМК/ММК).

Аналіз документів післядипломної освіти, які регламентують процес підвищення кваліфікації педагогів у курсовий період, засвідчив відсутність цілеспрямованої роботи щодо розвитку інформаційно-комунікаційної мобільності вчителів під час курсового навчання. Варіативна складова навчального плану курсів підвищення кваліфікації педагогів передбачає 6 годин (4 % від загальної кількості годин) на розвиток загальнотехнологічної компетенції педагога (тема «Інформаційно-комунікаційні технології у викладанні навчальних предметів» – 2 год., «Інформаційно-комунікаційні технології в освіті» – 2 год., «Особливості викладання навчальних предметів з використанням медіа-освітнього середовища» – 2 год.).

¹⁸⁵ Верховна Рада України, 1998. Закон України «Про Національну програму інформатизації» [online]. Доступно: <<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/74/98-%D0%B2%D1%80>> [11.03.2016].

З'ясування наявності системи роботи в районних (міських) методичних кабінетах Житомирської області щодо розвитку інформаційно-комунікаційної мобільності вчителів виявило, що серед проаналізованих п'ятнадцяти планів роботи тільки в чотирьох заплановано освітні заходи, які стосуються аспектів педагогічної комунікації та інформаційної взаємодії в освітньому середовищі з використанням електронних ресурсів. Серед них:

1. Створення розвивального середовища з використанням онлайн сервісів у роботі вихователя-методиста (ММК, м. Житомир).
2. Вимоги та методика формування інформаційно-комунікаційних навичок педагогів (Черняхівський РМК Житомирської області).
3. Використання освітніх онлайн ресурсів у процесі вивчення української мови і літератури, російської мови і зарубіжної літератури (Радомишльський РМК Житомирської області).
4. Онлайн супровід діяльності практичного психолога (Новоград-Волинський РМК Житомирської області).

Узагальнення досвіду роботи закладів ППО та РМК/ММК з означеної проблеми дозволило з'ясувати, що в основному ІКТ розглядаються з точки зору матеріально-технічної бази, а інтеграція можливостей ІКТ та освітнього електронного середовища в процесі підвищення кваліфікації фахівця в традиційне освітнє середовище не здійснюється (або здійснюється фрагментарно).

Таким чином, констатовано, що система цілеспрямованої роботи, яка б забезпечувала у середовищі ПО розвиток інформаційно-комунікаційної мобільності педагогів, відсутня. Врахування вищезазначеного зумовлює необхідність розробки освітнього середовища підвищення кваліфікації педагога в курсовий та міжкурсний періоди.

Отже, доцільність використання у післядипломній педагогічній освіті окреслених підходів і принципів підтверджується тим, що вони дозволяють визначати нагальні її проблеми і стратегію їх вирішення, зокрема в процесі розвитку інформаційно-комунікаційної мобільності, з урахуванням виявлених

проблем та вимог освіти. Проаналізовані наукові підходи в цілому розкривають особливості освітнього процесу в ППО, проте необхідним є визначення ролі освітнього середовища ПО в процесі розвитку ІКМ.

Дослідженню потенційних можливостей освітнього середовища післядипломної освіти, а саме: розкриттю сутності та конкретизації понять «освітнє середовище», «освітнє середовище післядипломної освіти» та визначенню можливостей і чинників впливу освітнього середовища на розвиток ІКМ педагога, присвячено наступний параграф.

1.3. Особливості розвитку освітнього середовища післядипломної педагогічної освіти

Розглянувши поняття інформаційно-комунікаційної мобільності педагога та наукових підходів до його розвитку в післядипломній освіті, ставимо за мету в цьому параграфі розглянути проблему освітнього середовища в контексті розвитку ІКМ педагога та виявити особливості його проектування в ПО. Для досягнення поставленої мети проаналізовано наукові джерела, що дозволило охарактеризувати особливості проектування та розвитку сучасного освітнього середовища післядипломної педагогічної освіти.

Інтенсивний розвиток суспільства характеризується генеруванням великої кількості інформації, зростанням динамізму усіх процесів життєдіяльності, збільшенням інформаційного навантаження та удосконаленням різнопланових технологій. Як наслідок, актуалізується потреба у педагогах, здатних впроваджувати перетворення в тому чи іншому освітньому середовищі, здійснювати професійну діяльність в умовах швидкого оновлення системи знань.

Як зазначено в п. 1.1, мобільність особистості на сучасному етапі виступає пріоритетом у професійному розвитку педагога ХХІ століття й охоплює такі фундаментальні поняття, як освітнє середовище та діяльність. Поряд з цим, одним із чинників, що забезпечує якість освіти, є осучаснення освітнього

середовища¹⁸⁶. Рух вперед, впровадження та розвиток новацій в освітньому середовищі залежить від мобільної діяльності індивідів.

У процесі аналітичного вивчення психолого-педагогічних джерел з'ясовано, що феномен «освітнє середовище» складний. На даному етапі розвитку науки існує безліч підходів та інтерпретацій, що описують його в різних аспектах (додаток Б 1).

Виявлено, що науковці його визначають як частину просторово-предметного оточення^{187,188}, сукупність системи впливів, можливостей, умов навчання й розвитку особистості^{189,190}, сукупність можливостей для спільної діяльності^{191,192} тощо. Втім, у всіх підходах визначено його як сукупність впливів або умов для можливостей взаємодії особистості й середовища, що має двосторонній характер: з одного боку, середовище через свої структурні елементи впливає на розвиток особистості, з іншого – особистість, вступаючи у взаємодію з різними елементами, засобами і явищами, створює це середовище, надаючи йому спрямованої соціальної якості.

Зокрема, В.О. Ясвін досліджував зміст поняття «освітнє середовище» як систему впливів і умов формування особистості за заданим зразком, позитивних і негативних можливостей для її розвитку, що містяться в соціальному і просторово-предметному оточенні, яке не має чітко фіксованих меж і кожен визначає межі власного¹⁹³.

¹⁸⁶ Міністерство освіти і науки України, 2016. *Концепція нової української школи* [online]. Доступно: <http://mon.gov.ua/%D0%9D%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%BD%D0%B8%202016/12/05/konczepczya.pdf> [21.05.2016].

¹⁸⁷ Вишнякова, А.В., 2002. *Образовательная среда как условие формирования информационно-коммуникативной компетентности учащихся*. Кандидат наук. Оренбургский государственный педагогический университет.

¹⁸⁸ Панов, В.И. 2007. *Психодидактика образовательных систем: теория и практика*. СПб: Питер.

¹⁸⁹ Біда, О.А. та Савченко, О.П., 2010. Сучасні тенденції в організації самостійної роботи студентів ВНЗ. *Педагогічна наука: історія, теорія, практика, тенденції розвитку*, №2 [online]. Доступно: www.goo.gl/ztxBqm [11.03.2016].

¹⁹⁰ Лебедева, В.П., Орлов, В.А. и Панов, В.И., 1996. *Школоведческие аспекты моделирования развивающей образовательной среды*: тезисы Первой российской конференции по экологической психологии. М.: Психологический институт РАО. с.101-103.

¹⁹¹ Петрочко, Ж.В., 2008. Соціально-виховне середовище. В: В.Г. Кремень, головний ред.. *Енциклопедія освіти* К.: Юрінком Інтер, с.855-856.

¹⁹² Шмис, Т.Г., 2004. *Разработка информационной образовательной среды на основе деятельностного подхода (для системы повышения квалификации педагогических кадров)*. Кандидат наук. Красноярский государственный университет.

¹⁹³ Ясвин, В.А. 2001. *Образовательная среда: от моделирования к проектированию*. М.: Смысл.

О.О. Ярошинська це поняття визначає як природне або штучне створення сприятливих умов оточення людини, що включає зміст і різні види засобів освіти, здатних забезпечувати продуктивну діяльність особистості, її освітній розвиток¹⁹⁴.

Узагальнивши підходи науковців, розглядаємо освітнє середовище як умови та можливості професійної освіти для розвитку інформаційно-комунікаційної мобільності педагога.

Зазначимо, що узагальнення та систематизацію основних теоретичних моделей освітнього середовища як чинника, що впливає на навчання та виховання, здійснено В.І. Пановим¹⁹⁵. Дослідником визначено: еколого-особистісну, комунікативно-орієнтовану, антрополого-психологічну, психодидактичну моделі.

Розглянувши їх, виокремимо характерні особливості підходів, що важливі для нашого дослідження.

Антрополого-психологічна модель визначає принцип розвитку, як передумову введення поняття освітнього середовища.

Так, А.М. Коломієць¹⁹⁶ звертає увагу на те, що педагогічні засоби разом з навколишнім природним і соціальним світом утворюють освітнє середовище, ознаками якого є відкритість, різноплановість, варіативність.

Н.М. Девятков¹⁹⁷ досліджував середовище як системоутворюючий початок, поліфункціональний елемент, що виконує освітню, виховну, розвиваючу, світоглядну, естетичну, гуманістичну, комунікативну, аксіологічну, діяльнісну та інші функції. Серед функціональних його ознак деякі збігаються або доповнюють характеристики спроектованого середовища розвитку ІКМ педагога.

¹⁹⁴ Ярошинська, О.О., 2010. Креативність як провідний принцип побудови освітнього середовища у вищому навчальному закладі. В: Н.С. Побірченко, гол. ред. *Проблеми підготовки сучасного вчителя*: збірник наукових праць. Умань: ПП Жовтий, с.113-119.

¹⁹⁵ Панов, В.И. 2007. *Психодидактика образовательных систем: теория и практика*. СПб: Питер.

¹⁹⁶ Коломієць, А.М., Білоус, В.С. та Лазаренко, Н.І., 2017. Інтеграція університетської науки у світовий інформаційний простір. *Вісник Книжкової палати*, №3. с.19-23.

¹⁹⁷ Девятков, Н.М., 1998. Культуротворческая среда в формирующихся образовательных стандартах профессионального обучения. *Проблемы реализации государственных образовательных стандартов: региональные аспекты*: тезисы межвуз. научн.-практ. конф. Тобольск: ТГПИ, с. 39-41.

Еколого-особистісна модель характеризується як система впливів та умов формування особистості за поданим зразком, а також можливостей для її розвитку в соціальному та просторово-предметному оточенні¹⁹⁸.

Досліджуючи освітнє середовище, О.І. Шапран¹⁹⁹ характеризує середовище як засіб задоволення найбільш важливих фізіологічних, соціальних потреб людини та трансформації їх в життєві цінності особистості. Погоджуємося та вважаємо, що це не суперечить розвитку інформаційно-комунікаційної мобільності педагога і може служити умовою її розвитку.

Комунікативно-орієнтована модель характеризується єдністю соціального середовища комунікативної взаємодії учасників освітнього процесу. Освітнє середовище є формою особливих видів співпраці між учасниками освітньої діяльності та забезпечує передачу необхідних норм життєдіяльності, включаючи способи, знання, вміння і навички навчальної і комунікативної діяльності.

На думку Л.С. Виготського, діалектичний взаємозв'язок відношення особистості до зовнішнього оточення, унікальних відносин середовища та його суб'єкта обумовлено соціальною ситуацією розвитку, середовище стає важливим фактором, що визначає і встановлює поведінку людини²⁰⁰.

Ідеї Л.С. Виготського знайшли розвиток і трансформацію у працях О.М. Леонтьєва. Він вводить категорію предметної діяльності і розглядає середовище відносно певного суб'єкта, зауважуючи, що «...взаємодія людини і середовища визначається кожного разу не середовищем і не абстрактними властивостями особистості, а саме змістом його діяльності, рівнем його розвитку...»²⁰¹.

Розширюючи та доповнюючи підхід, запропонований Л.С. Виготським, М.Е. Хейдметс вводить поняття «персоналізація середовища» як самопрезентація власного «Я» в процесі взаємодії людини та середовища та розуміє його як

¹⁹⁸ Дерябо, С.Д., и Левин, В.А. 1996. *Экологическая педагогика и психология*: учеб. пособие для студентов вузов. Ростов-на-Дону: Феникс.

¹⁹⁹ Шапран, О.І. та Шапран, Ю.П., 2010. Створення інноваційного освітнього середовища в процесі професійної підготовки майбутнього вчителя. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту*, № 9. с.108-110.

²⁰⁰ Виготский, Л.С. 1957. *Избранные психологические исследования*. М.: АПН РСФСР.

²⁰¹ Леонтьев, А.А., 1979. Деятельность и общение. *Вопросы психологии*, № 1. с.121-132.

частину оточуючого світу, з якою суб'єкт взаємодіє прямо чи опосередковано. Одиницями середовища є «місце діяльності» та «сфера впливу» груп та індивідів, а параметрами зв'язку суб'єкта із середовищем є параметри віддаленості, контролю й ідентифікації, що розкриваються через розгляд особливостей взаємодії моделі «суб'єкт – об'єкт», «суб'єкт – суб'єкт» і «відношення суб'єкта до самого себе». Остання розглядає компоненти свого «Я»^{202,203,204}.

Важливість взаємодії особистості й середовища у формуванні «Я-образу» особистості підкреслюється Л.А. Кльоц, яка зазначає, що середовище є умовою особистісного розвитку, як важливий компонент соціального пізнання, розвитку адекватного образу «Я»²⁰⁵.

Виявлені ідеї вчених є важливими для нашого дослідження, адже на цій основі обґрунтовуємо його особливості, а саме: персоналізація середовища особистістю і суб'єкт-суб'єктний характер взаємодії, сутність взаємодії особистості фахівця в освітньому середовищі професійної діяльності.

Психодидактична модель розглядає середовище як сукупність різних засобів освіти для навчання кожної особистості з урахуванням його індивідуальності і міжособистісних відносин, які встановлюються між учасниками освітньої взаємодії, можливості для прояву й розвитку здібностей і потенціалу особистості^{206,207}.

Проаналізовані вище наукові підходи дозволили зробити висновок, що педагога в традиційній парадигмі організації навчання розглядають як експерта з конкретної дисципліни, який передає знання в межах навчальних занять і є

²⁰² Хейдметс, М.Е., 1983. Субъект, среда и границы между ними. *Психология и архитектура*: тезисы конференции. Таллин: ЭОП. с.25-27.

²⁰³ Хейдметс, М.Е., 1988. Феномен персонализации среды: теоретический анализ. В: Х. Миккин, ред. *Средовые условия групповой деятельности*. Таллинн: ТПИ им. Э. Вильде. с.7- 15.

²⁰⁴ Хейдметс, М.Е. 1985. Человеческое начало в средообразовании. *Социально-психологические основы средообразования*. Таллинн: ТПИ им. Э. Вильде. с.77-79.

²⁰⁵ Кльоц Л.А., 2015. Теоретико-методологічні основи професійної самосвідомості практичного психолога у системі післядипломної освіти. *Актуальні проблеми психології*. Т. 7. Вип. 39. с.114-126.

²⁰⁶ Желанова, В.В., 2012. Рефлексивно-контекстне освітнє середовище як чинник професійної підготовки майбутнього вчителя початкових класів у ВНЗ. *Педагогічний дискурс*. Випуск 11. с.88-93.

²⁰⁷ Курлянд, З.Н., 2009. Професійно-креативне середовище ВНЗ – передумова підвищення якості підготовки майбутніх фахівців. *Педагогічна наука: історія, теорія, практика, тенденції розвитку* [online], № 1. Доступно: <www.goo.gl/2zdbtd> [22.02. 2016].

елементом «доставки» знань. В суб'єктній парадигмі навчання педагога розглянуто як розробника навчальних середовищ.

Узагальнюючи наукові підходи до поняття «освітнє середовище», визначаємо, що взаємозв'язок умов у ньому забезпечує розвиток особистості, взаємовплив, взаємодію оточення з суб'єктом. Проектування сучасних освітніх середовищ ґрунтується, зазвичай, на психодидактичній моделі навчального середовища, яка розуміється як сукупність впливів і умов, що зумовлюють можливість для розкриття як ще невиявлених здібностей особистості, так і для розвитку виявлених здібностей. Середовище впливає на діяльність педагога та зумовлює необхідність оволодівати ефективними методами підтримки процесів навчання. Вважаємо, що основою розглянутих вище підходів до поняття «освітнє середовище» є виокремлення дослідниками конкретних психологічних та педагогічних умов для забезпечення продуктивної діяльності особистості.

В контексті дисертаційного дослідження для розвитку ІКМ у післядипломній освіті педагога необхідне освітнє середовище, в якому створено умови для моделювання тієї чи іншої навчальної ситуації, а також передбачено засоби моніторингу діяльності вчителя в ньому^{208, 209}.

Зазначимо, що сучасні науковці приділяють увагу питанням створення науково-освітнього простору системи післядипломної педагогічної освіти відповідно до європейських норм та нових концептуальних положень Національної рамки кваліфікацій^{210, 211, 212, 213, 214}.

²⁰⁸ Пехота, О.М., Пуцов, В.І., Набока, Л.Я., Старева, А.М., 2006. *Андрагогічні проблеми у підготовці викладачів для системи післядипломної освіти*. Чернівці: Видавничий дім «Букрек».

²⁰⁹ Покроєва, Л.Д., 2006. Моніторинг якості постдипломної освіти. *Післядипломна освіта в Україні*, № 2. с.24-26.

²¹⁰ Артюхіна, А.И., 2007. *Образовательная среда высшего учебного заведения как педагогический феномен (на материале проектирования образовательной среды медицинского университета)*. Доктор наук. Волгоградский государственный педагогический университет.

²¹¹ Вайндорф-Сысоева, М.Е. 2010. *Виртуальная образовательная среда: категории, характеристики, схемы, таблицы, глоссарий: учебное пособие*. М.: МГОУ.

²¹² Зеер, Э.Ф. та Мешкова, И.В., 2008. Образовательная среда колледжа как фактор формирования развивающего профессионально-образовательного пространства студентов. *Мир психологи*, № 2. с.205-211.

²¹³ Зенкина, С.В., 2008. Информационно-образовательная среда как фактор повышения качества образования. *Педагогика*, № 6. с.22-28.

²¹⁴ Каташов А.І., 2001. *Педагогічні основи розвитку інноваційного освітнього середовища сучасного ліцею*: автореф. дис. кандидата пед. наук. Луганськ: Луганський державний педагогічний університет імені Тараса Шевченка.

О.А. Дубасенюк аспект інтеграції освіти України до загальноєвропейського освітнього простору пов'язує з проблемами, розв'язання яких зумовлюється реформуванням системи підготовки кадрів згідно з міжнародними вимогами²¹⁵.

Поряд з цим Т.М. Сорочан вважає, що післядипломна освіта, створюючи соціально-освітній простір, може реалізувати вдосконалення кожного фахівця, а інститути післядипломної освіти мають стати центрами забезпечення системного професійного розвитку педагогічних працівників²¹⁶.

В контексті дослідження визначаємо *освітнє середовище післядипломної освіти* як сукупність умов, що забезпечують організацію навчальної взаємодії та професійного розвитку педагога з урахуванням його потреб, можливостей відповідно до вимог освітньо-кваліфікаційної характеристики. Інакше кажучи, це організовані умови для забезпечення процесів навчання та вдосконалення способів педагогічної комунікаційної та інформаційної взаємодії педагогів. Базовим для його проектування є: прогнозування можливостей середовища, конструювання певних його якостей, планування шляхів реалізації певних стратегій для досягнення необхідних результатів з використанням ІКТ, що враховано при впровадженні авторської програми розвитку ІКМ педагога в освітньому середовищі ПО.

Основними вимогами до розвитку сучасних освітніх середовищ як відкритих систем науковцями^{217,218,219,220} визначено:

- адаптивність (адаптування до матеріальних і соціально-культурних умов розвитку цивілізації);
- самоорганізація (структурується без впливу зовнішніх факторів);

²¹⁵ Дубасенюк, О.А., 2009. Інноваційні освітні технології та методики в системі професійно-педагогічної підготовки. В: О.А. Дубасенюк, ред. *Професійна педагогічна освіта: інноваційні технології та методики*: монографія. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка., с.14-47.

²¹⁶ Сорочан, Т.М., 2010. Створити освітній простір професійного розвитку. *Управління освітою: Часопис для керівників освітньої галузі*, № 17. с.13-16.

²¹⁷ Вдовичин, Т.Я. та Яцишин, А.В., 2013. Застосування технологій відкритої освіти для інформатизації навчального процесу. *Інформаційні технології в освіті*: зб. наук. пр. Вип. 16. Херсон: ХДУ. с.134-140.

²¹⁸ Висоцька, О.Є. *Відкрита освіта як чинник випереджаючого розвитку суспільства* [online]. Доступно: <www.goo.gl/vhvrmi> [12.10.2015].

²¹⁹ Лактионова, Е.Б., 2010. Образовательная среда как условие развития личности и ее субъектов. *Известия Российского государственного педагогического университета имени А.И. Герцена*, № 128. с.40-54.

²²⁰ Петришин, Л.Й., 2013. Креативне середовище як педагогічна умова формування креативності майбутніх соціальних педагогів. *Соціальна педагогіка: теорія та практика*, № 2. с.61-71.

- поступовий розвиток (прогресивний розвиток від простого до складного);
- наступність розвитку (кожний новий ступінь розвитку базується на найвищих досягненнях попереднього);
- структурність (елементи системи мають лінійні або ієрархічні зв'язки між собою);
- цілісність (первинність цілого до елементів системи);
- синергетичність (односпрямовані дії елементів системи підсилюють ефективність функціонування системи в цілому).

Враховуючи вищезазначене, для розвитку ІКМ педагога в процесі підвищення кваліфікації розроблено освітньо-розвивальне середовище, використання якого детально охарактеризовано у п. 3.2. Ним передбачено організацію такої навчальної діяльності, у якій формування відповідних умінь, навичок є особистісно значущим і внутрішньо вмотивованим процесом. С.П. Семенець слушно зауважує, що «першочергового значення в системі розвивального навчання мають уміння самостійно оволодівати знаннями (бути суб'єктом навчання)»²²¹.

Таким чином, під освітньо-розвивальним середовищем у післядипломній освіті розуміємо сукупність психолого-педагогічних умов для здійснення вмотивованої конструктивної навчальної взаємодії педагогів з урахуванням їх потреб та можливості самовдосконалення. Базовими в процесі його проектування є дослідження О.Є. Антонової. Підходи науковця до проектування освітнього простору передбачають розв'язання завдань: організацію умов для ефективного розвитку і саморозвитку особистості; врахування пріоритетів особистості під час організації навчальної, самоосвітньої діяльності з метою створення умов для реалізації індивідуальної освітньої траєкторії; організацію умов і можливостей для формування життєвої компетентності особистості²²².

²²¹ Семенець, С.П., 2015. *Методологія і теорія розвивального навчання математики*: монографія. Житомир: Вид. О.О. Євенок. с.47.

²²² Антонова, О.Є., 2011. Проектування освітнього середовища ВНЗ як чинник у розвитку обдарованості студентів. *Теорія і практика підготовки майбутніх учителів до педагогічної дії*: зб. матеріалів конференції. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. Івана Франка. с.123-127.

Зауважимо, що на кожному історичному етапі розвитку цивілізації висуваються дещо інші вимоги до освітнього середовища. На даному етапі розвитку інформаційного суспільства актуалізовано роль електронного освітнього середовища (е-середовища).

Вищесказане та аналіз наукових джерел виявляє, що не існує однозначного тлумачення поняття «освітнє е-середовище». Розуміємо його як динамічну сукупність інформаційно-навчальних електронних ресурсів, що використовуються розподіленими у просторі та часі суб'єктами для освітніх цілей. Йому властиві динамічність, мобільність та адаптивність, а реалізація діяльності в ньому може відбуватися без територіальних обмежень (вдома, в дорозі, на роботі тощо), географічних (з будь-якого місця знаходження), часових (в зручний час та зручному темпі). Ці аспекти є значимими при організації навчання дорослої досвідченої особистості у післядипломній освіті. Освітнє е-середовище, як засіб розвитку інформаційно-комунікаційної мобільності педагога в сучасних умовах, дозволяє ефективно впроваджувати освітню модель «змішаного навчання»²²³.

В контексті проблеми дослідження, для повноти розуміння шляхів проектування освітнього е-середовища в ПО, здійснимо порівняльну характеристику освітнього е-середовища та традиційного через наступні компоненти: рівень міжособистісної взаємодії (комунікативність), ступінь перцепції (інформативність) і ступінь рефлексивності (самооцінювання) учасників освітнього процесу, засоби навчання (таблиця 1.1).

Наголошуємо, що в освітньо-розвивальному середовищі післядипломної освіти розроблені електронні ресурси виконують роль механізму адаптації педагога до змін, які відбуваються та одночасно є засобом організації навчальної та професійної діяльності, що дозволяє педагогам досягнути певної інформаційно-комунікаційної взаємодії в професійній спільноті.

Проведений короткий порівняльний аналіз освітнього «традиційного» і «електронного» середовищ засвідчує, що вони мають різний ступінь вираженості

²²³ Кривонос, О.М., 2013. *Використання інформаційно-комунікаційних технологій в навчанні*: навч. посібник. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка.

взаємодії суб'єктів і реалізації засобів навчання. Залежно від характеру взаємодії педагога з е-середовищем виділяємо умовно три його види: консультативне, комунікативне та активне. У консультативному середовищі педагог є учнем, він отримує інформацію (викладач – навчальна група, педагог – навчальна група).

Таблиця 1.1

Порівняльна характеристика освітніх середовищ

Компоненти порівняння	Традиційне освітнє середовище	Електронне освітнє середовище
<i>Міжособистісна взаємодія</i>	Безпосередня взаємодія залежить від індивідуальності викладача та педагога. В цілому, у системі «людина–людина» вона вище, ніж у системі «людина–техніка»	Опосередкована онлайн взаємодія (синхронно-асинхронна), що передбачає створення «спільних знань» в системі «людина–техніка–людина»
<i>Взаєморозуміння, розуміння між учасниками освітнього процесу (ступінь перцепції)</i>	Атмосфера комфортності, розуміння, ступінь емоційних переживань залежить від професіоналізму викладача, індивідуальних особливостей всіх учасників освітнього процесу, використаного наочного матеріалу	Ступінь емоційних переживань забезпечується інтерактивністю електронних ресурсів, які надають можливість швидкої відповіді, свободи вибору часу та місця навчання
<i>Взаємодія учасників освітнього процесу (ступінь інтеракції)</i>	Організація безпосередньої взаємодії всіх учасників освітнього процесу через відповідні форми та методи навчання в очному форматі	Можливості сучасних телекомунікацій забезпечують опосередковану синхронно-асинхронну взаємодію учасників навчального процесу не тільки в аудиторії, а й в зручний час і зручному місці як для викладача, так і для педагога (слухача)
<i>Засоби навчання</i>	Предметні чи універсальні об'єкти навколишнього середовища	Мережеві ресурси (фото, відео, аудіо, документи, презентації тощо), електронні освітні ресурси (МООС), освітні середовища (тематичні сайти, блоги, форуми, чати, системи управління навчанням, тестування тощо)

Комунікативне е-середовище передбачає взаємодію з іншими користувачами середовища, обговорення різних питань (викладач – педагог, педагог – педагог). Активне е-середовище надає можливість представляти власний досвід, заявляти про себе (викладач – засіб – педагог, педагог – засіб – педагог)^{224, 225, 226}.

Особистісна активність зумовлює вироблення нових шляхів взаємодії з оточуючим середовищем, яке представлене життєвими подіями, орієнтоване на забезпечення безперервного доступу до потоків знань, спрямоване на інструментальне оснащення і розширення власного освітнього простору як складової неперервної освіти.

Для освітнього е-середовища, як і для традиційного, важливими характеристиками виступають насиченість (або ресурсний потенціал), а також його структурованість (або способи організації). Крім того, новою вимогою, характерною саме для освітнього е-середовища, є облік наступних важливих показників: ступінь або рівень локальної (суб'єкт-суб'єктної) взаємодії всіх користувачів середовища, а також можливість суб'єктів перетворювати (змінювати, збагачувати) середовище, впливати на нього. Вважаємо, що всі зазначені характеристики сприяють розвитку структурних компонентів ІКМ педагога. Важливим для нашого дослідження є те, що вікових, територіальних або часових обмежень для впровадження освітнього е-середовища, як складової освітньо-розвивального, в післядипломній освіті не виявлено, що суттєво для процесу розвитку та навчання особистості дорослого. Щоб скористатися можливостями е-середовища, педагог як суб'єкт освітнього процесу, а не об'єкт педагогічного впливу, виявляє певну активність, задовольняючи власні освітні потреби у самоактуалізації, саморозвитку, самовдосконаленні.

²²⁴ Фамілярська, Л.Л. та Кльоц, Л.А., 2015. Практика використання хмарних технологій в методиці роботи педагога. *«Науковий часопис» Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова. Серія 16. Творча особистість учителя: проблеми теорії і практики: збірник наукових праць*. Випуск 25 (35). К.: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова. с.144-148.

²²⁵ Фамілярська, Л.Л. 2013. *Створення інформаційно-освітнього середовища навчального закладу на Google Sites: методичний посібник*. Житомир: Житомирський ОІППО.

²²⁶ Фамілярська Л.Л., 2015. Організація освітнього середовища післядипломної педагогічної освіти засобами хмарних сервісів Google. *Інформатика та інформаційні технології в навчальних закладах*, №5-6. Видавництво «Світоч». с.38-44.

Таким чином, під час організації освітнього процесу врахування зазначеного вище та чинників якісної освіти, які визначені в Концепції Нової української школи, зумовлюють розвиток здатності особистості до життя в суспільстві та цивілізованої взаємодії, самовдосконалення і навчання впродовж життя, готовності до свідомого життєвого вибору та самореалізації, трудової діяльності та громадянської активності. У Концепції наголошено на суб'єктності учіння, необхідності оволодіння можливостями сучасних способів навчальної діяльності, взаємодії з іншими людьми²²⁷.

Також враховуємо охарактеризовані О.Г. Кузьмінською підходи до побудови системи підготовки педагогів:

- модульність структуризації змісту, що відображає технологічні та дидактичні можливості використання конкретних ресурсів, зокрема електронних;
- збалансованість та гармонізація окремих змістовних модулів програми підготовки педагогічних кадрів.

Науковцем охарактеризовано особливості використання е-середовища: навчання визначається інструментами й об'єктами, якими користується педагог (дії над об'єктами вимагають спілкування); навчання визначається середовищем, в якому відбувається продукування нового знання; навчання відбувається в спільноті обміну знаннями, де початківці поступово стають експертами через активну практичну діяльність²²⁸. В контексті експериментального дослідження зосереджено увагу на створенні освітньо-розвивального середовища для педагогів (додаток Б 2), в якому освітнє е-середовище є його складовою, з подальшим відстеженням ефективності його впливу на розвиток ІКМ педагога (п. 3.3) в курсовий та міжкурсний період підвищення кваліфікації.

²²⁷ Міністерство освіти і науки України, 2016. *Концепція нової української школи* [online]. Доступно: <http://mon.gov.ua/%D0%9D%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%BD%D0%B8%202016/12/05/konczepczya.pdf> [21.05.2016].

²²⁸ Кузьмінська, О.Г. та Качанюк Н.В., 2014. Створення та використання системи інформаційної підтримки діяльності викладачів в умовах електронного інформаційно-освітнього середовища університету. *Інформатика та інформаційні технології в навчальних закладах*, №5. с. 27-35.

Узагальнюючи та систематизуючи вищезазначене, вважаємо перевагами використання спеціально розробленого освітньо-розвивального середовища в навчальному процесі післядипломної освіти:

- для закладів ППО – реалізація системно-функціонального та особистісно-діяльнісного підходу в курсовий та міжкурсний періоди підвищення кваліфікації педагогом; можливості використання е-контенту і системи управління навчальним процесом будь-де та будь-коли; персоналізація навчання; інтеграція аудиторної та позааудиторної роботи; розвиток освітньої мережі та реалізація мережевої форми вивчення освітніх програм; формування професійної мережевої культури та організація професійного співробітництва в онлайн спільноті педагогів; ефективна підтримка безперервного професійного розвитку педагогічних кадрів^{229,230};

- для педагогів – можливість організації персоналізованого освітнього процесу; використання в повсякденній педагогічній практиці ІКТ та сучасних педагогічних технологій (електронного навчання, онлайн освітніх технологій, змішаного і мобільного навчання); створення навчально-предметного середовища, що в сукупності забезпечує психологічний комфорт і сприяє вияву творчості особистості; організація виховної та профорієнтаційної роботи у новий спосіб взаємодії з учнями; можливість розробки і впровадження авторських навчальних матеріалів і педагогічних технологій; персоналізоване підвищення кваліфікації та підготовка до атестації; планування, організація і управління власною освітньою діяльністю; успішна соціалізація^{231,232}.

Для нас принципово важливим є те, що зазначене середовище має відображати пріоритетність освітніх педагогічних цілей по відношенню до

²²⁹ Фамілярська Л.Л., 2017. *Методичні основи розвитку інформаційно-комунікаційної мобільності педагога: науково-методичні матеріали*. Ч 1. Житомир: КЗ «ЖОППО» ЖОР.

²³⁰ Фамілярська, Л.Л. та Запорожцева, Ю.С., 2012. Блог як середовище неперервного професійного розвитку вчителів англійської мови. *Інформаційні технології і засоби навчання* [online], №2 (28). Доступно: www.goo.gl/e6rg5i [21.06.2014].

²³¹ Фамілярська, Л.Л. 2017. *Діагностичний інструментарій розвитку інформаційно-комунікаційної мобільності педагога: науково-методичні матеріали*. Ч 1. Житомир: КЗ «ЖОППО» ЖОР.

²³² Фамілярська, Л.Л., 2017. Практичні аспекти використання інформаційно-комунікаційних технологій у процесі підвищення кваліфікації. *Збірник конкурсних робіт за підсумками проведення конкурсу на кращу випускню роботу слухачів курсів підвищення кваліфікації у 2015–2016 роках*. Київ: ЦППО ДВНЗ «Університет менеджменту освіти». с.33-53.

використання можливостей ІКТ. В контексті досліджуваної проблеми ефективно застосування мережі Інтернет та ІКТ є певною компенсацією збільшення обсягу знань і зменшення часу на його отримання та засвоєння^{233, 234, 235}.

Науковцями О.Г. Кузьмінською, Н.В. Качанюк²³⁶ позитивними аспектами застосування в освітньому процесі ІКТ визначено: індивідуалізація і персоналізація навчальної діяльності, гнучкість, можливість задоволення педагогічних вимог, актуальність, самоконтроль та взаємоконтроль, співпраця. Вони зауважують, що досвід побудови інформаційної підтримки, зокрема наукових комунікацій та проведення спеціалізованого навчання педагогів з питань ефективного застосування ІКТ, є підставою для наступних висновків:

- ІКТ змінюють структуру й зміст наукових комунікацій, частково замінюючи традиційні форми наукової співпраці та спілкування, що зумовлює розвиток інформаційного електронного середовища та засобів наукових комунікацій;

- сучасні університети створюють відкриті електронні освітні середовища, а засоби наукової комунікації є складовою таких середовищ;

- ефективність використання засобів наукової комунікації залежить від постановки діяльності та мотивації використання засобів студентами та викладачами. Доцільним є проведення спеціалізованого навчання та моніторингу активності і результативності використання засобів електронних комунікацій учасниками освітнього процесу вищого навчального закладу.

Узагальнюючи підходи науковців, в дисертаційному дослідженні виокремлюємо та враховуємо наступні особливості проектування освітнього середовища, зокрема освітньо-розвивального ППО:

²³³ Кузьмінська, О.Г., 2015. Використання засобів електронних комунікацій у процесі підготовки магістерського дослідження. *Педагогіка та психологія*. Вип. 51. с.58-65.

²³⁴ Кузьмінська, О.Г., 2011. *Освітнє середовище як об'єкт проектування та засіб набуття компетентностей педагогів в умовах університету* [online]. Доступно: www.goo.gl/wFTZNV [26.11.2016].

²³⁵ Онисько, Г.Я. та Шкодзінський О.К., 2012. Завдання вікі-ресурсу та інституційного репозитарію у формуванні науково-освітнього середовища вищого навчального закладу. *Вісник Львівського університету. Сер.: Книгознавство, бібліотекознавство та інформаційні технології*. Вип. 7. с.297-300.

²³⁶ Кузьмінська, О.Г. та Качанюк, Н.В., 2014. Створення та використання системи інформаційної підтримки діяльності викладачів в умовах електронного інформаційно-освітнього середовища університету. *Інформатика та інформаційні технології в навчальних закладах*, №5. Київ: Вид. «Світоч». с.27-35.

- відкритість і динамічність інформаційного освітнього простору (доступність світових освітніх ресурсів, які постійно оновлюються);
- розширення форм саморозвитку (самостійне опанування електронних навчальних курсів, тематичних онлайн ресурсів, взаємодія в онлайн професійних спільнотах тощо);
- відсутність часових і територіальних обмежень в процесі навчання (використання можливостей мережі Інтернет);
- варіативність електронних навчальних та інформаційних ресурсів (тематичне призначення, цільова аудиторія, спосіб подання матеріалу тощо);
- опосередкованість доступу до інтернет-джерел (комунікація через мобільні технології та засоби);
- додаткові умови для самоконтролю, саморефлексії (контрольно-діагностичні онлайн засоби для оцінювання власного рівня засвоєння навчального матеріалу).

Водночас враховуємо специфіку організації навчання дорослих, так як це впливає на ефективність реалізації навчального процесу в післядипломній освіті педагога (додаток Б 3).

Систематизуючи наукові досягнення зазначені вище, виділяємо особливості у підходах до організації процесу розвитку ІКМ педагога в освітньо-розвивальному середовищі післядипломної освіти, актуальні для нашого дослідження: розвиток ІКМ педагогів ефективно забезпечується під час позааудиторної діяльності та в освітньому середовищі курсового і міжкурсового підвищення кваліфікації; розвиток ІКМ педагога є спрямованим, закономірним, неперервним процесом особистісних і діяльнісних змін; розвиток ІКМ реалізується через взаємодію в освітньому середовищі і спільнотах фахівців, де провідними є інформаційна взаємодія та педагогічна комунікація учасників освітнього процесу; розвиток ІКМ в освітньому середовищі післядипломної освіти здійснюється через включення педагогів у спеціально організоване освітньо-розвивальне середовище.

Характеристики напрямків проектування освітньо-розвивального середовища для експериментальної вибірки відображено на рисунку 1.1, які укладено у програму розвитку ІКМ педагога як таку, що забезпечує сапопізнання, саморозвиток, саморегуляцію, самореалізацію педагогів, залучає їх до обміну професійним досвідом, інформаційної взаємодії та педагогічної комунікації, сприяючи розвитку ІКМ.

<p>Напрямки розвитку</p> <ul style="list-style-type: none"> • Усвідомлення можливостей у «Я»-досягненнях в освітньому середовищі, потреби в оволодінні новим професійним досвідом <hr/> <ul style="list-style-type: none"> • Розвиток рефлексивного ставлення до взаємодії в е-середовищі, самооцінки та саморегуляції професійної діяльності <hr/> <ul style="list-style-type: none"> • Розвиток соціально-професійної активності, здатність раціоналізувати освітню взаємодію 	<p>Індикатори розвитку</p> <ul style="list-style-type: none"> • Знання особистісних якостей • Знання про можливості використання ІКТ в професійній діяльності <hr/> <ul style="list-style-type: none"> • Адекватна самооцінка професійної діяльності • Порівняння власної професійної діяльності із значимим іншим <hr/> <ul style="list-style-type: none"> • Здатність вибудовувати нові професійні зв'язки • Здатність оперативно організовувати освітньо-розвивальне середовище 	<p>Зміст розвивального середовища</p> <ul style="list-style-type: none"> • Спільна діяльність спрямована на самопізнання, самоорганізацію • Позитивне відношення до того, що відбувається <hr/> <ul style="list-style-type: none"> • Діалогова взаємодія в педагогічній онлайн спільноті • Спільна рефлексія проблемної ситуації <hr/> <ul style="list-style-type: none"> • Підтримка та супровід діяльності педагога • Співпраця у педагогічній онлайн спільноті
---	---	--

Рис. 1.1. Напрямки організації освітньо-розвивального середовища розвитку інформаційно-комунікаційної мобільності педагога

Таким чином, розглянуті підходи тлумачення поняття «освітнє середовище» доводять, що в сучасній педагогічній науці загальною є думка про освітнє середовище, як про систему впливів, умов, можливостей формування та розвитку особистості, що при відповідному наповненні його компонентів сприяє розвитку складових ІКМ педагога.

У контексті дослідження визначаємо «освітнє середовище післядипломної освіти» у загальному значенні як сукупність умов, що забезпечують організацію навчальної взаємодії та професійного розвитку педагога з урахуванням його потреб, можливостей відповідно до вимог освітньо-кваліфікаційної характеристики.

Проектування освітньо-розвивального середовища післядипломної педагогічної освіти передбачає врахування особливостей (відкритість, динамічність, варіативність, адаптивність), що забезпечує неперервність процесу навчання, оновлення сутності, функціональних характеристик, процесуальних та інституціональних характеристик сучасної освіти.

Використання можливостей освітньо-розвивального середовища ПО вбачаємо у вигляді оптимального поєднання традиційних та електронних способів реалізації навчального процесу для розвитку рівнів інформаційно-комунікаційної мобільності педагога, які детально охарактеризовано у другому розділі дисертаційної роботи.

Висновки до першого розділу.

Отже, проблема розвитку інформаційно-комунікаційної мобільності педагога потребує ґрунтовного дослідження, що зумовлено низкою чинників, зокрема змінами, що відбулися у змісті професійної діяльності та зумовлені процесами глобалізації, інтеграції освітніх середовищ; швидким оновленням інформаційно-комунікаційних технологій та функціональних можливостей сучасних комп'ютерних засобів; потребою суспільства у фахівцях, здатних бути конкурентоспроможними на ринку праці.

Здійснений аналіз філософських, педагогічних, психологічних та інших джерел виявив, що поняття «мобільність» вивчається у взаємозв'язку декількох наук. Кожна з них розглядає той чи інший її аспект. Зокрема, частина дослідників розуміють мобільність як процес, частина – як особистісну якість, а деякі визначають її як інтегровану властивість, що забезпечує формування та

розвиток необхідних якостей фахівця. Формування її у педагога відбувається під час професійної підготовки, а розвиток – впродовж всієї професійної діяльності.

Узагальнення багатоаспектних наукових підходів до сутнісних характеристик базових категорій досліджуваного ключового поняття дослідження дозволило визначити авторське розуміння понять «мобільність», «мобільність педагога», а також «інформаційно-комунікаційна мобільність педагога». Мобільність визначено як здатність особистості до самозмін, яка забезпечує можливість самореалізації фахівця з урахуванням минулого досвіду при оперативному знаходженні способу здійснення діяльності в нових умовах. Поняття «мобільність педагога» – як особистісну здатність адаптування до швидких змін у способах навчальної взаємодії в освітньому середовищі, що забезпечує стабільність його розвитку та активну професійну позицію.

Інформаційно-комунікаційну мобільність педагога визначено як здатність швидко адаптуватися в освітньо-розвивальному середовищі професійної діяльності з використанням інформаційно-комунікаційних технологій. Здатність адаптуватися розуміється як інтегральне особистісне утворення взаємозалежних підструктур, де рефлексивні механізми створюють особливий когнітивний досвід, що забезпечує ефективність професійної діяльності та виявляється в готовності педагога до саморозвитку, самоконструювання в динамічних умовах освітнього середовища післядипломної освіти.

Післядипломну освіту розглядаємо як галузь освіти дорослих та органічну складову неперервної освіти, яка здійснюється в закладах післядипломної освіти щодо вдосконалення або професійної перепідготовки педагога, рівня готовності особистості до виконання її професійних завдань та обов'язків.

Розвиток інформаційно-комунікаційної мобільності педагога у післядипломній освіті розуміємо як адаптацію фахівця до ком'ютерно-опосередкованої взаємодії в середовищі навчальної та професійної діяльності, яка характеризує процес руху педагога від нижчого до більш високого рівня ІКМ.

Освітнє середовище післядипломної освіти визначено як сукупність умов, що забезпечують організацію навчальної взаємодії та професійного розвитку

педагога з урахуванням його потреб, можливостей відповідно до вимог освітньо-кваліфікаційної характеристики. Вимогами до розвитку сучасних освітніх середовищ як відкритих систем, зокрема освітнього середовища ПО, є: адаптивність, самоорганізація, поступовий розвиток, наступність розвитку, структурність, цілісність, синергетичність.

Для розвитку ІКМ педагога в процесі підвищення кваліфікації передбачено проектування освітньо-розвивального середовища, яке розуміємо як сукупність умов для здійснення вмотивованої конструктивної навчальної взаємодії педагогів з урахуванням їх потреб та можливості самовдосконалення. Це дозволяє створити сучасні умови підтримки розвитку ІКМ педагога, вибудувати кожному педагогу індивідуальну освітню траєкторію з урахуванням особливостей навчання дорослої особистості. Матеріали цього розділу представлено в публікаціях автора [237; 238; 239; 240; 241; 242; 243; 245; 250; 252; 257].

РОЗДІЛ 2

РОЗРОБКА МОДЕЛІ РОЗВИТКУ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНОЇ МОБІЛЬНОСТІ ПЕДАГОГА В ПІСЛЯДИПЛОМНІЙ ПЕДАГОГІЧНІЙ ОСВІТІ

2.1. Структура, критерії, показники та рівні розвитку інформаційно-комунікаційної мобільності педагога в післядипломній освіті

Оскільки проектування моделі розвитку інформаційно-комунікаційної мобільності педагога передбачає покрокове вивчення зазначеного феномену, наступним кроком буде визначення складових інформаційно-комунікаційної мобільності, критеріїв, відповідних показників і рівнів розвитку розглядуваної мобільності.

Загалом, результати теоричного аналізу дослідження, що викладено в першому розділі, відображають певну загальну тенденцію, яка характеризується багатозначністю не тільки визначення типів мобільності, а й їх структурних компонентів. Виявлено, що залежно від напрямку дослідження науковці наводять різні складові мобільності^{237,238}.

Зокрема, О.В. Безпалько²³⁹, базуючись на результатах досліджень Л.В. Горюнової²⁴⁰ та Л.Л. Сушенцевої²⁴¹, визначає класичну психологічну схему розвитку мобільності фахівця з основними елементами (потреби – інтереси – мотиви) та виокремлює наступні її компоненти: особистісний (комунікабельність, емоційна стабільність, неупередженість, позитивне мислення, пластичність, працездатність, креативність); інструментальний (соціальна активність, ініціативність, готовність до ризику, прагнення до

²³⁷ Игошев, Б.М., 2008. Системно-интегративная организация подготовки профессионально мобильных педагогов: автореф. док. пед. наук. Москва: Московский педагогический государственный университет.

²³⁸ Voronovskaya, L., 2015. Structure of professional mobility of a utility sector specialist. *Austrian Journal of Humanities and Social Sciences*, № 7–8. p.36-39.

²³⁹ Безпалько, О.В., 2012. Компоненти професійної мобільності майбутніх соціальних педагогів. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 11 «Соціальна робота. Соціальна педагогіка»*: зб. праць. Вип. 14. Ч. 2. К.: НПУ імені М. П. Драгоманова, с.73-80.

²⁴⁰ Горюнова, Л.В., 2007. Составляющие профессиональной мобильности современного специалиста. *Известия высших учебных заведений. Поволжский регион*, № 1. с.63-69.

²⁴¹ Сушенцева, Л.Л. 2011. *Формування професійної мобільності майбутніх кваліфікованих робітників у професійно-технічних навчальних закладах. Теорія і практика*: [монографія]. Кривий Ріг: «Видавничий дім».

саморозвитку); діяльнісний (цілеспрямованість, взаємодія в соціальних групах, прийняття рішення в нестандартних ситуаціях, адекватність оцінки власних професійних здобутків).

Н.М. Манаєва, досліджуючи мобільність фахівця, виділяє та характеризує когнітивний, операційний, ціннісний компоненти. В узагальненому вигляді ці характеристики зводяться до наступного: когнітивний компонент – система знань, необхідних для вирішення навчальних та професійних завдань засобами наукового пізнання, творчої самореалізації, основа адаптаційного потенціалу особистості (здатність пристосовуватися до нових умов, нових інформаційних і програмних середовищ); операційний компонент – сукупність прийомів, способів і методів діяльності, проявом якого є відповідні уміння роботи з інформацією, комунікативні і дослідницькі навички, що визначає рівень практичних умінь, включення в нові види діяльності; ціннісний компонент – рівень мотиваційних спонукань, який впливає на вибір ціннісних орієнтацій в новому інформаційному середовищі, предметні потреби, життєві плани, що характеризує усвідомлену необхідність отримання нової інформації (знань) для подальшого використання в навчальній і / або професійній діяльності²⁴².

Водночас В.О. Міщенко розглядає структуру мобільності фахівця як сукупність взаємопов'язаних між собою мотиваційного, когнітивно-компетентнісного, рефлексивного і загальноособистісного компонентів, що дозволяє врахувати як когнітивну складову (володіння певними знаннями), так і психологічну складову (креативність, впевненість у власних силах, висока комунікативність тощо)²⁴³.

Заслугує на увагу точка зору Н.І. Кожемякіної, яка під час визначення структурних компонентів мобільності спеціаліста орієнтується на освітньо-кваліфікаційні характеристики й професійно важливі якості фахівця. Науковець

²⁴² Манаєва, Н.Н., 2015. Психолого-педагогическая характеристика информационной мобильности как интегративного качества личности. *Вестник Оренбургского государственного университета* [online], № 2, с.106-111. Доступно: <www.goo.gl/wFTZNV> [26.11.2016].

²⁴³ Мищенко, В.А. и Тенюнина, И.А., 2014. Мобильность как основное профессионально значимое качество при становлении траектории профессионального развития студентов педагогического вуза. *Известия Самарского научного центра Российской академии наук*. Вып. 2. (16). с.319-321.

визначає: соціально-професійну, професійно-управлінську, комунікативну, регулятивно-емоційну складові²⁴⁴.

Аналіз наукових підходів визначення структурних компонентів різних типів мобільності виявляє, що в якості основних структурних елементів науковцями виділяються: когнітивний (процес самопізнання та результат як система уявлень про себе, усвідомлення Я-образу професіонала педагога в контексті інформатизації та комп'ютеризації); процесуальний (уміння ефективно використовувати засоби інформаційно-комунікаційних технологій для опрацювання, інтегрування різноформатної інформації, створення інформаційних продуктів тощо); аксіологічний (цінності, спрямованість на роботу з інформацією, уміння аналізувати, систематизувати інформацію, оцінювати її достовірність, релевантність тощо); психологічний (здатність та готовність орієнтуватися в інформаційних потоках, володіти навичками використання інформаційних технологій), професійно-діяльнісний (вміння оперативно і гнучко застосовувати в практичній діяльності свої знання, вирішувати будь-яке професійне завдання найбільш оптимальним і ефективним способом, зв'язок інформаційної діяльності з професією).

У виділених науковцями структурних компонентах об'єднано змістові та динамічні характеристики, які зумовлюють здатність легко відмовлятися від недоцільних способів поведінки, прийомів мислення і емоційного реагування, приймати або виробляти нові, оригінальні підходи до вирішення проблемної ситуації при незмінних принципах і моральних засадах життєдіяльності.

Підсумовуючи вищевикладені теоретичні положення та дотримуючись думки науковців О.В. Безпалько, Н.І. Кожемякіної, Л.П. Вороновської щодо структурних компонентів мобільності фахівця, визначено авторську структуру інформаційно-комунікаційної мобільності педагога з взаємообумовленими компонентами: когнітивно-особистісним, соціально-діялісним, оцінно-рефлексивним (рис. 2.1).

²⁴⁴ Кожемякіна, Н.І., 2006. *Соціально-педагогічні умови формування професійної мобільності майбутніх менеджерів-аграріїв*: автореф. дис. кандидата пед. наук. Одеса: Південноукраїнський державний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського.

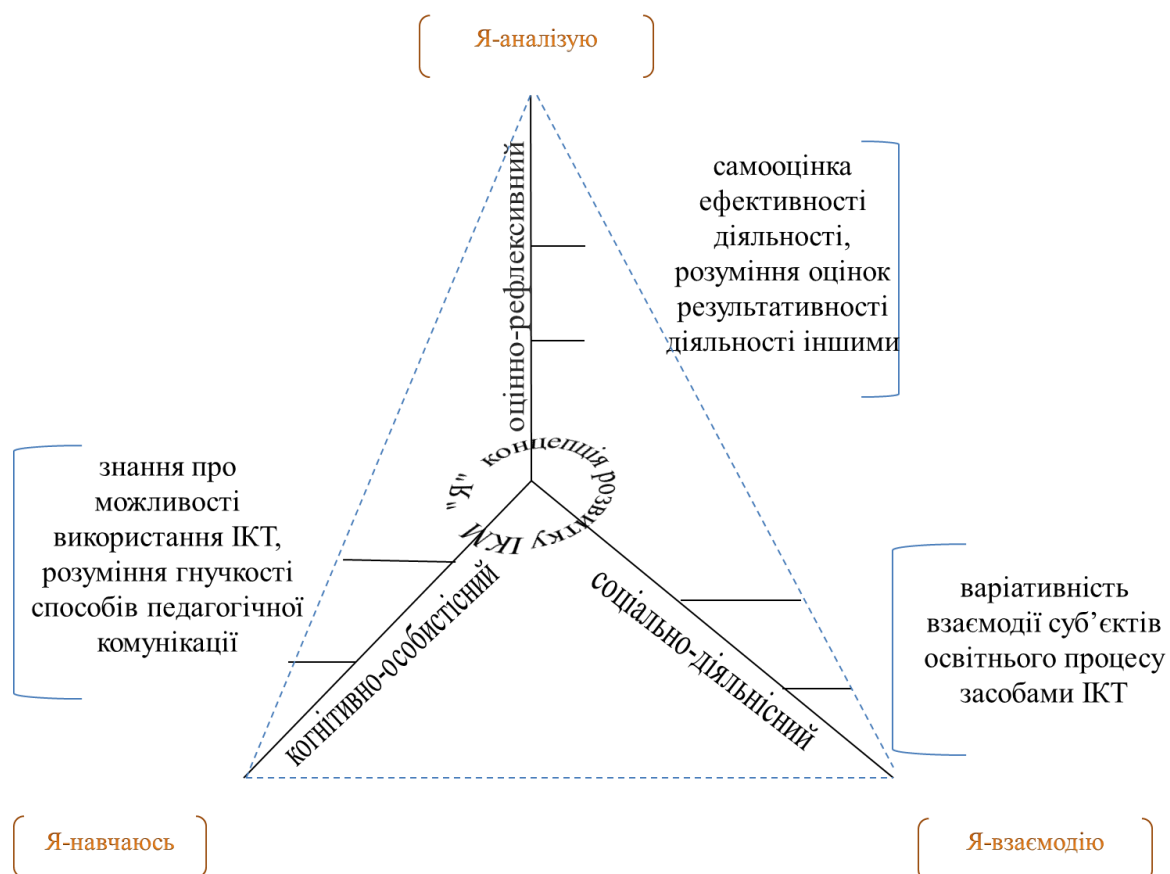

Рис. 2.1. Структурні компоненти ІКМ педагога

Під структурою інформаційно-комунікаційної мобільності розуміємо стійкі зв'язки визначеної сукупності її компонентів, які взаємообумовлені та взаємозалежні.

Зазначимо, що структурні складові ІКМ розглядаємо з огляду на професійну діяльність педагога як складний конструкт, основою характеристик яких є:

1) знання можливостей у Я-досягненнях як здатність особистості, що забезпечує внутрішній механізм розвитку позитивної Я-концепції (Я-навчаюсь) щодо використання ІКТ в професійній діяльності;

2) самооцінка професійних дій та самооцінка ставлень значимих інших до професійного образу Я і результатів діяльності які детерміновані подіями, що змінюють середовище, обумовлює самореалізацію людини в професії і житті (Я-аналізую);

3) уміння раціоналізувати професійні та поведінкові дії як процес перетворення людиною самої себе і навколишнього професійного та життєвого середовища, що спрямовано на досягнення професійних цілей (Я-взаємодію).

Їх розвиток здійснюється на основі особистісно-діяльнісного, системно-функціонального, акмеологічного, суб'єктного, андрагогічного підходів, детальний опис яких подано в параграфі 1.2.

Детальніше охарактеризуємо кожний із визначених структурних компонентів ІКМ педагога.

Розглядаючи *когнітивно-особистісний компонент*, розуміємо його як знання про можливості використання засобів ІКТ в навчально-виховному процесі та в професійному саморозвитку, уявлення про шляхи використання інформаційних ресурсів як джерела знань та способи взаємодії з використанням засобів комунікації, саморозуміння Я-досягнень. Інакше кажучи, розуміємо як сукупність теоретичних знань педагога про себе як особистість, професіонала, уміння педагога, де знання Я, як суб'єкта інформаційної взаємодії, забезпечує усвідомлення педагогом себе в якості приналежності до певної системи професійної діяльності на основі взаєморозуміння, групової емоційної ідентифікації для ефективної організації педагогічної комунікації в освітньому середовищі.

Соціально-діяльнісний компонент розуміємо як комунікабельність педагога, його комунікаційну взаємодію в процесі спільної діяльності суб'єктів освоєння навчального матеріалу, використання засобів комунікації в освітньому середовищі, що передбачає адаптивність особистості. Тобто побудову педагогом комунікативних умов підтримки професійної активності засобами ІКТ.

Для ефективної організації освітньої взаємодії в сучасному середовищі педагог має розуміти на особистісному рівні цінності інформаційно-комунікаційної діяльності людини, що виявляє рефлексія професійної позиції, оцінка досягнення або недосягнення в професії особистісно значущих цілей.

Таким чином, визначений *оцінно-рефлексивний компонент* розуміємо як самоствавлення та самоаналіз професійної діяльності, що зумовлює зміни в

особистісному та професійному розвитку, розуміння оцінок іншими, потребу саморозвитку в результаті усвідомлення та критичного аналізу власної діяльності. Інакше кажучи, врахування педагогом досвіду з метою проектування впливу власних надбань на професійну діяльність, що сприяє адаптації професійних інтересів і потреб окремого педагога до мети діяльності, до вимог керівництва тощо. Як наслідок, педагог зосереджується на завданнях професійної діяльності в межах, встановлених на діалогічній основі неповторним «Я» його особистості.

З огляду на зазначене вище, компонентно-структурний аналіз ІКМ дозволяє конкретизувати складові, що охоплюють різні напрямки та сфери педагогічної діяльності, а саме: особистісну, як системоутворюючу, що відображається в інтегральних характеристиках як спрямованість, гнучкість і адекватність у різних формах активності, уміння зрозуміти себе та спрямовує особистість педагога до рефлексії власної поведінки, передбачає постійний рух уперед, пріоритетність цінностей педагогічної професії, потенціал саморозвитку у професії; професійну – спрямованість на професійне зростання, пов'язане з адаптаційними властивостями, активністю, саморозвитком, рефлексивністю та виявляється у взаєморозумінні.

Отже, спираючись на викладені вище наукові підходи та узагальнюючи їх, характеризуємо ІКМ педагога як міжсистемну взаємозалежність підструктур: когнітивно-особистісної, соціально-діяльнісної, оцінно-рефлексивної.

Кожний із визначених структурних компонентів ІКМ (когнітивно-особистісний, соціально-діяльнісний, оцінно-рефлексивний) має функцію та специфічні показники, що зумовлюють саморозвиток особистості в професійній діяльності, в цілому сприяючи розвитку професійної Я-концепції педагога (додаток В 1).

Розглядаємо функції структурних компонентів ІКМ педагога через призму їх призначення та роль для розвитку особистості в умовах ПО.

Мотиваційна функція когнітивно-особистісного компоненту характеризує усвідомленість необхідності володіння навиками використання ІКТ та

інформаційної взаємодії, наскільки педагог знає власні можливості та усвідомлює потребу набуття нових професійних знань щодо використання засобів ІКТ, що виявляється активністю та цілеспрямованістю в процесі оволодіння та використання засобів ІКТ в професійній діяльності і сприяє розвитку навичок самоорганізації власного розвитку.

Адаптаційна функція соціально-діяльнісного компоненту ІКМ розкриває успішність особистості у процесі педагогічної комунікації в освітньому середовищі, реалізацію взаємодії між суб'єктами спільної діяльності, узгодження власних професійних установок, орієнтацій, мотивів з позиціями інших учасників професійної діяльності, враховуючи їх індивідуальні особливості, виявляє гнучкість взаємодії в соціальному середовищі, здатність педагога пристосовування до нових вимог в контексті інформатизації освіти та суспільства.

Регуляційна функція оцінно-рефлексивного компоненту забезпечує цілеспрямоване, активне відображення у свідомості педагога явищ реальної дійсності, самоаналіз власної поведінки та досягнутих результатів діяльності, почуттів, порівняння себе з іншими людьми для розуміння причин їх поведінки та вироблення позиції самоставлення. Рефлексія, що розвивається при виконанні дій контролю та оцінки професійної або навчальної діяльності супроводжується емоційними переживаннями. У психологічному плані рефлексія є умовою глибокого усвідомлення власних можливостей, їх критичного аналізу і сприяє вдосконаленню професійної діяльності.

Визначені структурні компоненти (когнітивно-особистісний, соціально-діяльнісний, оцінно-рефлексивний) досліджуваного феномену передбачають окреслення їх критеріально-рівневих взаємозалежностей для здійснення діагностики рівня їх сформованості.

Зазначимо, що критерії досліджуваного феномену виділяємо з урахуванням визначених до них вимог: однозначне розуміння і тлумачення в рамках дослідження, інформативність; відповідність того явища, яке характеризується, об'єктивність; можливість відокремити достатній рівень від недостатнього,

валідність. У той же час критерії не повинні носити вузькоспеціалізований характер та мають відповідати цілісності і складності досліджуваного феномена.

Таким чином, для виявлення розвитку кожної із структурних складових ІКМ педагога в умовах освітнього середовища ПО виділяємо критерії: когнітивно-особистісної – *поінформованість* про використання можливостей ІКТ в освітньому процесі, розуміння необхідності оволодіння новими способами взаємодії в освітньому середовищі^{245, 246}; соціально-діяльнісної – *комунікативність* у процесі освітньої взаємодії суб'єктів в освітньому середовищі^{247, 248}; оцінно-рефлексивної – *рефлексивність* ефективності діяльності^{249, 250} (рис. 2.2).

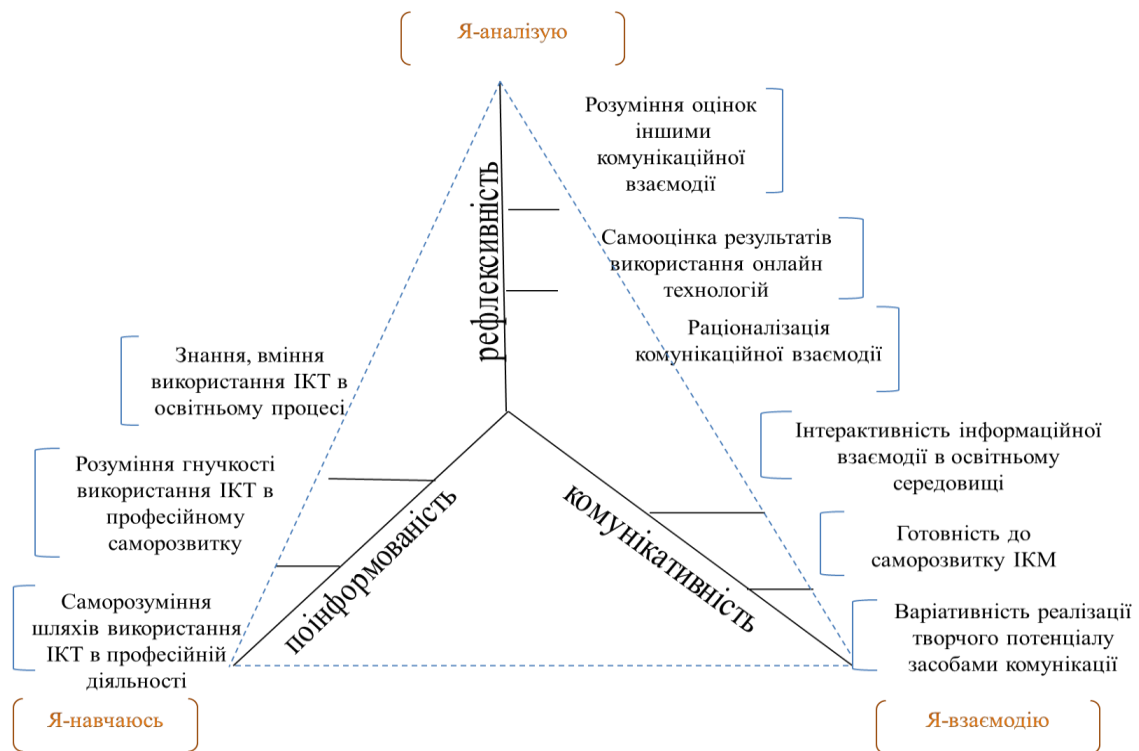

Рис. 2.2. Показники критеріїв ІКМ педагога

²⁴⁵ Гринько, В.О., 2012. *Психологічні засади розвитку професійної мобільності викладача вищої школи*: автореф. канд. психол. наук. Волинський національний університет імені Лесі Українки.

²⁴⁶ Мищенко, В.А. и Тенюнина, И.А., 2014. Мобильность как основное профессионально значимое качество при становлении траектории профессионального развития студентов педагогического вуза. *Известия Самарского научного центра Российской академии наук*. Вып. 2. (16). с.319-321.

²⁴⁷ Алгаев, А.Н., 2012. Коммуникативная мобильность в структуре профессиональной программы педагога-психолога. *Современные проблемы науки и образования*, [online]. Доступно: www.goo.gl/29n1P4 [26.11.2017].

²⁴⁸ Вороновська, Л.П., 2015. Комунікативна мобільність, як складова частина професійної мобільності. В: *Wykształcenie i nauka bez granic: materiały XI Międzynarodowej naukowo-praktycznej konferencji*. Yolume 6. str.5-8. Przemysł: Wydawnictwa Sp.z.o.o. «Nauka i studia».

²⁴⁹ Гринько, В.О., 2012. *Психологічні засади розвитку професійної мобільності викладача вищої школи*: автореф. канд. психол. наук. Волинський національний університет імені Лесі Українки.

²⁵⁰ Грицькова, Н.В., 2011. Особливості соціально-професійної мобільності вчителя в умовах сучасної середньої школи. *Науковий вісник Донбасу*, [online]. Доступно: www.goo.gl/3uzvgL [11.07.2017].

Описові їх характеристики, які базуються на сприйнятті та аналізі педагогом освоєних нових видів професійної діяльності, подано в таблиці 2.1.

Таблиця 2.1

Характеристики критеріїв ІКМ педагога

Компоненти ІКМ педагога	Критерії	Характеристика
Когнітивно-особистісний	<i>Поінформованість</i> (спрямованість на професійну діяльність, адекватність уявлення про себе, Я-образу)	Розуміння гнучкості представлення та передачі інформації; знання про можливості використання ІКТ в освітньому середовищі; уявлення про шляхи використання засібних комунікацій в процесі саморозвитку
Соціально-діяльнісний	<i>Комунікативність</i> (адаптивна здатність до використання засібних комунікацій)	Варіативність комунікаційної взаємодії у спільноті фахівців; комунікабельність в процесі інформаційної взаємодії; використання засобів комунікації для створення контенту освітнього середовища
Оцінно-рефлексивний	<i>Рефлексивність</i> (самоаналіз результативності діяльності, самоприйняття)	Самооцінка ефективності діяльності; самоаналіз результативності використання онлайн технологій; розуміння оцінок іншими, самоприйняття

Розуміючи під критеріями певні ознаки, за якими можна виявити ступінь адаптивної здатності до самоорганізації освітньо-розвивального середовища, визначимо показники кожного з них (рис. 2.2).

Показники критерію «поінформованість» – розуміння гнучкості використання ІКТ в професійному розвитку та саморозвитку, знання, вміння використання ІКТ в освітньому процесі, саморозуміння шляхів використання ІКТ в професійній діяльності, що узагальнено розуміємо як фундаментальні знання про способи діяльності та самовдосконалення.

Показники критерію «комунікативність» – інтерактивність інформаційної взаємодії в освітньому середовищі, варіативність реалізації творчого потенціалу засобами комунікацій, готовність до саморозвитку інформаційно-комунікаційної

мобільності, що узагальнено розуміємо як здатність і готовність встановлювати нові зв'язки та підтримувати контакти у процесі професійної діяльності.

Показники критерію «рефлексивність» – розуміння оцінок іншими комунікаційної взаємодії, самооцінка результатів використання онлайн технологій, раціоналізація комунікаційної взаємодії, що узагальнено розуміємо як здатність усвідомленого контролю результатів власної діяльності і рівня власного розвитку, особистісних досягнень, адекватного оцінювання професійних здобутків іншими.

Сформованість показників кожного критерію структурних компонентів ІКМ педагога свідчить про певний рівень їх розвитку, дозволяє простежити динаміку розвитку досліджуваної мобільності та представити характеристику її рівнів розвитку.

Визначаючи рівні ІКМ педагога, враховуємо результати сучасних наукових досліджень і вимоги ЮНЕСКО, які передбачають три підходи до розвитку фахівця у сфері використання ІКТ – «Технологічна грамотність», «Поглиблення знань» та «Створення знань», а також особливості розвитку інформаційного суспільства та інформаційно-комунікаційних технологій, власний досвід організації та проведення підвищення кваліфікації вчителів у сфері використання можливостей ІКТ в освітньому процесі.

Враховуючи вищезазначене та особливості процесу розвитку ІКМ педагога в освітньому середовищі ПО, визначаємо **три рівні інформаційно-комунікаційної мобільності** педагога: інтуїтивно-репродуктивний, конструктивно-пошуковий, творчо-продуктивний (рис. 2.3), ступінь яких характеризується, з одного боку, специфікою професійної діяльності (об'єкт, суб'єкти, цілі, завдання, умови, засоби, результати), з іншого – якостями особистості. Для спрощення розуміння під час обчислення отриманих експериментальних даних дослідження у третьому розділі тлумачимо їх як низький, середній та високий.

Творчо-продуктивний рівень передбачає активність та ініціативність у створенні навчального контенту освітнього середовища та характеризується: позитивним самостваренням до впровадження у педагогічну практику інформаційно-комунікаційних технологій, розумінням потреби професійного розвитку в умовах, що

змінюються, гнучкості комунікаційної взаємодії онлайн; уявленням про шляхи використання засобів комунікації, умінням раціоналізувати взаємодію засобами комунікацій, щодо ефективних способів представлення та передачі інформації в освітньому процесі та процесі саморозвитку; використанням різноманітних комунікаційних засобів для створення е-контенту, раціоналізацією взаємодії засобами комунікації, комунікабельністю в процесі здійснення педагогом інформаційної взаємодії та педагогічної комунікації в освітньому середовищі з використанням можливостей ІКТ, зокрема, встановлення професійних зв'язків в педагогічних онлайн спільнотах.

Рис. 2.3. Критеріально-рівневі показники ІКМ педагога

Конструктивно-пошуковий рівень характеризується: позитивним самоставленням до впровадження у педагогічну практику інформаційно-комунікаційних технологій, розумінням оцінок іншими професійного розвитку в умовах, що змінюються; уявленням про шляхи використання засібних комунікацій, знаннями ефективних способів представлення та передачі інформації в освітньому процесі; готовністю до саморозвитку ІКМ,

комунікабельністю в процесі здійснення педагогом інформаційної взаємодії в освітньому середовищі з використанням можливостей ІКТ, гнучкістю комунікаційної взаємодії.

Інтуїтивно-репродуктивний рівень характеризується: розумінням потреби професійного розвитку в умовах, що змінюються; уявленням про шляхи використання засібних комунікацій в освітньому процесі; використанням комунікаційних засобів для створення е-контенту, інтерактивністю інформаційної взаємодії.

Слід зазначити, що кожен наступний рівень передбачає наявність показників попереднього і що розвиток ІКМ педагога має специфіку зумовлену як віковими, особистісними та ментальними особливостями суб'єктів взаємодії, так і специфікою опосередкованої засобами ІКТ взаємодії в освітньо-розвивальному середовищі (додаток В 2).

Детальніше охарактеризуємо показники сформованості рівнів по кожному структурному компоненту окремо.

Рівнева характеристика когнітивно-особистісного компонента, критерієм якого є поінформованість (усвідомлення меж свого знання і незнання).

Інтуїтивно-репродуктивний рівень.

Знання про комп'ютер як засіб інтенсифікації діяльності педагога (збір та обробка інформації в особистих цілях), уявлення про шляхи використання ІКТ. Педагог пасивний щодо удосконалення власної індивідуальності, частково усвідомлює можливості організації комунікації (вербальної, невербальної) з використанням ІКТ в процесі навчання.

Конструктивно-пошуковий рівень.

Знання про комп'ютер як засіб розвитку та навчання, про використання засобів ІКТ в навчально-виховному процесі. Педагог може проявляти ініціативу щодо удосконалення власного рівня ІКМ.

Творчо-продуктивний рівень.

Значні знання щодо шляхів використання засобів ІКТ в навчально-виховному процесі та професійному саморозвитку. Педагог розуміє та знає

шляхи створення нового професійного досвіду з використанням засібних комунікацій в освітньому середовищі, знає способи здійснення саморозвитку ІКМ.

Рівнева характеристика соціально-діяльнісного компонента, критерієм якого є комунікативність (побудова педагогом комунікативних умов підтримки професійної активності засобами ІКТ).

Інтуїтивно-репродуктивний рівень.

Комунікативні здібності розвинено на низькому рівні. Педагог не здійснює комунікаційну взаємодію в освітньому середовищі з використанням можливостей ІКТ.

Конструктивно-пошуковий рівень.

Комунікативні здібності розвинено на середньому рівні. Педагог може здійснювати комунікаційну взаємодію в освітньому середовищі з використанням можливостей ІКТ, але за зразком.

Творчо-продуктивний рівень.

Комунікативні здібності добре розвинені. Здійснює різними способами взаємодію в освітньому середовищі з використанням можливостей ІКТ, для організації інформаційної взаємодії та педагогічної комунікації використовує різноманітні канали, використовує засібні комунікації для створення е-контенту, визначає шляхи розвитку ІКМ.

Рівнева характеристика оцінно-рефлексивного компонента, критерієм якого є рефлексивність (вироблення індивідуального стилю професійної діяльності в процесі пізнання педагогом самого себе).

Інтуїтивно-репродуктивний рівень.

Педагог не здійснює самооцінку ефективності власної діяльності з використанням засібних комунікацій, використання ресурсів освітнього середовища для організації взаємодії в навчальному процесі, не оцінює значення обміну досвідом у професійній спільноті.

Конструктивно-пошуковий рівень.

Педагог здійснює самооцінку ефективності власної діяльності, співпраці в професійній спільноті, використання ресурсів освітнього середовища для організації взаємодії в навчальному процесі, розуміє оцінку іншими інформаційної взаємодії та педагогічної комунікації.

Творчо-продуктивний рівень.

Педагог здійснює самооцінку ефективності власної діяльності, співпраці в професійній спільноті, використання ресурсів освітнього середовища для організації інформаційної взаємодії та педагогічної комунікації в навчальному процесі, розуміє оцінку іншими комунікаційної взаємодії та зіставляє з власною, аналізує систему взаємодії в сучасних умовах освітнього середовища та оцінює її для подальшого коригування.

В ході поетапного розвитку рівня ІКМ педагога відбувається поступовий перехід від режиму функціонування до режиму розвитку, саморозвитку через забезпечення внутрішніх особистісних передумов для побудови нових альтернатив вибору (додаток В 3).

Таким чином, виділено критерії і визначено їхні показники, що дозволяють оцінити рівень сформованості кожного компонента ІКМ педагога.

Важливо зазначити, що в процесі розвитку інформаційно-комунікаційної мобільності досягнутий педагогом вищий рівень ІКМ відразу переходить у наявний, і якщо зберігаються протиріччя з відповідними суспільними вимогами, то це знову спонукає педагога до навчальної діяльності щодо їх вирішення.

Отже, для розкриття сутності та структури поняття «інформаційно-комунікаційна мобільність педагога» як педагогічної категорії узагальнено підходи до визначення структурних компонентів різних видів мобільності, визначено структурні компоненти ІКМ педагога (когнітивно-особистісний, соціально-діяльнісний, оцінно-рефлексивний), визначено рівні ІКМ як освітнього результату (інтуїтивно-репродуктивний, конструктивно-пошуковий, творчо-продуктивний), критерії (поінформованість, комунікативність, рефлексивність) та показники (саморозуміння шляхів використання ІКТ, знання, вміння використання ІКТ в освітньому процесі, розуміння гнучкості комунікаційної

взаємодії онлайн; інтерактивність інформаційної взаємодії, готовність до саморозвитку ІКМ, варіативність реалізації творчого потенціалу; використання онлайн технологій, розуміння оцінок іншими, раціоналізація взаємодії засобами комунікації) рівнів ІКМ педагога.

Для забезпечення процесу ефективного розвитку інформаційно-комунікаційної мобільності педагога у післядипломній освіті потрібно визначити відповідні для цього умови, що викладено у наступному параграфі.

2.2. Психолого-педагогічні умови розвитку інформаційно-комунікаційної мобільності педагога

Метою цього параграфу є виокремлення та детальна характеристика умов, що забезпечують розвиток ІКМ педагога в освітньому середовищі післядипломної освіти і є важливою складовою обґрунтування моделі розвитку ІКМ педагога.

У науковій літературі виявлено різні підходи до визначення поняття «умови». Зокрема, філософський енциклопедичний словник трактує умову як те, «від чого залежить дещо інше (обумовлене), що робить можливим наявність речі, стану, процесу на відміну від причини, яка з необхідністю, неминучістю породжує будь-що (дію, результат дії), і від підстави, яка є логічною умовою наслідку дії»²⁵¹. У психології розглядається як спеціальне психічне утворення, що складається з комплексу внутрішніх і зовнішніх чинників, які визначають психологічний розвиток особистості (прискорюють або сповільнюють) і впливають на процес розвитку особистості, динаміку і кінцеві результати^{252,253}.

У довідковій літературі сутність поняття «умова» визначається як необхідна обставина, яка робить можливим здійснення, створення, утворення чого-небудь або сприяє чомусь^{254,255}.

²⁵¹ Федосеев, П.Н., Ильичев, Л.Ф., Ковалев, С.М. и Панов, В.Г., 1983. *Философский энциклопедический словарь*. М.: Сов. энциклопедия. с.469.

²⁵² Ребер Артур, 2001. *Большой толковый психологический словарь*. Т. 1. М.: АСТ: Вече.

²⁵³ Гринько, В.О., 2012. *Психологічні засади розвитку професійної мобільності викладача вищої школи*: автореф. канд. психол. наук. Волинський національний університет імені Лесі Українки.

²⁵⁴ Яременко, О.М., Сліпущко, В.В. 2001. *Новий тлумачний словник української мови*. Т. 2. К.: Аконт. с.632.

²⁵⁵ Бусел, В.Т., 2009. *Великий тлумачний словник сучасної української мови*. Ірпінь: ВТФ «Перун». с.1506.

В педагогіці поняття «умова» розглянуто як філософську категорію, що відображає причину якісних змін особистості та обставин процесу навчання, які є результатом цілеспрямованого відбору, конструювання та застосування елементів змісту, методів, а також організаційних форм навчання для досягнення певних дидактичних цілей^{256,257,258}.

На думку О.О. Самойленка, умовами є середовище, в якому в тісній взаємодії представлена єдність дидактичних, психологічних, загальнопедагогічних чинників, що забезпечують можливість організації активної навчальної діяльності. Особливість освітнього процесу в ПО характеризується організаційними умовами, що передбачають сукупність необхідних і достатніх чинників забезпечення організації, регулювання, взаємодії об'єктів і явищ відповідного освітнього процесу для досягнення поставленої мети.

Організаційні умови визначають загальні вимоги до структури та порядку підвищення кваліфікації педагогів. Зокрема, сутність організаційних умов процесу підвищення кваліфікації в ПО полягає у створенні та розвитку освітнього процесу як цілісної системи із забезпечення реалізації цілей навчання фахівців з урахуванням положень педагогіки, психології, передового досвіду. При цьому передбачено психологічні умови, що ґрунтуються на закономірностях розвитку та самореалізації особистості, врахуванні її індивідуальних особливостей і створенні психологічного комфорту. Організаційні умови окреслено навчально-тематичним планом підвищення кваліфікації педагогів та нормативною базою, що передбачає аудиторну та позааудиторну діяльність у курсовий і самоосвітню діяльність у міжкурсний період. Навчально-тематичний план підвищення кваліфікації фахівця визначає склад та обсяг змістових модулів і самостійної роботи²⁵⁹.

²⁵⁶ Антонова, О.Є. 2003. *Базові знання з педагогіки: становлення, розвиток, технологія формування*: [монографія]. Житомир: ЖДПУ.

²⁵⁷ Вітвіцька, С.С. 2009. Педагогічна підготовка магістрів в умовах ступеневої освіти: теоретико-методологічний аспект: [монографія]. Житомир: ЖДПУ.

²⁵⁸ Єремеева, В.М., 2001. Історичні тенденції розвитку базових педагогічних понять теорії індивідуалізації навчання як особливої організації процесу. *Вісн. Житомир. держ. пед. ун-ту*, № 8. с.50-55.

²⁵⁹ Самойленко, О.О., 2014. Організаційні умови підвищення кваліфікації керівників професійно-технічних навчальних закладів на основі технології дистанційного навчання. *Актуальні проблеми державного управління, педагогіки та психології*: зб. наук. праць. Вип. 1 (10). Херсон: Херсонський нац. техн. ун-т. с.139-142.

Водночас, з точки зору досліджуваної проблеми, вважаємо неправомірним зводити умови лише до обставин, сукупності об'єктів, оскільки розвиток ІКМ педагога є процесом, який являє собою поєднання суб'єктивного й об'єктивного, внутрішнього і зовнішнього, сутності можливого та істинного.

Так, дослідниця А.М Туній вважає, що і соціальні чинники, і психологічні, організаційно-педагогічні, дидактичні та об'єктивні впливають так чи інакше на структурування змісту програм і планів для підвищення кваліфікації педагогів у ПО²⁶⁰.

Погоджуємося з думкою В.В. Пашкова, що розвиток педагога, як особистості і як професіонала в системі післядипломної освіти, вимагає створення ряду умов: мотиваційних, стимулюючих, освітніх тощо²⁶¹. Також з тим, що важливим є врахування і дотримання академічних стандартів під час розробки навчальних програм, що зазначено А.І. Кузьмінським²⁶².

Таким чином, спираючись на підходи О.О. Самойленка та В.В. Пашкова, визначаємо умовами розвитку ІКМ педагога сукупність взаємопов'язаних і взаємозумовлених об'єктивних чинників (соціальних, психологічних, педагогічних) освітнього середовища, які забезпечують поетапну реалізацію процесу розвитку наявного рівня сформованості ІКМ як цілісної навчальної діяльності, в якій провідну позицію займає використання можливостей освітньо-розвивального середовища, зокрема е-середовища.

Зазначимо, що проведено опитування педагогів, де їм було запропоновано для опрацювання 47 запитань. Отримані результати дозволили виявити низку обставин, що сприятимуть розвитку ІКМ педагога у післядипломній освіті. Сутність запитань опитувальника була спрямована на з'ясування умов, які сприяють або перешкоджають розвитку ІКМ педагога. Зокрема, педагогам було запропоновано обрати умови, які сприяють чи перешкоджають розвитку фахівця (додаток Г 1). Дванадцять частіше згадуваних респондентами умов шляхом

²⁶⁰ Туній, А.Н., 1999. *Реализация принципа региональности в системе повышения квалификации педагогических кадров*: автореф. дис. канд. пед. наук. – Тюмень: Тюменский государственный университет.

²⁶¹ Пашков, В.В., 2012. *Освітнє середовище в системі післядипломної педагогічної освіти: методологічний аспект*. Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії. Вип. 50. с.182-192.

²⁶² Кузьмінський, А.І. 2005. *Педагогіка вищої школи: навч. посібник*. Київ: Знання. с.137.

ранжування класифіковано на основні три групи: 1) умови професійних змін; 2) умови особистісних змін педагога; 3) умови розвивального середовища. Ці групи умов, з погляду опитаних педагогів, позитивно впливають на процес розвитку педагога, що у подальшому враховано нами при визначенні умов розвитку ІКМ та розробці експериментальної моделі (п. 2.3) дослідження. Крім того, опитаними педагогами згадано й ті умови, які гальмують процес їх розвитку: власна інерція, брак часу, застаріла навчально-матеріальна база закладів післядипломної освіти (посібники, техніка тощо), низький рівень обізнаності й виховання сучасних учнів, тривалість курсів підвищення кваліфікації, велика наповнюваність навчальних груп, загальноосвітній характер змісту навчання, пасивні форми навчання тощо.

Отже, враховуючи та узагальнюючи результати аналізу літератури та анкетування педагогів, виділяємо такі психолого-педагогічні умови розвитку ІКМ педагога: **педагогічні, соціальні та психологічні** (рис. 2.4).

Рис. 2.4. Психолого-педагогічні умови розвитку ІКМ педагога в ПО

Погоджуємося з підходом О.О. Самойленка, що педагогічні умови окреслено визначенням форм і методів інформаційної підтримки процесу підвищення кваліфікації у післядипломній педагогічній освіті, які забезпечують цілісність підвищення кваліфікації педагогів, сприяють їхньому всебічному удосконаленню,

створюють сприятливі умови для виявлення та розвитку їхніх професійних якостей²⁶³.

Розглянемо засади *педагогічних* умов розвитку ІКМ педагога.

Деталізуючи обґрунтування педагогічних умов, скористаємося дослідженнями А.А. Тіхомірова, які викладені А.М. Смолкіним у книзі «Методи активного навчання»²⁶⁴. Дослідник виділив і обґрунтував педагогічні умови розвитку інноваційного потенціалу педагогічних працівників (додаток Г 2). Інноваційний потенціал педагога автор визначає як здатність вчителя до самоорганізації змін в педагогічній діяльності й у своїй особистості. Дослідник наголошує, що управління розвитком інноваційного потенціалу педагога є процесом міжсуб'єктної діалогової взаємодії адміністрації з педагогом, орієнтованим на створення умов, що забезпечують зміни його суб'єктивного досвіду самоорганізації змін для досягнення цілей професійної діяльності.

З'ясування суті поняття «педагогічні умови» шляхом аналізу наукових джерел дозволяє узагальнено визначити їх як обставини, що сприяють розвитку особистості в освітньому процесі, обумовлюючи певний напрям вдосконалення навчального процесу.

Таким чином, спираючись на зазначені вище підходи науковців, підходи до управління розвитком педагога за А.М. Смолкіним та результати опитування, визначаємо педагогічними умовами розвитку ІКМ педагога ті, що свідомо створюються в освітньому процесі ПО для забезпечення найбільш ефективного його перебігу. До них включаємо методи, форми і технології, які сприяють удосконаленню і поглибленню професійного досвіду, забезпечують розвиток самопізнання і саморозвиток особистості педагога. Основними з них є: тренінг, онлайн тренінг, семінари-практикуми, циклові семінари, ділові ігри, навчальні онлайн семінари, онлайн конференції, мережеві (онлайн) дискусії, педагогічні онлайн спільноти, консультації з надання допомоги у побудові програми

²⁶³ Самойленко, О.О., 2014. Організаційні умови підвищення кваліфікації керівників професійно-технічних навчальних закладів на основі технології дистанційного навчання. *Актуальні проблеми державного управління, педагогіки та психології*: зб. наук. праць. Вип. 1 (10). Херсон: Херсонський нац. техн. ун-т. с.139-142.

²⁶⁴ Смолкин, А.М. 1991. *Методы активного обучения*. М.: Высшая школа.

саморозвитку, рефлексивна самодіагностика, форуми. Їх використання сприяє активізації навчальної діяльності педагогів, спонукає до активної розумової і практичної діяльності, пошуку власних підходів до вирішення професійних проблем з використанням можливостей сучасних засобів комунікації та цифрових технологій, самостійного одержання знань, розвитку критичного підходу до думки інших та незалежності власних висловлювань і думок.

Для обґрунтування змісту *психологічних* умов скористаємося дослідженнями В.Г. Маралова²⁶⁵ у сфері проблем самопізнання і саморозвитку. Самопізнання педагога виявляє, якими знаннями, вміннями, навиками, здібностями володіє спеціаліст, як він їх використовує у діяльності, як він їх розвиває. Самопізнання є умовою набуття психічного і психологічного здоров'я, є засобом набуття внутрішньої гармонії і психологічної зрілості, є єдиним шляхом для саморозвитку і самореалізації особистості педагога.

Розглядаємо самопізнання педагога як сукупність і послідовність дій, що спрямовані на пізнання себе, образу Я, Я-концепції ІКМ. В.Г. Маралов зазначає, що оскільки самопізнання є послідовністю дій і представляє собою специфічну пізнавальну діяльність, то його можна описати через характеристику цілей, мотивів, способів і результатів.

Науковець до способів самопізнання відносить самоспостереження, самоаналіз, порівняння себе з певною «міркою», моделювання власної особистості, усвідомлення протилежностей у кожній якості, поведінковій характеристиці²⁶⁶. Аналіз способів самопізнання, запропонованих автором, дав можливість виявити ті, які будуть використовуватись нами на дослідно-експериментальному етапі дослідження: 1. Цілеспрямоване самоспостереження як спосіб виявлення і фіксування у педагога властивостей особистості, рис характеру, особливостей спілкування та ін. 2. Самоаналіз як спосіб аналізу продуктів самоспостереження, у ході якого риса особистості чи поведінкова характеристика розкладається на складові частини та встановлюються причинно-наслідкові зв'язки. Як наслідок,

²⁶⁵ Маралов, В.Г. 2004. *Основы самопознания и саморазвития*: учеб. пособие для студ. сред. пед. учеб. заведений. 2-е изд. М.: Академия.

²⁶⁶ Там само. с.24.

відбувається процес роздумів про себе, про дану конкретну якість. 3. Порівняння себе з еталоном як спосіб впливу на самооцінку, пізнання і побудови професійної Я-концепції. 4. Моделювання власної особистості як спосіб відображення окремих властивостей і характеристик у символах, знаках, об'єктах реальних процесів. 5. Усвідомлення протилежностей як спосіб самоприйняття своїх як позитивних, так і негативних характеристик. Самоприйняття є важливим актом самовдосконалення, саморозвитку, виступає одночасно і як етап самопізнання, і як спосіб досягнення гармонізації особистості, і як механізм саморозвитку. Функція самопізнання визначає механізми ідентифікації та рефлексії, де ідентифікація, на думку В.Г. Маралова, дає можливість ототожнення себе з іншими людьми на основі встановлення емоційних зв'язків, а рефлексія забезпечує глибокий і повноцінний самоаналіз, самоорганізацію та саомобілізацію особистості.

В нашому дослідженні враховуємо результати низки дисертаційних досліджень з питань організації спеціальних умов, що сприяють особистісно-професійному розвитку. Зокрема, праці щодо: методики створення рефлексивного середовища Н.Ф. Шевченко²⁶⁷; методики створення діяльнісно-рефлексивного навчання для актуалізації рефлексивних механізмів і передумов успішного подолання внутрішньоособистісних професійних криз А.Г. Самойлової²⁶⁸; організаційно-методичних аспектів активного навчання Т.С. Яценко²⁶⁹; системи методичних прийомів і засобів з розвитку професійної позиції фахівця Н.І. Клокар²⁷⁰, О.Л. Подолянчук²⁷¹.

В основу *соціальних* умов взято ідею створення «вільного простору», де визначальним є створення розвивального середовища. В нашому дослідженні це

²⁶⁷ Шевченко, Н.Ф., 2006. *Формування професійної свідомості практичних психологів у системі вищої освіти*: автореф. дис. канд. психол. наук. Київ: Інститут психології ім. Г.К. Костюка АПН України.

²⁶⁸ Самойлова, А.Г., 2004. *Особливості формування професійної свідомості майбутніх психологів*: автореф. дис. канд. психол. наук. Київ: Інститут психології ім. Г.К. Костюка АПН України.

²⁶⁹ Яценко, Т.С. 2006. *Основи глибинної психокорекції: феноменологія, теорія і практика*: навч. посіб. К.: Вища школа.

²⁷⁰ Клокар, Н.І., 2008. Розвиток інформаційно-навчального середовища освітньої системи регіону в контексті забезпечення рівного доступу до якісної освіти. *Народна освіта*, [online]. Вип. 3(6). Доступно: www.goo.gl/cr87wX [05.07.2017].

²⁷¹ Подолянчук, О.Л., 2004. *Розвиток професійної позиції шкільного психолога у післядипломній освіті*: автореф. дис. канд. психол. наук. Київ: Центральний інститут ППО АПН України.

освітньо-розвивальне середовище післядипломної освіти з використанням можливостей ІКТ, що детально охарактеризовано в п.1.3.

А.М. Алексюк розвивальний потенціал освітнього середовища розглядає як двигун самореалізації особистості через набуття нового власного досвіду та розвитку характеристик, які відображають трансформацію внутрішньої позиції та умову для успішного переведення зовнішніх впливів у внутрішню позицію особистості²⁷².

Як визначено раніше, основними формами організації навчального процесу педагогів у післядипломній освіті є курси підвищення кваліфікації, які спрямовані, в основному, на розвиток когнітивно-особистісної складової професіоналізму фахівця. На нашу думку, доцільним є доповнення загальноприйнятої форми організації підвищення кваліфікації фахівця створенням освітньо-розвивального середовища з використанням можливостей ІКТ, взаємодією в педагогічній онлайн спільноті, що надає можливість безперервно, незалежно від часу та місця обмінюватись досвідом роботи, здійснювати незалежне консультування, забезпечувати взаємопідтримку, наставництво тощо.

Підкреслимо, що на відміну від групи людей, що використовують один інформаційний ресурс, онлайн педагогічна спільнота передбачає взаємодію, спілкування учасників мережі між собою, обмін досвідом і надання власних ресурсів для загального користування.

Участь у педагогічних онлайн об'єднаннях дозволяє вчителям швидко обмінюватися інноваційним досвідом і оперативно вирішувати актуальні проблеми, що виникають у професійній практичній діяльності педагога, підвищувати свій професійний рівень. В рамках нашого дослідження включення в освітнє середовище педагогічної взаємодії передбачає участь в онлайн спільнотах слухачів курсів підвищення кваліфікації, методистів і викладачів, керівників освітніх установ для вирішення наступних завдань:

²⁷² Алексюк, А.М., Аюрзанайн, А.А., Підкасистий, П.І. та ін. 1993. *Організація самоосвітньої роботи студентів в умовах інтенсифікації навчання*: навч. посібник. К.: ІСДО.

- 1) отримання об'єктивної інформації про практичні результати навчання на курсах підвищення кваліфікації;
- 2) надання інформаційної та методичної підтримки педагогам слухачам курсів;
- 3) поширення успішного досвіду впровадження освітніх результатів у педагогічну практику;
- 4) мотивація педагогічних кадрів до подальшої співпраці з ІППО;
- 5) розвиток ІКМ педагога та узагальнення результатів навчання (додаток Г 3).

Варто зазначити, що викликає інтерес оцінка педагогами важливості впливу розвивального середовища на розвиток фахівця. В процесі бесіди з різними категоріями слухачів курсів підвищення кваліфікації з'ясовано, що 78% педагогів позитивно відповіли на запитання «Чи є значимим освітнє середовище для розвитку мобільності фахівця?», а на запитання щодо потреби вдосконалення досвіду використання можливостей освітнього онлайн середовища у навчальному процесі, професійній діяльності – 66,7% та 63,3%.

Примітним є те, що 59% педагогів вважають ІКТ значимим для сучасної професійної діяльності та орієнтовані на підвищення рівня знань і вмінь щодо використання можливостей освітнього е-середовища в навчальному процесі. Вчителі усвідомлюють, що сучасність вимагає чіткого усвідомлення динаміки інформаційних процесів і технологій та готовності до оволодіння новими формами комунікаційної взаємодії в освітньому середовищі. В цілому одержані результати анкетування теоретико-аналітичного етапу дослідження (п. 3.1) свідчать, що у педагогів відзначається висока мотивація до оволодіння новими аспектами взаємодії з використанням можливостей сучасного освітнього середовища та інформаційно-комунікаційних технологій.

Таким чином, вибір умов здійснювався на основі аналізу психолого-педагогічних джерел, власних суджень та результатів теоретико-аналітичного етапу експерименту.

Отже, здійснений аналіз наукових підходів дозволив визначити психолого-педагогічні умови розвитку ІКМ педагога у післядипломній освіті, а саме: педагогічні, соціальні, психологічні.

До психологічних умов відносимо врахування властивостей особистості та створення умов для позитивної мотивації, які забезпечують розвиток складових інформаційно-комунікаційної мобільності педагога.

Педагогічними умовами виступають зміст, форми навчання, цілеспрямовані методи розвитку самопізнання, самовдосконалення з урахуванням андрагогічного підходу в процесі розвитку ІКМ, а соціальними умовами є створення розвивально-освітнього середовища, яке передбачає певні засади його організації, ключові механізми дії, стимули до самонавчання.

Розвиток ІКМ педагога залежить від його активності, спрямованості на зміну відношення до змісту та характеру професійної діяльності в освітньому середовищі та визначається якісними змінами, що відбуваються в когнітивно-особистісному, оцінно-рефлексивному та соціально-діяльнісному компонентах. Це, в свою чергу, зумовлює появу ціннісних новоутворень, установок, потреб, які виявляються в діяльності та потребують систематичного оновлення відповідно до вимог сучасності.

Визначаючи ІКМ педагога як міжсистемну взаємодію трьох підструктур (когнітивно-особистісної, соціально-діяльнісної, оцінно-рефлексивної) і враховуючи визначені психолого-педагогічні умови, можливості використання освітньо-розвивального освітнього середовища для її розвитку, постає потреба у побудові теоретичної моделі розвитку ІКМ, що розглянуто у наступному параграфі дисертаційного дослідження.

2.3. Модель розвитку інформаційно-комунікаційної мобільності педагога в післядипломній освіті

Аналіз наукових джерел, документів, що регламентують організацію навчальної діяльності в закладах ПО, систему роботи ММК/РМК, бесіди з науковцями, методистами закладів ППО виявили невідповідність між потребами

педагогів та підходами до їх навчання, зокрема тих, що застосовуються для розвитку інформаційно-комунікаційної мобільності педагога. Це зумовило необхідність теоретичного обґрунтування та розробки моделі розвитку інформаційно-комунікаційної мобільності педагога в освітньому середовищі післядипломної освіти.

Визначення поняття «модель» є варіативним у науковій і довідковій літературі. У словниках узагальнено тлумачиться як певний образ об'єкту, що досліджується, за допомогою якого можна визначити його реальні або передбачувані властивості, будову тощо²⁷³.

Науковці, адаптуючи сутність даного поняття під конкретну галузь педагогічної науки, визначають модель як схематизований образ явища, процесу або об'єкта в природі чи суспільстві, який замінює предмет педагогічної дійсності, або як прогнозування і засіб реалізації авторської ідеї, засіб досягнення мети і завдань програми, оскільки відповідає на запитання, що робити і як потрібно діяти^{274, 275}.

Зокрема, О.Є. Антонова тлумачить дане поняття як уявно чи матеріально реалізовану систему, яка адекватно відображає предмет дослідження і здатна замінити його такою мірою, щоб при вивченні моделі одержати нову інформацію про сам предмет²⁷⁶.

В.І. Маслов визначає зміст поняття «модель» як штучно створений об'єкт у вигляді схеми з використанням знакових форм, яка відтворює в більш простому вигляді структуру, властивості, взаємозв'язки і співвідношення між елементами досліджуваного об'єкта²⁷⁷.

²⁷³ Гринчишин, Д.Г., Карпова, В.Л., Полюга, Л.М., Худаш, М.Л. та Єдлінська, У.Я., 2010 р. *Короткий тлумачний словник української мови. Близько 7000 слів*. К.: Вид. центр «Просвіта». с.295.

²⁷⁴ Елькін, М.В., 2005. *Формування професійної компетентності майбутніх вчителів географії засобами проектної діяльності*. Кандидат наук. Київ: Центральний інститут післядипломної педагогічної освіти АПН України.

²⁷⁵ Сисоєва, С.О. та Кристопчук, Т.Є. 2009. *Педагогічний експеримент в наукових дослідженнях неперервної професійної освіти*: навч.-метод. посіб. Луцьк: Волинська обласна друкарня.

²⁷⁶ Антонова, О.Є. 2003. *Базові знання з педагогіки: становлення, розвиток, технологія формування*: [монографія]. Житомир: ЖДПУ. с.51.

²⁷⁷ Маслов, В.І., Єльнікова, Г.В. та Зайченко, О.І. 2010. *Теоретичні і методичні засади моделювання фахової компетентності керівників закладів освіти*: [монографія]. Чернівці: Книги – XXI. с.56.

На думку С.С. Вітвицької, модель виступає як аналогія і є проміжною ланкою між висунутими теоретичними положеннями та їх перевіркою у реальному педагогічному процесі²⁷⁸.

Базуючись на визначенні О.Є. Антонової, тлумачимо дане поняття як схематично об'єднані в систему елементи, які відтворюють властивості, зміст об'єкта, що вивчається та відображає системний характер взаємозв'язків між елементами. Модель допомагає зрозуміти характер залежності між структурними елементами феномену, що досліджується, функції, які виконують елементи і модель в цілому, умови її функціонування, зміст.

Водночас виявлено, що моделювання вченими процесу розвитку здійснено стосовно різних категорій: студентів – майбутніх вчителів, вчителів-предметників, управлінців тощо. Однак спільним є те, що пропоновані моделі базуються на наукових підходах, є складними конструкціями і складаються з декількох компонентів. У всіх моделях розглядаються змістовний, процесуальний і оціночний компоненти.

В контексті дослідження, моделювання процесу розвитку ІКМ педагога в освітньому середовищі післядипломної освіти здійснено шляхом конструювання моделі із сукупності елементів, що об'єднані в систему взаємообумовлених концептуально-цільового, процесуально-змістового та оцінно-результативного блоків. Вона теоретично обґрунтовує та розкриває взаємозв'язок структурних і функціональних її компонентів, відображає реалізацію розвитку досліджуваної мобільності в освітньому середовищі післядипломної освіти, враховуючи вимоги ринку праці.

Розроблена авторська модель є системою специфічної організації процесу навчання педагога, основою якої є принципи, методологічні підходи та методика впровадження авторської програми, що забезпечує поетапний розвиток ІКМ педагога від інтуїтивно-репродуктивного (низького) до творчо-продуктивного (високого) рівня ІКМ, специфіку цього процесу та умови активізації її розвитку в

²⁷⁸ Вітвицька, С.С. 2006. *Основи педагогіки вищої школи: підручник за модульно-рейтинговою системою магистратури*. Київ: Центр навч. літератури. с.79.

освітньому середовищі післядипломної освіти. Визначені характеристичні показники рівнів відображають адаптивну здатність педагога до організації ефективної взаємодії в процесі вирішення науково-педагогічних завдань в умовах освітньо-розвивального середовища з використанням можливостей інформаційно-комунікаційних технологій та електронних освітніх ресурсів.

Зазначимо, що побудова моделі розвитку ІКМ педагога у післядипломній освіті передбачає врахування слідуючих теоретичних положень: а) система післядипломної освіти є невід'ємною частиною загальної системи неперервної освіти педагогів^{279,280,281,282}; б) модель розвитку ІКМ педагога є динамічною структурою^{283,284}; в) модель забезпечує поетапність ефективного здійснення усіх функцій педагогічної діяльності^{285,286,287,288}. Основними принципами функціонування презентованої моделі визначаємо: цілісність (забезпечує структурно-функціональну відповідність, ієрархічну взаємообумовленість й узгодженість компонентів моделі); технологічність (полягає у практичній реалізації моделі через впровадження освітніх технологій, спрямованих на розвиток ІКМ); варіативність (дозволяє змінювати і доповнювати компоненти моделі новими структурними елементами).

²⁷⁹ Зязюн, І.А., 2001. Неперервна освіта як основа соціального поступу. *Неперервна професійна освіта: теорія і практика*: зб. наук. праць. Ч. 1. К.: Вид. центр НТУ «ХПІ», с. 15-23.

²⁸⁰ Лещенко, І.Т., 2011. Освіта дорослих як феномен неперервної освіти (міжнародні тенденції) [online]. Доступно: www.goo.gl/BZbhhk3 [15.03.2017].

²⁸¹ Ничкало, Н.Г., 1994. Методичні проблеми безперервної професійної освіти. В: І.А. Зязюн, ред. *Психологічні проблеми безперервної професійної освіти*: наук.-метод. зб. К.: Віпол, с.22-26.

²⁸² Успенська, В.М., 2015. *Розвиток професійної компетентності вчителів основ здоров'я в системі післядипломної освіти*: автореф. дис. канд. пед. наук. Київ: Нац. пед. університет ім. М.П. Драгоманова.

²⁸³ Вороновська, Л.П., 2016. Структурні компоненти професійної мобільності фахівця комунального господарства. *Ключові питання наукових досліджень у сфері педагогіки та психології у ХХІ ст.*: зб. наук. праць міжнар. наук.-практ. конф. Львів: ГО «Львівська педагогічна спільнота». с. 69-71.

²⁸⁴ Калиновский, Ю.И., 2001. *Развитие социально-профессиональной мобильности андрагога в контексте социокультурной образовательной политики региона*: автореф. дис. док. пед. наук. Омск: Институт образования взрослых Российской Академии Образования.

²⁸⁵ Ващенко, Л.М., 2012. Концептуальні засади організації процесу з підвищення кваліфікації педагогічних, науково-педагогічних та керівних кадрів освіти в умовах інноваційного розвитку інститутів післядипломної педагогічної освіти. *Післядипломна освіта в Україні*, № 2. с.61-65.

²⁸⁶ Заброцький, М.М. та Шапошникова Ю.Г. 2012. *Розвиток рефлексивної сфери практикуючого психолога на етапі професійної підготовки*: навчальний посібник. Миколаїв: Іліон.

²⁸⁷ Олійник, В.В. Гравіт, В.О., Ляхощка, Л.Л., Самойленко, О.М. та Хасіневич, С.Ю. 2012. *Науково-методичні засади кредитно-модульної організації навчального курсу при підвищенні кваліфікації керівних кадрів за очно-дистанційною формою навчання*: навч. посібник. К.: Пед. освіта.

²⁸⁸ Штомпель, Г.О., 2013. Концептуалізація постдипломних кваліфікацій у новій редакції Міжнародної стандартної класифікації освіти. *Педагогіка і психологія*, №1. с. 54-60.

На наш погляд, реалізація моделі розвитку ІКМ педагога у післядипломній освіті має забезпечити: неперервність педагогічної освіти і неперервність розвитку ІКМ педагога; модернізацію освітнього середовища курсів підвищення кваліфікації відповідно до сучасних вимог суспільства; системний характер підвищення рівня ІКМ педагога, діагностику її рівня у післядипломній освіті; розвиток мотивації педагогів щодо необхідності підвищення власного рівня інформаційно-комунікаційної мобільності; подолання психологічних бар'єрів у впровадженні та використанні сучасних інформаційних засобів і технологій в освітньому процесі.

Розвиток ІКМ педагога є тривалим поступовим переходом від незнання до знання, від вдосконалення одних умінь до оволодіння іншими, від одних особистісних і психічних властивостей і якостей до інших новоутворень.

Зазначимо, що метою розвитку структурних компонентів інформаційно-комунікаційної мобільності є:

- когнітивно-особистісного – забезпечення усвідомлення професійних можливостей саморозвитку особистості, необхідності активної взаємодії педагога в освітньо-розвивальному середовищі (рівень вмотивованості забезпечує усвідомлення педагогом себе в якості приналежності до певної системи професійної діяльності на основі взаєморозуміння, групової емоційної ідентифікації та є базою вдосконалення адаптаційного потенціалу);

- соціально-діяльнісного – організація маневреної навчальної взаємодії в освітньому середовищі, що базується на осмисленні себе як суб'єкта діяльності в спільноті практиків, що забезпечує процес створення фахівцем системи професійної діяльності, можливостей її раціоналізації;

- рефлексивно-оцінного – аналіз інформаційної взаємодії та здійснення професійної самодіагностики (самооцінки та самоаналізу професійної діяльності, її результатів), здійснення корекції професійної інформаційної взаємодії як механізму, що зумовлює процес самопізнання, саморозуміння та самовдосконалення.

Інформатизація суспільства та освіти зумовлює *соціальне замовлення* та актуалізує цінності розвитку рівня інформаційно-комунікаційної мобільності педагога, саморозвитку, оновлення форм навчання, способів сучасної комунікації, оскільки це забезпечує конкурентоздатність сучасного педагога та вдосконалення освітнього процесу в динамічному освітньому середовищі.

Охарактеризуємо детальніше спроектовану модель розвитку ІКМ педагога в освітньому середовищі ПО (рис. 2.5), звернувши увагу на сутнісні характеристики кожного складника.

Виділення концептуально-цільового блоку зумовлено необхідністю усвідомлення мети розвитку особистісного та професійного потенціалу сучасного педагога, зокрема інформаційно-комунікаційної мобільності педагога.

Складовими цього блоку є комплекс методологічних наукових підходів і принципів діяльності педагога (як педагогічних, так і психологічних), мета, завдання.

Мета моделі – розвиток складових ІКМ педагога, що визначають адаптивну здатність педагога до самоорганізації освітньо-розвивального середовища з урахуванням системи теоретичних аспектів, яка забезпечує конкурентоспроможність і здатність фахівця до самореалізації та саморозвитку.

Процес досягнення мети моделі конкретизується в *завданнях*:

- визначення професійних потреб та інтересів педагогів;
- визначення рівнів сформованості інформаційно-комунікаційної мобільності у педагогів і шляхів її розвитку;
- надання педагогам комплексу знань щодо удосконалення практичних умінь і навичок проектування освітньо-розвивального середовища відповідно до професійних потреб та інтересів;
- залучення педагогів до організації процесу власного навчання опосередкованого можливостями використання ІКТ;
- створення умов для самоосвітньої діяльності педагога, різноманітних за формою та спрямованих на розвиток ІКМ;

- здійснення науково-методичного супроводу розвитку педагогів відповідно до їхніх освітніх потреб, підтримка ініціатив щодо запровадження інноваційних технологій навчання та розвитку ІКМ педагога, забезпечення соціально-психологічної підтримки педагога.

Методологічні наукові підходи (системно-функціональний, андрагогічний, особистісно-діяльнісний, суб'єктний, акмеологічний) в єдності дозволяють досягнути більшої ефективності навчального процесу, спрямованого на розвиток інформаційно-комунікаційної мобільності, та є пріоритетними в післядипломній освіті педагога.

Принципи (системності, оптимальності, пріоритетності, індивідуалізації, самостійності навчання, опори на досвід, усвідомлення необхідності оновлення знань, елективності, рефлексивності) сприяють розвитку педагога.

Вищезазначені підходи та принципи детермінували використання методів навчання на засадах оптимального їх поєднання, що охарактеризовано в процесуально-змістовому блоці.

Процесуально-змістовий блок розкриває комплекс педагогічних впливів для ефективного розвитку ІКМ педагога, що складається з системи взаємообумовлених умов, сутнісних позицій розвитку ІКМ в освітньо-розвивальному середовищі ПО, які спрямовано на поетапне вирішення завдань навчальної програми. Програма «Розвиток інформаційно-комунікаційної мобільності педагога» є одним із засобів цілеспрямованого розвитку рівня ІКМ педагога.

Зміст навчання педагогів у післядипломній освіті визначається відповідно до мети і є основою моделі розвитку інформаційно-комунікаційної мобільності педагога. На наш погляд, доцільною є побудова змісту навчання педагогів у процесі підвищення кваліфікації з урахуванням того, що в процесі курсового підвищення кваліфікації педагога отримуються фундаментальні знання щодо розвитку ІКМ передбачають ознайомлення, систематизацію та оволодіння формами, методами педагогічної діяльності в освітньому середовищі з використанням можливостей засібних комунікацій, розуміння шляхів їх

інтеграції з традиційним навчанням. В міжкурсовий період підвищення кваліфікації педагога оволодівають способами побудови комунікативних умов підтримки професійної активності засобами ІКТ, раціоналізації професійної діяльності, вдосконалюють індивідуально-оптимальний стиль сучасної діяльності, проектування впливу власних надбань на професійну діяльність, що сприяє адаптації професійних інтересів і потреб окремого педагога до мети діяльності. Зазначимо, що навчання характеризується системністю, цілісністю, плановісністю, організованістю, які сприяють процесу розвитку адаптивної здатності особистості й інтенсифікують цей процес у курсовий та міжкурсовий періоди.

У процесі відбору змісту навчання враховуються освітні потреби педагога, рівні сформованості ІКМ педагога. Зміст навчання педагогів за авторською програмою у процесі підвищення кваліфікації (п. 3.2) є практико-орієнтованим, актуальним, динамічним, задовольняє професійні потреби педагогів, має інтегративний характер, враховує можливості самоорганізації освітньо-розвивального середовища та можливості використання ІКТ в професійній діяльності. Взаємодія педагогів під час навчання за розробленою програмою спрямована на розвиток адаптивної здатності та відповідальності за власне навчання, набуття та оновлення навичок і умінь самоосвітньої діяльності, що уможлиблює реалізацію власної суб'єктної активності.

Зазначимо, що в основу програми розвитку ІКМ покладено наступні принципи: - принцип цілісності розвитку, згідно з яким розвиток ІКМ педагога розглядається у контексті актуалізації набутого професійного досвіду та розвитку показників основних компонентів досліджуваної мобільності; - принцип наступності етапів і завдань експериментальної роботи (від самопізнання до саморегуляції професійної поведінки), що забезпечує перенесення результатів у професійну діяльність; - принцип підтримки розвитку, згідно з яким мають створюватися певні умови (атмосфера «прийняття» у групі, позитивний зворотний зв'язок тощо), що запобігають активізації захисних механізмів, сприяють зростанню позитивного самоствавлення, емоційно-

ціннісного ставлення до професійного «Я», розвивають уміння раціоналізувати професійні поведінкові дії; - принцип рефлексивності, що забезпечує усвідомлення педагогом стратегії особистісних і професійних змін.

Враховуємо, що процес навчання в післядипломній освіті є специфічним, оскільки характеристики дорослої особистості класифікуються на три групи: механізми психіки, досвід особистості, типологічні якості особистості. Перша – механізми психіки – включає мотиви, сприйняття інформації, перетворення інформації дорослою людиною та передбачає, що процес навчання має, з одного боку, оперативно реагувати на тенденції і перспективи розвитку освіти, з другого боку, широко розкривати технологію практичної діяльності. Друга – досвід особистості – спрямована на врахування знань, вмінь, норм, цінностей, навичок, тобто на отримання певної інформації, звички. Мобільність та динамізм сучасного процесу навчання потребує застосування переважно методів активного навчання. Третя – типологічні якості особистості – відображає особливості поведінки з урахуванням темпераменту, характеру, здібностей²⁸⁹.

Таким чином, організація освітнього процесу в післядипломній педагогічній освіті забезпечує: активність самовираження особистості, унікальність її внутрішнього світу в умовах швидкої зміни статусу в професійному середовищі під впливом обставин діяльності та взаємодії суб'єктів^{290,291}; створення середовища активного навчання, умов для організації неперервного процесу навчання та самонавчання фахівців, які підвищують кваліфікацію^{292,293,294,295}.

²⁸⁹ Пуцов, В.І., 2001. Процес навчання в системі підвищення кваліфікації як об'єкт управління. *Неперервна професійна освіта: теорія і практика*. Вип. 3. с.30-36.

²⁹⁰ Захар, О.Г., 2014. Інноваційні педагогічні технології в системі підвищення кваліфікації вчителів. *Інноваційні комп'ютерні технології у вищій школі: матеріали V наук.-пр. конф.* [online]. с.87-93. Л.: Вид-во Нац. ун-ту «Львів. політехніка». Доступно: www.goo.gl/puUBpf [23.06. 2017].

²⁹¹ Чернікова, Л.А., 2010. Регіональна модель формування ІКТ компетентності педагогів у системі післядипломної освіти. *Комп'ютер у школі та сім'ї*, № 6. с.24-27.

²⁹² Сайт Національного інституту стратегічних досліджень при Президенті України. *Використання потенціалу електронних бібліотек та відкритого доступу для українських освіти і науки*. Аналітична записка [online]. Доступно: www.goo.gl/D5i2in [23.11. 2016].

²⁹³ Гладкий, І.П. та Кухаренко, В.М., 2011. *Інформаційно-освітній простір університету та дистанційне навчання*: зб. наук. праць. Харків: Міськдрук. с. 322-328.

²⁹⁴ Калініна, Л., Карамушка, Л., Сорочан, Т., Шиян, Р.та ін. 2011. *Освітній менеджмент в умовах змін*: навч. посіб. Луганськ: СПД Резніков, В.С.

²⁹⁵ Shrivastava, P., 1983. A typology of organizational learning systems. *Journal of Management Studies*. V. 20, № 1. p.7-28.

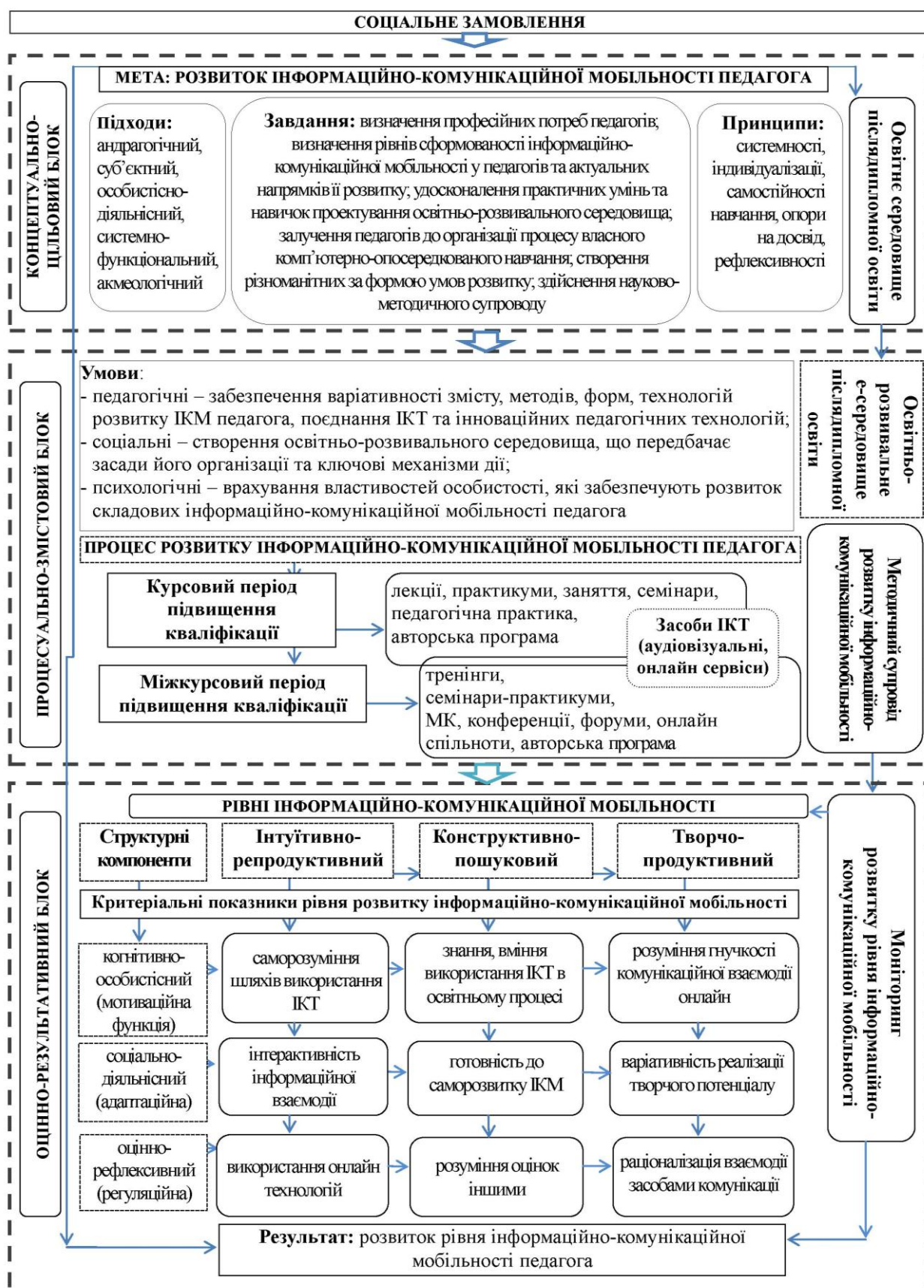

Рис. 2.5. Модель розвитку ІКМ педагога в освітньому середовищі ПО

Інтеграція онлайн технологій з методами активного навчання педагогів (навчальний тренінг, метод проектів, творчі ситуації, кейс-метод тощо) дозволяє підвищити якість та ефективність традиційної післядипломної освіти.

Для розвитку інформаційно-комунікаційної мобільності педагога необхідно постійне та систематичне використання можливостей ІКТ, що впливає на особистісно-професійне зростання.

Також цей блок моделі відображає *сукупність умов*, яким відводиться особлива роль під час підвищення кваліфікації педагогів і взаємодії суб'єктів навчального процесу. Умови розвитку досліджуваної мобільності є сукупністю впливів, які, з одного боку, забезпечують досягнення необхідного рівня сформованості ІКМ, а з іншого – сприяють ефективному підвищенню кваліфікації педагога в курсовий та міжкурсовий періоди.

У моделі дослідження обґрунтовано наступну сукупність психолого-педагогічних умов розвитку інформаційно-комунікаційної мобільності: 1) педагогічні – варіативність змісту, методів, форм, технологій навчання та розвитку, самопізнання, актуальність змісту навчання, поєднання ІКТ та інноваційних педагогічних технологій, моніторинг процесу розвитку ІКМ педагога; 2) соціальні – створення освітньо-розвивального середовища, що передбачає певні засади його організації та ключові механізми дії; 3) психологічні – врахування властивостей особистості, які забезпечують розвиток складових ІКМ (п. 2.2). Комплексне дотримання цих умов забезпечує ефективний розвиток інформаційно-комунікаційної мобільності.

Водночас досягнення певного рівня інформаційно-комунікаційної мобільності значною мірою обумовлюється освітньо-розвивальним середовищем підвищення кваліфікації та здатністю адекватно оцінювати власну професійну діяльність^{296, 297, 298, 299}. Загалом вченими освітнє середовище розуміється як

²⁹⁶ Давыденко, Т.М. 1995. *Рефлексивное управление школой: теория и практика*. М.: Белгород: БГУ.

²⁹⁷ Забродська, Л.М. 2003. *Інформатизація закладу освіти: управлінський аспект*. Х.: Видав. група «Основа».

²⁹⁸ Шумакова, И.А., 2006. *Управление процессом развития рефлексивной образовательной среды в системе дополнительного профессионального образования педагогических кадров* : автореф. дис. канд. пед. наук. Белгород: Белгородский государственный университет.

багаторівнева система умов, що забезпечує оптимальні параметри діяльності певного освітнього суб'єкта в усіх аспектах: цільовому, змістовому, процесуальному, результативному, ресурсному^{300,301,302,303,304}. Щоб особистість мала можливість стати суб'єктом власного навчання, необхідне активне освітнє середовище, яке багате на плідні для розвитку можливості. В нашому дослідженні традиційне освітнє середовище інтегруємо з можливостями е-середовища (п. 1.3). Інформаційна взаємодія та педагогічна комунікація учасників навчання в освітньому середовищі реалізується у різних видах і формах та передбачає активність обох сторін у спілкуванні й спільній діяльності, хоча можлива різна міра їх прояву. Важливим є врахування, що суб'єктами освітнього процесу в системі підвищення кваліфікації є дорослі люди: працівники закладу ППО та педагоги загальноосвітніх навчальних закладів (ЗНЗ). Успішність їх взаємодії обумовлена андрагогічними засадами здійснення навчального процесу з урахуванням рівня інформаційно-комунікаційної мобільності, їх спеціальності та кваліфікаційної категорії.

Науково-методичний супровід процесу навчання, як спланований, цілеспрямований процес, передбачає науково-методичну підтримку розвитку ІКМ педагога у післядипломній педагогічній освіті, що забезпечує взаємопов'язані та взаємообумовлені етапи розвитку ІКМ педагога в курсовий та міжкурсний періоди підвищення кваліфікації, механізми саморозвитку, самовдосконалення. Науково-методичне забезпечення розвитку ІКМ має мету й завдання навчання, розкриває сутність, структуру, сукупність методів навчання та організації навчання, форми навчання (самостійне, електронне, за

²⁹⁹ Чернілевський, Д.В., 2015. Креативна педагогічна діяльність викладача вищої школи на основі духовних цінностей. *Креативна педагогіка. Наук.-метод. журнал*. Вип. 10. с.26-37.

³⁰⁰ Ліннік, О.О., 2012. Дефініційний аналіз поняття «освітньо-професійне середовище ВНЗ». *Проблеми сучасної педагогічної освіти: педагогіка і психологія* [online], №35. Ч.1. Доступно: <www.goog.gl/GMhdaP> [20.12. 2016].

³⁰¹ Менг, Т.В. 2011. *Исследование образовательной среды: проблемы, подходы, модели*: [монографія]. СПб.: Изд-во РГПУ им. А.И. Герцена.

³⁰² Менг, Т.В. и Лабунская, Н.А., 2001. Образовательная среда: подходы к раскрытию понятия. В: Тарасов, С.В., научный редактор. *Образовательная среда школы: проблемы и перспективы развития*: материалы научно-практической конференции. СПб.: Образование-Культура. с.19-21.

³⁰³ Петришин, Л.Й., 2013. Креативне середовище як педагогічна умова формування креативності майбутніх соціальних. *Соціальна педагогіка: теорія та практика*, № 2. с.61-71.

³⁰⁴ Романенко, Н.А., 2010. *Підготовка майбутніх менеджерів освіти до професійної діяльності в умовах інноваційного середовища*: автореф. дис. канд. пед. наук. Одеса: Південноукр. нац. пед. ун-т ім. К.Д.Ушинського.

індивідуальними програмами самоосвіти, захист творчих проектів, лекції, практичні заняття, консультації, обмін досвідом, семінар-практикум тощо).

Науково-методичний супровід і розроблена програма розвитку ІКМ педагога (п. 3.2) виступають практичним засобом реалізації презентованої моделі розвитку інформаційно-комунікаційної мобільності в освітньому середовищі ПО.

Оцінно-результативний блок моделі визначає ефективність функціонування запропонованої моделі. Тобто результативність експериментальної роботи, що полягає у розвитку визначених компонентів ІКМ педагога, а саме: когнітивно-особистісного (*усвідомлення меж свого знання і незнання*), спрямованість на професійну діяльність, адекватність уявлення про себе, Я-образу; оцінно-рефлексивного (*вироблення індивідуального стилю професійної діяльності в процесі пізнання педагогом самого себе*), навички самооцінки, самоаналізу результативності діяльності; соціально-діяльнісного (*побудова педагогом комунікативних умов підтримки професійної активності засобами ІКТ*), здатність до комунікації та взаємодії в сучасному освітньому середовищі, саморозвитку³⁰⁵.

Для виявлення ефективності моделі необхідний інструментарій вимірювання результату, що забезпечує об'єктивність оцінки. При цьому важливого значення має обрана методика оцінювання. Зауважимо, що поняття «оцінювання» більш широке, ніж вимірювання. Оцінювання здійснюється на якісному та кількісному рівнях і може бути здійснене різними способами:

- об'єктивним, за допомогою стандартизованих методик, програм;
- суб'єктивним, коли оцінювачем є фахово підготовлена особа – експерт;
- суб'єктивно-об'єктивним, коли поєднується використання стандартизованих методик і засобів з безпосереднім оцінюванням експерта;
- експертним, коли використовуються спеціальні процедури, необхідні для отримання колективної думки про властивості педагогічних об'єктів^{306,307}.

³⁰⁵ Фамілярська, Л.Л., 2017. *Діагностичний інструментарій розвитку інформаційно-комунікаційної мобільності педагога*: науково-методичні матеріали. Ч 2. Житомир: КЗ «ЖОППО» ЖОР.

³⁰⁶ Підласий, І.П. 1998. *Діагностика та експертиза педагогічних проектів*: нав. посібник. К.: Україна.

В дослідженні для виявлення рівня сформованості інформаційно-комунікаційної мобільності педагога (інтуїтивно-репродуктивного, конструктивно-пошукового, творчо-продуктивного) використано стандартизовані методики та програми (п. 3.1). Зростання рівня ІКМ педагога свідчить про реалізацію мети моделі. Детальну характеристику кожного рівня ІКМ педагога подано в параграфі 2.1.

Отже, спроектована модель містить три взаємодоповнюючих блоки, адаптована до ринкових вимог, базується на взаємодії існуючих і нових форм освіти, враховує специфіку навчання дорослих, вміщує науково-методичні матеріали та рекомендації щодо організації розвитку ІКМ педагога в процесі підвищення кваліфікації та діагностування рівня сформованості.

Вважаємо, що комплексність, цілісність та взаємозумовленість складових моделі (мети, принципів, умов, етапів, напрямів експериментального навчання) свідчить про системність і керованість процесу розвитку ІКМ педагога в процесі підвищення кваліфікації педагогом у післядипломній освіті.

Для того, щоб розвиток ІКМ педагога у післядипломному освітньому процесі здійснювався максимально ефективно, важливо дослідити особливості, які на це впливають. Сутність і зміст впровадження моделі розвитку інформаційно-комунікаційної мобільності педагога у післядипломній освіті розглянуто у третьому розділі.

Висновки до другого розділу.

У структурі інформаційно-комунікаційної мобільності визначено взаємообумовлені компоненти (когнітивно-особистісний, соціально-діяльнісний, оцінно-рефлексивний) та їх критерії (поінформованість, комунікативність, рефлексивність).

Для виявлення (наявності або відсутності) у педагога динаміки розвитку складових ІКМ розроблено систему кількісних характеристик, що визначають три

³⁰⁷ Сисоєва, С.О. та Кристопчук, Т.Є. 2013. *Методологія науково-педагогічних досліджень*: підручник. Рівне: Волинські обереги.

рівні їх сформованості, а саме: інтуїтивно-репродуктивний (низький), конструктивно-пошуковий (середній), творчо-продуктивний (високий). Охарактеризовані показники структурних компонентів досліджуваної мобільності (саморозуміння шляхів використання ІКТ, знання, вміння використання ІКТ в освітньому процесі, розуміння гнучкості комунікаційної взаємодії онлайн; інтерактивність інформаційної взаємодії, готовність до саморозвитку ІКМ, варіативність реалізації творчого потенціалу; використання онлайн технологій, розуміння оцінок іншими, раціоналізація взаємодії засобами комунікації) свідчать про сформованість певного рівня ІКМ педагога.

Проведений теоретичний аналіз наукових джерел та результати опитування педагогів дозволили виділити психолого-педагогічні умови розвитку інформаційно-комунікаційної мобільності педагога у післядипломній освіті: педагогічні, психологічні, соціальні. Педагогічні умови передбачають цілеспрямовані методи розвитку самопізнання, самовдосконалення з урахуванням андрагогічного підходу в процесі розвитку інформаційно-комунікаційної мобільності, психологічні – врахування властивостей особистості та мотивацію розвитку, саморозвитку, а соціальні – створення освітньо-розвивального середовища. Виокремлення умов, що забезпечують розвиток інформаційно-комунікаційної мобільності педагога, є важливою складовою обґрунтування моделі її розвитку в освітньому середовищі післядипломної освіти.

Розроблена модель охарактеризовує поетапність розвитку ІКМ педагога в освітньому середовищі курсового та міжкурсового підвищення кваліфікації. Вона відображає структурно-функціональну взаємодію блоків (концептуально-цільового, процесуально-змістового, оцінно-результативного), що взаємозалежні один від одного. Її мета, завдання, зміст і кінцевий результат спрямовані на розвиток здатності педагога адаптуватися в освітньо-розвивальному середовищі професійної діяльності з використанням інформаційно-комунікаційних технологій. Модель передбачає організаційне, навчальне та науково-методичне забезпечення реалізації розвитку ІКМ педагога на обласному, районному

(міському) рівнях через залучення методичного та наукового потенціалу закладу ПО, що забезпечує розвиток ІКМ педагогів у курсовий та у міжкурсний період.

Таким чином, у другому розділі охарактеризовано розроблену теоретичну структурну модель ІКМ педагога, модель розвитку інформаційно-комунікаційної мобільності педагога в освітньому середовищі післядипломної освіти та умови, що реалізують розвиток складових ІКМ педагога. Матеріали цього розділу представлено в публікаціях автора [246; 247; 248; 251].

РОЗДІЛ 3

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ РОЗВИТКУ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНОЇ МОБІЛЬНОСТІ ПЕДАГОГА У ПІСЛЯДИПЛОМНІЙ ОСВІТІ

3.1. Діагностика розвитку інформаційно-комунікаційної мобільності педагога

В цьому параграфі здійснено опис організації, проведення експерименту та аналіз особливостей отриманих даних опитування проведеного перед навчанням педагогів.

Процес організації та проведення експерименту базується на визначених науковцями теоретичних та методологічних засадах експериментальної роботи в галузі педагогічних наук^{308,309}. Експеримент виступає як система пізнавальних операцій, що пов'язані з вивченням педагогічних ситуацій, фактів, явищ, процесів, чинників, спеціально створених умов для виявлення властивостей, зв'язків, відношень, закономірностей, та є надійним способом отримання достовірних даних³¹⁰.

Розглядаємо експеримент як засіб перевірки ефективності розробленої моделі розвитку ІКМ у процесі підвищення кваліфікації педагога в освітньому середовищі післядипломної освіти.

Організація дослідно-експериментальної роботи проводилась у межах існуючої структури післядипломної педагогічної освіти протягом 2012–2017 рр. в освітніх закладах різних регіонів України, зокрема: комунальному закладі «Житомирський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти», Житомирському державному університеті імені Івана Франка, Сумському обласному інституті післядипломної педагогічної освіти, Полтавському обласному інституті післядипломної педагогічної освіти, Донецькому обласному

³⁰⁸ Безпалько, В.П. 1977. *Основы теории педагогических систем*. Воронеж: Воронежский ун-т.

³⁰⁹ Гончаренко, С. 2009. Дидактичні аспекти освіти дорослих. *Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи*. Вип.1. с.66-71.

³¹⁰ Сисоєва, С.О. та Кристоичук, Т.Є. 2009. *Педагогічний експеримент в наукових дослідженнях неперервної професійної освіти: навч.-метод. посіб.* Луцьк: Волинська обласна друкарня.

інституті післядипломної педагогічної освіти, і складалась з послідовності трьох взаємопов'язаних етапів наукового пошуку: теоретико-аналітичного, дослідно-експериментального, завершально-узагальнюючого (додаток Г 1.). В експериментальній роботі на різних етапах брали участь 583 педагога, з них 32 викладачі закладів освіти, що здобувають другу вищу освіту, 19 методистів закладу післядипломної освіти. Репрезентативність експериментальної вибірки, окрім загальної кількості задіяних у експерименті педагогів, досягалась різницею типів навчальних закладів у яких вони працюють. Так, із загальної кількості учасників експерименту 179 педагогів працюють у сільських школах, 223 – у міських, 19 – у закладах післядипломної освіти, 32 – що здобувають другу вищу освіту, працюють в коледжах та ліцеях. Також, учасники експерименту різні за віком, посадою, кваліфікаційною категорією та стажем роботи. Серед них: зі стажем до 5 років – 103 особи, від 5 до 10 років – 123 особи, від 10 до 15 років – 108 осіб, більше 15 років – 119 осіб.

Після проведення теоретичних досліджень щодо розвитку інформаційно-комунікаційної мобільності педагога у післядипломній педагогічній освіті постала необхідність експериментального підтвердження виокремлених рівневих показників критеріїв розвитку ІКМ розробленої моделі.

Для цього реалізовано наступний покроковий алгоритм дій:

- детальний аналіз результатів діагностики за допомогою методів математичної статистики обробки даних (факторний аналіз даних, дисперсійний аналіз за допомогою комп'ютерної програми статистичної обробки даних SPSS) для підтвердження теоретично обґрунтованої моделі ІКМ педагога;

- вивчення особливостей професійно-особистісного розвитку педагогів для виявлення специфіки умов розвитку складових ІКМ педагога та виділення експериментальних груп;

- порівняльний аналіз кількісних характеристик розвитку складових ІКМ педагога.

Реалізація зазначеного вище алгоритму дій передбачала використання комплексу діагностичних засобів для оцінки отриманих даних залежних змінних

когнітивно-особистісного, соціально-діяльнісного та оцінно-рефлексивного компонентів ІКМ педагога. Сукупність критеріїв, показників ІКМ педагога та перелік використаних методик для їх вимірювання систематизовано в таблиці 3.1.

Добір діагностичного інструментарію відбувався на базі теоретично виділених критеріїв складових інформаційно-комунікаційної мобільності та їх показників (див. рис. 2.2), в процесі якого опрацьовано 10 методик та розроблено авторський опитувальник (додаток Г 2). Під час підбору діагностичного інструментарію керувалися логікою: сформований рівень ІКМ педагога можна виміряти за компонентами; введені критерії допоможуть провести оцінку визначених компонентів; критерії можна конкретизувати і характеризувати за вимірюваними показниками, які можна спостерігати, фіксувати, вимірювати.

Таблиця 3.1

**Методики вивчення розвитку інформаційно-комунікаційної
мобільності (ІКМ) педагога**

Складові розвитку ІКМ	Критерії аналізу	Діагностичний інструментарій
Когнітивно-особистісний Я-навчаюсь	<i>Поінфорованість:</i> <ul style="list-style-type: none"> саморозуміння шляхів використання засобів ІКТ; знання, вміння використання ІКТ в освітньому процесі; розуміння гнучкості комунікаційної взаємодії онлайн в освітньому середовищі 	Анкета питання: №9, 10 №16, 17 №11, 14
Соціально-діяльнісний Я-взаємодію	<i>Комунікативність:</i> <ul style="list-style-type: none"> варіативність реалізації творчого потенціалу в освітньому середовищі; інтерактивність інформаційної взаємодії; готовність до саморозвитку ІКМ 	Анкета питання №18 Шкала «Аутосимпатія» (ОС) Шкала «Очікуване ставлення інших» (ОС) Анкета питання №12, 13
Оцінно-рефлексивний Я-аналізую	<i>Рефлексивність:</i> <ul style="list-style-type: none"> використання онлайн технологій; раціоналізація взаємодії засобами комунікації; розуміння оцінок іншими комунікаційної взаємодії 	Шкала «Інтегральне самоставлення» (ОС) Анкета питання №19 №15 Методика по В.Г. Маралову, шкала «Ставлення інших» (ОС)

Пропонуємо коротку характеристику кожної із застосованих нами методик.

Опитувальник самоставлення (ОС) В.В. Століна, С.Р. Пантелєєва³¹¹ побудований у відповідності до розробленої В.В. Століним ієрархічної моделі структури самоставлення. Опитувальник дозволяє виявити три рівні самоставлення педагога: інтегральне самоставлення; диференційоване самоставлення: самоповага, аутосимпатія, самоінтерес, очікування ставлення інших; рівень конкретних дій (готовність до них) стосовно свого Я. У якості вихідного положення приймалася розбіжність між змістами Я-образу (знання або уявлення про себе у формі оцінки вираженості тих чи інших рис) і самоставлення.

Опитувальник включає 57 запитань, які об'єднані у п'ять основних шкал, а саме: шкала «інтегральне самоставлення» вимірює інтегральне почуття «за» або «проти» власного Я; шкала I «самоповага» розкриває внутрішню послідовність, саморозуміння, самовпевненість досліджуваного; шкала II «аутосимпатія» відображає позитивне чи негативне ставлення до свого Я, зокрема довіра до себе та особливості самооцінки, готовність до самозвинувачення; шкала III «очікуване відношення інших» відображає очікування позитивного або негативного ставлення до себе оточуючих; шкала IV «самоінтерес» – ступінь близькості до самого себе, у тому числі інтерес до власних думок і почуттів.

Опитувальник також містить сім шкал, спрямованих на вимірювання вираженості установок на адресу Я-досліджуваного: «самовпевненість» виявляє ставлення до себе (на позитивному полюсі – самовпевненість, високе самоставлення, відчуття сили Я, на негативному – незадоволеність власними можливостями, почуття слабкості, сумнів у можливості викликати до себе повагу); «відношення інших» інтерпретуються як виявлення уявлень індивіда про те, якою мірою його особистість (характер, діяльність) здатна викликати повагу, симпатію, схвалення, розуміння з боку інших і навпаки; «самоприйняття» – почуття симпатії до себе, прийняття власного Я; «самокерівництво, самопослідовність» відображає уявлення особистості про

³¹¹ Столин, В.В. 1983. *Самосознание личности*. М.: Педагогика. с.360-366.

шляхи саморегуляції; «самозвинувачення» відображає негативне самоствавлення, що супроводжується самозвинуваченнями, негативними емоціями в адрес власного Я; «самоінтерес» виявляє ригідність Я-концепції, прагнення до збереження актуального Я; «саморозуміння» відображає відчуття цінності власної особистості та її гіпотетичну цінність для інших. Перелік питань за кожною шкалою наведено в додатках (додаток Г 3).

Водночас респондентам пропонувалося відзначити найбільш значущі мотиви, які спонукають до розвитку та саморозвитку (пізнавальні, професійні, матеріальні, моральні, соціальні), і обрати відповідні мотиваційні чинники. Для діагностики використано методику В.Г. Маралова «Виявлення здатності педагога до саморозвитку»³¹². Мета – виявлення здатності педагога до розвитку та чинники, що є стимулом або перешкодою розвитку та саморозвитку. Алгоритм виконання завдання методики складається з двох частин. Перша частина містить 15 запитань, які дозволяють діагностувати здатність педагога до саморозвитку. Сукупність отриманих за кожну відповідь балів виявляє рівень: активна реалізація потреби в розвитку, відсутня система розвитку; зупинений розвиток. Друга частина методики містить 20 запитань, які виявляють чинники стимулу або перешкоди педагогічної діяльності. За п'ятибальною шкалою визначаються чинники стимулу або перешкод розвитку особистості та вираховується середній бал по кожній групі чинників, що в подальшому ранжуються для узагальнення результатів методики в підсумковій таблиці. Також проведено бесіди та спостереження, що дозволило виявити ступінь внутрішньої мотивації педагога (додаток Г 4).

Також розроблено авторську анкету «Виявлення рівня інформаційно-комунікаційної мобільності педагога», що складається з 19 запитань, які стосуються різних аспектів розвитку інформаційно-комунікаційної мобільності й передбачають з'ясування уявлень педагога про сутність інформаційно-комунікаційної мобільності, її характеристик й показників,

³¹² Маралов, В.Г. 2004. *Основы самопознания и саморазвития*: учеб. пособие для студ. сред. пед. учеб. заведений. 2-е изд. М.: Академия.

виявлення загальних мотиваційних тенденцій готовності до її розвитку в освітньому середовищі інституту післядипломної педагогічної освіти. Запитання анкети об'єднано в блоки: знаннєвий, оціночний, діяльнісний, що дозволяють виявити особливості поведінкової адаптації педагога до використання можливостей комп'ютерних засобів та онлайн технологій в освітньому середовищі та сформованість в нього рівня структурних компонентів ІКМ (когнітивно-особистісного, оцінно-рефлексивного, соціально-діяльнісного). В запитаннях анкети № 12, № 13, № 14, № 15 на шкалі з чотирибальним діапазоном оцінок та в запитаннях № 17, № 19 з десятибальним діапазоном передбачено вибір одного із числових варіантів відповіді (додаток Г 2), що найбільше відповідає реальному стану. Поряд з цим запитання № 3, № 4, № 5, № 6, № 7, № 8, № 9, № 10, № 11 передбачають можливість вибору однієї відповіді із запропонованих варіантів, а в запитаннях № 16, № 18 респондент має можливість обрати в разі потреби декілька варіантів. Запитання анкети № 1, № 2 є відкритого типу.

Аналіз отриманих відповідей дозволив виявити об'єктивність й характерності проблеми дослідження, уявлення педагогів про інформаційно-комунікаційну мобільність, їхнє особистісне ставлення до означеної проблеми, потреби вдосконалення, особливості проектування сучасного освітнього середовища, умови розвитку інформаційно-комунікаційної мобільності, певну соціальну інформацію про педагогів, які брали участь у дослідженні. Отримані відповіді на запитання засвідчили прогалини в знаннях педагогів з таких проблем: обмін інформацією засобами ІКТ, що характеризують побудову педагогом комунікативних умов підтримки професійної активності засобами сучасних технологій, розуміння гнучкості комунікаційної взаємодії в професійній діяльності, використання можливостей онлайн сервісів у професійній діяльності, шляхи їх використання в процесі саморозвитку, форми інтерактивної інформаційної взаємодії та педагогічної комунікації, адекватність уявлень про себе в процесі комунікаційної взаємодії, способи раціоналізації взаємодії засобами комунікації тощо. На нашу думку, це важливо для здійснення

сучасної професійної діяльності педагога, що допомагає якісно організовувати сучасний освітній процес.

Отримані результати проведеної діагностики внесено в комп'ютерну базу даних програми SPSS, що спростило їх подальшу статистичну обробку (додаток Г 5).

Коротко охарактеризуємо застосовані методи статистичної обробки отриманих даних.

Під час статистичної обробки даних проведеної діагностики педагогів у дослідженні ми застосовували *ANOVA*. За допомогою дисперсійного аналізу (англійською *analysis of variance*, скорочено *ANOVA*) досліджують вплив однієї або декількох незалежних змінних (факторів) на одну залежну змінну (одномірний аналіз) або на декілька залежних змінних (багатомірний аналіз). Основна ідея дисперсійного аналізу полягає у дослідженні відмінностей між середніми значеннями окремих груп спостережень. Кожна група характеризується певним рівнем або діапазоном фактора. Під час дослідження статистичної достовірності різниці між середніми значеннями груп порівнюють оцінки дисперсій. Основою дисперсійного аналізу є подання загальної дисперсії як суми двох дисперсій – внутрішньої групової дисперсії та дисперсії без урахування приналежності до якоїсь групи. Якщо фактор є впливовим, дисперсія спостережень в окремій групі значно менша, ніж дисперсія всієї вибірки. Перевірку достовірності оцінок дисперсії проводять за критерієм Фішера.

Для підтвердження теоретичної моделі дослідження проведено факторний аналіз отриманих даних програмою статистичної обробки даних SPSS 13.0. У результаті виділено факторну модель з трьома факторами: Я-взаємодію, Я-аналізую, Я-навчаюсь (додаток Г 6). Матриця обернених компонентів побудованої факторної моделі містить змістовний склад кожного виділеного фактору. Z-значення факторних навантажень менші за 0,1 опущено програмою SPSS для спрощення аналізу одержаних даних.

Виділені три фактори моделі повною мірою підтверджують визначені структурні компоненти теоретичної моделі ІКМ (див. рис. 2.2), а саме:

когнітивно-особистісний (Я-навчаюсь), соціально-діяльнісний (Я-взаємодію), оцінно-рефлексивний (Я-аналізую).

Зазначимо, що одержана факторна модель пояснює 73,9 % загальної дисперсії, що є цілком задовільним з огляду на поставлене завдання – виявлення тенденцій взаємодії між окремими факторами ІКМ педагога (додаток Г 7).

Виявлені результати дисперсійного аналізу підтверджують припущення щодо взаємозв'язку та взаємовпливу інформаційно-комунікаційної мобільності та професійного розвитку педагога, що дає підстави для проведення факторного аналізу отриманих результатів.

Виявлений перший фактор «Я-взаємодію» об'єднав декілька найбільших за значенням інтегральних показників: комунікаційна взаємодія онлайн (вебінари, скайп, блоги), створення е-контенту (сайт, презентація, тести), варіативність онлайн комунікації, обміну інформацією засобами ІКТ, що характеризують побудову педагогом комунікативних умов підтримки професійної активності засобами ІКТ, здатність до комунікації та взаємодії в сучасному освітньому е-середовищі. Ці показники відповідають соціально-діяльнісному компоненту теоретичної моделі ІКМ педагога.

Друга група об'єднала інтегральні показники: довіра до себе (аутосимпатія), позитивна самооцінка (самоствавлення, самовпевненість, самоінтерес), особливості самооцінки (інтегральне самоствавлення), стимул (розвиток творчості дитини, профзростання, готовність до саморозвитку ІКМ), які характеризують позитивне самоствавлення до раціоналізації професійної діяльності, результативності діяльності педагога і відповідають другому фактору «Я-аналізую», що характеризує оцінно-рефлексивний компонент теоретичної моделі ІКМ педагога.

Третій фактор «Я-навчаюсь» об'єднав показники: знання, вміння використання ІКТ в професійній діяльності (комунікаційні засоби, тип онлайн учня, створення інструкцій), шляхи використання ІКТ в процесі саморозвитку (комунікації в онлайн спільноті фахівців, саморозуміння, очікуване ставлення інших, знання шляхів комунікаційної взаємодії), що характеризують знання про

нові види педагогічної діяльності в е-середовищі, про адекватність уявлення про себе, Я-образу та відповідають когнітивно-особистісному компоненту теоретичної моделі ІКМ педагога.

Отримані дані повною мірою відповідають розробленій теоретичній моделі розвитку ІКМ педагога.

Зазначимо, що узагальнення даних (*ANOVA*) проведеного дисперсійного аналізу виявило найтісніші зв'язки між показниками факторів як всередині кожної групи, так і між ними, що дало можливість в подальшому визначитися з актуальними для розвитку показниками ІКМ педагога і знайшло відображення в авторській програмі розвитку інформаційно-комунікаційної мобільності педагога в післядипломній освіті.

Зокрема, дослідження першого фактору «Я-взаємодію», який відповідає соціально-діяльнісному компоненту структурної моделі ІКМ педагога, виявило, що існують тісні взаємозв'язки із складовими третього фактору «Я-навчаюсь»: ставлення до використання онлайн технологій, тип онлайн учня, стимул розвитку для покращення ефективності навчального процесу, саморозуміння (додаток Г 8).

Дослідження другого фактору «Я-аналізую», який відповідає оцінно-рефлексивному компоненту структурної моделі ІКМ педагога, показало, що тісні взаємозв'язки існують із складовими третього фактору «Я-навчаюсь»: комунікація в онлайн спільноті та складовими фактору «Я-взаємодію»: створення навчальних сайтів і готовність до саморозвитку ІКМ (додаток Г 9).

Дослідження третього фактору «Я-навчаюсь», який відповідає когнітивно-особистісному компоненту структурної моделі ІКМ педагога, виявило, що також існують тісні взаємозв'язки із складовими другого фактору «Я-аналізую»: ставлення до використання онлайн технологій та найбільші взаємозв'язки із складовими першого фактору «Я-взаємодію»: створення навчальних сайтів, використання засібних комунікацій (скап, вебінар, e-mail) і шляхи розвитку ІКМ (додаток Г 10).

Виявлені тісні взаємозв'язки дають можливість визначити найбільш впливові показники, що визначають розвиток цих факторів (структурних

компонентів ІКМ), обґрунтовують необхідні напрямки розробки та впровадження програми розвитку ІКМ педагога в освітньому середовищі післядипломної освіти.

Поряд з цим, для структурного представлення та унаочнення отриманих даних проведено статистичний аналіз отриманих даних по кожному показнику та визначено процедуру переведення їх в кількісний еквівалент. Для здійснення цієї операції емпіричні показники (бали) кожного критерію переведено в кількісні еквіваленти за допомогою числових систем по заздалегідь обумовленим значенням, тобто по розробленій спеціальній шкалі оцінок. Таким чином, для обчислення отриманих значень показників структурної моделі інформаційно-комунікаційної мобільності та зручності структуризації одержаних даних всі «сирі» бали за кожною складовою переведено в кількісні Z-значення шкали нормального розподілу (табл. 3.2).

Таблиця 3.2

Кількісні Z-значення рівневих показників ІКМ

Рівень	Значення діапазону коефіцієнта
низький	$-1\sigma \leq Z < 0\sigma$
середній	$0\sigma \leq Z \leq +1\sigma$
високий	$+1\sigma < Z \leq +2\sigma$

В межах нашого дослідження узагальнений фактичний матеріал дозволив виділити три рівні розвитку ІКМ педагога залежно від значення діапазону коефіцієнту (ступеня прояву показників): низький рівень відповідає інтуїтивно-репродуктивному рівню ІКМ, середній – конструктивно-пошуковому, високий – творчо-продуктивному, які детально описано в п. 2.1.

Систематизовані та узагальнені результати показників розвитку, що відповідають характеристикам когнітивно-особистісного, соціально-діяльнісного, оцінно-рефлексивного компонентів інформаційно-комунікаційної мобільності і отримані шляхом опитування педагогів (запитання № 9, № 10, № 11, № 14, № 16, № 17 – знаннявий блок питань, № 15, № 19 – оціночний блок питань, № 12, № 13, № 18 – діяльнісний блок питань), представлено у таблиці 3.3.

Таблиця 3.3

Узагальнені показники розвитку складових інформаційно-комунікаційної мобільності педагога, (%)

Компоненти (фактори) розвитку	Соціально-діяльнісний (Я-взаємодію)	Оцінно-рефлексивний (Я-аналізую)	Соціально-діяльнісний (Я-навчаюсь)	Загальний показник розвитку
<i>Рівні</i>	<i>%</i>	<i>%</i>	<i>%</i>	<i>%</i>
Низький	51	51	52	51,3
Середній	24,5	26	26,5	25,6
Високий	24,5	23	21,5	23,1
<i>Разом</i>	<i>100,0</i>	<i>100,0</i>	<i>100,0</i>	<i>100,0</i>

Як бачимо з результатів опитування, показники усіх структурних компонентів розподілено за рівнями, *від низького до високого*, майже однаково. Слід відзначити, що домінуючим серед рівневих показників структурних компонентів ІКМ виявлено низький рівень (інтуїтивно-репродуктивний), що складає 51%, 51%, 52% та свідчить про прогалини в знаннях педагогів теоретичних основ використання можливостей ІКТ (когнітивно-особистісний компонент), навичок самоаналізу, самооцінки педагогом якості та ефективності власної інформаційно-комунікаційної взаємодії в освітньому середовищі (оцінно-рефлексивний компонент) і володіння способами самоорганізації освітньої взаємодії з використанням сучасних засібних комунікацій (соціально-діяльнісний компонент).

Результати загального показника розвитку структурних компонентів інформаційно-комунікаційної мобільності педагога продемонстрували, що основна кількість досліджуваних має низький (інтуїтивно-репродуктивний) рівень – 51,3 %. Середній (конструктивно-пошуковий) рівень розвитку мають 25,6 % педагогів, а високий (творчо-продуктивний) рівень – 23 %, де педагог проявляє креативність, новаторство, прагнення до самоосвіти, особистісного та професійного зростання.

Таким чином, аналіз отриманих результатів щодо рівнів розвитку інформаційно-комунікаційної мобільності педагога підтверджує необхідність цілеспрямованого розвитку інформаційно-комунікаційної мобільності педагога,

зокрема її складових (когнітивно-особистісного, соціально-діяльнісного, оцінно-рефлексивного) в сучасному освітньому середовищі післядипломної освіти.

За суб'єктивною думкою педагогів проведеного додаткового інтерв'ювання, такі низькі показники пов'язано з тим, що «відсутні матеріальні стимули саморозвитку інформаційно-комунікаційної мобільності», «відсутні відповідні умови у школі чи удома», «відсутній методичний супровід в освітньому середовищі», «перевтома від навантаження», «дефіцит часу».

Вважали за необхідне порівняти отримані актуальні дані показників розвитку інформаційно-комунікаційної мобільності (табл. 3.3) із результатами самооцінки педагогами рівня власної інформаційно-комунікаційної мобільності (табл. 3.4).

Самооцінювання рівня власної інформаційно-комунікаційної мобільності виявлено шляхом відповіді на запитання №17 анкети «Оцініть за десятибальною шкалою Ваш рівень розвитку інформаційно-комунікаційної мобільності» (додаток Г 2).

Таблиця 3.4

Самооцінка педагогами рівня інформаційно-комунікаційної мобільності

Рівні	Бали	Кваліфікаційні категорії					Усього	
		пед. звання	вища	I	II	спеціал.	осіб	%
Високий	10	-	4	6	-	8	18	6,28
	9	3	3	4	-	6	16	5,57
	8	5	7	6	-	8	26	9,06
	7	6	11	12	17	56	102	35,54
Середній	6	4	10	8	6	14	49	17,07
	5	-	14	9	4	7	34	11,85
	4	-	-	5	7	5	17	5,92
	3	-	3	3	4	-	7	2,44
Низький	2	5	2	1	3	-	11	3,83
	1	1	1	2	-	-	4	1,39
	0	1	1	1	-	-	3	1,05

Так, більше половини вчителів (56,44%) за десятибальною шкалою визначили свій рівень як високий (самооцінка – 10, 9, 8, 7 балів), третина (37,2%)

– як середній (самооцінка – 6, 5, 4, 3 балів), 6,3% (самооцінка – 2, 1, 0 балів) – як низький (рис. 3.1).

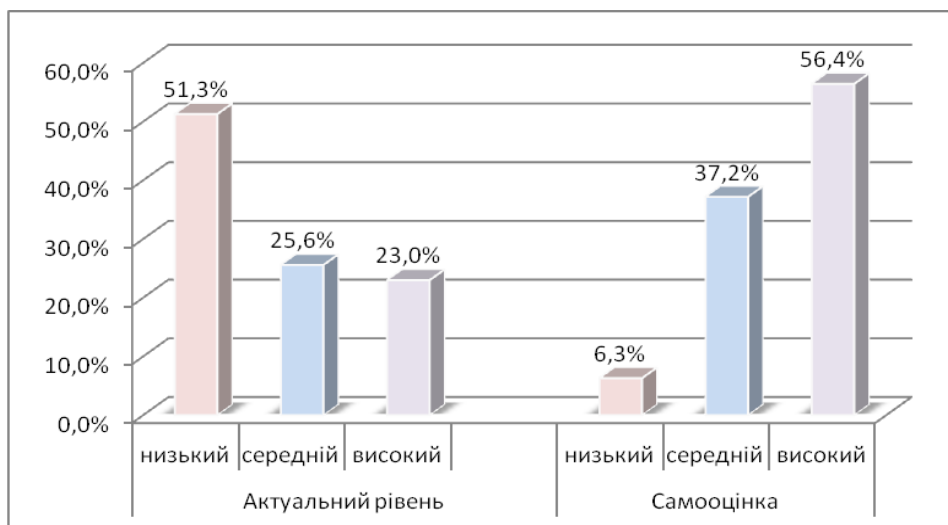

Рис. 3.1. Порівняння показників самооцінки педагогів рівня інформаційно-комунікаційної мобільності з актуальним рівнем

Порівняння результатів виявило, що оцінки педагогів дещо завищено, оскільки не відповідають реальним отриманим в ході анкетування показникам запитань знаннєвого та діяльнісного блоку.

Установлено розбіжності в одержаних показниках, причиною яких є дисбаланс між рівнем сформованості соціально-діяльнісного компонента, що формується під впливом суспільно-економічних процесів та явищ і виявився значно вищим (середній та високий рівень мають 81,6 % респондентів), та когнітивно-особистісного компонента (середній та високий рівень мають 37,2 % опитаних респондентів), що формується під впливом виключно навчальних заходів, в процесі саморозвитку.

Цікавим та несподіваним виявився той факт, що більшість респондентів високого й середнього рівня є фахівцями вищої кваліфікаційної категорії й спеціалісти, адже між цими групами вчителів існує велика різниця в освіті, досвіді, професійній майстерності тощо. Саме ці категорії педагогів виявили високу потребу в подальшому підвищенні кваліфікації. Такі дані отримано з відповіді на запитання «Оцініть потребу у розвитку рівня ІКМ» (додаток Г 2). Пояснюємо це тим, що з віком відбувається згортання теоретичних знань і

набуття практичних навичок у молодих спеціалістів, а у досвідчених спеціалістів (вища категорія) площина обміну досвідом потребує розширення горизонтів особистісного та професійного самовизначення. В ході бесіди з'ясовано, що вчителі вищої кваліфікаційної категорії бажають не відставати від своїх учнів в оволодінні інформаційно-комунікаційними технологіями та прагнуть навчатися на курсах підвищення кваліфікації для встановлення нових професійних, ділових зв'язків, для набуття нового професійного досвіду роботи в онлайн середовищі, оновлення способів освітньої взаємодії. Учителі з кваліфікаційною категорією «спеціаліст» вважають, що знання отримані на курсах підвищення кваліфікації необхідні для професійної діяльності, прагнуть дізнатися про щось нове, щоб використати це в процесі саморозвитку.

Загалом, реальний стан не має суттєво відрізнятися від самооцінки за складниками, оскільки оцінювання базується на об'єктивних даних, якими оперує власник знань, умінь і навичок, що підлягають аналізу. Від'ємна різниця засвідчує занижену самооцінку педагога, натомість позитивна показує завищену. Вважаємо самооцінку педагогів суб'єктивною, що не відображає повною мірою їхнього справжнього рівня сформованості інформаційно-комунікаційної мобільності.

Водночас здійснений аналіз отриманих відповідей переконує, що вчителі розуміють роль сучасних технологій в освітній діяльності, однак вони виконують звичну роль ретранслятора готових знань. Багатьом досвідченим педагогам не знайомі або недостатньо знайомі нові ролі педагога, здатного ефективно працювати зі зростаючими обсягами інформації у медійному освітньому середовищі та самоорганізуватися в ньому з використанням можливостей е-середовища.

Так як сьогодні тема мобільності актуальна та динамічна в своєму розвитку, то важливим є врахування, що вчителі із значним досвідом педагогічної діяльності та усталеними поглядами на викладання предмета вимагають особливої уваги. Тенденції розвитку мобільних комп'ютерних пристроїв та онлайн технологій зумовлюють особливу необхідність адаптування професійної

діяльності до них педагога, стаж роботи якого перевищує 15 років. Інакше кажучи, адаптування професійної діяльності до сучасних умов організації навчання. Адаптація виступає невід'ємною частиною професійного шляху сучасного педагога, що зумовлено інноваціями в технологіях, динамічними змінами особистісних потреб та можливостей тощо.

Отже, за виявленими результатами реального стану розвитку рівнів ІКМ педагога (табл. 3.3) визначено необхідність змін у змісті навчання педагогів, що сприятиме розвитку ІКМ за такими напрямками:

- адаптація до роботи в умовах сучасного освітнього середовища, що набуває ознак мобільності;

- розвиток здатності доцільного і гнучкого використання можливостей онлайн технологій в навчальному процесі.

Далі доцільним вважаємо виявлення особливостей розвитку структурних компонентів ІКМ педагога (когнітивно-особистісного, соціально-діяльнісного, оцінно-рефлексивного), які відповідають факторам «Я-навчаюсь», «Я-взаємодію», «Я-аналізую» отриманої факторної моделі через порівняння середніх Z-значень залежних показників: стаж, професійна діяльність, вік, кваліфікаційна категорія, територіальна приналежність.

З метою виділення груп досліджуваних за стажем роботи, показники стажу переведено у Z-значення шкали нормального розподілу. Це дозволило роки стажу розподілити на три групи: «молодий спеціаліст» при $1\sigma \leq Z < 0\sigma$ (стаж – до 5 років); «спеціаліст» при $0\sigma \leq Z \leq +1\sigma$ (стаж – від 5 до 10 років); «досвідчений спеціаліст» при $+1\sigma < Z \leq +2\sigma$ (стаж – більше 10 років).

Проаналізуємо отримані в результаті проведеного однофакторного дисперсійного аналізу (ANOVA) середні Z-значення залежних показників вибірки досліджуваних педагогів за стажем роботи. Факторний аналіз показників розвитку складових ІКМ педагога проводився програмою статистичної обробки даних SPSS 13.0 (додаток Г 11).

Аналіз результатів показав, що уявлення педагога про особистісні та професійні риси зі стажем змінюються (табл. 3.5).

Таблиця 3.5

**Середнє Z-значення показників структурних компонентів ІКМ вибірки за
стажем педагогічної діяльності**

Фактор	Стаж	
	Спеціаліст	Досвідчений спеціаліст
соціально-діяльнісний	0,294	0,197
оцінно-рефлексивний	0,227	0,187
когнітивно-особистісний	0,059	0,201

Як бачимо з таблиці, показник когнітивно-особистісного компоненту категорії педагогів «досвідчений спеціаліст» вищий, ніж у «спеціаліста», що засвідчує їх поінформованість щодо можливості використання ІКТ в професійній діяльності.

Однак показник соціально-діялісного компоненту категорії «досвідчений спеціаліст» нижчий, ніж у категорії «спеціаліст», що виявляє невміння використання в діяльнісній складовій потужностей ІКТ для організації та здійснення педагогічного процесу або їх використання в мінімальному обсязі. Такий стан свідчить про необхідність спеціальної їх підготовки до практичного використання можливостей е-середовища та доводить актуальність даного аспекту дослідження.

Так, категорія «досвідчений спеціаліст» вирізняється слабкістю рефлексії (незважаючи на те, що рефлексія властива педагогічній діяльності), що пояснюємо специфікою рефлексії в умовах інформаційно-комунікаційної діяльності. Зокрема, здійснення саморегуляції, до якої педагоги виробили власне відношення на основі рефлексивних процесів в умовах професійної діяльності, зокрема в умовах е-середовища, викликає в них утруднення.

Показники категорії «молодий спеціаліст» опущено, так як не суттєво відрізняються від показників категорії «досвідчений спеціаліст», що пояснюється необхідністю розширення горизонтів особистісного та професійного самовизначення та площини обміну досвідом, а показники досвідченого фахівця – згортанням теоретичних знань з віком і набуттям практичних навичок.

Порівняння середніх Z-значень залежних показників вибірки досліджуваних педагогів за професійною сферою діяльності подано в таблиці 3.6.

Показники когнітивно-особистісного та оцінно-рефлексивного компонентів груп «методисти» та «педагоги» майже однакові. Суттєва різниця показників соціально-діяльнісного компоненту дозволяє констатувати факт необхідності навчання педагогів практичних навичок комунікаційної взаємодії в освітньому середовищі професійної діяльності.

Таблиця 3.6

Середнє Z-значення показників структурних компонентів ІКМ вибірки за професійною сферою діяльності

Фактор	Професійна діяльність	
	Педагоги	Методисти
соціально-діяльнісний	0,175	0,524
когнітивно-особистісний	0,233	0,285
оцінно-рефлексивний	0,237	0,211

Порівняння середніх Z-значень залежних показників вибірки досліджуваних педагогів за віковою категорією подано в таблиці 3.7.

Різниця показників когнітивно-особистісного компоненту різних вікових категорій (таблиця 3.7) визначає необхідність забезпечення індивідуального підходу до потреб педагогів та можливості обрання ними форми й тривалості навчання, що сприятиме його ефективності, стимулюватиме до застосування одержаних знань і навичок у роботі в найкоротший термін після завершення навчання або навіть у його процесі.

Таблиця 3.7

Середнє Z-значення показників структурних компонентів ІКМ вибірки за віковою категорією педагогів

Фактор	Вік			
	до 30 р.	30 – 40 р.	40 – 50 р.	більше 50 р.
соціально-діяльнісний	0,573	0,320	0,329	0,311
когнітивно-особистісний	0,384	0,250	0,309	0,607
оцінно-рефлексивний	1,178	0,237	0,298	0,384

Вищий показник оцінно-рефлексивного компонента у педагогів старше п'ятдесяти років виявляє завищену оцінку їх зіставлення власних результатів з

результатами інших або ігнорування під час самоаналізу ефективності використання в професійній діяльності комунікаційної взаємодії та засобів ІКТ.

У таблиці 3.8 представлено розподіл результатів рівня залежних показників середніх Z-значень вибірки за кваліфікаційною категорією педагогів.

Таблиця 3.8

Середнє Z-значення показників структурних компонентів ІКМ вибірки за кваліфікаційною категорією педагога

Фактор	Кваліфікаційна категорія		
	I категорія	Вища категорія	Педагогічне звання
соціально-діяльнісний	0,369	0,422	0,229
когнітивно-особистісний	0,304	0,404	0,314
оцінно-рефлексивний	0,520	0,155	0,278

Вважаємо важливими результатами дослідження отримані дані щодо когнітивно-особистісного компонента ІКМ педагогів з різною кваліфікаційною категорією, показники якого є майже однакові і дозволяють стверджувати про їх усвідомлене ставлення до шляхів використання в освітньому процесі можливостей ІКТ, їхньої ролі в професійній діяльності респондента. Це дає змогу об'єктивно оцінити цілісне внутрішнє сприйняття педагогами не лише рівня ІКМ, а й усвідомлення та розуміння ними значущості комунікаційної взаємодії, саморозвитку в професійній діяльності, що дає підстави говорити про міру їх готовності до розвитку рівня ІКМ.

Різниця показників оцінно-рефлексивного компоненту свідчить про завищену оцінку внутрішніх резервів у педагогів першої категорії та занижену у педагогів з вищою категорією і педагогів з педагогічним званням. Тому розвиток рефлексивності, як основи розвитку ІКМ, потребує спеціальної роботи педагога щодо самоаналізу результативності діяльності з використанням можливостей ІКТ в процесі комунікаційної взаємодії, що передбачає використання рефлексивних завдань з метою стимулювання рефлексивних процесів.

Систематизовані показники середніх Z-значень вибірки досліджуваних педагогів за територіальною приналежністю подано в таблиці 3.9.

Таблиця 3.9

Середнє Z-значення показників структурних компонентів ІКМ вибірки за територіальною приналежністю педагога

Фактор	Територіальна приналежність	
	Місто	Село
соціально-діяльнісний	0,305	0,183
оцінно-рефлексивний	0,203	0,301
когнітивно-особистісний	0,192	0,333

Порівняння одержаних результатів когнітивно-особистісного компоненту вибірки за територіальною приналежністю педагога виявило, що у працюючих в сільській місцевості педагогів показник вищий, ніж у працюючих у місті, а середнє значення показників соціально-діялісного – з точністю до навпаки. Така протилежність пояснюється тим, що у працюючих педагогів сільської місцевості наявні певні знання про можливості та шляхи використання ІКТ, але відсутні (частковою відсутністю) можливості реалізації комунікаційної взаємодії в освітньому середовищі (відсутність мережі Інтернет, модемне підключення до мережі Інтернет, відсутність засобів ІКТ тощо). І навпаки, у працюючих міських педагогів є можливості (доступ до мережі Інтернет, засоби комунікації), але, як виявлено в ході додаткового опитування, перевага ними надається розвагам, е-читанню, спілкуванню в соціальних мережах тощо. Тому з'ясовано необхідність навчання педагогів теоретико-методичних основ використання можливостей ІКТ в процесі навчання.

Отже, одержані дані опосередковано свідчать про відсутність у післядипломній освіті належної підтримки розвитку ІКМ педагога та необхідність створення відповідних умов для професійно-особистісної корекції.

Наступним кроком аналізу є дослідження специфіки розвитку ІКМ педагога, зокрема виявлення особливостей впливу факторів на сформованість (чи несформованість) визначених показників структурних компонентів ІКМ, їх взаємозв'язок та визначення статистично значущих відмінностей за стажем, віком, територіальною приналежністю, кваліфікаційною категорією, професійною діяльністю. Результати досліджуваних показників переведено у Z-

значення шкали нормального розподілу. Їх аналіз показав, що уявлення педагога зі стажем про можливості та способи взаємодії з використанням засобів комунікації відмінні від уявлень молодих спеціалістів (таб. 3.10).

Таблиця 3.10

Середнє Z-значення сформованості показників структурних компонентів ІКМ, фактор «стаж»

Показник	Стаж	
	спеціаліст	досвідчений
Готовність до саморозвитку ІКМ	0,500	0,148
Використання онлайн технологій	-	0,97
Розуміння гнучкості комунікаційної взаємодії	1,000	0,151
Саморозуміння	1,500	0,302
Варіативність реалізації творчого потенціалу	0,500	0,086

Так, показники готовності до саморозвитку, саморозуміння, що відображають позитивне самоставлення (знання про шляхи використання можливостей засобів ІКТ в професійному саморозвитку, навчально-виховному процесі), зі стажем знижуються, що опосередковано говорить про знецінення позитивних уявлень про можливості використання в професійній діяльності ІКТ педагогом зі стажем роботи та домінування в педагога негативних уявлень про можливості ІКТ і засоби комунікації, які є свідченням підвищення рівня тривожності, роздратованості досліджуваних. Таким чином, з набуттям професійного досвіду педагог, здійснюючи саморозвиток, акцентує увагу на негативному ставленні до використання можливостей ІКТ і засібних комунікацій, що пов'язано з необізнаністю їх інтеграції в освітнє середовище.

Показники структурних компонентів ІКМ педагогів зі стажем роботи, що віднесено до категорії «молодий спеціаліст», опущено програмою, так як є константою.

Результати аналізу даних таблиці 3.11 демонструють вагомість кожного з п'яти показників є приблизно однаковою з невеликою перевагою показника саморозуміння. Це свідчить про усвідомлення важливості готовності до саморозвитку ІКМ, комунікаційної взаємодії в онлайн спільноті, використання

онлайн технологій, як стимулу реалізації творчого потенціалу педагогів незалежно від місцевості, в якій вони працюють, що виявляється в знаннєвій, діяльнісній та оцінній складових ІКМ, а саме: в знаннях про можливості використання засобів ІКТ в навчально-виховному процесі та в професійному саморозвитку (створення інструкцій, презентацій, тестів), уявленнях про створення та шляхи використання е-контенту (сайт-портфоліо, навчальний сайт), самоставленні та самоаналізі професійної діяльності, рівні комунікабельності педагога, комунікації в онлайн спільноті фахівців.

Таблиця 3.11

Середнє Z-значення сформованості показників структурних компонентів ІКМ, фактор «територіальна приналежність»

Показник	Територіальна приналежність	
	місто	село
Готовність до саморозвитку ІКМ	0,209	0,211
Використання онлайн технологій	0,128	0,144
Розуміння гнучкості комунікаційної взаємодії	0,202	0,222
Саморозуміння	0,353	0,469
Варіативність реалізації творчого потенціалу	0,120	0,122

Таким чином підтверджено актуальність виявлених показників незалежно від місцевості, в якій вони працюють.

Таблиця 3.12

Середнє Z-значення сформованості показників структурних компонентів ІКМ, фактор «професійна діяльність» (за суб'єктивною оцінкою респондентів),%

Показник	Професійна діяльність	
	вчителі	методисти
Готовність до саморозвитку ІКМ	0,159	0,313
Використання онлайн технологій	0,112	0,189
Розуміння гнучкості комунікаційної взаємодії	0,173	0,313
Саморозуміння	0,393	0,375
Варіативність реалізації творчого потенціалу	0,095	0,164

Аналогічним попередньому є узагальнення даних сформованості показників структурних компонентів ІКМ, що проаналізовано за професійною спрямованістю діяльності педагога (таб. 3.12), так як виявлено схожу динаміку за всіма показниками.

Проведений аналіз отриманих даних, представлених у таблиці 3.13, засвідчив динаміку у всіх показниках незалежно від віку педагога.

Таблиця 3.13

Середнє Z-значення сформованості показників структурних компонентів ІКМ, фактор «вік»

Показник	Вік			
	до 30 р.	30–40 р.	40–50 р.	більше 50 р.
Готовність до саморозвитку ІКМ	0,500	0,237	0,285	0,167
Використання онлайн технологій	0,500	0,152	0,152	0,211
Розуміння гнучкості комунікаційної взаємодії	0,702	0,226	0,226	0,401
Саморозуміння	1,000	0,474	0,449	0,619
Варіативність реалізації творчого потенціалу	0,500	0,141	0,141	0,167

Як показує аналіз даних, що узагальнено в таблиці 3.13, за всіма показниками виявлено схожу динаміку в різний віковий період розвитку особистості педагога. Помітним є їх зниження, а після п'ятдесяти зростання. Це пояснюється тим, що з віком відбувається згортання теоретичних знань і набуття практичних навичок, а після значного періоду спаду виникає потреба розширення горизонтів особистісного та професійного самовизначення та площини обміну досвідом. Таким чином, актуалізується в даному процесі необхідність рефлексії, що допомагає педагогу подивитися на особистісні досягнення з позиції іншої людини, розвинути відповідне ставлення до них та сприяє розвитку саморегуляції.

Характеризуючи отримані дані зазначимо, що педагоги кожної вікової категорії розуміють важливість змін у підходах до організації освітнього процесу та саморозвитку засобами інформаційно-комунікаційних технологій.

Як показує аналіз даних таблиці 3.14, вагомість ставлення до використання онлайн технологій в навчальному процесі, гнучкості комунікаційної взаємодії педагогів з вищою категорією та педагогічним званням знижено.

Таблиця 3.14

Середнє Z-значення сформованості показників структурних компонентів ІКМ, фактор «категорія»

Показник	Категорія		
	I категорія	Вища	Педагогічне звання
Готовність до саморозвитку ІКМ	0,261	0,250	0,239
Використання онлайн технологій	0,184	0,164	0,144
Розуміння гнучкості комунікаційної взаємодії	0,340	0,295	0,211
Саморозуміння	0,595	0,420	0,492
Варіативність реалізації творчого потенціалу	0,202	0,164	0,122

Отриманий результат актуалізує необхідність створення умов для розвитку впевненості у використанні ІКТ, подолання труднощів в процесі саморозвитку, розвитку взаємодії з використанням комунікаційних засобів і технологій в освітньому середовищі.

Проведений порівняльний аналіз середніх значень показників структурних компонентів ІКМ виявив, що рівень розвитку досліджуваної мобільності не залежить від професійних характеристик педагога. Водночас виявляє необхідність цілеспрямованої роботи з означеної проблеми за напрямками, що виявлено в результаті анкетування педагогів. Визначені кількісні та якісні характеристики розвитку складових ІКМ дозволяють виділити впливові чинники на розвиток ІКМ педагога: побудову педагогом комунікативних умов підтримки професійної активності засобами ІКТ, здатність до комунікації та взаємодії в сучасному освітньому е-середовищі (комунікативність); позитивне самоставлення, самооцінку ефективності професійної діяльності, самоаналіз результативності діяльності (рефлексивність); знання про можливості використання ІКТ, про нові види педагогічної діяльності в е-середовищі, про адекватність уявлення про себе, Я-образу (поінформованість).

Результати проведеного аналізу, що подано вище, дозволили вивчити специфіку особистісно-професійного розвитку педагога та перевірити інформативність діагностичного інструментарію дослідження розвитку ІКМ, перевірити зв'язок саморозуміння з процесами професійної діяльності, взаємодії в освітньому середовищі, що дало підстави для визначення змісту модульної програми розвитку ІКМ педагога. Отримані в ході статистичної обробки та інтерпретації дані дозволили виокремити чинники, які сприяють розвитку ІКМ педагога, що враховано в змісті програми розвитку ІКМ педагога в освітньому середовищі ПО.

Отже, наступне завдання експериментального дослідження передбачає впровадження програми «Розвиток інформаційно-комунікаційної мобільності педагога», що розкрито в наступному параграфі дисертаційної роботи.

3.2. Програма розвитку інформаційно-комунікаційної мобільності педагога в освітньому середовищі післядипломної освіти

Метою цього параграфу є опис програми розвитку інформаційно-комунікаційної мобільності педагога, яка дозволяє перевірити ефективність моделі розвитку досліджуваної мобільності та процесу організації її розвитку в освітньому середовищі післядипломної освіти.

Впровадження програми «Розвиток інформаційно-комунікаційної мобільності педагога», що схематично подано на рисунку 3.2, зумовило можливість дослідити впливи виділених психолого-педагогічних умов в освітньому середовищі післядипломної освіти на розвиток інформаційно-комунікаційної мобільності педагога.

Експериментальною базою дослідження було обрано заклади (установи), які безпосередньо пов'язані із підвищенням кваліфікації та методичним супроводженням педагогів.

Рис. 3.2. Структурна модель впровадження навчальної програми розвитку інформаційно-комунікаційної мобільності педагога у післядипломній освіті

Виявлені в ході статистичної обробки та інтерпретації даних (через порівняння середніх Z -значень залежних показників) впливові чинники розвитку структурних компонентів інформаційно-комунікаційної мобільності (когнітивно-особистісного, соціально-діяльнісного, оцінно-рефлексивного) у педагогів різної вікової, кваліфікаційної категорії, різними за стажем професійної діяльності,

посадою, територіальною приналежністю дало підставу визначитись з найбільш актуальними для них напрямками впливу на розвиток досліджуваної мобільності.

Зокрема, педагоги експериментальних груп (категорія «спеціаліст», педагоги другої та першої кваліфікаційної категорії, педагоги вищої категорії та з педагогічним званням) вивчали модулі авторської програми «Розвиток інформаційно-комунікаційної мобільності педагога» (36 год.): «Розвиток навичок XXI ст. в сучасному середовищі навчання» (8 год.), «Дидактичні можливості сервісу GoogleДиск для навчальної взаємодії в освітньому середовищі» (8 год.), «Розробка освітнього ресурсу на GoogleSites як засобу самопрезентації та управління навчальним процесом» (8 год.), «Особливості організації сучасної навчальної взаємодії в освітньому середовищі. Підсумки навчання» (6 год.). Зміст навчальних модулів програми спрямовано на оволодіння методикою використання можливостей ІКТ в навчальному процесі та саморозвиток педагога, розвиток самоаналізу результативності професійної діяльності з використанням можливостей ІКТ, рефлексії, що допомагає педагогу подивитися на особистісні досягнення з позиції іншої людини, розвинути відповідне ставлення до них, сприяє розвитку саморегуляції, оволодінню практикою використання онлайн технологій в навчальному процесі, організації комунікаційної взаємодії в е-середовищі, де обов'язковим є створення умов для розвитку впевненості у використанні ІКТ.

Враховуючи об'єктивні зовнішні умови (кількість годин, визначені в обсязі шести годин на аудиторні заняття), під час курсового підвищення кваліфікації вивчається модуль «Навчальна комунікація в освітньому середовищі: підходи до планування та організації сучасного освітнього процесу» (6 год.) із відповідним методичним супроводом, консультуванням, що передбачає використання онлайн технологій. Зокрема, матеріал і завдання модуля зумовлюють основи опанування педагогом навичок взаємодії у розробленому освітньо-розвивальному е-середовищі, які необхідні під час самостійної роботи у курсовий та міжкурсний період розвитку ІКМ (рис. 3.3).

Модуль	
Навчальна комунікація в е-середовищі: підходи до планування та організації сучасного освітнього процесу	
	Інформація про модуль
	Мета, очікувані результати, особливості організації навчання
	Лекційні матеріали
	Конспект лекцій
	Відеолекції та інтерактивні матеріали
	Практична робота
	Список джерел та додаткових матеріалів
	Поточне тестування
	Підсумкове тестування
	Форум
	Форум - Завдання "Можливості GoogleКалендаря як інструменту для ефективного планування взаємодії"
	Вимоги до есе
	Вимоги до рецензії (взаєморецензування)
	Вимоги до оцінювання (взаємооцінювання)
	Додаткова література та матеріали

Рис. 3.3. Фрагмент змісту навчального модуля в розробленому е-середовищі

Зазначимо, що під модулем розуміємо автономний організаційно-методичний блок навчальних матеріалів, що спрямовує педагога на вирішення навчальних завдань в освітньому середовищі.

Розроблене електронне освітньо-розвивальне середовище забезпечує навчально-методичний супровід реалізації авторської моделі розвитку ІКМ педагога з урахуванням досвіду, потреб та інтересів педагога, а саме:

- виявлення наявного рівня мотивації розвитку інформаційно-комунікаційної мобільності;
- проведення дидактичного тестування для визначення рівня сформованості когнітивно-особистісного компоненту інформаційно-комунікаційної мобільності, повноти володіння необхідними знаннями, вміннями;
- анкетування, що виявляє соціально-демографічні показники респондентів (вік, освіта, кваліфікаційна категорія, педагогічне звання, стаж педагогічної роботи, місце проживання) з метою визначення об'єктивності й характерності означеної проблеми, з'ясування уявлень про інформаційно-комунікаційну мобільність, особистісного ставлення до означеної проблеми, потреби до вдосконалення, визначення умов розвитку інформаційно-комунікаційної мобільності тощо;

- контент-аналіз повідомлень учасників онлайн спільноти;
- контент-аналіз результатів самостійної та групової навчальної діяльності.

Зазначений вище перелік модулів програми (36 год.) є частиною програми «Розвиток інформаційно-комунікаційної мобільності педагога» (144 год.), яка реалізується в курсовий та міжкурсний періоди підвищення кваліфікації педагогами. Її структура та зміст орієнтовані на індивідуальний підхід до планування освітньої траєкторії педагога, продуктивний характер освітньої діяльності слухачів. Під час розробки змісту програми враховано, що педагоги оволодіють необхідним рівнем базових психолого-педагогічних, дидактичних, методологічних знань.

Зокрема, програма обсягом 36 годин в курсовий період підвищення кваліфікації розрахована на запит різних педагогічних і кваліфікаційних категорій (вчителі-предметники основної та старшої школи, директори, заступники директорів, вихователі ДНЗ, вчителі початкової школи). З них 20 годин – робота в аудиторії, 16 годин – самостійна робота.

Програма обсягом 108 годин самоосвітньої навчальної діяльності в міжкурсний період передбачає використання розробленого е-середовища, в якому забезпечується організація індивідуальної чи колективної діяльності, а взаємодія педагогів будується на суб'єкт-суб'єктному рівні, забезпечуючи інтеграцію емоційно-ціннісного і професійного досвіду учасників через залучення до різних способів професійно-особистісної комунікації (додаток Д 1). Детальний опис тематичних модулів програми для вивчення в процесі курсового підвищення кваліфікації педагога з коментарями та програми навчання у міжкурсний період подано в додатках Д 2, Д 3 та Д 4.

Цілями навчання за тематичними модулями програми активного розвитку ІКМ є якісні зміни професійних характеристик педагога, необхідних для здійснення опосередкованої комп'ютерними технологіями навчальної діяльності в освітньому середовищі, зокрема побудови спільної діяльності та навчання в освітньому середовищі.

Педагогам, у відповідності до професійно-педагогічних інтересів та потреб, надається можливість планування індивідуального освітнього маршруту підвищення кваліфікації на основі результатів професійно-особистісної рефлексії, вибору послідовності вивчення навчальних тем і форм навчання.

Зазначимо, що особливістю навчального процесу є доступ до презентаційних, теоретичних та практичних матеріалів через електронний ресурс за адресою goo.gl/sYIQFQ. За потреби, презентаційні матеріали роздруковуються, а для позааудиторного обговорення питань в електронному курсі передбачено Форум в онлайн спільноті з використанням можливостей сервісу G+.

Завдання модульної програми (144 год.) спрямовано на сприяння розвитку адаптивної здатності особистості та оволодіння підходами до модифікації професійної діяльності, що виявляється в процесі взаємодії з суб'єктами освітнього середовища в процесі ефективного вирішення науково-педагогічних завдань.

Завданнями навчання за програмою в процесі курсового підвищення кваліфікації педагога (36 год.) є ознайомлення, систематизація та оволодіння формами, методами педагогічної діяльності в освітньому середовищі з використання засібних комунікацій та можливостями їх інтеграції з традиційним навчанням.

Завданнями навчання за програмою в процесі міжкурсового підвищення кваліфікації педагога (108 год.) є проектування впливу власних надбань на професійну діяльність, що сприяє адаптації професійних інтересів і потреб окремого педагога до мети діяльності, побудові педагогом комунікативних умов підтримки професійної активності засобами ІКТ, виробленню та раціоналізації індивідуально-оптимального стилю сучасної діяльності.

Методика впровадження модульної програми розвитку інформаційно-комунікаційної мобільності педагога передбачає урахування принципів системного розвитку особистості, що забезпечує розвиток усіх показників ІКМ, наступність етапів і завдань (від саморозуміння до самокерування), що

забезпечує активне впровадження результатів у професійній діяльності, суб'єкт-суб'єктність відносин, тобто переходу від «закритого» спілкування до «відкритого», творчу позицію. Таким чином створюється середовище, сприятливе для самоаналізу, усвідомлення власної поведінки, пошуку варіантів способів сучасної комунікації та рефлексивності, що забезпечує усвідомлення педагогом стратегії особистісних змін (додаток В 3).

Метою навчальної програми є розробка і реалізація інноваційної адаптивної моделі підвищення кваліфікації педагогічних та науково-педагогічних працівників, зміст якої спрямовано на розвиток адаптивної здатності педагога, що репрезентує інформаційно-комунікаційну мобільність педагога в процесі викладання в ІКТ-насиченому освітньому середовищі.

Результатом навчання є оволодіння *знаннями* щодо:

- методологічних основ створення е-контенту з використанням онлайн сервісів;
- сутності і змісту понять «освітнє е-середовище», «е-контент», «онлайн спільнота»;
- умов сучасної комунікаційної взаємодії;
- алгоритмів організації навчання з використанням онлайн сервісів;
- вимог до організації навчання з використанням освітнього е-середовища.

В результаті навчання учасники набувають *здатності*:

- розуміти основні принципи організації електронної освіти;
- формувати власну позицію щодо використання технологій електронного навчання в практиці професійної діяльності;
- застосовувати алгоритми організації електронного навчання в процесі навчання;
- визначати критерії вибору методів електронного навчання для власної освітньої практики.

В результаті навчання учасники набувають *ставлення*:

- до стратегії електронного навчання як до технології організації педагогом освітньої комунікаційної взаємодії, що надає безліч можливостей і траєкторій власного розвитку.

Зазначимо, що процес організації навчання включає певний перелік умов, які сприяють ціннісному відношенню до оволодіння теоретичним і практичним матеріалом, особистісного усвідомлення їх значущості для професійної діяльності, що є важливою умовою успішного розвитку ІКМ педагога. До цих умов відносяться:

- проблемний характер викладу матеріалу, що вивчається;
- використання активних методів навчання: аналіз і моделювання конкретних педагогічних ситуацій (case-study);
- використання методів самоаналізу та рефлексії (шерінг-щоденник);
- система творчих (ситуативних) завдань;
- організація практичної діяльності педагогів щодо використання ІКТ в навчально-виховному процесі.

Критерії оцінювання ефективності програми:

- знання професійних можливостей;
- адекватна самооцінка;
- позитивне самоставлення;
- професійна впевненість;
- здатність аналізувати і корегувати професійні дії;
- задоволеність результатами діяльності.

Основними формами проведення програми активного розвитку інформаційно-комунікаційної мобільності є: 1. Робота в аудиторії (міні-лекції, виконання практичних робіт, презентація власних самостійних робіт, прес-конференції, тестування, моделювання навчальних ситуацій, творча робота). 2. Самостійна робота (самонавчання) поза аудиторією (аналіз інформації з навчальної теми, вибір, підготовка і оформлення самостійної роботи в рамках модуля, виконання групових завдань). В кожному навчальному модулі запропоновано теми для самостійного опрацювання з урахуванням стартової

підготовки педагога. Для забезпечення практичної спрямованості самостійної роботи педагога передбачено онлайн консультування після вивчення теоретичного блоку кожного модуля. Через зворотний зв'язок педагог дізнається про ефективність опрацювання кожного модуля. Консультації є можливими, але не обов'язковими. Педагог індивідуально розплановує час самостійної роботи, оволодіваючи прийомами організації сучасного навчального процесу.

Основною структурною одиницею курсу є окремий навчальний модуль. Зміст тематичних модулів розподілено в освітньо-розвивальному е-середовищі курсу посторінково і містить: обґрунтування функціонального призначення модуля, навчальний матеріал, визначення ролі і місця конкретного навчального модуля в освітній програмі розвитку педагога та компоненти, які підлягають засвоєнню (додаток Д 5).

У кожному модулі є чітко сформульована мета, вказані запитання для обговорення, наводиться базова інформація і література для самоопрацювання та самовдосконалення. Навчальні модулі можуть вивчатися як незалежні навчальні міні-курси в межах семінарів-практикумів, тренінгів, майстер-класів тощо.

З точки зору освітніх технологій модульний принцип організації навчального процесу суттєво змінює структуру та співвідношення аудиторного та позааудиторного навантаження в бік збільшення самостійної роботи з навчальним матеріалом та е-контентом і означає реалізацію сукупності методів, засобів для вирішення конкретних дидактичних завдань і окремих видів навчальної діяльності (засвоєння нових знань, повторення, самоконтроль, самостійна робота, орієнтована на оновлення досвіду професійної діяльності), що передбачає педагогічну комунікацію та інформаційну взаємодію педагога і дозволяє досягати запланованих результатів.

Кожен з модулів програми активного розвитку ІКМ педагога забезпечується навчально-проективним, інформаційно-довідковим і рефлексивно-моніторинговим блоками (табл. 3.15).

Навчально-проективний блок кожного навчального модуля надає інформацію щодо цілей, навчальних завдань кожної теми, містить систему

практичних робіт, стислу характеристику змісту окремих видів діяльності курсу, рекомендації щодо здійснення самостійної пошуково-дослідної роботи (теми проектів, досліджень і методика їх реалізації та представлення тощо).

Таблиця 3.15

Структурно-функціональна схема навчального курсу

Навчально-проективний блок	Інформаційно-довідковий блок	Рефлексивно-моніторинговий блок
1. Теоретичний мінімум 2. Практикум 3. Проекти 4. Дослідження	1. Електронна бібліотека «Ресурси» 2. Internet-ресурси 3. Навчально-методичні матеріали 4. Словник користувача	1. Вхідна діагностика 2. Вихідна діагностика 3. Аналіз і рекомендації

Інформаційно-довідковий блок надає необхідні відомості, а саме: пояснення, зразки виконання вправ чи завдань, вказівки, коментарі, технологічні схеми щодо виконання окремих завдань, довідкові матеріали. Цей блок забезпечує виконання організаційної функції (містить інформацію про цілі і завдання курсу, обґрунтовує актуальність, теоретичну та практичну значущість, рекомендації щодо роботи з інформаційним наповненням, Internet-ресурсами тощо).

Рефлексивно-моніторинговий блок містить форми та засоби контролю, які мають як поточний, так і підсумковий характер. Головними формами контролю є таблиці самооцінювання, проекти (вони розглянуті у навчально-проективному блоці), тестові завдання. Підсумковий контроль проводиться у вигляді тестування з використанням комп'ютерних засобів. Інструментом для реалізації діагностування педагогів (поточного та підсумкового тестування в процесі навчання) обрано сервіс Google Форми. Самоконтроль здійснюється педагогом в процесі навчання через планування завдань в шерінг-щоденнику та аналіз результативності їх реалізації (додаток Д 8).

Шерінг – це поняття зі словника тренінгу та походить слово від англ. «to share» (ділитися). Метою використання шерінг-щоденнику є усвідомлення своїх

почуттів і внутрішніх процесів, що відбуваються, аналіз та закріплення досвіду, постановка цілей на майбутнє та послідовне супроводження педагога у розвитку складових ІКМ. На кожному занятті професійно-особистісна рефлексія педагога з використанням шерінг-щоденника передбачає заповнення сторінки, зміст якої спрямовано на виявлення рівня теоретико-методологічного володіння матеріалом теми, що вивчається. У ході навчання та після виконання практичних завдань педагог аналізує самозміни, оцінюючи власну роботу, роботу групи, висловлює рекомендації викладачу/тьютору.

Викладач/тьютор в ході та після заняття веде картку-спостереження діяльності учасників навчання. Співставлення результатів, висловлювань слухачів, матеріалів спостереження викладача/тьютора надає можливість відслідковувати зміни та корегувати зміст наступного заняття. Застосовані прийоми надають можливість створити оптимальні умови для ефективності навчального процесу розвитку складових ІКМ педагога.

Практичний рівень роботи передбачає здійснення педагогом проектування освітнього середовища, як середовища професійно-особистісного розвитку, зокрема інформаційно-комунікаційної мобільності, здійснення моніторингу ефективності навчання.

Як зазначено вище, навчання за розробленою програмою охоплює як курсовий, так і міжкурсовий період підвищення кваліфікації, що є важливим у процесі неперервної освіти педагога. Саме в міжкурсовий період зростає роль освітнього середовища та різних форм освіти професійного вдосконалення педагога. Тому в цей період актуалізується роль електронного освітньо-розвивального середовища підвищення кваліфікації фахівця, в якому є можливість постійного професійного розвитку на відміну від епізодичного навчання на курсах. Вмотивовані на розвиток педагоги в такому середовищі мають можливості продуктивно будувати власні освітні траєкторії, конструювати шляхи отримання та поширення знань, створювати нові знання.

У міжкурсовий період підвищення кваліфікації організація навчання педагогів за модулями програми «Розвиток інформаційно-комунікаційної

мобільності педагога» (додаток Д 4) реалізується в розробленому освітньо-розвивальному середовищі в онлайн режимі (синхронно або асинхронно). Зміст кожного з модулів розподілено посторінково в е-середовищі навчального курсу і містить: обґрунтування функціонального призначення модуля, навчальний матеріал, визначення ролі і місця конкретного навчального модуля в програмі розвитку педагога та компоненти, які підлягають засвоєнню, інструменти моніторингу досягнень педагога.

Під час занять слухачі виконують завдання, тести, залишають повідомлення в форумах, використовують електронну пошту для навчальної взаємодії. Також на заняттях слухачі знайомляться з технічними можливостями роботи онлайн сервісів, беруть участь в дискусії, висловлюються, інтерпретують, запитують, працюють як індивідуально, так і в групах, моделюють онлайн взаємодію, виступаючи в ролі учня і вчителя, виконують практичні та проектні роботи, самостійно працюють з навчальними матеріалами (знайомляться з обов'язковою і додатковою літературою, виконують практичні та проектні роботи).

Викладач/тьютор навчального курсу відповідає на запитання, інформує слухачів про проходження окремих модулів і курсу в цілому, підтримує дискусію в форумах – спонукає слухачів висловлюватися і реагувати на висловлювання інших, проводить індивідуальні та колективні консультації в режимі телеконференцій. Умовою отримання заліку та сертифікату про успішне завершення курсу є виконання та захист залікової проектної роботи по кожному модулю окремо.

Докладно навчальну програму, змістові її модулі з уточненням їх мети, завдань, форм роботи, методів, засобів навчання описано в додатках Д 2, Д 3, Д 4, авторських науково-методичних матеріалах «Методичні основи розвитку інформаційно-комунікаційної мобільності педагога»³¹³ та параграфі 3.4.

Охарактеризуємо детальніше організацію навчального процесу експериментальної вибірки за модулями програми в міжкурсовий період

³¹³ Фамілярська, Л.Л. 2017. *Методичні основи розвитку інформаційно-комунікаційної мобільності педагога*: науково-методичні матеріали. Ч 1. Житомир: КЗ «ЖОППО» ЖОР.

підвищення кваліфікації педагогів, зокрема щодо розвитку інформаційно-комунікаційної мобільності. Педагоги експериментальних груп опрацюють модулі «Методи організації проектної діяльності онлайн», «Технології навчання сучасного педагога», «Організація спільної навчальної онлайн взаємодії» в розробленому е-середовищі навчання. Для розвитку навичок самокритичності та самоспостереження, педагогам рекомендовано використати такі прийоми: самозапит, зіставлення, уявне повторення, здійснення оцінювання, самооцінювання та взаємооцінювання результатів навчання. Детальний опис тематичних модулів програми для вивчення в міжкурсовий період подано в додатку Д 4.

Навчальна діяльність включає: індивідуальну роботу, яка передбачає вивчення теоретичного матеріалу, онлайн взаємодію в середовищі електронного навчання (ЕН), самооцінювання, взаємооцінювання тощо (додаток Д 6, Д 7) та групову роботу, яка передбачає спільне обговорення, спільну онлайн взаємодію в розробленому е-середовищі, аналіз конкретних або вигаданих ситуацій, які спонукають вчителів до обмірковування власної професійної діяльності (додаток Д 8) в процесі активного використання онлайн технологій (рис. 3.4).

ІНФОРМАЦІЯ ПРО МОДУЛЬ	
ВИД ДІЯЛЬНОСТІ	ТЕРМІН ВИКОНАННЯ
Онлайн робота	
Перегляд теоретичних матеріалів (відеолекції, презентація, конспект)	15-20 хв.
Вхідне тестування по модулю	20 хв.
Самостійна робота з електронним ресурсом	35 - 45 хв.
Аудиторна робота	
Міні-лекція	10 хв.
Спільне обговорення виконання завдання (критеріїв взаємооцінювання, взаємокоментування)	15 хв.
Онлайн робота	
Поточний (підсумковий, вихідний) контроль	20 хв.
Виконання додаткового завдання	

Рис. 3.4. Види навчальної діяльності по модулям програми в е-середовищі

Значимими організаційними формами роботи у цей період є проведення семінарів (проблемні, постійно діючі, науково-практичні, семінари-практикуми), науково-практичних конференцій, творчих груп, Школи молодого вчителя, конкурсів, майстер-класів, круглих столів, відкритих уроків тощо.

В рамках освітніх заходів (семінари, майстер-класи тощо), відповідно до плану роботи комунального закладу «Житомирський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти» Житомирської обласної ради, на даному етапі опрацьовано з педагогами теми: «Навчальне середовище як засіб комунікації педагога та учнів», «Сучасні підходи викладача до організації освітнього середовища у післядипломній педагогічній освіті», «Підходи методиста до організації середовища семінару в дошкільлі», «Розвиток інформаційно-комунікаційної мобільності педагога в умовах навчально-виховного комплексу», «Розвиток інформаційно-комунікаційної мобільності вчителів української мови і літератури», «Онлайн супровід діяльності практичного психолога», «Використання ІКТ в професійній діяльності методиста районного (міського) методичного кабінету (центру)», «Створення розвивального середовища з використанням онлайн сервісів в роботі вихователя-методиста».

Також на даному етапі організовуються дискусійні групи вчителів у спеціально створених онлайн спільнотах. Зокрема, дискусійні питання обговорено педагогами в спільнотах G + «Навчальна комунікація педагога в освітньому е-середовищі курсів підвищення кваліфікації», «Взаємодіємо онлайн» з метою розвитку усвідомленого набуття уявлень про дефіцити практики сучасної взаємодії, розвитку почуття приналежності до професійної спільноти, міжособистісних навичок онлайн взаємодії, педагогічної комунікації, позитивного ставлення до розвитку власного рівня ІКМ, що дозволяє здійснити самовизначення, саморегуляцію власної професійної діяльності.

Дискусія (лат. discussion – розгляд, дослідження) – спосіб організації спільної діяльності з метою інтенсифікації процесу прийняття рішень в групі через обговорення будь-якого питання чи проблеми. Участь в онлайн спільноті педагогів у синхронному або асинхронному режимі надає широкі можливості для оперативного обміну інформацією, ідеями, досвідом з колегами, досвідченими педагогами з різних регіонів.

Не менш суттєвим на етапі міжкурсового підвищення кваліфікації є проведення тренінгів. Зазначимо, що групова дискусія у тренінгу виступає формою взаємодії учасників, сприяє саморозкриттю, дозволяє кожному проявити свою мобільність і тим самим почувати себе більш комфортно у групі, надає матеріал для діагностики, сприяє згуртуванню групи, підвищує рівень емпатії у педагогів, надає можливість побачити професійну проблему з різних боків тощо. У якості критеріїв конструктивності дискусії виділяємо: активність учасників, рівноправність у висловлюванні думок, відчуття демократичної атмосфери, задоволеність від спільної роботи.

Тренінг, як засіб підвищення професійного самозбереження, соціально-професійної адаптації, зумовлює підвищення активності педагогів, сприяє значному професійному зростанню, ініціативності, самостійності, навичок взаємооцінювання та самооцінювання діяльності, вміння співпрацювати тощо. Вважаємо, що тренінг – це спосіб «програмування» моделі управління своєю поведінкою і діяльністю. Тренінг за сутнісними характеристиками є квазіпрофесійною діяльністю, що передбачає як навчання, так і професійну діяльність. В процесі тренінгу учасники «проживають» предметний і соціальний зміст варіантів педагогічної діяльності, моделюють систему відносин, усвідомлюють нові професійні цінності. В процесі його організації використовується стандартна схема занять³¹⁴, що подано у таблиці 3.16.

Таблиця 3.16

Схема проведення занять

Етап заняття	Зміст заняття
Налаштування	Психогімнастика Ознайомлення із завданнями заняття
Оцінювання емоційного стану	Обговорення очікувань заняття Розігриваючі вправи
Розвиваючий, корегуючий	Розвиваючі завдання Самодіагностика
Рефлексивний	Психогімнастика Обговорення результатів заняття, вихідна анкета

³¹⁴ Яценко, Т.С. 2006. *Основи глибинної психокорекції: феноменологія, теорія і практика*: навч. посіб К.: Вища школа.

Наведемо результати навчання педагогів:

- 84% учасників навчання зазначили, що в ході роботи змогли подивитися на свою діяльність з боку, і це дало змогу побачити її по-новому, скласти особливу думку про переваги й недоліки наявного професіоналізму;

- 64% вказали, що стали краще розуміти досвід власної діяльності, вивчаючи й сприймаючи досвід інших педагогів, співвідносячи зі своїм;

- 60% упевнені, що зможуть використати можливості е-середовища та е-контенту для оновлення способів професійної діяльності;

- 48% вважають, що змогли більш чітко побачити перспективи власної професійної діяльності й готові її вдосконалювати.

По завершенні навчання педагогам рекомендовано в подальшій самоосвітній діяльності скласти індивідуальну карту розвитку інформаційно-комунікаційної мобільності (додаток Д 9) й послідовно виконувати заплановане.

Зазначимо, що в ході поетапної навчальної діяльності педагога відбувається поступовий перехід від режиму функціонування до режиму розвитку особистості. Педагоги активно пов'язують вивчення теоретичних проблем з практичною діяльністю, а розроблене освітнє е-середовище підвищення кваліфікації комплексно сприяє розвитку рівня ІКМ педагога.

Вартим уваги є доцільне використання в процесі навчання друкованих джерел (підручники та посібники), а саме: Н.В. Морзе «Основи інформаційно-комунікаційних технологій»³¹⁵, «Intel Навчання для майбутнього» (автори адаптованої версії Н.В. Морзе, Н.П. Дементієвська)³¹⁶, що доповнює організацію навчального процесу підвищення кваліфікації педагога.

Таким чином, експериментально обґрунтовано можливість актуалізації процесу розвитку ІКМ педагога в єдності складових компонентів шляхом упровадження програми розвитку, що відображає практичну реалізацію педагогічних, психологічних і соціальних умов розвитку досліджуваної мобільності у післядипломній освіті. Основне завдання, що вирішується, –

³¹⁵ Морзе, Н. В. 2008. *Основи інформаційно-комунікаційних технологій*. К.: Видавнича група BHV.

³¹⁶ Дебби, Кендау и Пейдж, Куни, 2006. *Intel Обучение для будущего*. Перевод с английского Н.В. Морзе, Н.П. Дементиевская. К.: Нора-принт.

розвиток ІКМ педагога (адаптування знань, умінь, досвіду комунікаційної діяльності до взаємодії в освітньому середовищі з використанням можливостей ІКТ). При тісному взаємозв'язку періодичного курсового підвищення кваліфікації педагогів з їх методичною роботою й активною самоосвітою в міжкурсовий період, дотриманні визначених умов, підходів та принципів стає можливим ефективно впровадження моделі розвитку ІКМ педагога.

Вважаємо, що педагогічний експеримент був проведений з дотриманням усіх необхідних умов, а отримана в ході експерименту позитивна динаміка змін рівня ІКМ педагога дозволяє зробити вірогідні висновки щодо ефективності реалізації моделі, що детально представлено в параграфі 3.3.

3.4. Рекомендації щодо впровадження програми розвитку інформаційно-комунікаційної мобільності педагога в післядипломній освіті

Проведене нами дослідження не вичерпує всіх аспектів проблеми розвитку інформаційно-комунікаційної мобільності в післядипломній освіті. Із метою створення умов для реалізації розвитку ІКМ педагога, важливо спільно із різними ланками методичних структур визначати методи, форми та засоби досягнення результату; окреслювати шляхи та перспективи розвитку інноваційного досвіду, використовуючи орієнтовний алгоритм: аналіз/самоаналіз → узагальнення досвіду (е-портфоліо) → представлення досвіду (презентація, веб-сайт) → поширення досвіду (проведення майстер-класів, участь у конкурсах).

Оскільки результати дослідження лише частково висвітлюють шляхи вирішення розвитку ІКМ педагога для керівників, викладачів, методистів закладів ПО та методистів РМК/ММК, об'єднаних територіальних громад (ОТГ) ми окреслимо у вигляді рекомендацій ключові моменти організації діяльності з цього приводу.

Пояснимо, що в Україні триває реформа децентралізації влади. Одним із викликів реформи є передача повноважень відділів освіти районних державних адміністрацій об'єднаним територіальним громадам (зокрема щодо методичного

забезпечення шкіл) і створення в цих громадах відповідних відділів управління, які займаються питаннями організаційно-методичного супроводу освітнього процесу в школах, а також управлінням освітою в громадах. У Житомирській області станом на червень 2017 року створено 32 об'єднані територіальні громади. Сформовані ОТГ за кількістю навчальних закладів можна поділити на великі, середні й малі. Великі територіальні громади (їх сім) мають від 19 закладів до 70, малі – від двох до десяти.

На даному етапі планується навчально-методичні повноваження максимально делегувати навчальним закладам, тому що невелика кількість методистів відділу освіти в ОТГ просто не в змозі впоратися з величезною кількістю напрямів роботи, організаційно й методично забезпечувати системний розвиток освіти, допомагати педагогам по-новому будувати свою роботу після розвантаження програм та опановувати компетентнісний підхід у навчанні. У майбутньому методична служба може бути реформована на ресурсно-сервісні центри з потужною матеріальною, нормативно-правовою, методичною базою і методист повинен не тільки допомогти вирішити педагогічну проблему, а й запропонувати вчителю напрями розвитку «на виріст».

В комунальному закладі «Житомирський інститут післядипломної педагогічної освіти» Житомирської обласної ради створено посаду методиста з координації діяльності методичних служб органів освіти ОТГ, на сайті інституту (www.zippo.net.ua) розміщено нормативно-правові, науково-методичні й організаційні матеріали на допомогу методистам в ОТГ.

Таким чином, підходи до активізації розвитку інформаційно-комунікаційної мобільності педагогів в умовах післядипломної освіти є подальшим напрямом нашої дослідницької діяльності. Для загальної систематизації матеріалу розроблених рекомендацій використано методологічні підходи Л.М. Ващенко³¹⁷,

³¹⁷ Ващенко, Л.М., 2012. Концептуальні засади організації процесу з підвищення кваліфікації педагогічних, науково-педагогічних та керівних кадрів освіти в умовах інноваційного розвитку інститутів післядипломної педагогічної освіти. *Післядипломна освіта в Україні*, № 2. с.61-65.

В.І. Лугового³¹⁸, Т.М. Сорочан³¹⁹ та ін. щодо методичного забезпечення професійної освіти, професійного становлення та розвитку особистості, які ґрунтуються на створенні такого розвивального середовища, в якому здійснюється оновлення професійно-особистісних утворень відповідно до вимог сучасного суспільства та освіти. Це досягається завдяки створенню відповідних умов (педагогічних, психологічних, соціальних), що забезпечують формування орієнтаційного простору розвитку інформаційно-комунікаційної мобільності фахівця.

Основні завдання і спрямування процесу розвитку інформаційно-комунікаційної мобільності педагогів.

Активізація розвитку інформаційно-комунікаційної мобільності педагога в умовах післядипломної освіти, перш за все, спрямована на удосконалення методичної роботи методистів закладів ППО, ММК/РМК і ОТГ у напрямку створення середовища для розвитку інформаційно-комунікаційної мобільності педагога. Зазначений процес окреслює можливі засоби, а саме:

- 1) запуск механізму розвитку інформаційно-комунікаційної мобільності педагога;
- 2) активізацію його дії в умовах післядипломної освіти;
- 3) створення розвивального е-середовища, сприятливого для розвитку інформаційно-комунікаційної мобільності педагога.

Запропоновані засоби активізації розвитку ІКМ можуть бути використані методистами закладів ППО під час складання навчальних програм з курсів підвищення кваліфікації педагогів, організації методичної роботи з напрямку професійного вдосконалення спеціалістів, зокрема розвитку ІКМ педагога, під час організації методичної роботи з педагогами у напрямку розширення професійного досвіду, при супроводженні розвитку ІКМ фахівців.

Методологічна основа.

³¹⁸ Луговий, В.І., 2010. Світовий досвід професіоналізації освіти: концептуальні засади і практична реалізація. *Педагогіка і психологія*, № 2. с.5-22.

³¹⁹ Сорочан, Т.М. 2005. *Підготовка керівників шкіл до управлінської діяльності: теорія та практика*: [монографія]. Луганськ: Знання.

В основі організації процесу активізації ІКМ педагога знаходиться розуміння ІКМ як самокерованого розвитку особистості в професійній діяльності, якому сприяє професійна Я-концепція педагога. Аналіз робіт, присвячених оновленню змісту, форм і методів підготовки фахівців (Г.О. Балл³²⁰, Л.І. Бондарєва³²¹, А.Б. Веліховська³²²), використанню діалогічно-орієнтованого підходу в системі підготовки фахівця (І.П. Воротнікова³²³), виокремленню активних та інтеракційних методів навчання у процесі підготовки фахівців (Л.А. Кльоц³²⁴), формуванню орієнтаційного простору професійного та особистісного розвитку педагога (О.Г. Кузьмінська³²⁵, Т.В. Яковенко³²⁶), управлінню розвитком інноваційного потенціалу педагогічних працівників (Є.М. Бачинська³²⁷), дозволив виділити наступний перелік принципів і підходів до організації освітньо-розвивального середовища:

- інформаційно-комунікаційна мобільність є провідною умовою професійного розвитку педагога, де основними джерелами її розвитку є його власна професійна діяльність, інформаційна взаємодія та педагогічна комунікація в освітньому середовищі з використанням засібних комунікацій;
- перехід від спонтанного до самокерованого процесу розвитку ІКМ базується на розвинутій професійній Я-концепції (знання можливостей у Я-досягненнях, емоційно-ціннісне самоставлення, уміння раціоналізувати професійні поведінкові дії), яка одночасно є результатом їх попереднього

³²⁰ Балл, Г.О., 1997. Психолого-педагогічні засади гуманізації освіти. *Освіта і управління*. Т.1. с. 21-36.

³²¹ Бондарєва, Л.І., 2014. Викладач як суб'єкт педагогічної комунікації. *Наукові записки Національного педагогічного університету ім. М.П. Драгоманова*. Вип. 120. с.19-24.

³²² Веліховська, А.Б., 2012. Мережна система методичного сервісу як інноваційна форма підвищення кваліфікації вчителів природничо-математичного циклу. *Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка. Сер.: Педагогічні науки*. Вип. 109. с.43-49.

³²³ Воротнікова, І.П., 2012. Професійний розвиток вчителя в системі післядипломної педагогічної освіти в умовах інформаційного суспільства. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки*, № 15(2). с.143-150.

³²⁴ Кльоц, Л.А., 2010. Тренінг із розвитку професійної самосвідомості практичного психолога. *Шкільному психологу. Усе для роботи*. №7. с.2-5.

³²⁵ Кузьмінська, О.Г., 2011. *Освітнє середовище як об'єкт проектування та засіб набуття компетентностей педагогів в умовах університету* [online]. Доступно: www.goo.gl/QftZBW [12.12. 2015].

³²⁶ Яковенко, Т.В., 2012. Дефініційний аналіз поняття «навчальне середовище інженерно-педагогічного ВНЗ». *Педагогіка вищої та середньої школи*. Вип. 36. с.583-590.

³²⁷ Бачинська, Є.М., 2007. Механізм формування інноваційного освітнього простору в регіоні. *Педагогіка і психологія*, № 1(54). с.79-88.

розвитку і умовами подальшого саморозвитку інформаційно-комунікаційної мобільності;

- передумовою запуску механізму розвитку інформаційно-комунікаційної мобільності є готовність педагогів до керування професійним розвитком (бажання розвивати себе як професіонала);

- активізація розвитку інформаційно-комунікаційної мобільності проходить в умовах освітньо-розвивального середовища, яке сприяє вільному самопрояву і саморозвитку, а самовиховання приймається як дієвий засіб самовдосконалення.

Зміст діяльності.

Процес активізації розвитку інформаційно-комунікаційної мобільності педагога побудовано відповідно до умов розвитку інформаційно-комунікаційної мобільності: психологічних, педагогічних і соціальних. В залежності від категорії умов розвитку інформаційно-комунікаційної мобільності передбачено різні форми діяльності і комунікаційної взаємодії.

Так, сприяння активізації психологічних умов розвитку інформаційно-комунікаційної мобільності передбачає певною мірою психологічний супровід педагогів і включає такі форми роботи, як консультації, засоби інтенсифікації педагогічної діяльності (самодіагностика, введення карт професійного розвитку, психологічні вправи тощо), наставництво. Зміст педагогічних методів розвитку інформаційно-комунікаційної мобільності передбачає розвивальний характер взаємодії і базується на різних формах організації навчально-розвивального процесу (спецкурси, тренінгові курси, майстер-класи, творчі групи, семінари-практикуми, конференції, колективні творчі проекти, онлайн спілкування). Зміст соціальних умов розвитку інформаційно-комунікаційної мобільності базується на розумінні розвивального е-середовища як системного утворення.

Запропоновані заходи, перш за все, орієнтовані на створення розвивального середовища взаємодії «педагог – педагог», побудованого на принципах гуманістичної педагогіки, головним призначенням якого є обмін досвідом роботи.

Організаційне та навчально-методичне забезпечення процесу активізації розвитку інформаційно-комунікаційної мобільності педагога.

Так як активізація розвитку інформаційно-комунікаційної мобільності педагога здійснюється на різних рівнях (обласному, районному), пропонуємо орієнтовні напрямки роботи лабораторій (центрів) закладу ППО та районних (міських) методичних кабінетів, ОТГ з реалізації даної проблеми. Зазначимо, що в орієнтовних напрямках відображені тільки ті розділи, що висвітлюють зміст активізації розвитку інформаційно-комунікаційної мобільності педагога.

Орієнтовні напрямки діяльності лабораторій (центрів) закладу ППО з активізації розвитку інформаційно-комунікаційної мобільності педагога:

1. Удосконалення змісту навчальних планів та програм курсів з напрямку варіативності та інтерактивності занять.

Навчально-методичне забезпечення програми розміщено на сайті комунального закладу «Житомирський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти» Житомирської обласної ради (www.zippo.net.ua). Варіативна частина модуля дає можливість корегувати навчальний план відповідно до категорії слухачів (спеціалісти, спеціалісти другої категорії, спеціалісти першої категорії, спеціалісти вищої категорії). Окрім того, зміст тем модуля і зміст поточного контролю зорієнтований на відповідну категорію слухачів. Так, основний акцент занять для молодих спеціалістів спрямований на: поглиблення знань з основ методичних підходів організації навчально-виховного процесу з використанням можливостей е-середовища; розвиток умінь планувати діяльність, організовувати супровід учасників навчально-виховного процесу з використанням можливостей е-контенту; оволодіння навиками проведення діагностичної, корекційної, розвивальної роботи онлайн; розширення знань щодо особистісних і професійних можливостей; усвідомлення норм, прийомів, технологій сучасної професійної діяльності. Зміст занять для педагогів, що мають кваліфікаційну категорію «спеціаліст першої категорії», орієнтований на:

поглиблення знань дидактики навчального процесу, але з використанням е-середовища; розвиток умінь планувати спільну діяльність онлайн, складання розвивальних програм, що передбачають інтеграцію традиційного навчання з е-контентом, оволодіння навиками консультаційної роботи онлайн, проведення просвітницьких програм онлайн, самоаналізу продуктів педагогічної діяльності, складання карт професійного саморозвитку; розширення знань щодо шляхів розвитку власної інформаційно-комунікаційної мобільності; усвідомлення професійної позиції спеціаліста. Щодо особливостей побудови змісту занять для досвідчених спеціалістів, то вони у більшій мірі спрямовані на: корекцію професійних вмінь і навичок, оновлення способів обміну досвідом роботи, зокрема через використання можливостей онлайн спільнот, пропагування авторських доробок з використанням е-контенту, стимулювання спеціалістів усвідомлення необхідності передачі професійного досвіду для молодих спеціалістів, зокрема в е-середовищі.

2. Створення постійно діючих консультаційних пунктів для педагогів із залученням досвідчених фахівців у сфері методики використання інформаційно-комунікаційних технологій з метою надання допомоги у вирішенні професійних та особистісних проблем.

Орієнтовні теми консультпунктів: «Стратегії включення ІКТ в навчальний процес», «Навчання сучасних учнів з використанням онлайн ресурсів», «Сучасні підходи педагога до створення дидактичних матеріалів», «Портфоліо педагога на GoogleSites», «GoogleSites як засіб взаємодії з учнями», «GoogleSites як засіб взаємодії з батьками», «Засоби взаємодії в сучасному освітньому середовищі» тощо.

3. Створення е-середовища для самоаналізу та презентування професійного і особистісного розвитку (е-портфоліо), розвитку професійних вмінь та навиків, що передбачає участь у створенні творчих колективних онлайн проєктів.

Орієнтовні теми: «GoogleSites як засіб взаємодії методиста з педагогами», «GoogleSites як середовище взаємодії педагогів методоб'єднання», «Сайт як засіб

управління освітою», «GoogleSites як майданчик науково-експериментальної діяльності», «Шкільний сайт навчального закладу» тощо.

4. Забезпечення міжкурсового періоду підвищення кваліфікації педагогів, що передбачає залучення фахівців до участі у науково-практичних конференціях, проблемних семінарах, майстер-класах, школах передового досвіду та ін. як в очному, так і у онлайн режимі, сприятиме не тільки розвитку (поглибленню, вдосконаленню) професійних знань та вмінь, але і розвитку інформаційно-комунікаційної мобільності педагога.

Орієнтовна тематика: «Науково-методичний супровід розвитку інформаційно-навчального середовища регіону», «Упровадження ІКТ у систему науково-методичної роботи з педагогічними кадрами», «Онлайн технології та їх роль в сучасному освітньому процесі» тощо.

Запропоновані форми роботи забезпечать профілактику та подолання професійних криз і їх новоутворень, підтримку професійної мотивації, розвиток інформаційно-комунікаційної мобільності педагога.

Навчально-методичні матеріали для забезпечення даного напрямку відображено у публікаціях дисертанта^{328,329}.

Орієнтовні напрямки діяльності районних (міських) методичних кабінетів, об'єднаних територіальних громад (ОТГ) з активізації розвитку інформаційно-комунікаційної мобільності педагога:

1. Організація методичних об'єднань для молодих спеціалістів з метою забезпечення адаптації педагога до професійної діяльності, зокрема з використанням е-середовища.

Орієнтовна тематика методичних об'єднань: «Створення освітнього середовища навчального закладу», «Організація ефективної діяльності в освітньому середовищі», «Принципи розвитку освітнього середовища», «Освітнє середовище як спосіб організації освіти, виховання та розвитку особистості»,

³²⁸ Фамілярська, Л.Л. 2017. *Методичні основи розвитку інформаційно-комунікаційної мобільності педагога: науково-методичні матеріали. Ч 1.* Житомир: КЗ «ЖОППО» ЖОР.

³²⁹ Фамілярська, Л.Л. 2017. *Діагностичний інструментарій розвитку інформаційно-комунікаційної мобільності педагога: науково-методичні матеріали. Ч 2.* Житомир: КЗ «ЖОППО» ЖОР.

«Організація продуктивних сучасних освітніх середовищ розвитку особистості» тощо.

2. Створення творчих груп та шкіл передового досвіду з метою вивчення та поширення авторських доробок педагогів з використанням можливостей е-середовища.

3. Організація наставництва. Суть даного напрямку полягає у взаємостимулюванні професійної діяльності між досвідченими та молодими спеціалістами (досвідчені педагоги передають професійний досвід молодим спеціалістам, що полягає в педагогічній та методичній підтримці, а молоді спеціалісти навчають досвідчених колег навичкам використання можливостей ІКТ).

4. Проведення семінарів-тренінгів, майстер-класів з розвитку інформаційно-комунікаційної мобільності (використання окремих модулів авторської програми, як міні-курсів).

З огляду на те, що запропоновані напрямки мають схематичний варіант, ми не подаємо докладний опис всіх розроблених нами форм роботи. Розробка та ретельна апробація активізації розвитку інформаційно-комунікаційної мобільності педагога в умовах післядипломної освіти є подальшим напрямком нашого науково-дослідницького інтересу.

Таким чином, основним напрямком подальших досліджень є розробка та ретельна апробація методики активізації розвитку інформаційно-комунікаційної мобільності педагога. Цей напрям передбачає вивчення готовності методистів закладу ППО до супроводження розвитку інформаційно-комунікаційної мобільності педагога, організації сприятливого освітньо-розвивального середовища. Дослідження цього аспекту виступає окремим напрямом наших подальших досліджень.

Висновки до третього розділу.

У розділі описано реалізацію розробленої моделі розвитку інформаційно-комунікаційної мобільності педагога та результати її впровадження в

освітньому середовищі післядипломної освіти.

В процесі проведення експерименту здійснено обробку та аналіз отриманих даних з використанням методів математичної статистики (програма SPSS 13.0), що дало змогу підтвердити визначену теоретичну модель ІКМ педагога (когнітивно-особистісний, оцінно-рефлексивний, соціально-діяльнісний компоненти), виявити особливості розвитку складових ІКМ педагога в післядипломній освіті та сформувати експериментальні групи.

Аналіз отриманих в ході експерименту даних виявив, що серед педагогів є значна кількість (51, 3%) осіб з інтуїтивно-репродуктивним (низьким) рівнем розвитку досліджуваної мобільності. Урахування отриманих результатів зумовило розробку програми «Розвиток інформаційно-комунікаційної мобільності педагога», що передбачала зміст навчальних модулів спрямованих на усунення виявлених в процесі опитування прогалин та розвиток здатності педагога адаптуватися в освітньо-розвивальному середовищі з використанням інформаційно-комунікаційних технологій. Зокрема, апробація програми здійснена з урахуванням результатів вивчення особливостей розвитку інформаційно-комунікаційної мобільності у педагогів різної вікової та кваліфікаційної категорії, стажу професійної діяльності, посади та територіальної приналежності. Отримані в ході статистичної обробки та інтерпретації дані дозволили виокремити чинники, які сприяють розвитку ІКМ педагога, що враховано в змісті програми розвитку ІКМ педагога в освітньому середовищі ПО. Педагоги експериментальних груп (категорія «спеціаліст», педагоги другої та першої кваліфікаційної категорії, педагоги вищої категорії та з педагогічним званням) вивчали навчальні модулі програми, які передбачали оволодіння методикою використання можливостей ІКТ в навчальному процесі та саморозвиток педагога, розвиток самоаналізу результативності професійної діяльності з використанням можливостей ІКТ, рефлексії, що допомагає педагогу подивитися на особистісні досягнення з позиції іншої людини, розвинути відповідне ставлення до них, сприяє розвитку саморегуляції, оволодіння практикою використання онлайн технологій в навчальному процесі, організацію

комунікаційної взаємодії в е-середовищі, де обов'язковим є створення умов для розвитку впевненості у використанні ІКТ.

Врахування наукових підходів та принципів навчання дорослих, а також модульне навчання сприяло суттєвому розвитку складових ІКМ педагога (когнітивно-особистісної, соціально-діяльнісної, оцінно-рефлексивної). По завершенні експерименту спостерігається зменшення кількості педагогів контрольної та експериментальної груп, рівень інформаційно-комунікаційної мобільності яких був інтуїтивно-репродуктивним (низьким), та збільшення кількості педагогів конструктивно-пошукового (середнього). Незначне зростання відбулось у творчо-продуктивному (високому) рівні інформаційно-комунікаційної мобільності. Узагальнення результатів експериментального дослідження виявляє впливовість впровадження модульної навчальної програми та науково-методичного забезпечення розвитку ІКМ педагога у курсовий та міжкурсний періоди підвищення кваліфікації, а дібраний комплекс діагностичного інструментарію забезпечив перед початком навчання та по його завершенні оцінювання рівнів розвитку ІКМ педагога.

За результатами експериментальної роботи виявлено позитивні зміни в усіх компонентах інформаційно-комунікаційної мобільності педагогів (когнітивно-особистісному, соціально-діялісному, оцінно-рефлексивному).

Таким чином, отримані результати виразно свідчать про сприятливий вплив участі педагогів експериментальних груп у проведених заходах, демонструють саморозуміння та готовність педагогів до керування професійним розвитком, що є пусковим механізмом розвитку ІКМ. Матеріали цього розділу представлено в публікаціях автора [244; 249; 253; 254; 255; 256; 258; 259].

ВИСНОВКИ

Отже, у дисертаційній роботі, відповідно до мети й завдань дослідження, проведено експериментальне навчання, організоване з урахуванням виокремлених у дисертації умов розвитку інформаційно-комунікаційної мобільності педагога у післядипломній освіті.

Експериментальну роботу щодо розвитку інформаційно-комунікаційної мобільності педагога здійснено через логічну послідовність організаційних етапів наукового пошуку: теоретико-аналітичного, дослідно-експериментального, завершально-узагальнюючого. Розвиток досліджуваної мобільності визначається якісними змінами, що відбуваються в когнітивно-особистісному, оцінно-рефлексивному та соціально-діяльнісному компонентах і зумовлює появу ціннісних новоутворень, установок, потреб, які виявляються в діяльності та потребують систематичного оновлення відповідно до вимог сучасності.

Отримані результати підтвердили ефективність реалізації мети й завдань дослідження та зумовили формулювання загальних висновків:

1. Теоретичний аналіз психолого-педагогічних досліджень виявив багатоаспектність, багатогранність та професійну вагомість феномену «мобільність». Науковцями це поняття досліджується в площинах: соціальної готовності особистості до змін; групування якостей особистості необхідних для інтеграції професійного розвитку; здатності до швидкого оволодіння інноваціями, новими навиками; властивості, що зумовлює рівень адаптованості та конкурентоздатності на ринку праці. Вона є як умовою, так і наслідком інтеграційних процесів, що відбуваються сьогодні в глобалізованому світі. Проте відсутні цілісні дослідження проблеми розвитку інформаційно-комунікаційної мобільності педагога в освітньому середовищі післядипломної освіти як адаптивної здатності.

Аналіз наукових джерел дозволив конкретизувати категоріальний апарат дослідження та визначити його базове поняття «інформаційно-комунікаційна мобільність педагога» як здатності швидко адаптуватися в освітньо-

розвивальному середовищі професійної діяльності з використанням інформаційно-комунікаційних технологій.

Ґрунтуючись на теоретико-методологічних засадах андрагогічного, акмеологічного, особистісно-діяльнісного, системно-функціонального, суб'єктного підходів та принципах оптимальності навчання, пріоритетності самостійного навчання, опори на досвід особистості (життєвого, побутового, соціального, професійного), індивідуалізації навчання на основі особистих потреб, систематичності (циклічний зв'язок курсового та міжкурсowego періодів підвищення кваліфікації), елективності навчання (надання педагогам можливостей свободи вибору завдань, змісту, форм, методів, джерел, засобів, термінів розвитку ІКМ, місця навчання), рефлексивності (свідоме ставлення до навчання, його самомотивація, оцінювання та самооцінювання результатів навчання, ведення власного професійного портфоліо), розкрито особливості організації освітнього процесу в ПО. Визначені підходи дослідження науково обґрунтовують розвиток інформаційно-комунікаційної мобільності педагога як поетапного процесу, що здійснюється в періоди курсового й міжкурсowego підвищення кваліфікації в освітньому середовищі післядипломної освіти. Післядипломну освіту охарактеризовано як галузь освіти дорослих та органічну складову неперервної освіти.

Освітнє середовище післядипломної освіти визначено як сукупність умов, що забезпечують організацію навчальної взаємодії та професійного розвитку педагога з урахуванням його потреб, можливостей відповідно до вимог освітньо-кваліфікаційної характеристики. Особливостями проектування освітнього середовища є неперервність, багаторівневість, розвивальний характер навчання, відкритість. На сучасному етапі активно використовуються в освіті можливості електронного освітнього середовища, в якому актуалізуються такі освітні цінності неперервної освіти дорослої особистості, як самоорганізація, саморозвиток, самоосвіта, самореалізація, самоконтроль.

2. У структурі інформаційно-комунікаційної мобільності педагога визначено взаємообумовлені компоненти: когнітивно-особистісний, соціально-діяльнісний,

оцінно-рефлексивний, які виконують відповідно мотиваційну, адаптаційну та рефлексивну функції.

Визначені критерії структурних компонентів інформаційно-комунікаційної мобільності педагога (поінформованість, комунікативність, рефлексивність) та показники (саморозуміння шляхів використання ІКТ, знання, вміння використання ІКТ в освітньому процесі, розуміння гнучкості комунікаційної взаємодії онлайн; інтерактивність інформаційної взаємодії, готовність до саморозвитку ІКМ, варіативність реалізації творчого потенціалу; використання онлайн технологій, розуміння оцінок іншими, раціоналізація взаємодії засобами комунікації) відображають рівень його адаптивної здатності (інтуїтивно-репродуктивний, конструктивно-пошуковий, творчо-продуктивний) щодо вирішення науково-педагогічних завдань в умовах освітньо-розвивального середовища. Визначення рівня досліджуваної мобільності педагога здійснено за допомогою комплексу стандартизованих діагностичних методик і програм.

3. Теоретично обґрунтовано модель розвитку інформаційно-комунікаційної мобільності педагога та розкрито взаємозв'язок її структурно-функціональних компонентів (концептуально-цільового, процесуально-змістового, оцінно-рефлексивного), які забезпечують її ефективність, результативність і передбачають мету, завдання, принципи, зміст, етапи, форми, методи, напрями, умови, результат. Вона реалізує цілеспрямований освітній і поетапний процес розвитку ІКМ педагога, який характеризується неперервністю, системністю, динамізмом і циклічністю та передбачає науково-методичний супровід з урахуванням навчальних потреб і мотиваційних детермінант педагога.

З метою забезпечення розвитку інформаційно-комунікаційної мобільності педагога в післядипломній освіті обґрунтовано та виявлено необхідні психолого-педагогічні умови: педагогічні (забезпечення варіативності змісту, методів, форм, технологій розвитку, саморозвитку), соціальні (створення освітньо-розвивального середовища, що передбачає засади його організації та ключові механізми дії), психологічні (врахування властивостей особистості, які забезпечують розвиток складових інформаційно-комунікаційної мобільності).

Моделювання розвитку інформаційно-комунікаційної мобільності педагога в післядипломній освіті передбачає впровадження авторської програми у визначеному напрямі.

4. Емпіричне дослідження розвитку складових інформаційно-комунікаційної мобільності педагога дозволило підтвердити теоретично виділені її структурні компоненти та показники і визначити найбільш актуальні напрями організації умов для розвитку інформаційно-комунікаційної мобільності педагога в освітньому середовищі післядипломної освіти (оволодіння методикою використання можливостей інформаційно-комунікаційних технологій в навчальному процесі, усвідомлення можливостей у «Я»-досягненнях в освітньому середовищі; розвиток рефлексивного ставлення до взаємодії в освітньо-розвивальному середовищі, самооцінки та саморегуляції професійної діяльності; розвиток соціально-професійної активності досвідченого педагога).

Ефективність розробленої моделі розвитку інформаційно-комунікаційної мобільності педагога виявлено на основі порівняльного аналізу узагальнених отриманих даних до та після навчання, що демонструє позитивну динаміку розвитку показників досліджуваної мобільності. В експериментальних і контрольній групах збільшилась кількість учителів творчо-продуктивного рівня (ЕГ – з 10,48% до 17,03% та КГ – з 11,16% до 13,39%), конструктивно-пошукового рівня (ЕГ – з 36,68% до 54,15% та КГ – з 42,41% до 46,43%) та зменшилась кількість педагогів інтуїтивно-репродуктивного рівня у всіх групах експериментального дослідження (ЕГ – з 52,84% до 28,82% та КГ – з 46,43% до 40,18%). Результати виразно свідчать про сприятливий вплив участі педагогів у проведених заходах, демонструють позитивні зміни в усіх компонентах інформаційно-комунікаційної мобільності педагогів (когнітивно-особистісному, соціально-діяльнісному, оцінно-рефлексивному).

Доведено, що впровадження авторської програми «Розвиток інформаційно-комунікаційної мобільності педагога» забезпечує розвиток адаптивної здатності педагога в освітньому середовищі післядипломної освіти, в якому організацію процесу навчання здійснено з використанням різних форм взаємодії та співпраці

педагогів. Це сприяє розвитку вмінь раціоналізувати професійну діяльність, включенню педагога в процес саморозвитку інформаційно-комунікаційної мобільності, навичок самоорганізації освітньо-розвивального середовища для забезпечення педагогічної комунікації та інформаційної взаємодії.

5. Ефективність авторської програми стала підґрунтям для розробки науково-методичних матеріалів як ресурсного забезпечення супроводу та активізації розвитку інформаційно-комунікаційної мобільності педагога на районному (міському) рівні методичних кабінетів, методичних об'єднань педагогів, у закладах загальноосвітніх та післядипломної освіти, в об'єднаних територіальних громадах.

Тісний взаємозв'язок періодичного курсового підвищення кваліфікації педагогів з їх методичною роботою й активною самоосвітою в міжкурсовий період, дотримання визначених умов, підходів та принципів зумовлює ефективне впровадження моделі розвитку інформаційно-комунікаційної мобільності педагога в освітньому середовищі післядипломної освіти.

Отже, мета, що конкретизується у завданнях дисертаційного дослідження, досягнута.

Проте проведене дослідження не вичерпує всього комплексу проблем, що стосуються розвитку інформаційно-комунікаційної мобільності педагога у післядипломній освіті. До перспективних напрямів її подальшого вивчення віднесено: поглиблене вивчення проявів індивідуальних особливостей розвитку інформаційно-комунікаційної мобільності педагога на різних етапах професійного розвитку; удосконалення різних форм навчання педагогів у курсовий та міжкурсовий період підвищення кваліфікації; методичний супровід роботи у напрямку активізації розвитку інформаційно-комунікаційної мобільності педагога.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Акмеологічний підхід до визначення сутності педагогічної обдарованості, 2011. *Акмеологія – наука XXI століття*: матеріали III Міжнар. наук.-практ. конфер. К.: Київський університет імені Бориса Грінченка. с.17-22.
2. Алгаев, А.Н., 2012. Коммуникативная мобильность в структуре профессиограммы педагога-психолога. *Современные проблемы науки и образования*, № 6. с.375-382
3. Алексюк, А.М., Аюрзанайн, А.А., Підкасистий, П.І. та ін. 1993. *Організація самоосвітньої роботи студентів в умовах інтенсифікації навчання*: навч. посібник. К.: ІСДО.
4. Амирова, Л.А. и Багишаев, З.А., 2004. Профессионально-педагогическая мобильность учителя как целевая установка высшего педагогического образования. *Almatmater*, №1. с.55-60.
5. Ананьев, Б.Г. 1968. *Индивидуальное развитие человека и константность восприятия*. М.: МГУ.
6. Андрущенко, В.П. 2004. Модернізація педагогічної освіти України в контексті Болонського процесу. *Вища освіта України*, № 1. с.5-9.
7. Антонова, О.Є. , 2011.Проектування освітнього середовища ВНЗ як чинник у розвитку обдарованості студентів. *Теорія і практика підготовки майбутніх учителів до педагогічної дії*: зб. матеріалів конференції. Житомир: Вид - во ЖДУ ім. Івана Франка. с.123-127.
8. Антонова, О.Є. 2003. *Базові знання з педагогіки: становлення, розвиток, технологія формування*: [монографія]. Житомир: ЖДПУ.
9. Артюхина, А.И., 2007. *Образовательная среда высшего учебного заведения как педагогический феномен (на материале проектирования образовательной среды медицинского университета)*. Доктор наук. Волгоградский государственный педагогический университет.
10. Бабин, І.І., Болюбаш, Я.Я., Гармаш, А.А. та ін., 2011. В: Д.В. Табачник, В.Г. Кремень, ред. *Національний освітній глосарій: вища освіта*. К.: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди». с.39.

11. Балл, Г.О., 1997. Психолого-педагогічні засади гуманізації освіти. *Освіта і управління*. Т.1. с. 21-36.
12. Бачинська, Є.М., 2007. Механізм формування інноваційного освітнього простору в регіоні. *Педагогіка і психологія*, № 1(54). с.79-88.
13. Безпалько, В.П. 1977. *Основы теории педагогических систем*. Воронеж: Воронежский ун-т.
14. Безпалько, О.В., 2012. Компоненти професійної мобільності майбутніх соціальних педагогів. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 11 «Соціальна робота. Соціальна педагогіка»*: зб. праць. Вип. 14. Ч. 2. К.: НПУ імені М. П. Драгоманова, с.73-80.
15. Бекоева, М.И., 2014. Основные подходы к изучению проблемы профессиональной мобильности студентов. *Молодой ученый*, №17. с.450-452.
16. Бех, І.Д. 2003. Виховання особистості. *Особистісно орієнтований підхід: теоретико-педагогічні засади*: у 2 кн. К.: Либідь.
17. Биков, В.Ю., 2007. Основні принципи відкритої освіти. В: *Педагогічні і психологічні науки в Україні. Дидактика, методика, інформаційні технології*. К.: Педагогічна думка. с.67-81.
18. Биков, В.Ю., 2012. Інноваційний розвиток засобів і технологій систем відкритої освіти. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*, № 29. Київ-Вінниця: ТОВ фірма «Планер». с.32-40.
19. Биков, В.Ю., 2013. Мобільний простір і мобільно орієнтоване середовище інтернет-користувача: особливості модельного подання та освітнього застосування. *Інформаційні технології в освіті*, [online], №17. с.9-37. Доступно: <<http://ite.kspu.edu/issue-17/p-9-37/full>> [29.07. 2017]
20. Біда, О.А. та Савченко, О.П., 2010. Сучасні тенденції в організації самостійної роботи студентів ВНЗ. *Педагогічна наука: історія, теорія, практика, тенденції розвитку*, №2. [online]. Доступно: <www.goo.gl/ztxBqm> [11.03.2016].

21. Білик, Н.І., 2005. *Модельовання процесу навчання в системі підвищення кваліфікації вчителів*. Кандидат наук. Центральний інститут післядипломної педагогічної освіти.
22. Білик, О.М., 2009. Основні напрями збереження і розвитку національного людського капіталу за рахунок активізації трудової мобільності. *Україна: аспекти праці*, № 1. с.43-46.
23. Бондарєва, Л.І., 2014. Викладач як суб'єкт педагогічної комунікації. *Наукові записки Національного педагогічного університету ім. М.П. Драгоманова*. Вип. 120. с.19-24.
24. Борова, Т.А., 2011. *Теоретичні засади адаптивного управління професійним розвитком науково-педагогічних працівників вищого навчального закладу*: [монографія]. Х.: Компанія СМІТ.
25. Бугайчук, К.Л., 2011. Масовий відкритий дистанційний курс: поняття, особливості проведення та перспективи використання в навчальному процесі системи МВС. *Інформаційні технології і засоби навчання*, [online] №6 (26). Доступно: www.goo.gl/X5EWJp > [21.09.2017].
26. Бугайчук, К.Л., 2012. Мобільне навчання: сутність і моделі впровадження в навчальний процес вищих навчальних закладів МВС України. *Інформаційні технології і засоби навчання*, [online], Т. 27, №1. Доступно: <https://journal.iitta.gov.ua/index.php/itlt/article/view/619/480> > [5.06. 2017]
27. Бусел, В.Т., 2009. *Великий тлумачний словник сучасної української мови*. Ірпінь: ВТФ «Перун».
28. Вайндорф-Сысоева, М.Е. 2010. *Виртуальная образовательная среда: категории, характеристики, схемы, таблицы, глоссарий: учебное пособие*. М.: МГОУ.
29. Ващенко, Л.М., 2012. Концептуальні засади організації процесу з підвищення кваліфікації педагогічних, науково-педагогічних та керівних кадрів освіти в умовах інноваційного розвитку інститутів післядипломної педагогічної освіти. *Післядипломна освіта в Україні*, № 2. с.61-65.

30. Вдовичин, Т.Я. та Яцишин, А.В., 2013. Застосування технологій відкритої освіти для інформатизації навчального процесу. *Інформаційні технології в освіті*: зб. наук. пр. Вип. 16. Херсон: ХДУ. с.134-140.
31. Веліховська, А.Б., 2012. Мережна система методичного сервісу як інноваційна форма підвищення кваліфікації вчителів природничо-математичного циклу. *Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка. Сер.: Педагогічні науки*. Вип. 109. с.43-49.
32. Верховна Рада України, 1998. Закон України «Про Національну програму інформатизації». [online]. Доступно: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/74/98-%D0%B2%D1%80> [11.03.2016].
33. Верховна Рада України, 1998. Закон України «Про Національну програму інформатизації» [online]. Відомості Верховної Ради України, №27-28. Доступно: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/74/98-%D0%B2%D1%80> [15.10.2017].
34. Верховна Рада України, 1999. Закон України «Про загальну середню освіту». [online]. Відомості Верховної Ради України (ВВР), № 28. Доступно: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/651-14> [15.10.2017].
35. Верховна Рада України, 2012. Закон України «Про професійний розвиток працівників». [online]. Відомості Верховної Ради України, № 24. Доступно: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4312-17> [15.10.2017].
36. Верховна Рада України, 2017. Закон України «Про вищу освіту», [online], Відомості Верховної Ради України. Доступно: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> [15.10.2017].
37. Верховна Рада України, 2017. Закон України «Про інформацію» [online], Відомості Верховної Ради України, №48. Доступно: www.goo.gl/5g8Upf [15.10.2017]
38. Винеvская, 2013. Организационные условия моделирования мобильной образовательной среды вуза. *Концепт*, № 05. с.1-6. [online]. Доступно: <http://e-koncept.ru/2013/13112.htm> [29.04.2017].

39. Висоцька, О.Є. *Відкрита освіта як чинник випереджаючого розвитку суспільства* [online]. Доступно: <www.goo.gl/vhvrmi> [12.10.2015].
40. Вишнякова, А.В., 2002. *Образовательная среда как условие формирования информационно-коммуникативной компетентности учащихся*. Кандидат наук. Оренбургский государственный педагогический университет.
41. Вітвицька, С.С. 2006. *Основи педагогіки вищої школи: підручник за модульно-рейтинговою системою магістратури*. Київ: Центр навч. літератури.
42. Вітвицька, С.С. 2009. Педагогічна підготовка магістрів в умовах ступеневої освіти: теоретико-методологічний аспект: [монографія]. Житомир: ЖДПУ.
43. Вітюк, В.В., 2013. Андрагогічна модель підготовки педагогів у системі післядипломної освіти. *Педагогічний пошук*, №. 4. с.9-12.
44. Волкова, Н.П. 2002. *Педагогічні комунікації: підручник для студ. вищ. навч. закл.* Дніпропетровськ: РВВ ДНУ.
45. Воробьева, Т.А., 1970. Профессиональная пригодность как центральная проблема профессиональной подготовки специалиста. В: Н.В. Кузьмина, ред. *Проблемы отбора и профессиональной подготовки специалиста в вузах*. с.3-17.
46. Вороновська, Л.П., 2014. Комунікативна мобільність особистості як психолого-педагогічна проблема. В: Т.І. Сущенко, гол. ред. *Педагогіка формування особистості у вищій і загальноосвітній школах*, №39 (92). Запоріжжя: КПУ. с.119-124.
47. Вороновська, Л.П., 2015. Комунікативна мобільність, як складова частина професійної мобільності. В: *Wykształcenie i nauka bez granic: materiały XI Międzynarodowej naukowo-praktycznej konferencji*. Yolume 6. str.5-8. Przemyśl: Wydawnictwa Sp.z.o.o. «Nauka i studia».
48. Вороновська, Л.П., 2016. Структурні компоненти професійної мобільності фахівця комунального господарства. *Ключові питання наукових досліджень у сфері педагогіки та психології у XXI ст.: зб. наук. праць міжнар. наук.-практ. конф.* Львів: ГО «Львівська педагогічна спільнота», с. 69-71.

49. Воротникова, І.П., 2012. Професійний розвиток вчителя в системі післядипломної педагогічної освіти в умовах інформаційного суспільства. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки*, № 15(2). с.143-150.
50. Выготский, Л.С. 2005. *Психология развития личности*. М.: Смысл.
51. Выготский, Л.С. 1957. *Избранные психологические исследования*. М.: АПН РСФСР.
52. Гладкий, І.П. та Кухаренко, В.М., 2011. *Інформаційно-освітній простір університету та дистанційне навчання*: зб. наук. праць. Харків: Міськдрук. с. 322-328.
53. Гончаренко, С., 2009. Дидактичні аспекти освіти дорослих. *Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи*. Вип.1. с.66-71.
54. Гонтаровська, Н.Б., 2009. Принципи розробки проекту освітнього середовища навчального закладу як передумови розвитку обдарованої особистості. *Освіта на Луганщині*, № 2. с.118-124.
55. Горицька, О.В., 2013. Сутність понять «професійна адаптивність», «професійна адаптивність майбутнього економіста». *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*, №31. с.164-169.
56. Горюнова, Л.В., 2006. Профессиональная мобильность специалиста в контексте компетентностного подхода. *Гуманитарные и социально-экономические науки. Спецвыпуск «Педагогика»*, № 3. с.15-19
57. Горюнова, Л.В., 2007. Составляющие профессиональной мобильности современного специалиста. *Известия высших учебных заведений. Поволжский регион*, № 1. с.63-69.
58. Горюнова, М.А. 2006. *Распределенная модель повышения квалификации педагогов в сфере информационных и коммуникационных технологий*: автореф. канд. наук. Санкт-Петербург: Санкт-Петербургская акад. постдипломного пед. образования.

59. Гринчишин, Д.Г., Карпова, В.Л., Полюга, Л.М., Худаш, М.Л. та Єдлінська, У.Я., 2010 р. *Короткий тлумачний словник української мови. Близько 7000 слів*. К.: Вид. центр «Просвіта»
60. Гринько, В.О., 2012. *Психологічні засади розвитку професійної мобільності викладача вищої школи*: автореф. канд. психол. наук. Волинський національний університет імені Лесі Українки.
61. Грицькова, Н.В., 2011. Особливості соціально-професійної мобільності вчителя в умовах сучасної середньої школи. *Науковий вісник Донбасу*, [online]. Доступно: www.goo.gl/3uzvgL [11.07.2017].
62. Грицькова, Н.В., 2011. Формування мобільності майбутніх учителів у системі студентського самоврядування. *Витоки педагогічної майстерності. Сер.: Педагогічні науки*: зб. наук. праць. № 8(1). Полтава. с.102-105.
63. Гуревич, Р.С., Кадемія, М.Ю. та Козяр, М.М. 2012. *Інформаційно-комунікаційні технології в професійній освіті*: [монографія]. Львів: Львівський державний університет безпеки життєдіяльності.
64. Давыденко, Т.М. 1995. *Рефлексивное управление школой: теория и практика* М.: Белгород: БГУ.
65. Даниленко, Н., 2004. Засоби масової комунікації і політична соціалізація особистості. *Соціальна психологія*. №4 (6). с.61-70.
66. Дебби, Кендау и Пейдж, Куни, 2006. Intel Обучение для будущего. Перевод с английского Н.В. Морзе, Н.П. Дементиевская. К.: Нора-принт.
67. Девятков, Н.М., 1998. Культуротворческая среда в формирующихся образовательных стандартах профессионального обучения. *Проблемы реализации государственных образовательных стандартов: региональные аспекты*: тезисы межвуз. научн.-практ. конф. Тобольск: ТГПИ, с. 39-41.
68. Дегтярьова, Г.С. та Якимович, Т.Д., 2005. Особистісний та діяльнісний підходи у післядипломній освіті інженерно-педагогічних працівників. *Вісник Львівського університету*. Ч. 1. Вип. 19. с.369-378.

69. Дёмин, А.Н., 2012. Отношение к карьерной мобильности и стратегии социальной интеграции молодежи. *Человек. Сообщество. Управление*, № 3. с.101-113.
70. Дерябо, С.Д., и Левин, В.А. 1996. *Экологическая педагогика и психология*: учеб. пособие для студентов вузов. Ростов-на-Дону: Феникс.
71. Дилигинский, Г.Г. 1989. *К новой модели человека*. М: МЭиМО.
72. Дубасенюк, О.А. 2009. Інноваційні освітні технології та методики в системі професійно-педагогічної підготовки. В: О.А. Дубасенюк, ред. *Професійна педагогічна освіта: інноваційні технології та методики*: монографія. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, с.14-47
73. Дубасенюк, О.А., 2012. Дослідження проблем педагогічної акмеології у діяльності Житомирської науково-педагогічної школи. В: В. Кремень, Т. Левовицький, ред. *Становлення і розвиток науково-педагогічних шкіл: проблеми, досвід, перспективи*: зб. наук. праць. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І Франка. с.404-413.
74. Дюркгейм Э. 1995. *Социология*. М.
75. Елькін, М.В., 2005. *Формування професійної компетентності майбутніх вчителів географії засобами проектної діяльності*. Кандидат наук. Київ: Центральний інститут післядипломної педагогічної освіти АПН України.
76. Єремєєва, В.М., 2001. Історичні тенденції розвитку базових педагогічних понять теорії індивідуалізації навчання як особливої організації процесу. *Вісн. Житомир. держ. пед. ун-ту*, № 8. с.50-55.
77. Желанова, В.В. 2012. Рефлексивно-контекстне освітнє середовище як чинник професійної підготовки майбутнього вчителя початкових класів у ВНЗ. *Педагогічний дискурс*. Випуск 11. с.88-93.
78. Забродська, Л.М. 2003. *Інформатизація закладу освіти: управлінський аспект*. Х.: Видав. група «Основа».
79. Заброцький, М.М. та Шапошникова Ю.Г. 2012. *Розвиток рефлексивної сфери практикуючого психолога на етапі професійної підготовки*: навчальний посібник. Миколаїв: Іліон.

80. Захар, О.Г., 2014. Інноваційні педагогічні технології в системі підвищення кваліфікації вчителів. *Інноваційні комп'ютерні технології у вищій школі: матеріали V наук.-пр. конф.* [online]. с.87-93. Л.: Вид-во Нац. ун-ту «Львів. політехніка». Доступно: www.goo.gl/puUBpf [23.06. 2017].
81. Захар, О.Г., 2015. Психолого-педагогічні особливості навчання вчителів у системі післядипломної педагогічної освіти. *Особливості підвищення якості природничої освіти в умовах технологізованого суспільства: тези доп Всеукраїнської наук.-практ. конф.* Миколаїв: ОПППО. с.67-71.
82. Зеер, Э.Ф. та Мешкова, И.В., 2008. Образовательная среда колледжа как фактор формирования развивающего профессионально-образовательного пространства студентов. *Мир психологи*, № 2. с.205-211.
83. Зенкина, С.В., 2008. Информационно-образовательная среда как фактор повышения качества образования. *Педагогика*, № 6. с.22-28.
84. Зернецька, О.В. 1999. *Глобальний розвиток систем масової комунікації і міжнародні відносини*. К.: Освіта.
85. Зимняя, И.А., 2003. Ключевые компетенции – новая парадигма результата образования. *Высшее образование сегодня*, № 5. с.34-42.
86. Змеёв, С.И., 2007. *Андрагогика: основы теории, истории и технологии обучения взрослых*. М.: ПЕР СЭ.
87. Зражевська, Н.І. 2006. *Масова комунікація і культура: лекції*. Черкаси: Брама-Україна.
88. Зязюн, І.А. 2001. Неперервна освіта як основа соціального поступу. *Неперервна професійна освіта: теорія і практика: зб. наук. праць*. Ч. 1. К.: Вид. центр НТУ «ХПІ». с.15-23.
89. Игошев, Б.М., 2008. *Системно-интегративная организация подготовки профессионально мобильных педагогов: автореф. док. пед. наук*. Москва: Московский педагогический государственный университет.
90. Игошев, Б.М., 2014. Сущностно-логический анализ мобильности как межнаучного понятия. *Педагогическое образование в России*, №1. с.105-111.

91. Іванченко, Є.А., 2005. *Формування професійної мобільності майбутніх економістів у процесі навчання у вищих навчальних закладах*: автореф. канд. наук. Одеса: Південноукраїнський державний педагогічний університет імені К.Д.Ушинського.
92. *Ініціативи Intel® в освіті* [online]. Доступно: www.intel.com/education [11.03.2017].
93. Кабінет Міністрів України, 1993. *Про державну національну програму «Освіта» (Україна XXI століття)* [online]. Доступно: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/896-93-%D0%BF> [27.12.2016].
94. Кабінет міністрів України, 2011. *Державний стандарт базової та повної загальної середньої освіти* [online]. Доступно: goo.gl/vxzfK [25.03.2017].
95. Кабінет Міністрів України, 2011. *Про затвердження Національної рамки кваліфікацій* [online]. Доступно: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1341-2011-%D0%BF> [07.02.2017].
96. Калиновский, Ю.И. и Макареня А.А., 2001. Развитие социально-профессиональной мобильности в ходе организации сотрудничества субъектов образовательного процесса. *Проблемы педагогической инноватики в профессиональной школе*. №. 2. с.8–11.
97. Калиновский, Ю.И., 2001. *Развитие социально-профессиональной мобильности андрагога в контексте социокультурной образовательной политики региона*: автореф. дис. док. пед. наук. Омск: Институт образования взрослых Российской Академии Образования.
98. Калініна, Л., Карамушка, Л., Сорочан, Т., Шиян, Р. та ін. 2011. *Освітній менеджмент в умовах змін*: навч. посіб. Луганськ: СПД В.С. Резніков
99. Каташов А.І., 2001. *Педагогічні основи розвитку інноваційного освітнього середовища сучасного ліцею*: автореф. дис. кандидата пед. наук. Луганський державний педагогічний університет імені Тараса Шевченка.
100. Кендау, Д, Куни, П. и др., 2006. *Intel Обучение для будущего*. Перевод с английского Н.В. Морзе, Н.П. Дементиевская. К.: Нора-принт.

101. Клищевская, М.В., 2001. К проблеме профессионального развития. *Вестник Московского университета. Серия 14. Психология*, № 4. с. 24-34.
102. Клокар, Н.І., 2008. Розвиток інформаційно-навчального середовища освітньої системи регіону в контексті забезпечення рівного доступу до якісної освіти. *Народна освіта*, [online] Вип. 3(6). Доступно: www.goo.gl/cr87wX [05.07.2017].
103. Кльоц Л.А., 2015. Теоретико-методологічні основи професійної самосвідомості практичного психолога у системі післядипломної освіти. *Актуальні проблеми психології*. Т. 7. Вип. 39. с.114-126.
104. Кльоц, Л.А., 2010. Тренінг із розвитку професійної самосвідомості практичного психолога. *Шкільному психологу. Усе для роботи*. №7. с.2-5.
105. Коваліско, Н.В., 1999. *Трудова мобільність в умовах регіонального ринку праці*: автореф. канд. наук. Харків: Харківський нац. ун-т ім. В.Н. Каразіна.
106. Кожемякіна, Н.І., 2006. *Соціально-педагогічні умови формування професійної мобільності майбутніх менеджерів-аграріїв*: автореф. дис. кандидата пед. наук. Одеса: Південноукраїнський державний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського.
107. Коломієць, А.М., Білоус, В.С. та Лазаренко, Н.І., 2017. Інтеграція університетської науки у світовий інформаційний простір. *Вісник Книжкової палати*, №3. с.19-23. О.П.
108. Кошечая, О.П., 2013. Психолого-педагогические условия формирования информационной мобильности будущих экономистов в вузе. *Science and Education a New Dimension: Pedagogy and Psychology*. Vol. 7. с.86-90.
109. Кремень, В.Г. 2009. *Філософія людиноцентризму в стратегіях освітнього простору*. К.: Педагогічна думка.
110. Кречетников, К.Г., 2003. *Проектирование креативной образовательной среды на основе информационных технологий в вузе*. Доктор наук. Тихоокеанский военно-морской институт шимени С.О. Макарова.

111. Кривонос, О.М. 2013. *Використання інформаційно-комунікаційних технологій в навчанні*: навч.-метод. посіб. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка.
112. Кривонос, О.М., 2013. *Використання інформаційно-комунікаційних технологій в навчанні*: навч. посібник. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка.
113. Кугель, С.А. 1983. *Профессиональная мобильность в науке*. М.: Мысль.
114. Кузнецов, Н.А., Мусхелишвили, Н.Л. и Шрейдер, Ю.А., 1999. Информационное взаимодействие как объект научного исследования. *Вопросы философии*, № 7. с.78-83.
115. Кузьмина, Н.В. 2002. *Предмет акмеологии*: изд. 2-е, испр. и доп. СПб.: Политехника.
116. Кузьмінська, О.Г. та Качанюк, Н.В., 2014. Створення та використання системи інформаційної підтримки діяльності викладачів в умовах електронного інформаційно-освітнього середовища університету. *Інформатика та інформаційні технології в навчальних закладах*, №5. с.27-35.
117. Кузьмінська, О.Г., 2011. *Освітнє середовище як об'єкт проектування та засіб набуття компетентностей педагогів в умовах університету* [online]. Доступно: www.goo.gl/QftZBW [12.12. 2015].
118. Кузьмінська, О.Г., 2015. Використання засобів електронних комунікацій у процесі підготовки магістерського дослідження. *Педагогіка та психологія*. Вип. 51. с.58-65.
119. Кузьмінський, А.І. 2005. *Педагогіка вищої школи: навч. посібник*. Київ: Знання.
120. Курлянд, З.Н., 2009. Професійно-креативне середовище ВНЗ – передумова підвищення якості підготовки майбутніх фахівців. *Педагогічна наука: історія, теорія, практика, тенденції розвитку* [online], № 1. Доступно: www.goo.gl/2zdbtd [22.02. 2016].
121. *Курс цифрових технологій Microsoft* [online]. Доступно: www.goo.gl/eG2DHf [21.02.2017].

122. Кухаренко, В.М., 2010. Сучасні технології дистанційного навчання В: Романовський, О.Г., Панфілова, Ю.І., ред. *Інноваційні педагогічні технології у вищій школі*: зб. наук.-метод. праць. Харків: НТУ «ХПІ». с.91-103.
123. Лактионова, Е.Б., 2010. Образовательная среда как условие развития личности и ее субъектов. *Известия Российского государственного педагогического университета имени А.И. Герцена*, № 128. с.40-54.
124. Лебедева, В.П., Орлов, В.А. и Панов, В.И., 1996. *Школоведческие аспекты моделирования развивающей образовательной среды*: тезисы Первой российской конференции по экологической психологии. М.: Психологический институт РАО. с.101-103.
125. Левченко, Т.І. 2002. *Розвиток освіти та особистості в різних педагогічних системах*: [монографія]. Вінниця: Нова книга.
126. Леонтьев, А.А. 1979. Деятельность и общение. *Вопросы психологии*, № 1. с.121-132.
127. Леонтьев, А.Н. 1975. *Деятельность. Сознание. Личность*. М.: Политиздат.
128. Лещенко, І.Т., 2011. Освіта дорослих як феномен неперервної освіти (міжнародні тенденції) [online]. Доступно: www.goo.gl/BZbhk3 [15.03.2017].
129. Ліннік, О.О., 2012. Дефініційний аналіз поняття «освітньо-професійне середовище ВНЗ». *Проблеми сучасної педагогічної освіти: педагогіка і психологія* [online], №35. Ч.1. Доступно: www.goo.gl/GMhdaP [20.12. 2016].
130. Локшина, С.М. 1987. *Краткий словарь иностранных слов*. М.: Русский язык.
131. Луговий, В.І., 2010. Світовий досвід професіоналізації освіти: концептуальні засади і практична реалізація. *Педагогіка і психологія*, № 2. с.5-22.
132. Луман, Н., 1995. Что такое коммуникация? *Социологический журнал*, № 5. с.114-118.
133. Луман, Н., 2000. Невероятные коммуникации. *Проблемы теоретической социологии*, №3. с.43-47.

134. Манаева, Н.Н. 2015. Психолого-педагогическая характеристика информационной мобильности как интегративного качества личности. *Вестник Оренбургского государственного университета*, [online] № 2, с.106-111. Доступно: www.goo.gl/wFTZNV [26.11.2016].
135. Маралов, В.Г. 2004. *Основы самопознания и саморазвития*: учеб. пособие для студ. сред. пед. учеб. заведений. 2-е изд. М.: Академия.
136. Маслов, В.І., Єльнікова, Г.В. та Зайченко, О.І. 2010. *Теоретичні і методичні засади моделювання фахової компетентності керівників закладів освіти*: [монографія]. Чернівці: Книги – ХХІ.
137. Меморандум про взаєморозуміння між Міністерством освіти і науки України та Корпорацією Microsoft, 2008 [online]. Доступно: <http://msdb.com.ua/Downloads/ukraine/education/ukraine-mined-052008.pdf> [17.03.2016].
138. Менг, Т.В. 2011. *Исследование образовательной среды: проблемы, подходы, модели*: [монографія]. СПб.: Изд-во РГПУ им. А.И. Герцена.
139. Менг, Т.В. и Лабунская, Н.А., 2001. Образовательная среда: подходы к раскрытию понятия. В: Тарасов, С.В., научный редактор. *Образовательная среда школы: проблемы и перспективы развития*: материалы научно-практической конференции. СПб.: Образование-Культура. с.19-21.
140. Мерзлякова, О.Л., 2008. Проектування кар'єри як фактор професійного розвитку і подальшої самореалізації особистості в умовах неперервної освіти. *Педагогіка і психологія професійної освіти*, № 4. с.27-35.
141. Меркулова, Л.П., 2008. *Формирование профессиональной мобильности специалистов технического профиля средствами иностранного языка*. Доктор наук. Самарский государственный университет имени академика С.П. Королева.
142. Минко, Н.Т. та Рулине, Л.Н., 2009. Реализация принципа адаптивности в образовании. *Среднее профессиональное образование*, № 1. с.3-12.
143. Мирончук, Н.М., 2014. Академічна мобільність як фактор інтеграції України у світовий освітній простір. В: С.С. Вітвицька та Н.М. Мирончук, ред.

- Модернізація вищої освіти в Україні та за кордоном: зб. наук. праць.* Житомир: ЖДУ ім. І. Франка. с.20-24.
144. Митина, Л.М. 1997. Личностное и профессиональное развитие человека в новых социально-экономических условиях. *Вопросы психологи*, № 4. с.28-39.
145. Мищенко, В.А. и Тенюнина, И.А., 2014. Мобильность как основное профессионально значимое качество при становлении траектории профессионального развития студентов педагогического вуза. *Известия Самарского научного центра Российской академии наук*. Вып. 2. (16). с.319-321.
146. Міністерство освіти і науки України, 2004. *Концептуальні засади розвитку педагогічної освіти України та її інтеграції в Європейський освітній простір* [online]. Доступно: www.goo.gl/Q8LZfs [17.10.2017].
147. Міністерство освіти і науки України, 2004. *Концептуальні засади розвитку педагогічної освіти України та її інтеграції в Європейський освітній простір* [online]. Доступно: http://osvita.ua/legislation/Vishya_osvita/3145/ [17.10.2017].
148. Міністерство освіти і науки України, 2005. *Про розширення педагогічного експерименту за програмою «Intel®Навчання для майбутнього» щодо навчання майбутніх вчителів ефективному використанню інформаційно-комунікаційних технологій у навчальному процесі* [online]. Доступно: www.goo.gl/PNFDr [11.03.2017].
149. Міністерство освіти і науки України, 2013. *Про затвердження галузевої Концепції розвитку неперервної педагогічної освіти* [online]. Доступно: http://osvita.ua/legislation/Ser_osv/36816/ [14.04.2017].
150. Міністерство освіти і науки України, 2013. *Про затвердження кваліфікаційних характеристик професій (посад) педагогічних та науково-педагогічних працівників навчальних закладів* [online]. Доступно: www.goo.gl/WxCMRX [19.04.2017].
151. Міністерство освіти і науки України, 2016. *Концепція нової української школи* [online]. Доступно:

<http://mon.gov.ua/%D0%9D%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%BD%D0%B8%202016/12/05/konczepczya.pdf> [21.05.2016].

152. Міністерство освіти і науки України, 2016. *Концепція нової української школи* [online]. Доступно: <http://mon.gov.ua/%D0%9D%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%BD%D0%B8%202016/12/05/konczepczyia.pdf> [21.05.2016].
153. Міністерство освіти і науки України, 2016. *Про координацію діяльності регіональних навчальних закладів післядипломної педагогічної освіти* [online]. Доступно: www.goo.gl/JY6BEU [27.12.2016].
154. Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України, 2011. *Типове положення про атестацію педагогічних працівників (із змінами)* [online]. Доступно: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z1255-10> [29.04.2017].
155. Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України, 2012. *Про затвердження Положення про електронні освітні ресурси* [online]. Доступно: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1695-12> [09.04.2017].
156. Міхненко, Г.Е., 2012. Генеза поняття «інтелектуальна мобільність фахівця». *Рідна школа*, №10. с.17-22.
157. Морзе, Н.В. 2008. *Основи інформаційно-комунікаційних технологій*. К.: Видавнича група BVH.
158. Морзе, Н.В. та Варченко-Троценко, Л.О., 2014. Організація MOOC на основі вікі-технології. *Інформатика та інформаційні технології в навчальних закладах*, № 6. с.38-47.
159. Морзе, Н.В., 2015. *Тенденції використання ІКТ в освіті та програма Інтел «Навчання для майбутнього»* [online]. Доступно: www.goo.gl/vDmXOf [17.01.2016].
160. Нелєпова, А.В., 2011. *Методика формування інформаційної мобільності майбутніх агрономів-дослідників*: автореф. канд. наук. Київ: Національний університет біоресурсів і природокористування України.

161. Ничкало, Н.Г., 1994. Методичні проблеми безперервної професійної освіти. В: Зязюн І.А, ред. *Психологічні проблеми безперервної професійної освіти: наук.-метод. зб.* К.: Віпол, с.22-26.
162. Нічуговська, Л.І., 2012. Професійна мобільність студентів технічних ВНЗ як фактор підвищення конкурентоспроможності майбутніх фахівців. *Дидактика математики: проблеми і дослідження: міжнар. зб. наук. робіт.* Вип. 38. Донецьк: ДонНУ. с.7-12.
163. Новолодская, С.Л., 2005. *Формирование у студентов неязыкового вуза профессиональной мобильности средствами учебного пособия по иностранному языку.* Кандидат наук. Иркутский государственный лингвистический университет.
164. Носкова, М.В., 2009. Проблема мотивації педагогів до використання інформаційно-комунікаційних технологій у навчальному процесі. *Комп'ютер в школі та сім'ї*, № 1. с.6-10.
165. Овчарук, О.В., 2006. Концептуальні підходи до застосування технологій відкритої освіти та дистанційного навчання у зарубіжних країнах та їх роль у процесах модернізації освіти. *Інформаційні технології і засоби навчання* [online]. Доступно: www.goo.gl/PSXyX5 [17.01.2016].
166. Олійник, В.В. 2001. *Управління розвитком системи підвищення кваліфікації педагогічних працівників професійно-технічної освіти: науково-методичний посібник.* К.: ЦППО.
167. Олійник, В.В. Гравіт, В.О., Ляхощка, Л.Л., Самойленко, О.М. та Хасіневич, С.Ю. 2012. *Науково-методичні засади кредитно-модульної організації навчального курсу при підвищенні кваліфікації керівних кадрів за очно-дистанційною формою навчання: навч. посібник.* К.: Пед. освіта.
168. Олійник, В.В., 2013. Тенденції розвитку післядипломної педагогічної освіти в умовах трансформації суспільства. *Теорія і практика управління соціальними системами*, №1. с.56-66.
169. Онисько, Г.Я. та Шкодзінський О.К., 2012. Завдання вікі-ресурсу та інституційного репозитарію у формуванні науково-освітнього середовища

- вищого навчального закладу. *Вісник Львівського університету. Сер.: Книгознавство, бібліотекознавство та інформаційні технології*. Вип. 7. с.297-300.
170. Осадчий, В.В., 2006. Сучасні тенденції у неперервній освіті України. В: Єрмакова С.С., ред. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми виховання і спорту*, № 12. Харків: ХДАДМ (ХХПІ), с.123-128.
171. Падалка, Л. П., Семерникова, Р.А. та Вовк, О.С. 2006. *Основи педагогіки вищої школи: навч.-метод. комплекс для аспірантів і магістрів*. К.: НПУ ім. М.П.Драгоманова.
172. Панов, В.И. 2007. *Психодидактика образовательных систем: теория и практика*. СПб: Питер.
173. Пашков, В.В., 2012. Освітнє середовище в системі післядипломної педагогічної освіти: методологічний аспект. *Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії*. Вип. 50. с.182-192.
174. Петришин, Л.Й., 2013. Креативне середовище як педагогічна умова формування креативності майбутніх соціальних. *Соціальна педагогіка: теорія та практика*, № 2. с.61-71.
175. Петрович, С.Д., 2009. Педагогічні умови використання інформаційного-освітнього середовища у ВНЗ I-II рівнів акредитації. *Вісник Львів. ун-ту. Серія педаг.* Вип. 25. Ч. 2. с.150-157.
176. Петрочко, Ж.В., 2008. Соціально-виховне середовище. В: Кремень В.Г., головний ред.. *Енциклопедія освіти* К.: Юрінком Інтер, с.855-856.
177. Пехота, О.М., Пуцов, В.І., Набока, Л.Я. та Старєва, А.М. 2006. *Андрагогічні проблеми у підготовці викладачів для системи післядипломної освіти*. Чернівці: Видавничий дім «Букрек».
178. Підласий, І.П. 1998. *Діагностика та експертиза педагогічних проєктів: навч. посібник*. К.: Україна.
179. Пілецька, Л.С., 2013. Професійна мобільність особистості: психологічний аспект аналізу. *Теоретичні і прикладні проблеми психології*, № 3(32). с.205-210.

180. *Підготовка спеціалістів в області ІКТ* [online]. Доступно: <http://www.ecdlrussia.org/about/> [01.08.2017].
181. Подолянюк, О.Л., 2004. *Розвиток професійної позиції шкільного психолога у післядипломній освіті*: автореф. дис. канд. психол. наук. Київ: Центральний інститут ППО АПН України.
182. Покроєва, Л.Д., 2006. Моніторинг якості постдипломної освіти. *Післядипломна освіта в Україні*, № 2. с.24-26.
183. Поліщук, Н.М., 2013. Поетапна реалізація моделі підготовки вчителя в системі післядипломної освіти до розвитку здоров'язберезувальної компетентності учнів. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*, № 5. с.302-312.
184. Пріма, Р.М. 2009. *Формування професійної мобільності майбутнього вчителя початкових класів: теорія і практика*: [монографія]. Д.: ІМА-прес.
185. *Про заходи щодо вдосконалення системи вищої освіти України*: Указ Президента України № 199/2004 від 17.02.2004 р. [online]. Доступно: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/199/2004> [19.09.2016].
186. *Про заходи щодо забезпечення пріоритетного розвитку освіти в Україні*: Указ Президента України № 926/2010 від 30.09.2010 р. [online]. Доступно: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/926/2010> [26.10.2016].
187. *Про заходи щодо розвитку національної складової глобальної інформаційної мережі Інтернет та забезпечення широкого доступу до цієї мережі в Україні*: Указ Президента України № 928/2000 від 31.07.2000 р. [online]. Доступно: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/928/2000> [23.04.2016].
188. *Про Національну доктрину розвитку освіти*, 2002. Указ Президента України [online]. Доступно: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/347/2002> [11.03.2016].
189. *Про Національну доктрину розвитку освіти*: Указ Президента України №347/2002 від 17.04.2002 р. [online]. Доступно: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/347/2002> [29.04.2017].

190. *Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року*: Указ Президента України № 344/2013 від 25.06.2013 р. [online]. Доступно: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/344/2013> [29.04.2017].
191. Пройдаков, Е.М. та Теплицький, Л.А. 2006. *Англо-український тлумачний словник з обчислювальної техніки, інтернету і програмування*. К.: СофтПрес.
192. Пройдаков, Е.М. та Теплицький, Л.А. 2006. *Англо-український тлумачний словник з обчислювальної техніки, інтернету і програмування*. К.: СофтПрес.
193. Протасова, Н.Г. 1998. *Гуманізація післядипломної освіти педагогів*: [монографія]. К.: Держ. акад. керів. кадрів освіти.
194. Протасова, Н.Г. 1998. *Післядипломна освіта педагогів: зміст, структура, тенденції розвитку*. Київ: Шкіл. світ.
195. Пуховська, Л.П., 2010. Навчання впродовж життя як пріоритетний напрям Болонського процесу у наступному десятиріччі. *Освіта дорослих: теорія, досвід*, №2. Ніжин: Видавець ПП Лисенко М.М., с.72–78.
196. Пуцов, В.І., 2001. Процес навчання в системі підвищення кваліфікації як об'єкт управління. *Неперервна професійна освіта: теорія і практика.*, №3. с.30-36.
197. Пуцов, В.І., 2004. Післядипломна педагогічна освіта як система. *Освіта на Луганщині*, №1. с.8-10.
198. Ребер Артур, 2001. *Большой толковый психологический словарь*. Т. 1. М.: АСТ: Вече.
199. Роберт, И.В., 2004. Толкование слов и словосочетаний понятийного аппарата информатизации образования. *Информатика и образование*, №5. с.22-29.
200. Розина, И.Н. 2005. *Педагогическая компьютерно-опосредованная коммуникация. Теория и практика*. М.: Логос.
201. Романенко, Н.А., 2010. *Підготовка майбутніх менеджерів освіти до професійної діяльності в умовах інноваційного середовища*: автореф. дис. канд. пед. наук. Одеса: Південноукр. нац. пед. ун-т ім. К.Д.Ушинського.

202. Савченко, О.Я. 2000. Зміст шкільної освіти на рубежі століть. *Шлях освіти*, № 3. с.2-6.
203. Сайт «Учителі в онлайні» [online]. Доступно: <https://www.shkola.org.ua> [01.03.2017].
204. Сайт ECDL – Европейський стандарт комп'ютерної грамотності. Доступно: <http://window.edu.ru/resource/253/15253> [21.09.2017].
205. Сайт ECDL в Україні [online]. Доступно: <https://www.facebook.com/ecdlua/> [21.09.2017].
206. Сайт Національного інституту стратегічних досліджень при Президентіві України. Використання потенціалу електронних бібліотек та відкритого доступу для українських освіти і науки. Аналітична записка [online]. Доступно: www.goo.gl/D5i2in [23.11. 2016].
207. Сайт програми «Microsoft Партнерство в навчанні» [online]. Доступно: www.goo.gl/2GPvbH [21.02.2017].
208. Самойленко, О.М. та Ручинська, Н.С., 2012. Модернізація післядипломної педагогічної освіти: концептуальний підхід. *Інноваційні технології як чинник оптимізації педагогічної теорії і практики*: матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції. Випуск 15. Херсон: Айлант. с.11-15.
209. Самойленко, О.О., 2014. Організаційні умови підвищення кваліфікації керівників професійно-технічних навчальних закладів на основі технології дистанційного навчання. *Актуальні проблеми державного управління, педагогіки та психології*: зб. наук. праць. Вип. 1 (10). Херсон: ХНТУ. с.139-142.
210. Самойлова, А.Г., 2004. *Особливості формування професійної свідомості майбутніх психологів*: автореф. дис. канд. психол. наук. Київ: Інститут психології ім. Г.С. Костюка АПН України.
211. Сачук, Ю.Є., 2015. Генеза поняття «соціально-професійна мобільність». *Неперервна професійна освіта: теорія і практика*, №. 1/2 (42-43). Київ: Едельвейс. с.32-37.

212. Семенець, С.П., 2015. *Методологія і теорія розвивального навчання математики*: [монографія]. Житомир: Вид. О.О. Євенок.
213. Семиченко, В.А. 2004. *Психологічний аспект реформування системи післядипломної освіти України. Інноваційні пошуки в сучасній освіті*: посібник. К.: Логос.
214. Сидорчук, Н.Г., 2014. Розвиток акмеологічної науки як одна із умов підвищення якості освіти. В: О.А. Дубасенюк, ред. *Інновації в освіті: інтеграція науки і практики*: збірник науково-методичних праць. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка. с.321-335.
215. Сисоєва, С.О. та Кристопчук, Т.Є. 2009. *Педагогічний експеримент в наукових дослідженнях неперервної професійної освіти*: навч.-метод. посіб. Луцьк: Волинська обласна друкарня.
216. Сисоєва, С.О. та Кристопчук, Т.Є. 2013. *Методологія науково-педагогічних досліджень*: підручник. Рівне: Волинські обереги.
217. Сігаєва, Л.Є. 2010. *Розвиток освіти дорослих в Україні (друга половина ХХ - початок ХХІ ст.)*: [монографія]. К.: ЕКМО.
218. Сігаєва, Л.Є. 2011. Характеристика структури освіти дорослих в сучасній Україні. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*, №59. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка.
219. Скрипка, Г.В., 2016. Формування в учнів навичок ХХІ століття засобами інформаційно-комунікаційних технологій. *Інформаційні технології і засоби навчання* [online], №4. с.99-106. Доступно: www.goo.gl/NqMk3U [27.01.2017].
220. Скрипник, М.І., 2014. *Підготовка науково-педагогічних кадрів, аспірантів та здобувачів: модернізація процесу навчання в системі післядипломної освіти*: методичні рекомендації для системи післядипломної освіти. К.: Держ. вищ. навч. закл. «Ун-т менедж. освіти».
221. *Словник термінології Європейського Союзу (англійсько-французько-німецько-український)*, 2007. Київ: К.І.С..

222. Слюсаренко, Н.В. та Кульбацька, М.В., 2015. Суб'єкт-суб'єктний підхід до організації педагогічного процесу. *Людинознавчі студії. Педагогіка*, №1(33). с.194-201.
223. Смолкин, А.М. 1991. *Методы активного обучения*. М.: Высшая школа.
224. Сорокин, П.А. 1993. *Социальная аналитика: учение о строении простейшего (родового) социального явления*. М.: Наука.
225. Сорочан, Т.М. 2005. *Підготовка керівників шкіл до управлінської діяльності: теорія та практика*: [монографія]. Луганськ: Знання.
226. Сорочан, Т.М., 2010. Створити освітній простір професійного розвитку. *Управління освітою: Часопис для керівників освітньої галузі*, № 17. с.13-16.
227. Спірін, О.М. 2013. *Методична система базової підготовки вчителя інформатики за кредитно-модульною технологією*: [монографія]. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка.
228. Ставрук, М.А., 2011. *Содержание и организация академической мобильности студентов Финляндии*. Кандидат наук. Сургутский государственный университет.
229. Столин, В.В. 1983. *Самосознание личности*. М.: Педагогика.
230. Стрельников, В.Ю. та Брітченко, І.Г. 2013. *Сучасні технології навчання у вищій школі: модульний посібник для слухачів авторських курсів підвищення кваліфікації викладачів МІПК ПУЕТ*. Полтава: ПУЕТ.
231. Стрюк, М.І., Семеріков, С.О. та Стрюк, А.М., 2015. Мобільність: системний підхід. *Інформаційні технології і засоби навчання* [online], Т. 49, №5, с.37-70. Доступно: www.goo.gl/vmbwVm [5.06. 2017].
232. Сушенцева, Л.Л. 2011. *Формування професійної мобільності майбутніх кваліфікованих робітників у професійно-технічних навчальних закладах. Теорія і практика*: [монографія]. Кривий Ріг: «Видавничий дім».
233. Торі Ійосі та Віджая Кумара, 2009. *Відкрита освіта: колективний розвиток освіти через відкриті технології, відкритий контент і відкрите знання*. Переклад з англійської А. Іщенко, А. Носик. К.: Наука.

234. Туний, А.Н., 1999. *Реализация принципа региональности в системе повышения квалификации педагогических кадров*: автореф. дис. канд. пед. наук. – Тюмень: Тюменский государственный университет.
235. Університет менеджменту освіти НАПН України, 2009. *Положення про науково-методичний комплекс «Консорціум закладів післядипломної освіти»*. Доступно: www.goo.gl/csSoHz [27.10.2016].
236. Успенська, В.М., 2015. *Розвиток професійної компетентності вчителів основ здоров'я в системі післядипломної освіти*: автореф. дис. канд. пед. наук. Київ: Нац. пед. університет ім. М.П. Драгоманова.
237. Фамілярська, Л.Л., 2011. Аналіз стану та перспективи інформатизації загальноосвітніх закладів Житомирської області. *Інформаційні технології і засоби навчання*, [online], №24. Доступно: www.goo.gl/rWx1mJ [23.06. 2017].
238. Фамілярська, Л.Л. та Запорожцева, Ю.С., 2012. Блог як середовище неперервного професійного розвитку вчителів англійської мови. *Інформаційні технології і засоби навчання* [online], №2 (28). Доступно: www.goo.gl/fwXfwW [29.07. 2016].
239. Фамілярська, Л.Л. 2013. *Створення інформаційно-освітнього середовища навчального закладу на Google Sites*: методичний посібник. Житомир: Житомирський ОППО.
240. Фамілярська, Л.Л., 2014. Мобільність як перспективна складова сучасного освітнього процесу. *Інформаційні технології і засоби навчання*, [online], Том 41, №3, с.117-127. Доступно: www.goo.gl/B4XK1f [5.06. 2017].
241. Фамілярська, Л.Л., 2014. Розвиток мобільності педагога в післядипломній освіті. *Наука в інформаційному просторі*: тези доп. X Міжнародної наук.-практ. конф. Дніпропетровськ: Біла К.О. с.29-32.
242. Фамілярська Л.Л., 2015. Інформаційно-комунікаційна мобільність як педагогічна категорія. *Андрагогічний вісник*, [online], № 6. Доступно: <http://journals.uran.ua/index.php/wissn025> [23.10. 2015].
243. Фамілярська Л.Л., 2015. Організація освітнього середовища післядипломної педагогічної освіти засобами хмарних сервісів Google.

Інформатика та інформаційні технології в навчальних закладах, №5-6. Київ: Вид. «Світоч». с.38-44.

244. Фамілярська, Л.Л. та Кльоц, Л.А., 2015. Практика використання хмарних технологій в методиці роботи педагога. *«Науковий часопис» Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова. Серія 16. Творча особистість учителя: проблеми теорії і практики: збірник наукових праць. Випуск 25 (35).* К.: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова. с.144-148.
245. Фамілярська, Л.Л., 2015. Е-середовище навчання закладу післядипломної педагогічної освіти. *Актуальні проблеми професійної орієнтації та професійного навчання населення у контексті подолання кризи ринку праці: тези доп. VIII Міжнародної наук.-практ. конф.* Київ: ПІК ДСЗУ. с.335-340.
246. Фамілярська, Л.Л., 2016. Дослідження розвитку компонентів інформаційно-комунікаційної мобільності педагога в післядипломній освіті. *Педагогічні науки: збірник наукових праць, № 70.* Херсон: ХДУ. с.100-105.
247. Фамілярська, Л.Л., 2016. Змістова характеристика когнітивно-особистісного компоненту інформаційно-комунікаційної мобільності педагога. *Дослідження різних напрямків розвитку психології та педагогіки: тези доп. міжнародної наук.-практ. конф.* Одеса: ГО «Південна фундація педагогіки». с.59-64.
248. Фамілярська, Л.Л., 2016. Компонентна структура поняття «інформаційно-комунікаційна мобільність педагога». *Український психолого-педагогічний науковий збірник, №8(08).* Львів: ГО «Львівська педагогічна спільнота». с.169-175.
249. Фамілярська, Л.Л., 2016. Методика розвитку інформаційно-комунікаційної мобільності педагога в освітньому середовищі післядипломної освіти. *Нові технології навчання: наук.-метод. зб., №89.* Київ: ПП «Рута». с.232-237.
250. Фамілярська, Л.Л., 2016. Мобільність сучасного вчителя: теоретико-методологічний аспект. *Педагогічний процес: теорія і практика, Вип. 4.* Київ: ТОВ «Едельвейс». с.16-21.

251. Фамілярська, Л.Л., 2016. Моделювання процесу розвитку інформаційно-комунікаційної мобільності педагога у післядипломній освіті. *Фактори розвитку педагогіки і психології в ХІ столітті*: тези доп. міжнародної наук.-практ. конф. Харків: Східноукраїнська організація «Центр педагогічних досліджень». с.48-52.
252. Фамілярська, Л.Л., 2016. Ресурси відкритого освітнього середовища післядипломної педагогічної освіти. *Відкрите освітнє е-середовище сучасного університету*: науковий збірник матеріалів ІІ Міжнародної науково-практичної конференції. Київ: Вид-во Університету імені Бориса Грінченка. с.251-264.
253. Фамілярська Л.Л., 2017. *Методичні основи розвитку інформаційно-комунікаційної мобільності педагога: науково-методичні матеріали*. Ч 1. Житомир: КЗ «ЖОППО» ЖОР.
254. Фамілярська, Л.Л. 2017. *Діагностичний інструментарій розвитку інформаційно-комунікаційної мобільності педагога: науково-методичні матеріали*. Ч 2. Житомир: КЗ «ЖОППО» ЖОР.
255. Фамілярська, Л.Л., 2017. Навчання сучасного педагога у післядипломній освіті. *International scientific and practical conference «Strategy of Quality in Industry and Education»*: Conference Proceedings. Varna, Bulgaria. p.280-284.
256. Фамілярська, Л.Л., 2017. Особливості навчальної програми розвитку інформаційно-комунікаційної мобільності педагога в процесі підвищення кваліфікації. *Modern Science – Moderní věda*, № 3. Hlavní kancelář: Rybná. с.83-89.
257. Фамілярська, Л.Л., 2017. Особливості розвитку педагога в системі неперервної освіти. *Innovations and modern technology in the educational system: contribution of Poland and Ukraine*: Proceedings International scientific and practical conference. Sandomierz. p.136-140.
258. Фамілярська, Л.Л., 2017. Особливості розвитку сучасного педагога в системі післядипломної освіти. *ScienceRise: Pedagogical Education*, №6(14). Харків: НВП ПП «Технологічний Центр». с.43-45.

259. Фамілярська, Л.Л., 2017. Практичні аспекти використання інформаційно-комунікаційних технологій у процесі підвищення кваліфікації. *Збірник конкурсних робіт за підсумками проведення конкурсу на кращу випускну роботу слухачів курсів підвищення кваліфікації у 2015–2016 роках.* с.33-53. Київ: ЦППО ДВНЗ «Університет менеджменту освіти».
260. Федосеев, П.Н. Ильичев, Л.Ф., Ковалев, С.М. и Панов, В.Г. 1983. *Философский энциклопедический словарь.* М.: Сов. энциклопедия.
261. Фіцула, М.М. 2010. *Педагогіка: навч. посіб. для студ. вищ. пед. закл. освіти.* Вид. 3-тє, переробл. і допов. Тернопіль: Навч. кн.-Богдан.
262. Фролова, И.Т., 1991. *Философский словарь.* М.: Политиздат.
263. Хейдметс, М. 1983. Субъект, среда и границы между ними. *Психология и архитектура: тезисы конференции.* Таллин: ЭООП. с.25-27.
264. Хейдметс, М. 1988. Феномен персонализации среды: теоретический анализ. В: Х. Миккин, ред. *Средовые условия групповой деятельности.* Таллинн: ТПИ им. Э. Вильде. с.7- 15.
265. Хейдметс, М., 1985. Человеческое начало в средообразовании. *Социально-психологические основы средообразования.* Таллинн: ТПИ им. Э. Вильде. с.77-79.
266. Хом'юк, І.В., 2012. *Теоретико-методичні засади формування базового рівня професійної мобільності майбутніх інженерів:* [монографія]. Вінниця: ВНТУ.
267. Хорєв, І.О. 2009. Про наукові засади професійної мобільності викладача вищої школи. *Проблеми освіти: наук. зб. Вип. 61.* Львів: Вісник Львівського університету.с.111-115.
268. Чернікова ,Л.А. 2010. Регіональна модель формування ІКТ компетентності педагогів у системі післядипломної освіти. *Комп'ютер у школі та сім'ї, № 6.* с.24-27.
- 269.** Чернілевський, Д.В., 2015. Креативна педагогічна діяльність викладача вищої школи на основі духовних цінностей. *Креативна педагогіка. Наук.-метод. журнал.* Вип. 10. с.26-37.

270. Шапран, О.І. та Шапран, Ю.П. 2010. Створення інноваційного освітнього середовища в процесі професійної підготовки майбутнього вчителя. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту*, № 9. с.108-110.
271. Шевченко, Н.Ф., 2006. *Формування професійної свідомості практичних психологів у системі вищої освіти*: автореф. дис. канд. психол. наук. Київ: Інститут психології ім. Г.К. Костюка АПН України.
272. Шмис, Т.Г., 2004. *Разработка информационной образовательной среды на основе деятельностного подхода (для системы повышения квалификации педагогических кадров)*. Кандидат наук. Красноярский государственный университет.
273. Шпекторенко, І.В., 2007. Поняття та структура феномену професійної мобільності державного службовця. *Університетські наукові записки*, № 4 (24). с.467-472.
274. Штомпель, Г.О., 2013. Концептуалізація постдипломних кваліфікацій у новій редакції Міжнародної стандартної класифікації освіти. *Педагогіка і психологія*, №1. с. 54-60.
275. Шумакова, І.А., 2006. *Управление процессом развития рефлексивной образовательной среды в системе дополнительного профессионального образования педагогических кадров* : автореф. дис. канд. пед. наук. Белгород: Белгородский государственный университет.
276. Щедровицкий, П.П., 1993. Система педагогических исследований (методологический анализ). *Педагогика и логика*. М.: Касталь. с.16-201.
277. Ягупов, В.В. 2003. Моделювання навчального процесу як педагогічна проблема. *Неперервна професійна освіта: теорія і практика*: науково-методичний журнал. Випуск 1. К.: МДГУ. с. 28-37.
278. Яковенко, Т.В., 2012. Дефініційний аналіз поняття «навчальне середовище інженернопедагогічного ВНЗ». *Педагогіка вищої та середньої школи*. Вип. 36. с.583-590.

279. Якушно, І.І. 2010. *Наукові основи інноваційного розвитку післядипломної педагогічної освіти*: [монографія]. Житомир: Полісся.
280. Яременко, О.М. та Сліпушко, В.В. 2001. *Новий тлумачний словник української мови*. Т. 2. К.: Аконіт.
281. Ярошенко, А.О. 2007. Розвиток освіти як «відкритої системи» в умовах інформаційного суспільства. *Вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут»*. Філософія. Психологія. Педагогіка, [online] №3 (21). Доступно: www.goo.gl/9aTB4 [21.07.2017].
282. Ярошинська, О.О., 2010. Креативність як провідний принцип побудови освітнього середовища у вищому навчальному закладі. В: Н.С. Побірченко, гол. ред. *Проблеми підготовки сучасного вчителя*: збірник наукових праць. Умань: ПП Жовтий. с.113-119.
283. Ясвин, В.А. 2001. *Образовательная среда: от моделирования к проектированию*. М.: Смысл.
284. Яценко, Т.С. 2006. *Основи глибинної психокорекції: феноменологія, теорія і практика*: навч. посіб К.: Вища школа.
285. Bourdieu P. 2013. *Distsnction: A Social Critique of the Judgemnt of Taste*. Harvard University Press.
286. Brown D., D. Prieswerk, M. Sand, I. Stocco and A. Young. 2005. *Meeting Teachers Global Education Resource Needs with Strategies and Supports*. Ontario: Ontario Council for International Cooperation.
287. Shrivastava, P., 1983. A typology of organizational learning systems. *Journal of Management Studies*. V. 20, № 1. p.7-28.
288. Sorokina, A.I., 2013, Psychological features of professional mobility of young specialists of the Russian Federation, *Actual problems of studying of professional mobility and sense of justice of young professionals*: Proceedings of the international scientific and practical Conf., St. Petersburg. p.73-77.
289. *Terminology of European education and training policy. A selection of 100 key terms*, 2008. European Centre for the Development of Vocational Training [online]. Доступно: www.cedefop.europa.eu/EN/Files/4064_en.pdf [19.10. 2017]

290. Ultee W. C. and Luijkx R., 1990. Educational heteronomy and father-to-son occupational mobility in 23 industrial nations. *European sociological review*, Vol. 6. p.125-150.
291. Vinevskaya, A., 2012. Using the potential of information technology to create a mobile learning environment. *GESIS – Leibniz Institute for the Social Sciences: Koncept: Scientific and Methodological e-magazine*, [online]. Доступно: <goo.gl/NN6NKK> [29.07. 2017].
292. Voronovskaya, L., 2015. Structure of professional mobility of a utility sector specialist. *Austrian Journal of Humanities and Social Sciences*, № 7–8. p.36-39.
293. Wegener, B., 1991. Job mobility and social ties: social resources, prior job, and status attainment. *American social review*, Vol. 56, № 1. Febr. p.60-71.
294. Wegener, B., 1991. Job mobility and social ties: social resources, prior job, and status attainment. *American social review*, Vol. 56, p.60-71.
295. Wende, M.C., 2003. Globalisation and access to higher education. *Journal of Studies in International Education*, №7(2). p.193-206.

ДОДАТКИ

Додаток А

А 1. Визначення науковцями сутності поняття «інформаційна мобільність»

№ п/п	Сутність інформаційної мобільності	Автор	Що увійшло в авторську модель
1.	Здатність діяти в інформаційному середовищі, знаходити та аналізувати нову інформацію, орієнтуватися в інформаційних потоках, володіти навичками використання інформаційних технологій.	А.В. Нелєпова [160]	Здатність діяти в інформаційному середовищі, орієнтуватися в інформаційних потоках
2.	Здатність фахівця до раціонального поєднання дослідницьких компетенцій з розв'язанням виробничих завдань, що дозволить йому не лише якісно аналізувати фактичну інформацію, а й створювати та добирати нові більш ефективні алгоритми, ресурси, технології тощо.	Л.І. Нічуговська [162]	Здатність фахівця до раціонального поєднання нових більш ефективних алгоритмів, ресурсів, технологій тощо.
3.	Вміння переносити свої знання з одного інформаційного середовища в інше	О.П. Кошєвая [108]	Організація роботи в різних інформаційних середовищах
4.	Інтегративна якість особистості, що виявляється в готовності до сприйняття та активного використання інформації і швидкій адаптації до нових програмних та інформаційних середовищ на основі досвіду	Н.М. Манаєва [134]	Швидка адаптація до нових програмних та інформаційних середовищ на основі досвіду

**А 2. Узагальнений погодинний розподіл навчального навантаження
курсів підвищення кваліфікації для закладів
післядипломної педагогічної освіти**

№ з/п	Назва та зміст навчального модуля	Кількість кредитів /год.	Всього годин	Лекційні	Семінарські	Практичні	Самостійна робота
I	СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНИЙ	1/36	36	26	-	-	10
	А.ІНВАРІАНТНА ЧАСТИНА	1/36	36	26	-	-	10
II	ПРОФЕСІЙНИЙ	2,5/90	90	36	2	10	42
	А.ІНВАРІАНТНА ЧАСТИНА	1,5/54	54	30	2	-	22
	В.ВАРІАТИВНА ЧАСТИНА	1/36	36	6	-	10	20
III	МЕТОДИЧНИЙ	2/72	72	14	2	44	12
	А.ІНВАРІАНТНА ЧАСТИНА	1,5/54	54	8	-	34	12
	В.ВАРІАТИВНА ЧАСТИНА	0,5/18	18	6	2	10	-
IV	ДІАГНОСТИЧНИЙ	0,5/18	18	-	6	4	8
	А. ВАРІАТИВНА ЧАСТИНА	0,5/18	18	-	6	4	8
	Усього кредитів/годин	6/216	216	74	10	60	72
	Усього кредитів/годин з поділом	6/234	234	74	10	78	72

Аналіз програм та навчально-тематичних планів курсів підвищення кваліфікації педагогів у ППО виявив, що значну частину годин відведено на самостійну роботу слухача і наступний розподіл навчального навантаження за блоками і кредитами (узагальнений варіант):

I. Суспільно-гуманітарний блок (1 кредит – 30 год.). Змістове наповнення передбачає ознайомлення слухачів з державно-громадськими засадами, критеріями та підходами управління освітнім процесом, нормативно-правовими аспектами освітньої діяльності, вміщує тематику занять з питань щодо удосконалення та оновлення знань умінь із політичних, політологічних, філософських, правових, фінансово-економічних та інших видів діяльності педагогів, що потребує високого рівня розвитку професіоналізму, мобільності і певних особистісних якостей слухача курсів підвищення кваліфікації.

Головним завданням соціально-гуманітарного модуля є надання можливостей учителям вивчити та поновити інформацію нормативно-правового характеру; розширити знання та вдосконалити власні психолого-педагогічні навички в галузі педагогіки та психології; ознайомлення педагогів із сучасними підходами, що в цілому забезпечить у майбутньому професійне становлення вчителя ІМ.

II. Професійний блок (2 кредити – 60 год.), який охоплює інваріантну та варіативну частини, що вміщує питання: запровадження педагогічних інновацій у навчально-виховний

процес ЗНЗ, співпрацю з різними категоріями громадськості; особливості психології проблем управління освітнім процесом, психологічних засад впровадження державних стандартів освіти. У змісті модуля враховано спеціалізацію, початковий рівень професійної підготовки слухачів. Варіативна частина блоку включає спецкурси різного спрямування, наприклад, особливості використання ІКТ, педагогічного проектування, важливим компонентом яких є використання інформаційно-комунікаційних технологій, що спрямовується на розвиток інформаційно-комунікаційної мобільності педагога.

III. Методичний блок (2, 9 кредиту – 86 год.) містить інваріантну частину, яка передбачає ознайомлення слухачів з сучасними методиками викладання предмету, проведення педагогічної практики, виконання педагогічного проекту; варіативну частину, яка передбачає спецкурси та факультативи за вибором.

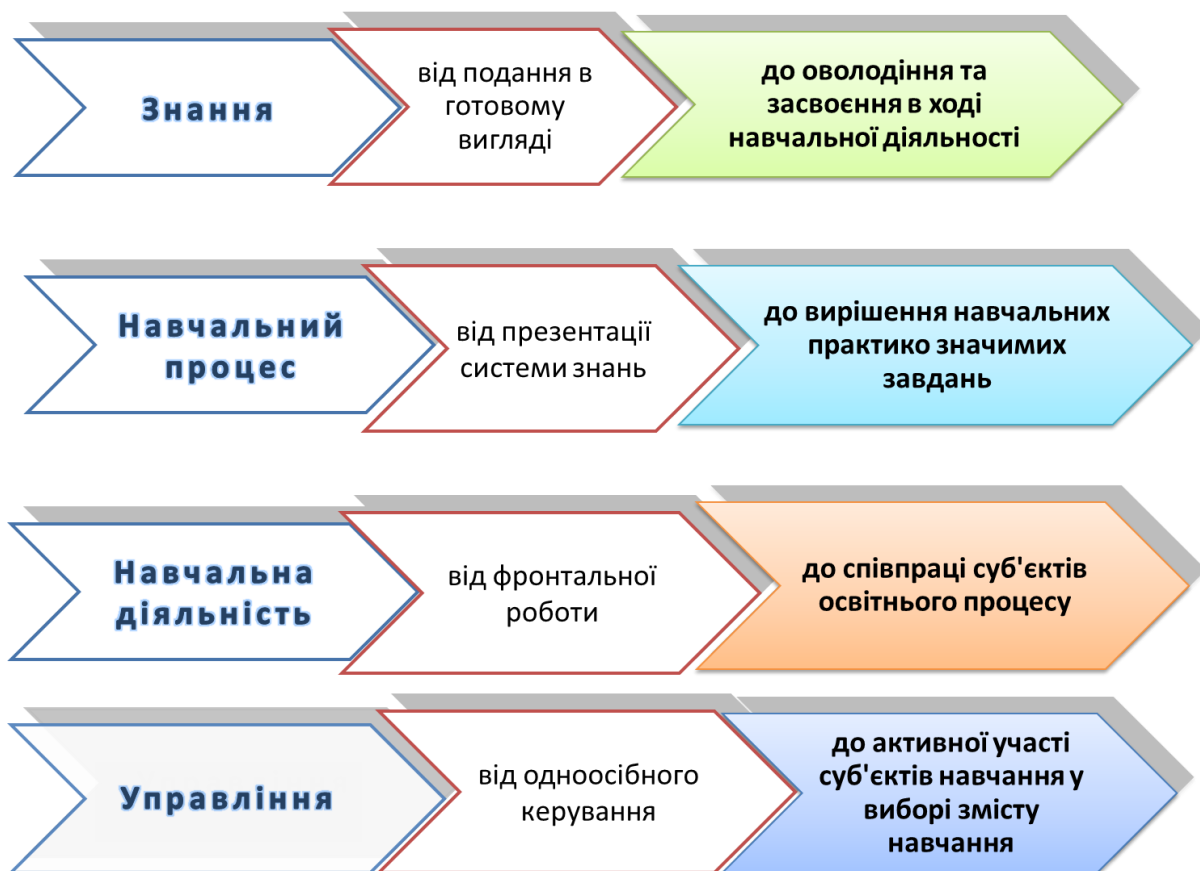
IV. Діагностичний блок (1,3 кредиту – 40 годин) передбачає проведення заліків, захисту проектів, круглих столів, вхідного та вихідного діагностування з метою виявлення потреб слухачів курсів для здійснення корекції навчальних курсів.

Діагностичний модуль включає діагностику знань і вмінь учителів до та після навчання в післядипломній освіті. Вхідним та вихідним діагностуванням здійснюються оцінка вмінь, навичок слухачів, а також аналізуються їх професійні потреби. Саме цей модуль допомагає проаналізувати актуальний стан рівнів ІКМ педагога та скорегувати деякі моменти у навчанні.

Інваріантна частина навчально-тематичного плану містить інформацію нормативно-правового характеру з організації навчальної діяльності слухачів системи підвищення кваліфікації, яка спрямована на вивчення нормативних документів у області вдосконалення й оновлення освіти в Україні відповідно до нових умов входження країни в глобальний освітній простір і приєднання до Болонського процесу. В рамках інваріантної частини професійного та методичного модуля слухачам курсів пропонуються теми, пов'язані із специфікою педагогічних та психологічних умов навчальної діяльності вчителів у ЗНЗ різного типу; в навчальній діяльності слухачів системи підвищення кваліфікації передбачені лекції з розкриття когнітивних стилів, прийомів навчання, спрямованих на стимуляцію пізнавальних процесів.

Одним з головних завдань, що вирішується у процесі вивчення варіативної частини на курсах підвищення кваліфікації у системі ППО, є розвиток вмінь та навичок слухачів у галузі використання можливостей сучасних ІКТ та їх засобів в освітній діяльності під час проведення різних видів навчальних занять.

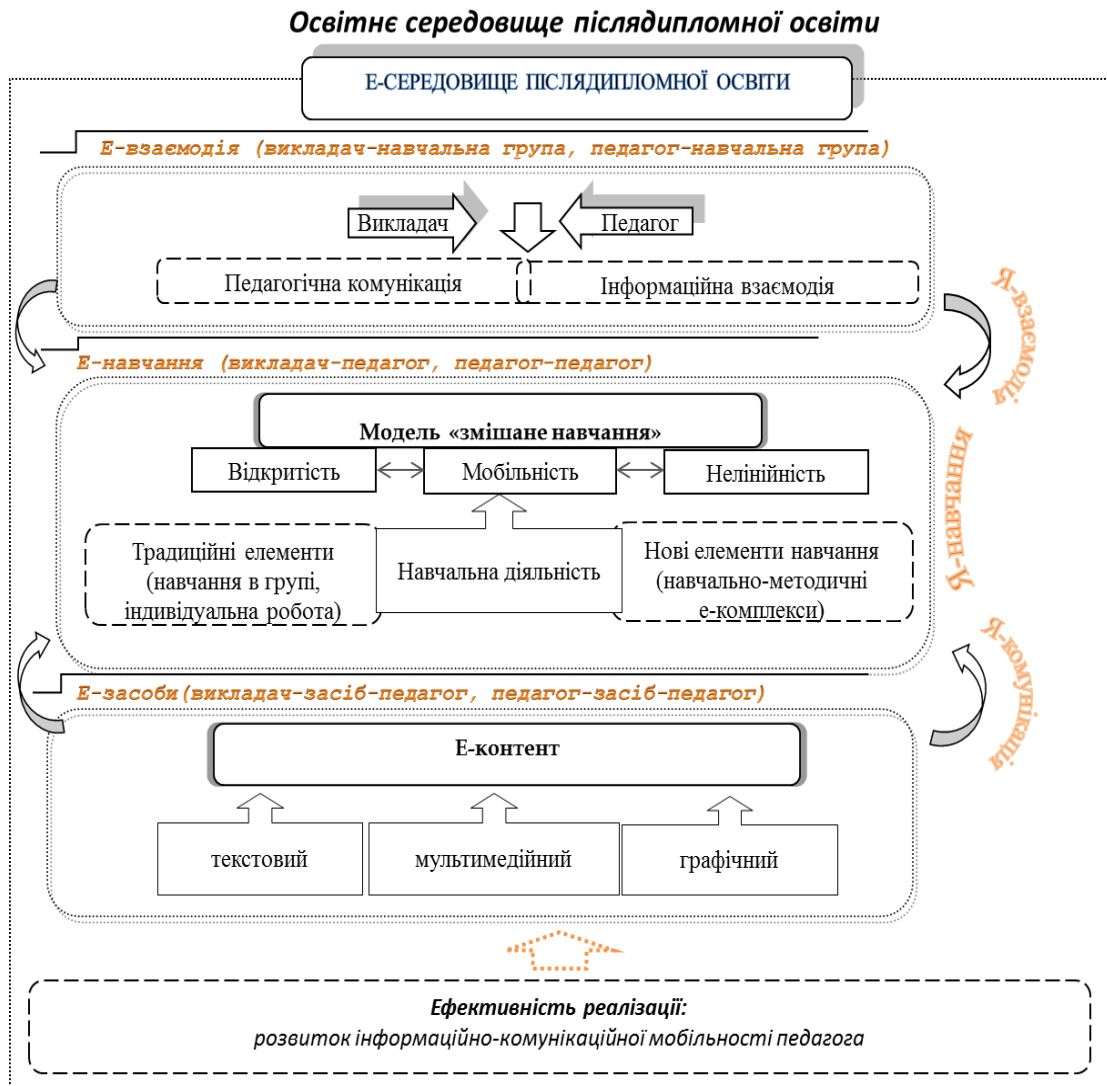
Зміст варіативних частин професійного та методичного модулів забезпечує практичну спрямованість процесу підвищення кваліфікації та може бути скоригованим стосовно розвитку умінь, навичок педагогів, потреба в яких визначається під час проведення вхідного діагностування.

А 3. Сутнісні зміни в парадигмі сучасної освіти [8; 161; 162; 164; 198].

Б 1. Тлумачення поняття «освітнє середовище» у наукових джерелах

Визначення	Автор
«...сукупність умов життєдіяльності особистості, що цілеспрямовано впливають на її свідомість і поведінку з метою формування певних якостей, переконань, духовно-ціннісних орієнтацій та потреб» [176, с.855]	Ж. Петрович
«...просторово-предметні, міжособистісні, соціокультурні умови, що можуть сприяти або утруднювати розвиток особистості під впливом педагогічних дій» [172, с. 148]	В. Панов
«...освітнє середовище розглядається як єдиний інформаційно-освітній простір, побудований за допомогою інтеграції інформації на традиційних і електронних носіях, комп'ютерно-телекомунікаційних технологій взаємодії, що охоплює віртуальні бібліотеки, розподілені бази даних, оптимально структурований навчально-методичний комплекс і розширений апарат дидактики, в якому (просторі) діють принципи нової педагогічної системи» [175, с. 151]	С. Петрович
«... простір соціальних комунікацій, які залучають суб'єкта освіти в процеси освоєння, споживання, обміну та поширення культурних цінностей і актуалізуються його поведінкою» [138, с.22]	Т. Менг
«... це суттєвий елемент соціуму, цілеспрямовано організована, керована, багатофункціональна, відкрита педагогічна система, в межах якої учень загальноосвітньої школи усвідомлює себе як соціально розвинену цілісність» [54, с. 119]	Н. Гонтаровська

Б 2. Сутнісні характеристики освітньо-розвивального е-середовища післядипломної педагогічної освіти

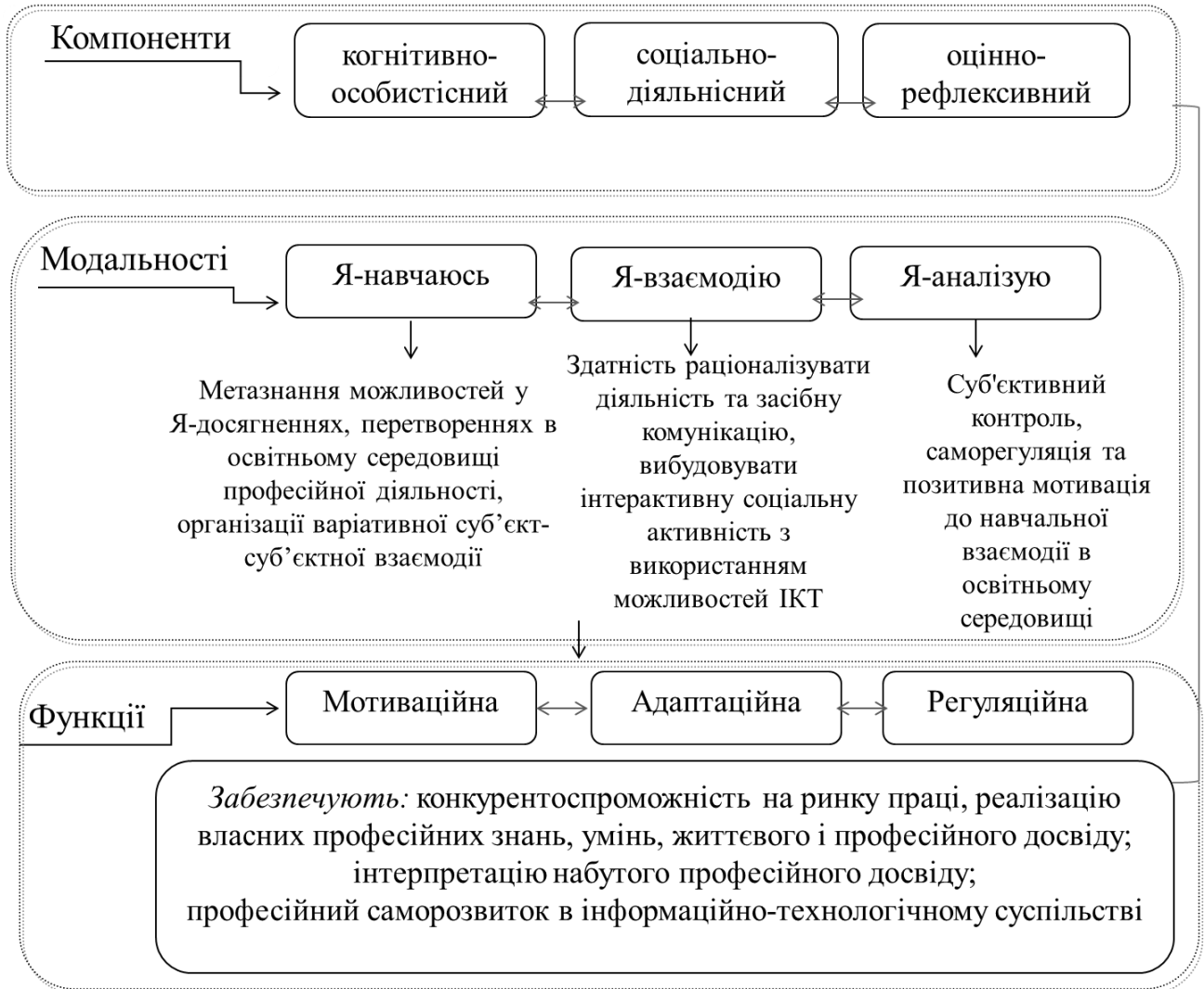
Визначені компоненти освітньо-розвивального е-середовища взаємопов'язані, взаємозалежні, взаємообумовлені. Вони дозволяють створити і впровадити єдиний комплекс інтегрованих освітніх стратегій, спрямованих на реалізацію модульної програми підвищення кваліфікації, самоосвіти педагогів, а також актуалізувати потенціал суб'єкт-суб'єктних відносин в освітньому е-середовищі, тим самим забезпечуючи максимальну ефективність розвитку ІКМ педагога. Зв'язки, які при цьому встановлюються, багатосторонні, взаємовигідні та лабільні. Таким чином, компоненти е-середовища післядипломної освіти є тим механізмом інтеграції з традиційним середовищем, на якому базується технологія навчання сучасного фахівця [124; 125; 128; 160; 169; 219].

Б. 3. Особливості навчання дорослих і рекомендації по організації навчання [22; 50; 82; 127; 161; 208; 230].

Особливості	Рекомендації
Прагнення до самостійності та самореалізації	надавати можливість проявляти ініціативу
	створювати можливості для особистісного включення в навчання
Концентрація на професійних цілях, проблемах і завданнях.	прояснювати наміри та цілі педагога
	вивчати теми в логіці вирішення проблем
	навчання з урахуванням професійних проблем і досвіду педагога
	пропонувати актуальні та обґрунтовані теми навчання
Інтерес до практичного застосування нових знань	прагнути активізувати навчання, зробити його дослідницьким
	пов'язувати результати навчання з професійною діяльністю, адаптувати набуті знання та навички для професійної діяльності
	використовувати метод проб і помилок, аналогії
Наявність професійного та особистого досвіду	йти «від часткового до загального» або «від загального до конкретного», залежно від цілей і завдань групи
	заохочувати питання про загальні принципи, встановлювати загальне в конкретних положеннях
	пов'язувати новий матеріал з наявними знаннями та досвідом
Наявність конкуруючих інтересів	враховувати наявність обмежень в навчанні (соціальних, тимчасових, фінансових)
	створювати мотивацію для подальшого навчання
Наявність стереотипів і переваг щодо методів навчання	широко використовувати активні методи: ділові ігри, моделювання, аналіз практичних ситуацій
	заохочувати і підкріплювати досягнення педагогів на основі зворотного зв'язку
	до початку навчання проводити оцінку потреби в навчанні
	при закріпленні матеріалу покладатися на розуміння, а не пам'ять
	враховувати відмінність в стилях навчання
Короткочасність навчання	орієнтуватися на короткі періоди навчальної активності
	створювати компактні та ефективні цикли навчання (міні-курс)
Опір процесу навчання	високі вимоги до особистості викладача
	залучення до навчання, створення відповідної мотивації
Уміння працювати з інформацією; високий самоконтроль	враховувати очікування і потреби, можливості та обмеження
	розвивати у слухачів навички навчання та самонавчання
	враховувати професійні й особистісні особливості
Висока критичність, закритість (захист «Я»), страх невдачі, складності у встановленні та підтримці міжособистісних відносин	створювати комфортну, безпечну атмосферу
	дотримуватися правил подачі зворотного зв'язку
	розвивати комунікативні навички

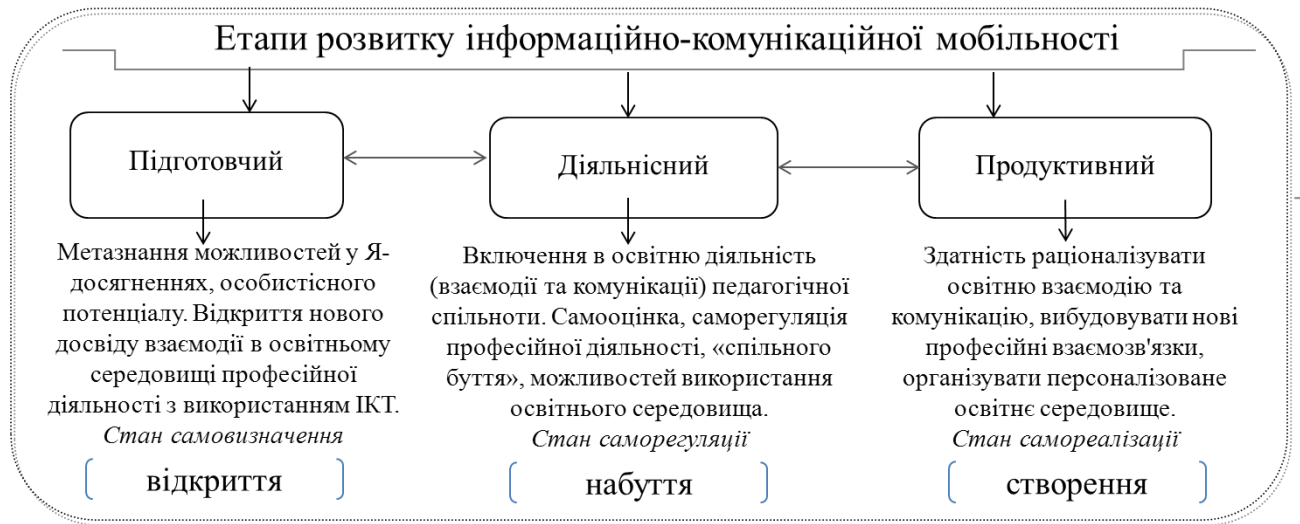
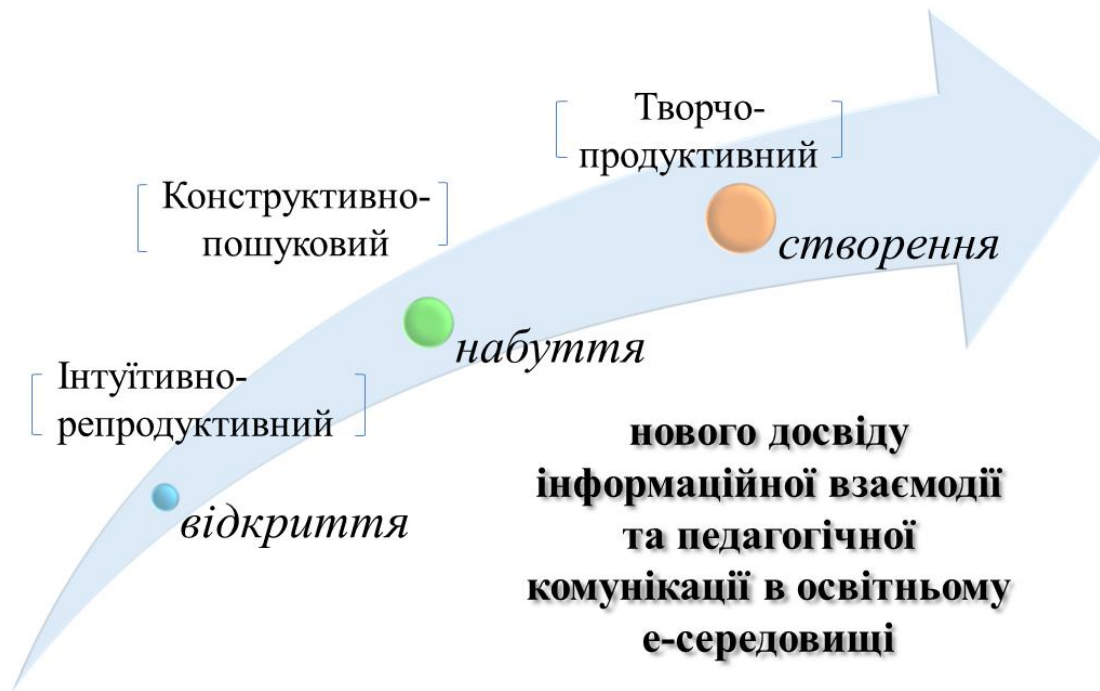
В 1. Сутнісні характеристики інформаційно-комунікаційної мобільності педагога

Я-концепція інформаційно-комунікаційної мобільності

Джерело: розроблено автором

В 2. Характеристика розвитку ІКМ педагога в освітньо-розвивальному середовищі

Джерело: розроблено автором

В 3. Сутнісні характеристики методики поетапного розвитку ІКМ педагога

Етапи розвитку ІКМ педагога			Зміст розвивального середовища				
Підготовчий (Я-навчаюсь)	Мета	Я-досягнення у професійній діяльності, організації конструктивної суб'єкт-суб'єктної е-взаємодії, позитивна мотивація до взаємодії в е-середовищі	Завдання	Умови розвитку	Потреба педагога в оволодінні новим професійним досвідом. Добровільна участь у педагогічній онлайн спільноті	Результат	
		Включення в освітню діяльність педагогічної онлайн спільноти. Самооцінка, саморегуляція професійної діяльності, можливостей використання освітнього е-середовища.			Оцінка взаємодії та приналежності до професійної спільноти, саморегуляція діяльності в професійній спільноті, самооцінка, порівняння себе із значимим іншим		Розробка групових та індивідуальних освітніх продуктів. Набуття професійної впевненості, адекватна самооцінка. Стан саморегуляції
		Здатність раціоналізувати освітню взаємодію в е-середовищі, вибудовувати ініціативну соціальну активність з використанням е-контенту, організовувати персоналізоване освітнє середовище.			Створення умов для самовдосконалення, співпраці в педагогічній е-спільноті; раціоналізація професійних дій.		Професійна впевненість, набуття нових взаємозв'язків, рефлексивного досвіду. Організація персоналізованого освітнього середовища. Стан самореалізації
Діяльнісний (Я-аналізую)					Рефлексія процесів освітньої е-взаємодії		
Продуктивний (Я-створюю)					Співпраця у педагогічній онлайн спільноті		

**Г 1. Ранжування умов, які сприяють розвитку ІКМ педагога у
післядипломній освіті**

Ранг (частота згадування)	Умова	Кількість педагогів, які зазначили умову	Співвідношення (%)
1.	Варіативність змісту програм навчання у ПО	147	25,21
2.	Інтерактивне навчання	79	13,55
3.	Диференціація форм і методів навчання відповідно рівнів ІКМ педагога	68	11,66
4.	Використання можливостей ІКТ	58	9,95
5.	Можливість передавати/отримувати досвід	57	9,78
6.	Набуття навичок самодіагностики і рефлексії	37	6,35
7.	Практика онлайн взаємодії	31	5,32
8.	Усвідомлення педагогом власного рівня ІКМ	29	4,97
9.	Можливість реалізувати активну життєву позицію (креативність, вольове педагогічне мислення тощо)	24	4,12
10.	Сучасний рівень андрагогів у ПО	19	3,26
11.	Безперервність освіти	18	3,09
12.	Набуття вмінь вирішувати проблемні ситуації та конфлікти	16	2,74
Усього опитаних педагогів		583	100

Г 2. Управління розвитком педагога, що адаптовано у руслі управління розвитком ІКМ педагога (за А.М. Смолкіним) [223]

Зміст діяльності педагога по самоорганізації змін	Зміст управлінської взаємодії з педагогом	Форми взаємодії	Організаційні умови
Зародження змін (самопереосмислення): <ul style="list-style-type: none"> • Усвідомлення проблеми власної професійної діяльності. • Усвідомлення потреби змін. • Пошук шляхів, новизни для задоволення потреб які виникли. • Оцінка своїх професійних і особистісних можливостей по відношенню до тієї чи іншої новизни. 	<ul style="list-style-type: none"> • Вивчення можливостей педагога через створення ситуації розкриття. • Організація самопереосмислення через створення проблемно-конфліктної ситуації вільного вибору бажаного напрямку змін досвіду 	<ul style="list-style-type: none"> • Рефлексивна самодіагностика розвитку професійно-важливих якостей, здібностей, професійних знань, умінь, навиків. • Рефлексивний аналіз. • Ділові ігри на основі андрагогічного та діяльнісного підходів. 	Включення педагога в діяльність по самоорганізації змін з урахуванням специфіки його суб'єктивного досвіду та індивідуальних можливостей.
Вибір способів змін і особистісних професійних проблем з урахуванням індивідуального досвіду (самовизначення)	<ul style="list-style-type: none"> • Ініціювання самовизначення педагога: створення проблемної ситуації, пошук змісту, цілі, цінностей своєї діяльності; • поглиблення його ціннісного самовизначення; • перетворення характеру його рефлексивної діяльності через навчання вміння здійснювати відбір і проектування змін; заповнення карти власної професійної діяльності. 	<ul style="list-style-type: none"> • Рефлексивно-аналітичні консультації. • Методи рефлексивного аналізу конкретної професійної ситуації 	<ul style="list-style-type: none"> • Управлінська взаємодія з педагогом базується по принципу створення «вільного освітнього простору» і будується на основі діалогу в освітньому середовищі, що забезпечує розвиток і управління суб'єкта. • Навчання педагога самоорганізації змін.
Реалізація змін (самореалізація) <ul style="list-style-type: none"> • Проектування і 	<ul style="list-style-type: none"> • Ініціювання самореалізації педагога через 	<ul style="list-style-type: none"> • Тренінги. • Навчальні семінари. 	<ul style="list-style-type: none"> • Розширення функцій педагога як

<p>реалізація змін – постановка нових цілей; визначення сутності змісту змін, показників їх результативності, необхідних умов для їх реалізації; прогнозування негативних наслідків.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Реалізація змін. Організація дослідницько-експериментальної роботи. Аналіз результатів змін. • Усвідомлення нових можливостей і проблем. 	<p>створення ситуацій проектування його змін в діяльності і в собі: організація навчання педагога самоаналізу;</p> <ul style="list-style-type: none"> • організація навчання діям проектування змін. Навчання вмінням управляти процесом змін. • Мотивування діяльності. • Допомога в осмисленні професійних проблем. Підтримка педагогів, які не знають, що потрібно змінити, але хочуть змінитися. 	<ul style="list-style-type: none"> • Участь в педагогічних онлайн спільнотах. • Введення карт розвитку ІКМ. 	<p>суб'єкта, який організовує власний розвиток.</p> <ul style="list-style-type: none"> • навчання саморганізації змін. • управлінська взаємодія з педагогом базується на принципі створення «вільного освітнього простору». • включення педагога в діяльність по організації змін.
--	---	---	---

Г 3. Узагальнення результатів навчання щодо розвитку ІКМ педагога (інформаційна та методична підтримка педагога в спільноті facebook та G+)

<https://www.facebook.com/kompklass39zippo/>

LAB39
@kompklass39zippo

Главная

Публикации
Видео
Фото
Информация
Сообщество

Продвигать
Управление промоакциями

LAB39 добавил(-а) 3 новых фото.
30 мая · 🌐

3 13 травня по 24 травня проведено навчання магістрів, що здобувають другу вищу освіту за програмою розвитку інформаційно-комунікаційної мобільності педагога, яка передбачала набуття нових професійних підходів до організації комунікаційної взаємодії в процесі навчання. По завершенні результати презентувались для взаємооцінювання колегами.

Результати роботи узагальнено на сайті за посиланням
<https://sites.google.com/.../%D0%B3%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B2%D...>

Сообщество

Пригласите своих друзей поставить «Нравится» этой Странице

Информация

Отправить сообщение

<http://goo.gl/KAzGYJ> Продвигать сайт

Научный сайт · Сообщества

Страницы, которые нравятся этой Странице

Сообщество учителей образов...

Русский · Украинська · English (US) · Español · Português (Brasil)

Конфиденциальность · Условия использования · Реклама · Выбор рекламы · Файлы «cookie» · Еще

Facebook © 2017

Ирина Колесникова
Нина Грабарчук
Людмила Вильгота
Лилия Лупаренко
Тетяна Іванова
Олеся Дерябина
Виктория Назаревич
Алла Яворская
Оксана Романовська
Евгений Шибейкий
Елена Кохановская
Светлана Данькевич
Дмитро Лебедь

БОЛЬШЕ ЛЮДЕЙ (8)
Любовь Кондратенко

Поиск

Google+ Спільноти

Пошук у службі Google+

Чим ви хочете поділитися?

Освітнє Середовище Власник
Обговорення

13 лист. 2015 р.

Охарактеризуйте свій процес навчання сьогодні на заняттях в комп'ютерному класі

9 голосів

незадоволення
спокій
захоплення
упадок

+1

Освітнє Середовище Власник
Обговорення

13 лист. 2015 р.

Чи придатні до використання педагогічні практики ХХ століття для учнів цифрового суспільства ХХІ століття?

9 голосів

Так
Ні
Важко відповісти

+1

Рефлексія навчального процесу

Успіх понад усе!

УЧАСНИК

Пошук у Спільноті

Додаток Г

Г 1. Програма дослідно-експериментальної роботи

Мета	Завдання	Результат	Описано в роботі
I етап - теоретико-аналітичний			
Оцінювання характеристик наявного освітнього середовища післядипломної освіти (підвищення кваліфікації педагогів) та виявлення можливостей його впливу на розвиток компонентів ІКМ педагога. Вивчення потреб та запитів педагогів.	Аналіз стану організації процесу підвищення кваліфікації з проблеми дослідження, характеристик базових понять дослідження. Аналіз характеристик сучасного освітнього середовища післядипломної освіти, педагогічного досвіду, існуючих вимог до професійної діяльності педагога. Проведення пілотажного анкетування педагогів. Здійснення систематизації та первинного узагальнення отриманих результатів.	Проаналізовано філософську, психолого-педагогічну, методичну літературу з проблеми дослідження, визначено категоріальний апарат, методологічні основи дослідження, та стан дослідженості проблеми, визначено потреби педагогів.	1.1.
		Здійснено аналіз освітнього середовища післядипломної освіти.	1.2.
			1.3.
II етап - дослідно-експериментальний			
Теоретичне обґрунтування структурних компонентів ІКМ. Визначення критеріїв та показників компонентів ІКМ. Створення умов для особистісного та професійного самовизначення педагога в технологіях і засобах відкритої освіти. Самовизначення педагогом шляхів розвитку та саморозвитку в освітньому	Проведення педагогічного спостереження, анкетування для виявлення рівня ІКМ педагога (рефлексивності, комунікативності, інформативності) педагога. Забезпечення можливостей реалізації сучасних технологій відкритої освіти дорослих. Проектування освітнього е-середовища, як засобу педагогічної комунікації та інформаційної взаємодії в процесі навчання. Організація діяльності в процесі підвищення кваліфікації: надання можливості персоніфікованого	Обґрунтовано структуру інформаційно-комунікаційної мобільності педагога, критерії, показники.	2.1.
		Виявлено умови розвитку ІКМ педагога. Створено освітній ресурс. Визначено рівень ІКМ педагога на початку та по завершенні навчання.	2.2.
		Впроваджено в освітній процес післядипломної освіти модульну програму розвитку ІКМ, практичні завдання, тести для поточного та підсумкового контролю та модель розвитку ІКМ педагога в післядипломній педагогічній освіті.	2.3
			3.2

середовищі.	оволодіння модульною навчальною програмою. Забезпечення суб'єктів навчання необхідними ресурсами. Презентування педагогом набутого дидактичного та методичного досвіду в умовах е-середовища.		
<i>III етап - завершально-узагальнюючий</i>			
Дослідження ефективності розробленої моделі розвитку ІКМ педагога в спроектованому освітньому середовищі. Аналіз відповідності отриманих та запланованих результатів навчальної діяльності педагогів. Оцінка ефективності розробленої моделі розвитку ІКМ педагога в післядипломній освіті	Аналіз особливостей процесу та результату розвитку ІКМ педагога і корекція зазначеного процесу.	Виявлено особливості розвитку ІКМ педагога. Співвіднесено результати експерименту з поставленими цілями, завданнями. Доведено ефективність розробленої моделі розвитку ІКМ педагога в освітньому середовищі ПО. Визначено перспективи використання освітнього е-середовища та шляхи розвитку ІКМ в ППО.	3.1. 3.3 3.4.

Г 2. Анкета «Виявлення рівня інформаційно-комунікаційної мобільності педагога»

1. КОД анкети *

(впишіть в рядок нижче повністю)

2. Педагогічний стаж роботи *

(тільки цифра, без літер)

3. Кваліфікаційна категорія *

- ☐ спеціаліст
- ☐ II категорія
- ☐ I категорія
- ☐ I категорія, старший вчитель
- ☐ I категорія, вчитель-методист
- ☐ вища категорія
- ☐ вища категорія, старший вчитель
- ☐ вища категорія, вчитель-методист
- ☐ студент
- ☐ Інше:

4. Який рівень освіти Ви маєте *

(відповідно отриманого диплому)

- ☐ середня спеціальна освіта
- ☐ неповна вища освіта
- ☐ вища освіта, ступінь бакалавра
- ☐ вища освіта, ступінь магістра
- ☐ вища освіта, спеціаліст (отримана до нового з-ну про освіту)
- ☐ загальна середня освіта
- ☐ Інше:

5. Напрямок Вашої діяльності *

- ☐ Дошкільна освіта
- ☐ Початкові класи
- ☐ Шкільні предмети гуманітарного циклу
- ☐ Шкільні предмети природничо-математичного циклу
- ☐ Шкільні предмети трудового та фізичного напрямку
- ☐ студент
- ☐ Інше:

6. Ваша стаття *

- ☐ Чоловіча
- ☐ Жіноча

7. Ваш вік *

- ☐ 18-20
- ☐ 21-30
- ☐ 31-40
- ☐ 41-50
- ☐ 51-60
- ☐ 61-70
- ☐ 71-80
- ☐ Інше:

8. Місце проживання *

- ☐ місто
- ☐ село
- ☐ селище міського типу

9. Ваше ставлення до використання онлайн технологій та комп'ютерних засобів у навчальному процесі ЗНЗ/ДНЗ *

(оберіть одну відповідь)

- ☐ забороняю приносити
- ☐ забороняю користуватися тільки під час уроку чи заняття
- ☐ ігнорую
- ☐ вважаю, що можна інколи використати з навчальною метою
- ☐ вважаю, що інколи можна використати на уроках /заняттях і в роботі позаурочний час / з батьками
- ☐ вважаю, що можна використати постійно на уроках /заняттях з навчальною метою і в роботі позаурочний час/ з батьками
- ☐ Інше:

10. Вам легше фіксувати, зберігати, передавати інформацію про факти, події *

- ☐ на паперових носіях
- ☐ з використанням можливостей ІКТ

11. Позначте який тип онлайн-учня найбільше Вас характеризує? *

- ☐ Пасивний учасник. Планую пройти навчання але не планую взаємодіяти з іншими учасникам
- ☐ Спостерігач. Хочу пройти навчання, виконувати всі завдання але не хочу приймати участь у взаємооцінюванні учасників
- ☐ Активний учасник. Планую пройти навчання, виконувати всі завдання та приймати участь в обговореннях
- ☐ Предметник. Мене цікавить навчання, моя мета - отримати нові знання. Якщо це реалізовано, то моя мета досягнута

15. Позначте вагомість для Вас причини вдосконалення по запропонованим позиціям *

	0	1	2	3	4
Це вимагає керівництво	☐	☐	☐	☐	☐
Це потрібно для власного професійного зростання	☐	☐	☐	☐	☐
Для підвищення ефективності навчального процесу з використанням можливостей ІКТ	☐	☐	☐	☐	☐
Ознайомлення з новими підходами до створення умов для становлення й розвитку творчих здібностей дитини	☐	☐	☐	☐	☐
Можливість у подальшій роботі реалізувати свій творчий потенціал (запровадити нові підходи до навчання дітей, нові методи й форми навчання)	☐	☐	☐	☐	☐

16. Поняття «інформаційно-комунікаційна мобільність» відображує процес*

- ☐ спільної взаємодії
- ☐ дії суб'єктів у колективі
- ☐ досягнення взаєморозуміння в спільноті фахівців
- ☐ Інше:

17. Оцініть за 10-ти бальною шкалою Ваш рівень інформаційно-комунікаційної мобільності *

0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

18. Яким формам методичної роботи надасте перевагу для розвитку інформаційно-комунікаційної мобільності *

(обрати 3 варіанти)

- ☐ заняття на курсах підвищення кваліфікації
- ☐ тренінги в комп'ютерній аудиторії
- ☐ навчальні відкриті онлайн курси

- Issue:
-

19. Оцініть Вашу готовність до саморозвитку ІКМ *

0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
										

Г 3. Опитувальник самоствавлення (ОС) В.В. Століна, С.Р. Пантелєєва

[229, с. 360-366]

Інструкція. Вам пропонується відповісти на наступні 57 запитань. Якщо Ви згодні із твердженням ставте знак «+», якщо не згодні то знак «-».

Твердження подані мовою оригіналу.

1. Думаю, что большинство моих знакомых относится ко мне с симпатией.
2. Мои слова не так уж часто расходятся с делом.
3. Думаю, что многие видят во мне что-то сходное с собой.
4. Когда я пытаюсь себя оценить, я прежде всего вижу свои недостатки.
5. Думаю, что как личность я вполне могу быть притягательным для других.
6. Когда я вижу себя глазами любящего меня человека, меня неприятно поражает то, насколько мой образ далек от действительности.
7. Мое Я всегда мне интересно.
8. Я считаю, что иногда не грех пожалеть самого себя.
9. В моей жизни есть или, по крайней мере, были люди, с которыми я был чрезвычайно близок.
10. Собственное уважение мне еще надо заслужить.
11. Бывало, и не раз, что я сам себя остро ненавижу.
12. Я вполне доверяю своим внезапно возникшим желаниям.
13. Я сам хотел во многом себя переделать.
14. Мое собственное Я не представляется мне чем-то достойным глубокого внимания.
15. Я искренне хочу, чтобы у меня было все хорошо в жизни.
16. Если я и отношусь к кому-нибудь с укоризной, то прежде всего к самому себе.
17. Случайному знакомому я скорее всего покажусь человеком приятным.
18. Чаще всего я одобряю свои планы и поступки.
19. Собственные слабости вызывают у меня что-то наподобие презрения.
20. Если бы я раздвоился, то мне было бы довольно интересно общаться со своим двойником.
21. Некоторые свои качества я ощущаю как посторонние, чужие мне.
22. Вряд ли кто-либо сможет почувствовать свое сходство со мной.
23. У меня достаточно способностей и энергии воплотить в жизнь задуманное.
24. Часто я не без издевки подшучиваю над собой.
25. Самое разумное, что может сделать человек в своей жизни – это подчиниться собственной судьбе.
26. Посторонний человек, на первый взгляд, найдет во мне много отталкивающего.
27. К сожалению, если я и сказал что-то, это не значит, что именно так и буду поступать.
28. Свое отношение к самому себе можно назвать дружеским.
29. Быть снисходительным к собственным слабостям вполне естественно.
30. У меня не получается быть для любимого человека интересным длительное время.
31. В глубине души я бы хотел, чтобы со мной произошло что-то катастрофическое.
32. Вряд ли я вызываю симпатию у большинства моих знакомых.
33. Мне бывает очень приятно увидеть себя глазами любящего меня человека.
34. Когда у меня возникает какое-либо желание, я прежде всего спрашиваю о себе, разумно ли это.
35. Иногда мне кажется, что если бы какой-то мудрый человек смог увидеть меня насквозь, он бы тут же понял, какое я ничтожество.
36. Временами я сам собой восхищаюсь.
37. Можно сказать, что я ценю себя достаточно высоко.
38. В глубине души я никак не могу поверить, что я действительно взрослый человек.
39. Без посторонней помощи я мало, что могу сделать.

40. Иногда я сам себя плохо понимаю.
 41. Мне очень мешает недостаток энергии, воли и целеустремленности.
 42. Думаю, что другие в целом оценивают меня достаточно высоко.
 43. В моей личности есть, наверное, что-то такое, что способно вызывать у других неприязнь.
 44. Большинство моих знакомых не принимают меня уж так всерьез.
 45. Сам у себя я довольно часто вызываю чувство раздражения.
 46. Я вполне могу сказать, что уважаю себя сам.
 47. Даже мои негативные черты не кажутся мне чужими.
 48. В целом, меня устраивает то, какой я есть.
 49. Вряд ли меня можно любить по-настоящему.
 50. Моим мечтам и планам не хватает реалистичности.
 51. Если бы мое второе Я существовало, то для меня это был бы самый скучный партнер по общению.
 52. Думаю, что мог бы найти общий язык с любым разумным и знающим человеком.
 53. То, что во мне происходит, как правило, мне понятно.
 54. Мои достоинства вполне перевешивают мои недостатки.
 55. Вряд ли найдется много людей, которые обвинят меня в отсутствии совести.
 56. Когда со мной случаются неприятности, как правило, я говорю: "И поделом тебе".
 57. Я могу оказать, что в целом я контролирую свою судьбу.

Ключ до тесту

Шкала S (інтегральне самоставлення)

«+»: 2, 5, 23, 33, 37, 42, 46, 48, 52, 53, 57;

«-»: 6, 8, 9, 13, 14, 16, 18, 25, 27, 30, 31, 35, 38, 39, 41, 43, 44, 45, 49, 50, 56.

Шкала самоповаги (I)

«+»: 2, 23, 53, 57; «-»: 8, 13, 25, 27, 31, 35, 38, 39, 40, 41, 50.

Шкала аутосимпатії (II)

«+»: 12, 18, 28, 29, 37, 46, 48, 54; «-»: 4, 9, 11, 16, 19, 24, 45, 56.

Шкала очікуване ставлення інших (III)

«+»: 1, 5, 10, 15, 42, 55; «-»: 3, 26, 30, 32, 43, 44, 49.

Шкала самоінтересів (IV)

«+»: 7, 17, 20, 33, 34, 52; «-»: 14, 51.

Шкала самовпевненості (1)

«+»: 2, 23, 37, 42, 46; «-»: 38, 39, 41.

Шкала ставлення інших (2) «+»: 1, 5, 10, 52, 55; «-»: 32, 43, 44.

Шкала самоприйняття (3) «+»: 12, 18, 28, 47, 48, 54; «-»:

Шкала самопослідовності (самокерівництва) (4)

«+»: 50, 57; «-»: 25, 27, 31, 35, 36.

Шкала самозвинувачення (5) «+»: 3, 4, 9, 11, 16, 24, 45, 56;

Шкала самоінтересу (6) «+»: 17, 20, 33; «-»: 26, 30, 49, 51.

Шкала саморозуміння (7) «+»: 53; «-»: 6, 8, 13, 15, 22, 40.

За кожне співпадання з ключем нараховується один бал. Отриманий «сирий бал» за кожним фактором переводиться у накопичувальні частоти (у %).

Таблиці переведу «сиріх балів у накопичувальні частоти (%)»

Фактор S. Інтегральне самоставлення

«Сирий бал»	Накопичувальні частоти (%)	«Сирий бал»	Накопичувальні частоти (%)
0	0	16	74,33
1	0,67	17	80
2	3	18	85
3	5,33	19	88
4	6,33	20	90,67

5	9
6	13
7	16
8	21,33
9	26,67
10	32,33
11	38,33
12	49
13	55,33
14	62,67
15	

Фактор I. Самоповага

«Сирий бал» Накопичувальні частоти (%)

0	1,67
1	4
2	6
3	9,33
4	16
5	25,33
6	34
7	44,67
8	58,67
9	71,33
10	80
11	86,67
12	91,33
13	93,67
14	99,67
15	100

Фактор III. Очікуване ставлення інших

«Сирий бал» Накопичувальні частоти (%)

0	0
1	0
2	0,67
3	1
4	3,33
5	6
6	9
7	17,67
8	27,33
9	
10	
11	
12	
13	

21	93,33
22	96
23	96,67
24	98
25	98,33
26	98,67
27	99,67
28	99,67
29	100
30	100
69,33	

Фактор II. Аутосимпатія

«Сирий бал» Накопичувальні частоти (%)

0	0,33
1	3,67
2	9
3	16
4	21,67
5	28
6	37,33
7	47
8	58,33
9	69,67
10	77,33
11	86
12	90,67
13	96,67
14	98,33
15	99,67
16	100

Фактор IV. Самоінтерес

«Сирий бал» Накопичувальні частоти (%)

0	0,67
1	2
2	5,33
3	16
4	29
5	49,67
6	71,33
7	92,33
8	100
39,67	
53	
72,33	
91,33	
100	

Фактор 1. Самовпевненість

«Сирий бал» Накопичувальні частоти (%)

0	3,77
1	7,33
2	16,67
3	29,33
4	49,67
5	65,67
6	81,33
7	92,33
8	100

Фактор 2. Ставлення інших

«Сирий бал» Накопичувальні частоти (%)

0	0
1	0,67
2	3,67
3	7,33
4	15
5	32
6	51,33
7	80
8	100

Фактор 3. Самоприйняття

«Сирий бал» Накопичувальні частоти (%)

0	2,67
1	7,67
2	16,67
3	34,33
4	50,67
5	70,67
6	89,67
7	100

Фактор 4. Самопослідовність

«Сирий бал» Накопичувальні частоти (%)

0	3
1	9,67
2	25,67
3	38,33
4	60,33
5	79,67
6	92
7	100

Фактор 5. Самозвинувачення

«Сирий бал» Накопичувальні частоти (%)

0	1,67
1	4,67
2	15
3	27,67
4	43,33
5	60,77
6	81,67
7	96,67
8	100

Фактор 6. Самоінтерес

«Сирий бал» Накопичувальні частоти (%)

0	0,67
1	3
2	11,33
3	20
4	34,33
5	54,67
6	80
7	100

Фактор 7. Саморозуміння

«Сирий бал» Накопичувальні частоти (%)

0	4,33
1	21,33
2	43,33
3	68,67
4	83,67
5	94
6	99,33
7	100

Г 4. Мотиви розвитку та саморозвитку (по В.Г. Маралову) [135]

Мета – виявити здатність до розвитку, саморозвитку педагога

1-не відповідає дійсності; 2-скоріше не відповідає; 3-і так, і ні; 4-скоріше відповідає, ніж ні; 5-твердження повністю відповідає дійсності

КОД анкети *

(впишіть в рядок нижче повністю)

	Бал
Я намагаюсь вивчити себе	
Я залишаю час для розвитку, як би не був(ла) зайнятий(а) роботою і домашніми справами	
Перешкоди, що виникають стимулюють мою активність	
Я шукаю зворотній зв'язок, так як це допомагає мені пізнати та оцінити себе	
Я здійснюю рефлексії власної діяльності, виділяючи на це спеціальний час	
Я аналізую власні відчуття та досвід	
Я багато читаю	
Я широко дискутую з питань, що мене цікавлять	
Я вірю у свої можливості	
Я намагаюсь бути більш відкритим(ою)	
Я усвідомлюю той вплив, що здійснюють на мене оточуючі люди	
Я займаюсь власним професійним розвитком і маю позитивні результати	
Я задоволений(а), коли дізнаюсь щось нове	
Зростаюча відповідальність не лякає мене	
Я позитивно віднісся(лась) б до мого просування по службі	

Чинники, що є стимулом або перешкодою розвитку

Мета – виявити чинники, що стимулюють або є перешкодою навчанню, розвитку, саморозвитку педагога

Оцініть по 5-бальній системі чинники, що перешкоджають вашому навчанню та розвитку *

1 – ні; 2 - скоріше ні; 3 - і так, і ні; 4 - скоріше так, чим ні; 5 - так, перешкоджають

Власна інерція	
Розчарування, що є результатом минулих невдач	
Відсутність підтримки та допомоги в цьому питанні зі сторони керівництва	
Ворожість оточуючих (заздрість, ревнивість), їх погане сприйняття змін у мені та мого прагнення до нового	
Неадекватний зворотній зв'язок з членами колективу та керівництвом, тобто, відсутність об'єктивної інформації про себе	
Стан здоров'я	
Нестача часу	
Обмежені ресурси, життєві обставини	

Оцініть по 5-бальній системі чинники, що є стимулом вашого навчання та розвитку *

1 – ні; 2 - скоріше ні; 3 - і так, і ні; 4 - скоріше так, чим ні; 5 - так, стимул

Шкільна методична робота	
Навчання на курсах	
Приклад та вплив колег	
Приклад та вплив керівництва	
Організація праці в школі	
Увага до цієї проблеми керівництва	
Довіра	
Новизна діяльності, умов праці та можливість експериментувати	
Заняття самоосвітою	
Інтерес до роботи	
Зростаюча відповідальність	
Можливість отримати визнання в колективі	

75-55 балів - активний розвиток; 54-36 балів - відсутня складена система саморозвитку, орієнтація на розвиток дуже залежить від умов; 35-15 балів - зупинений розвиток

Г 5. База даних учасників експериментального дослідження в програмі SPSS 13

констатувальний.sav - SPSS Редактор даних										
Файл Редактировать Отображение Данные Изменение Анализ Визуализация Средства Окно Помощь										
	Имя	Тип	Ширина	Дробь	Метка	Значения	Отсутствует	Столбцы	Выровнять	Установки
1	стак	Числовой	8	0	стак	{1, молодой с	Нет	8	Справа	Масштаб
2	категория	Числовой	8	0	категория	{1, специалист}	Нет	8	Справа	Масштаб
3	освіта	Числовой	8	0	освіта	{1, неповна ви	Нет	8	Справа	Масштаб
4	сфера діяльн	Числовой	8	0	сфера діяльно	{1, методисти}	Нет	8	Справа	Масштаб
5	стать	Числовой	8	0	стать	{1, жінка}...	Нет	8	Справа	Масштаб
6	вік	Числовой	8	0	вік	{1, до 30}...	Нет	8	Справа	Масштаб
7	територіальна_приналежн	Числовой	8	0	територіальна	{1, місто}...	Нет	8	Справа	Масштаб
8	ставлення_використ_онла	Числовой	8	0	ставлення онл	{1, негативно}	Нет	8	Справа	Масштаб
9	обмін_інформац_засоб_ІК	Числовой	8	0	обмін інформа	{1, не викорис	Нет	8	Справа	Масштаб
10	тип_онлайн_учня	Числовой	8	0	тип онлайн уч	{1, пассивный}	Нет	8	Справа	Масштаб
11	комунікації_еп_пошта	Числовой	8	0	комунікації еп	{1, низкий}...	Нет	8	Справа	Масштаб
12	комунікації_е_спільнота	Числовой	8	0	комунікації он	{1, низкий}...	Нет	8	Справа	Масштаб
13	комунікації_форум	Числовой	8	0	комунікації фо	{1, низкий}...	Нет	8	Справа	Масштаб
14	комунікації_скайп	Числовой	8	0	комунікації ск	{1, низкий}...	Нет	8	Справа	Масштаб
15	комунікації_блоги	Числовой	8	0	комунікації бл	{1, низкий}...	Нет	8	Справа	Масштаб
16	комунікації_вебінари	Числовой	8	0	комунікації ве	{1, низкий}...	Нет	8	Справа	Масштаб
17	створення_інструкцій	Числовой	8	0	створення інст	{1, низкий}...	Нет	8	Справа	Масштаб
18	створення_тестів	Числовой	8	0	створення тес	{1, низкий}...	Нет	8	Справа	Масштаб
19	створення_презентацій	Числовой	8	0	створення пр	{1, низкий}...	Нет	8	Справа	Масштаб
20	створення_сайтів_навч	Числовой	8	0	створення нав	{1, низкий}...	Нет	8	Справа	Масштаб
21	створення_сайт_портфолі	Числовой	8	0	створення сай	{1, низкий}...	Нет	8	Справа	Масштаб
22	готовність_організувати_о	Числовой	8	0	готовність орг	{1, низкий}...	Нет	8	Справа	Масштаб
23	стимули_керівництво	Числовой	8	0	стимул керівн	{1, низкий}...	Нет	8	Справа	Масштаб
24	стимули_проф_зростання	Числовой	8	0	стимул проф з	{1, низкий}...	Нет	8	Справа	Масштаб
25	стимули_ефективн_навч	Числовой	8	0	стимул ефект	{1, низкий}...	Нет	8	Справа	Масштаб
26	стимули_розв_творчості	Числовой	8	0	стимул розвит	{1, низкий}...	Нет	8	Справа	Масштаб
27	стимули_реалізація_творч	Числовой	8	0	стимули реалі	{1, низкий}...	Нет	8	Справа	Масштаб
28	рівень_ІКМ	Числовой	8	0	рівень ІКМ	{1, дуже низьк	Нет	8	Справа	Масштаб
29	шляхи_розв_ІКМ	Числовой	8	0	шляхи розвит	{1, курси підв	Нет	8	Справа	Масштаб
30	готовність_саморозвитку	Числовой	8	0	готовність до	{1, дуже низьк	Нет	8	Справа	Масштаб
31	рівень_саморозвитку	Числовой	8	0	рівень саморо	{1, активний р	Нет	8	Справа	Масштаб
32	інтегральне_самоставлен	Числовой	8	0	інтегральне са	Нет	Нет	8	Справа	Масштаб
33	самоповага	Числовой	8	0	самоповага	Нет	Нет	8	Справа	Масштаб
34	аутосимпатія	Числовой	8	0	аутосимпатія	Нет	Нет	8	Справа	Масштаб
35	очікуване_ставлення_інш	Числовой	8	0	очікуване ста	Нет	Нет	8	Справа	Масштаб
36	самоінтерес	Числовой	8	0	самоінтерес	Нет	Нет	8	Справа	Масштаб
37	самоовіненість	Числовой	8	0	самоовіненіс	Нет	Нет	8	Справа	Масштаб
38	ставлення_інших	Числовой	8	0	ставлення інш	Нет	Нет	8	Справа	Масштаб
39	самоприйняття	Числовой	8	0	самоприйнят	Нет	Нет	8	Справа	Масштаб
40	самокерівництво	Числовой	8	0	самокерівниц	Нет	Нет	8	Справа	Масштаб
41	самозвинувачення	Числовой	8	0	самозвинувач	Нет	Нет	8	Справа	Масштаб
42	саморозуміння	Числовой	8	0	саморозумінн	Нет	Нет	8	Справа	Масштаб
43	Фактор1_комунікативність	Числовой	8	0	Фактор 1. рівн	{1, високий рі	Нет	8	Справа	Масштаб
44	FAC1_комунікативність	Числовой	11	0	Фактор 1. Ком	Нет	Нет	8	Справа	Масштаб
45	Фактор_2_рефлексивність	Числовой	8	0	Фактор 2. рівн	{1, високий рі	Нет	8	Справа	Масштаб

констатувальний.sav - SPSS Редактор даних																
Файл Редактировать Отображение Данные Изменение Анализ Визуализация Средства Окно Помощь																
1	стак	категория	освіта	сфера діяльн	стать	вік	територіальна_приналежність	ставлення_використ_онлайн	обмін_інформац_засоб_ІКТ	тип_онлайн_учня	комунікації_еп_пошта	комунікації_е_спільнота	комунікації_форум	комунікації_скайп	комунікації_блоги	створення_інструкцій
1	3	5	2	1	1	3	2	3	2	4	3	2	1	1	2	1
2	3	5	2	1	1	4	3	2	3	4	3	3	2	1	1	1
3	3	5	2	1	1	3	1	3	2	4	3	3	2	2	3	2
4	3	4	2	2	1	4	1	3	2	4	3	2	1	1	1	1
5	3	5	2	1	1	4	2	3	2	4	3	3	2	1	1	1
6	3	5	2	1	1	2	2	3	2	4	3	2	1	1	2	2
7	3	4	2	1	1	2	2	2	3	2	2	2	2	1	2	1
8	3	4	2	3	1	3	1	3	2	3	3	3	1	1	1	1
9	3	4	2	3	1	2	1	3	2	4	3	3	1	2	2	3
10	2	3	2	1	1	1	1	2	2	3	2	3	2	1	2	2
11	2	2	3	1	2	1	1	2	2	3	3	1	1	1	1	1
12	3	3	2	3	1	2	1	2	2	4	3	1	2	2	2	2
13	3	3	2	1	1	2	1	3	2	3	2	3	2	2	3	2
14	3	4	2	3	1	4	1	3	2	3	3	1	3	3	2	3
15	3	5	2	1	1	3	1	2	2	3	3	2	2	2	2	1
16	3	5	2	1	1	3	2	2	2	4	3	1	1	2	2	1
17	3	3	2	1	1	3	2	3	2	3	2	3	1	1	3	1
18	3	4	2	3	1	3	1	3	2	4	3	2	2	3	3	3
19	3	5	2	1	1	3	2	3	2	4	3	2	2	2	2	2
20	1	1	2	1	1	1	1	3	2	3	3	3	3	2	1	2
21	3	4	2	1	1	3	2	2	2	4	3	3	2	2	2	3
22	3	5	2	1	1	3	2	2	2	4	2	2	1	3	3	1
23	3	3	2	1	1	2	1	2	2	2	3	2	1	2	1	2
24	3	5	2	1	1	4	2	2	2	3	2	1	2	1	2	2
25	3	5	2	3	1	2	1	2	2	3	3	1	1	1	1	2
26	3	5	2	1	1	2	1	3	2	4	3	2	2	3	2	3
27	3	3	2	1	1	2	2	2	2	2	2	1	1	2	1	2
28	3	3	2	3	1	2	1	2	4	2	2	2	2	1	1	2
29	3	4	2	1	1	3	2	3	2	3	1	1	1	3	1	3
30	3	5	2	1	1	4	2	3	2	3	1	1	1	1	1	2
31	2	1	2	4	1	3	1	3	2	4	2	2	1	2	1	2
32	1	1	2	4	1	1	1	2	1	4	2	2	1	1	1	1
33	1	1	1	4	1	1	1	3	2	4	3	2	1	2	2	2
34	1	1	1	4	1	1	2	1	2	3	2	1	1	1	1	1
35	1	1	2	4	1	3	1	2	2	3	2	2	1	1	1	1
36	2	1	2	4	1	4	2	2	2	3	2	2	1	2	2	1
37	2	2	2	4	1	3	1	3	2	4	1	1	2	1	2	1
38	2	1	2	4	1	1	1	1	3	2	2	2	1	2	1	1
39	2	2	2	4	1	2	1	3	2	4	3	3	1	1	1	1
40	1	1	2	4	1	1	1	3	2	3	2	2	1	1	1	1
41	1	1	1	4	1	1	1	2	2	3	2	3	1	2	1	1
42	3	5	2	2	2	4	2	3	1	2	1	1	1	1	1	1

Г 6. Генерована SPSS матриця повернутих компонентів виділеної факторної моделі інформаційно-комунікаційної мобільності педагога

Показники	Фактор1 Я-взаємодію	Фактор 2 Я-аналізую	Фактор 3 Я-навчаюсь
створення презентацій	,725	-,016	,096
комунікації вебінари	,714	,139	-,418
комунікації скайп	,679	,168	-,268
створення тестів	,667	,224	,178
інтерактивність інформаційної взаємодії	,594	,106	,140
готовність до саморозвитку ІКМ	,542	-,209	,108
створення сайт-портфоліо	,520	,131	,250
комунікації блоги	,467	-,080	,276
шляхи розвитку ІКМ	,437	-,040	-,393
варіативність онлайн комунікації	,433	-,023	-,094
створення навчальних сайтів	,432	-,077	,404
обмін інформацією засобами ІКТ	-,421	,013	-,096
комунікації форум	,298	-,066	,107
аутосимпатія	,082	,874	,179
інтегральне самоставлення	,152	,807	,304
самовпевненість	,116	,654	,015
використання онлайн технологій	,357	-,600	,067
розуміння оцінок іншими	-,293	-,571	-,172
самоінтерес	,329	,506	-,010
стимул розвиток творчості дитини	,230	-,482	,196
раціоналізація взаємодії засобами комунікації	,350	-,466	,118
стимул профзростання	,384	-,392	,302
очікуване ставлення інших	,122	,196	,690
комунікації електронна пошта	,059	,099	,659
створення інструкцій	,241	,262	,546
розуміння гнучкості комунікації онлайн	,069	-,318	,503
рівень саморозвитку	-,384	-,087	-,459
саморозуміння шляхів використання онлайн технологій	,156	-,225	,415
використання засобів ІКТ для навчання	,154	,009	-,413
тип онлайн учня	,307	-,299	,391
стимул керівництво	-,007	,146	,183

Метод выделения: Анализ методом главных компонент.

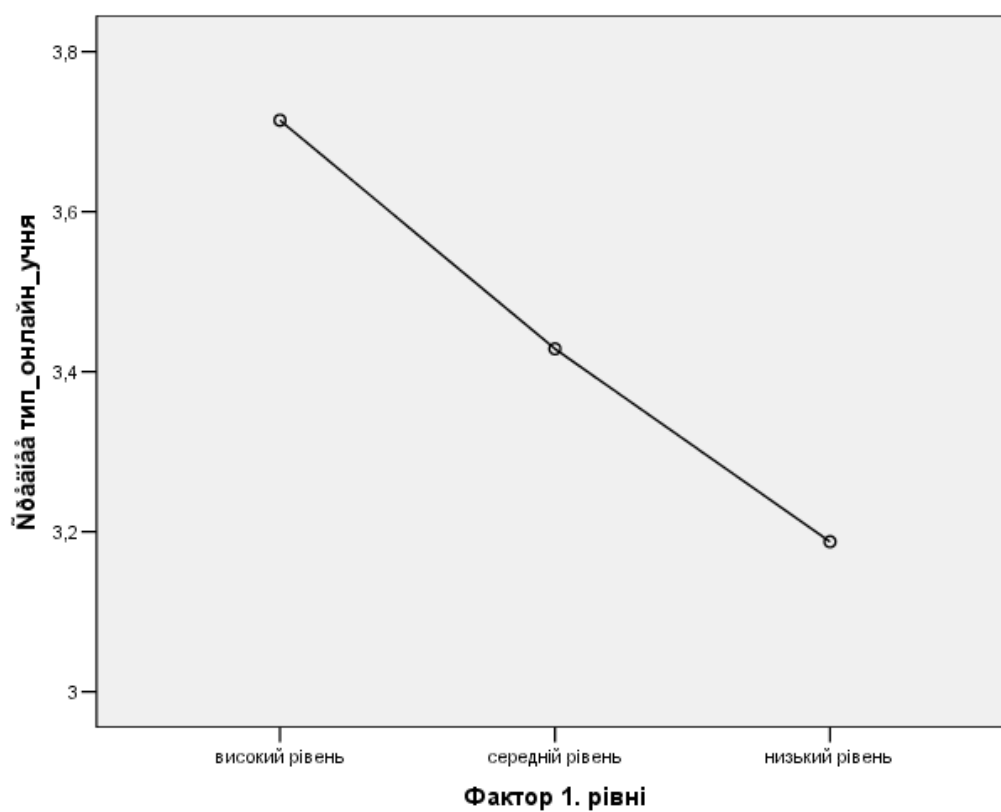
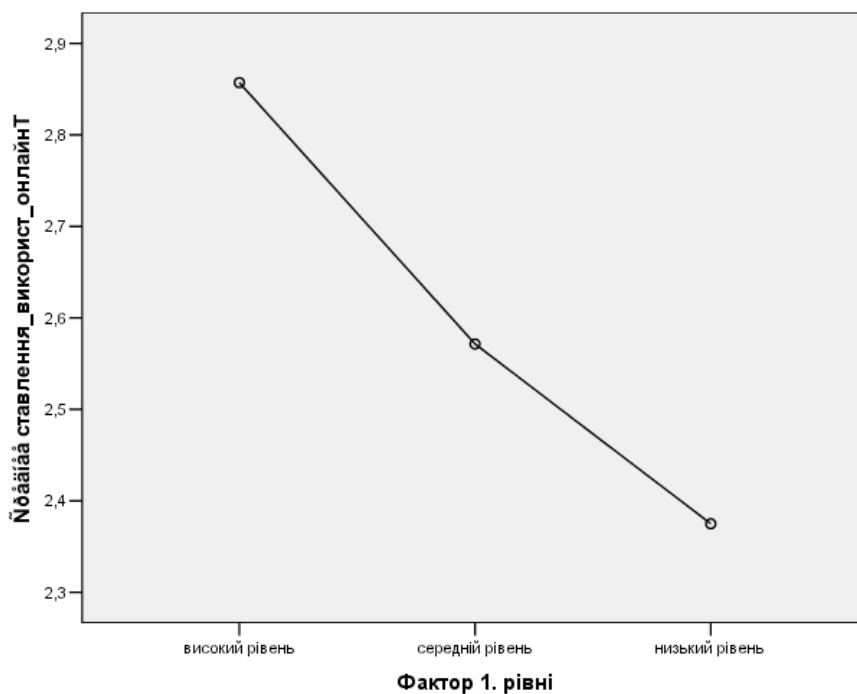
Метод вращения: Варимакс с нормализацией Кайзера.

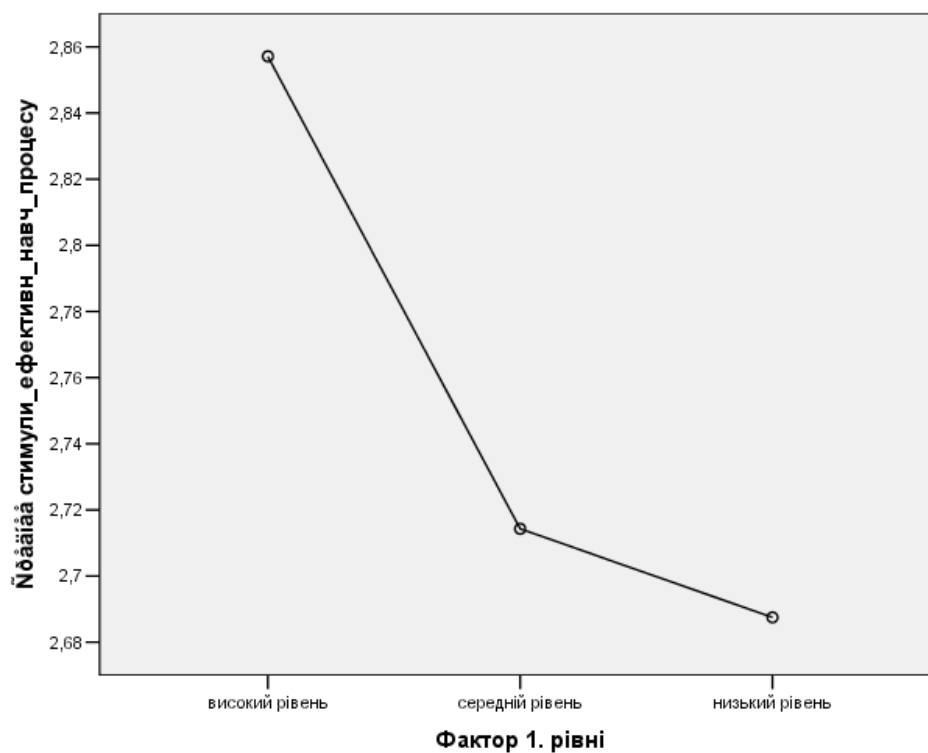
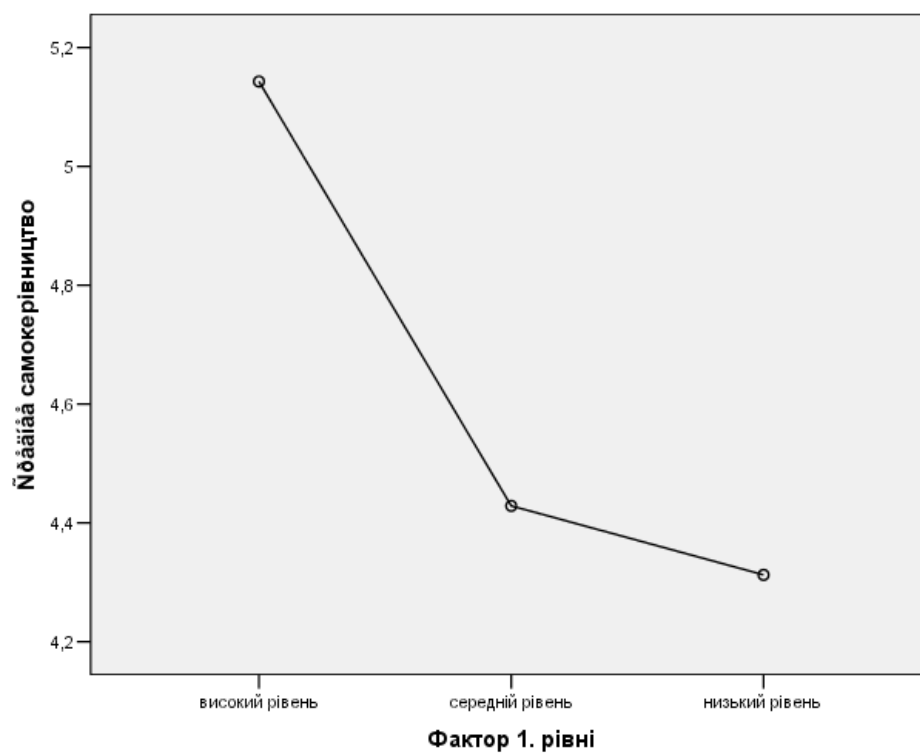
Г 7. Згенеровані SPSS дані пояснення дисперсії виділеної моделі

Полная объясненная дисперсия									
Компонента	Начальные собственные значения ^a			Суммы квадратов нагрузок извлечения			Суммы квадратов нагрузок вращения		
	Всего	% дисперсии	Кумулятивный %	Всего	% дисперсии	Кумулятивный %	Всего	% дисперсии	Кумулятивный %
Исходный									
1	27,469	60,117	60,117	27,469	60,117	60,117	2,966	6,491	6,491
2	3,398	7,437	67,554	3,398	7,437	67,554	26,750	58,545	65,036
3	2,903	6,354	73,908	2,903	6,354	73,908	4,054	8,872	73,908
4	2,027	4,436	78,344						
5	1,504	3,293	81,637						
6	1,320	2,890	84,526						
7	1,153	2,524	87,051						
8	1,046	2,290	89,340						
9	,770	1,686	91,026						
10	,623	1,362	92,388						
11	,603	1,321	93,709						
12	,511	1,118	94,827						
13	,452	,989	95,817						
14	,376	,822	96,639						
15	,306	,670	97,309						
16	,247	,541	97,850						
17	,232	,509	98,359						
18	,175	,382	98,741						
19	,164	,360	99,100						
20	,115	,251	99,351						
21	,086	,188	99,539						
22	,064	,140	99,679						
23	,058	,126	99,806						
24	,047	,104	99,909						
25	,020	,044	99,954						
26	,014	,030	99,984						
27	,007	,015	99,999						
28	,001	,001	100,000						
29	4,12E-017	9,03E-017	100,000						
30	-1,1E-017	-2,48E-017	100,000						
31	-2,9E-016	-6,40E-016	100,000						

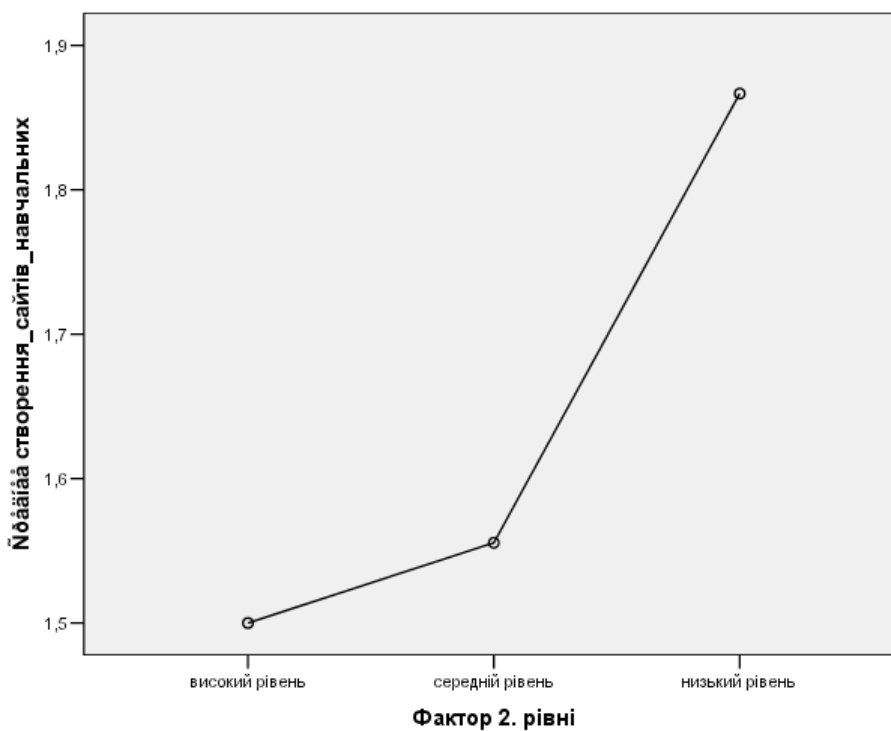
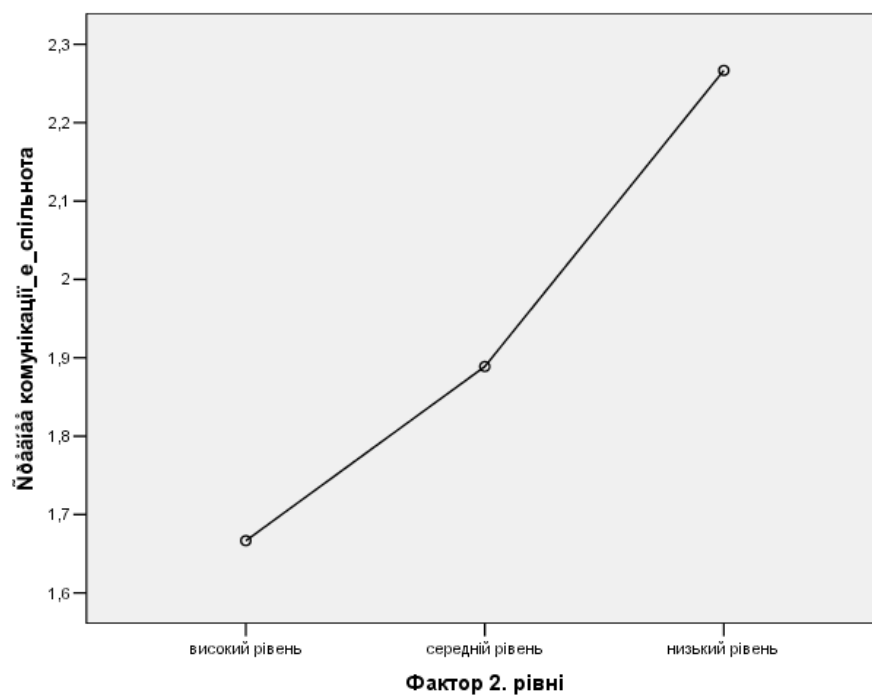
Метод выделения: Анализ главных компонент.

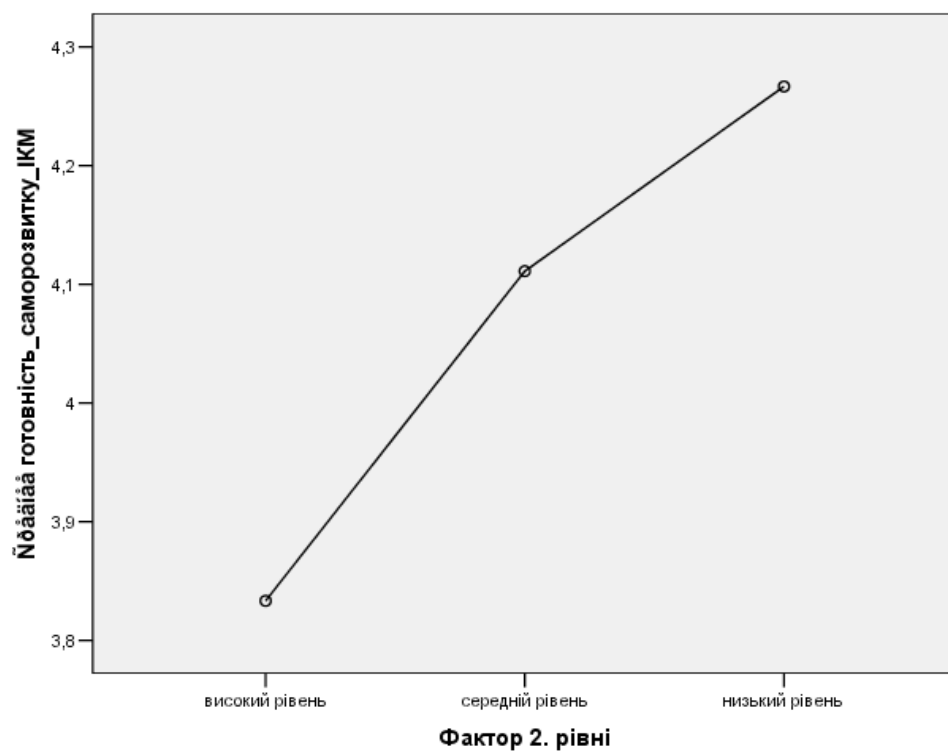
Г 8. Взаємозв'язок факторів соціально-діяльнісного компоненту за показниками розвитку інформаційно-комунікаційної мобільності педагога (Я-взаємодію)

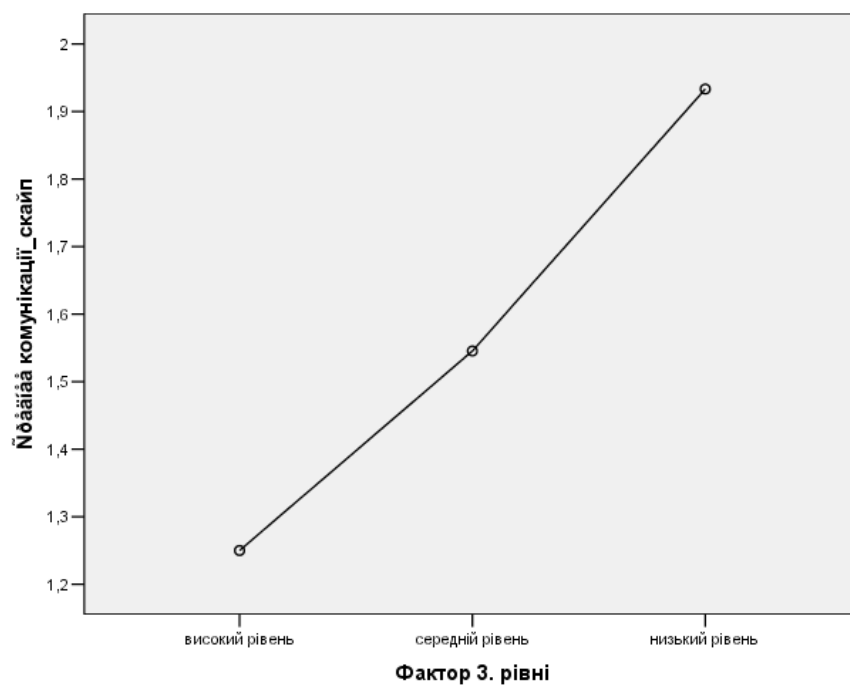
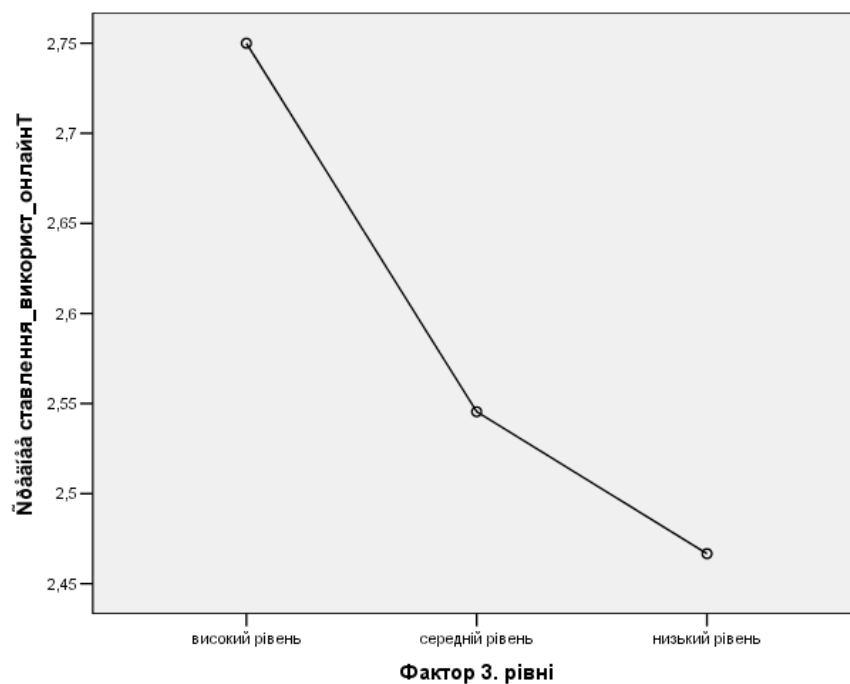

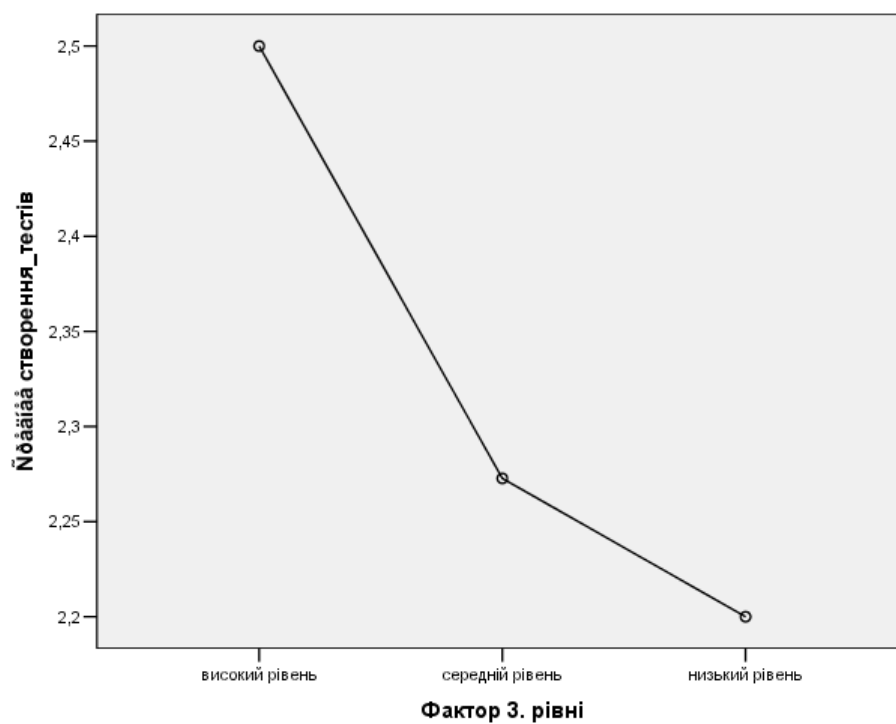
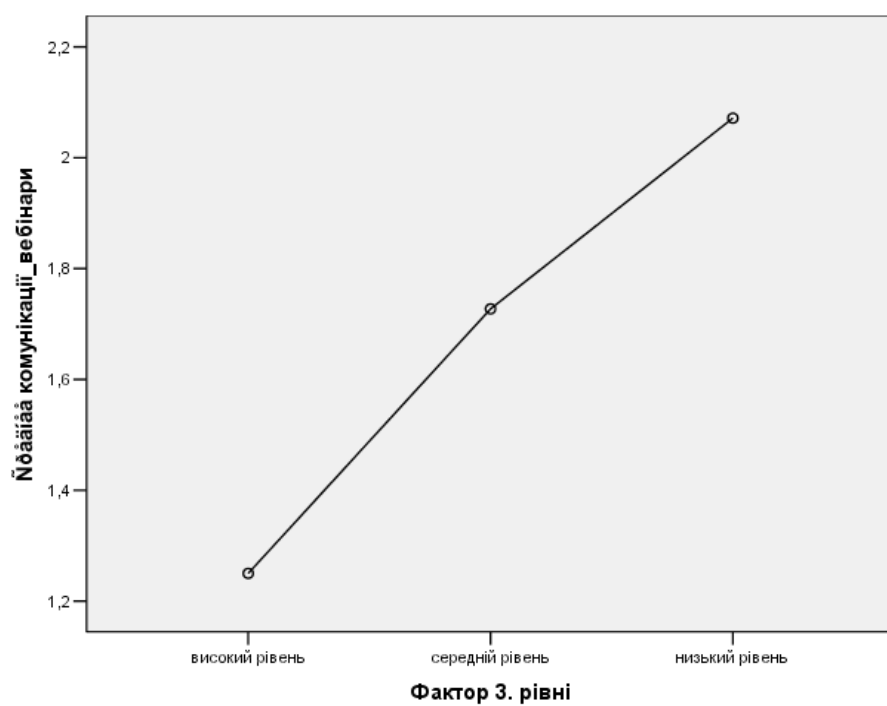
Г 9. Взаємозв'язок факторів оцінно-рефлексивного компоненту за показниками розвитку інформаційно-комунікаційної мобільності педагога (Я-аналізу)

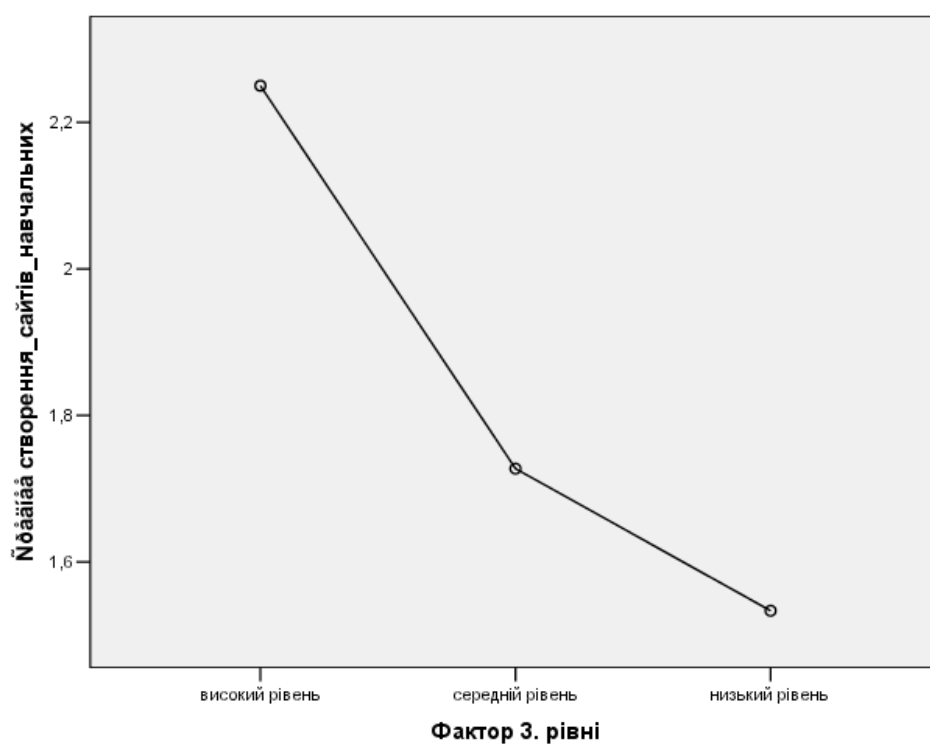
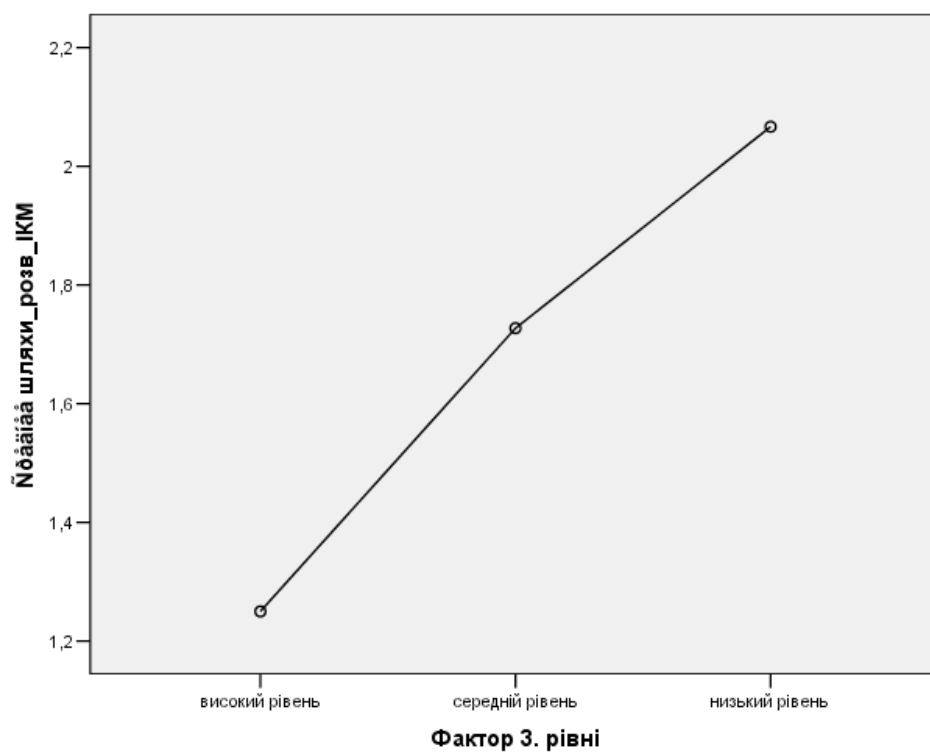

Г 10. Взаємозв'язок факторів когнітивно-особистісного компоненту за показниками розвитку інформаційно-комунікаційної мобільності педагога (Я-навчаюсь)

Д 1. Характеристика методів навчання

Назва, сутність методу	Умовне позначення
Монологічний (виклад теоретичного матеріалу у формі монологу)	МН
Демонстраційний (виклад матеріалу з прийомami показу)	ДМ
Діалогічний (виклад матеріалу у формі бесіди)	ДЛ
Евристичний (під керівництвом викладача педагоги обмірковують та вирішують проблемні запитання, аналізують, узагальнюють, формулюють висновки, вирішують поставлене завдання)	ЕВ
Проблемний виклад (викладач формулює проблему і розкриває обґрунтовано шляхи її вирішення)	ПБ
Дослідницький (педагоги самостійно здобувають знання в процесі виконання завдання, порівнюючи різні варіанти її вирішення)	ДС
Програмований (організація аудиторної та самостійної роботи педагогів здійснюється в індивідуальному темпі і з використанням спеціальних технічних засобів)	ПГ

**Д 2. Тематичне планування навчального курсу «Розвиток інформаційно-комунікаційної мобільності педагога»
з коментарями (36 год., курсовий період підвищення кваліфікації педагога)**

№	Тематичний модуль	Методи	Форма організації навчання	Форми, засоби контролю	Ресурс
I.	Навчальна комунікація в освітньому середовищі: підходи до планування та організації сучасного освітнього процесу (вхідне діагностування, актуалізація мети навчання, завдання в е-середовищі з посиланнями на матеріали та завдання, запитання для самоконтролю, тестування та ресурси для самостійної роботи)	ПБ, ДІ, ЕВ, ПВ, ПГ	Навчальний модуль, практичне заняття	Навчальне завдання, навчальна ситуація, робота в проектній групі, контрольне завдання, самооцінка змін, рефлексивний аналіз в шерінг-щоденнику . Тест «Ваші комунікативні навички», анкетування, консультування	Інформаційно-навчальний е-ресурс на GoogleSites (https://goo.gl/pDkHMj), форум на Google+ для консультування та обміну ідеями (закрита онлайн спільнота: доступ для учасників навчання).
1.1.	Огляд ресурсів сучасного освітнього середовища. Реєстрація, знайомство, очікування (установка на активну діяльність, дослідницьку позицію, дотримання норм партнерської взаємодії)		Інтерактивна презентація «Візитка» (педагоги висловлюють особисті очікування від навчання)	Груповий документ з використанням Google-сервісів	GoogleФорми GoogleПрезентації
1.2.	Сучасні підходи до планування в е-середовищі: навчальна карта. Контрольне завдання «Створення навчальної карти»		Міні-лекція, робота з матеріалами е-середовища навчання, індивідуальна робота	Документ з використанням Google-сервісу Робота з шаблоном «Навчальна карта»	Google Docs

1.3.	Можливості онлайн сервісів для планування навчальної взаємодії		Інтерактивна презентація «Можливості Google Календаря як інструменту для ефективного планування планування взаємодії», робота з матеріалами навчального е-середовища, індивідуальна робота в Google Calendar : налагодження комунікації з колегами та батьками	Спільний документ для групової роботи «Мережевий календар: розклад уроків» (домашнє завдання)	Google Docs Google Calendar Google Презентації Сервіси для візуалізації задач та результатів діяльності: Kanban, Trello, RealtimeBoard, Realtimeboard, symphonical
1.4.	Напрями розвитку педагога в е-середовищі: як досягти результату		Інтерактивна вправа Групова робота з кейсом «Образ випускника 2020»	Опрацювання джерел: стаття М.Пренскі «Аборигени и иммигранты цифрового мира» та О.Штурвалова «Работники нового поколения. Как ставить задачи двадцатилетним»	Google Малюнки
	Поточне тестування, рефлексивний аналіз, само оцінювання виконання навчальних завдань, вихідна анкета дня		Самостійна робота	Тест, таблиця виконання завдань «Таблиця успіху», шерінг-щоденник рефлексії	Google Таблиці Google Форми Microsoft OneNote
II.	Розробка освітнього ресурсу на Google Sites як засобу самопрезентації та управління навчальним процесом (ознайомлення з типами освітніх	ПБ, ДЛ, ЕВ, ПВ	Навчальний модуль, практичне заняття	Навчальне завдання, навчальна ситуація, робота в проектній групі, контрольне завдання, самооцінка змін, рефлексивний аналіз в	Інформаційно-навчальний е-ресурс на Google Sites Форум на Google+ для консультування та обміну ідеями.

	середовищ, знайомство з досвідом практиків, планування власного освітнього ресурсу)			шерінг-щоденнику , тест, анкетування, консультування.	
2.1.	Застосування технологій в навчальному процесі		Інтерактивна презентація «Середовище як педагогічний феномен» Презентація «Google для освіти» Інтерактивна вправа «Оцінка використання можливостей ІКТ в навчальному процесі»	Спільний онлайн документ для парної роботи	Е-ресурс «Застосування технологій» зі сценаріями уроків, що описують предметну, міжпредметну, позаурочну область використання засобів ІКТ. Google Docs
2.2.	Створення власного тематичного е-середовища на Google Sites		Інтерактивна онлайн презентація «Сучасні підходи педагога до організації освітнього середовища», навчальні матеріали е-середовища	Навчальне завдання, навчальна ситуація	Google Docs Google Sites Google Презентації
2.3.	Сайт як засіб організації навчальної взаємодії		Огляд інформаційних матеріалів «Види сайтів», інтерактивна презентація «Сайти Google як платформа для організації навчальної діяльності та професійної взаємодії педагогів», Ознайомлення з матеріалами публікації «Сайти Google для дистанційних курсів у школі: умови комунікації та	Навчальне завдання, навчальна ситуація	Google Sites Google Презентації

			взаємодії» (https://gsuite.google.com.ua/intl/uk/products/sites/)		
	Поточне тестування, рефлексивний аналіз, вихідна анкета дня		Самостійна роботи	Тест, таблиця виконання завдань «Таблиця успіху», шерінг-щоденник рефлексії	GoogleТаблиці GoogleФорми Microsoft OneNote
III.	Дидактичні можливості сервісу GoogleДиск (Google Drive) для навчальної взаємодії в освітньому середовищі	ПБ, ДЛ, ЕВ	Навчальний модуль, практичне заняття	Навчальне завдання, навчальна ситуація, робота в проектній групі, контрольне завдання, самооцінка змін, рефлексивний аналіз в шерінг-щоденнику , тест, анкетування, консультування	Інформаційно-навчальний е-ресурс на GoogleSites. Форум на Google+ для консультування та обміну ідеями.
3.1.	Інструменти GoogleДиск (Google Drive) для взаємодії		Інтерактивна презентація «Робота вчителя з сервісом GoogleДиск». Ознайомлення з матеріалами публікації «Особливості роботи з гугл-документами» (Google Drive)	Навчальна ситуація, робота в групі, запитання для самоконтролю	GoogleПрезентації

3.2.	Спільна та індивідуальна робота на GoogleДиск (Google Drive): нові можливості для організації навчального процесу		Інтерактивна презентація «Організація роботи в хмарі», ознайомлення із матеріалом «Налаштування доступу до документів Google Диск для спільної роботи»	Навчальна ситуація, робота в групі	GoogleПрезентації Google Drive
3.3.	Зберігання, створення та обмін даними в хмарному сервісі GoogleДиск (Google Drive)		Індивідуальна робота з використання можливостей сервісу, групова робота в спільному онлайн документі	Навчальне завдання в спільному онлайн документі «Аналіз створених освітніх ресурсів», навчальна ситуація	GoogleДиск, Google Docs
	Поточне тестування, рефлексія в шерінг-щоденнику, вихідна анкета дня		Самостійна робота	Тест, таблиця виконання завдань «Таблиця успіху», шерінг-щоденник рефлексії	GoogleТаблиці GoogleФорми Microsoft OneNote
IV.	Розвиток навичок XXI ст. в сучасному середовищі навчання	ПБ, ДЛ, ЕВ	Навчальний модуль, Презентація «Інформаційно-комунікаційна мобільність педагога як передумова розвитку soft skills», практичне заняття	Навчальне завдання, навчальна ситуація, робота в проектній групі, контрольне завдання, самооцінка змін, рефлексивний аналіз в шерінг-щоденнику , тест, анкетування, консультування	Інформаційно-навчальний е-ресурс на Google Sites Форум на Google+ для консультування та обміну ідеями.
4.1.	Навички XXI ст.: таксономія Блума		Інтерактивна презентація «Систематика навчальних цілей за Блумом»	Запитання для самоконтролю	GoogleПрезентації

4.2.	Завдання, що можуть навчити: конструктор завдань		Перегляд відео МК «Конструктор по Блуму» Робота в парі з формулювання навчальних завдань	Робота в онлайн документі, запитання для самоконтролю	Google Docs
4.3.	Організація ефективної взаємодії для розвитку навичок XXI ст. в учнів засобами онлайн сервісів		Міні-лекція, індивідуальна робота (робота по створенню інтелект-карти як способу проблеми, здатності синтезувати різні пізнавальні позиції в умовах діалогу з іншими, можливість усвідомити наявність декількох підходів до однієї ситуації)	Тренажер LearningApps	Сервіс для створення хмари слів Tagul Сервіс візуалізації інформації www.coggle.it learningapps.org
	Поточне тестування, рефлексія в шерінг-щоденнику, вихідна анкета дня		Самостійна робота	Тест, таблиця виконання завдань «Таблиця успіху», шерінг-щоденник рефлексії	GoogleТаблиці GoogleФорми Microsoft OneNote
V.	Особливості організації навчальної взаємодії в освітньому середовищі. Підсумки навчання	ПБ, ДЛ, ЕВ, ПВ	Навчальний модуль, практичне заняття	Навчальне завдання, навчальна ситуація, робота в проектній групі, контрольне завдання, самооцінка змін, рефлексивний аналіз в шерінг-щоденнику , тест, анкетування, консультування	Інформаційно-навчальний е-ресурс на GoogleSites. Форум на Google+ для консультування та обміну ідеями.

5.1.	Авторське право		Інтерактивна презентація «Авторське право, вчителі та Інтернет»	Навчальна ситуація «Авторське право в Інтернеті», робота в групі	GoogleПрезентації . Сервіс spark.adobe.com
5.2.	Безпечний Інтернет		Перегляд відео «Цифрова безпека користувача» Робота в проектній групі з навчальним кейсом «Як залишатися в безпеці на youtube»	Кейс «Приватне і публічне: уроки по управлінню персональними даними в мережі Інтернет»	Сервіс spark.adobe.com GoogleФорми
5.3.	Захист проекту освітнього ресурсу		Публічне представлення результатів навчання	Отримання сертифікату про успішне завершення	
	Рефлексія в шерінг-щоденнику , вихідна анкета дня			Таблиця виконання завдань «Таблиця успіху», шерінг-щоденник рефлексії	GoogleТаблиці GoogleФорми Microsoft OneNote
	Підсумковий тест				GoogleФорми
	Вхідне діагностування				GoogleФорми
	Вихідне діагностування			Підбиття підсумків навчання	GoogleФорми

**Д 3. Програма розвитку інформаційно-комунікаційної мобільності
педагога**

**ЖИТОМИРСЬКИЙ ОБЛАСНИЙ ІНСТИТУТ
ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ
ЖИТОМИРСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ РАДИ**

**Кафедра педагогіки та андрагогіки
10014, м. Житомир, вул. Михайлівська, 15 тел./факс +38 0412 473689
e-mail: zippo@ukrpost.ua <http://www.zippo.net.ua>**

Затверджую

проректор з науково-методичної
роботи

_____ О.В. Пастовенський

«__» _____ 2015р.

**Програма курсу
«Розвиток інформаційно-комунікаційної мобільності педагога»**

Об'єм годин – 36 годин

**Форма навчання – очна, очно-
заочна**

Місце навчання – ЖОІППО

**Категорія – методисти РМК
(ММК), учителі української мови
та літератури, вчителі
початкових класів, педагоги ДНЗ**

***По завершенні навчання
видається сертифікат***

Житомир – 2015

Схвалено кафедрою педагогіки та андрагогіки
Житомирського ОППО
Протокол № 9 от «31» жовтня 2015 р.
Зав. кафедрою, канд. пед. наук, доцент _____ О.В.Косигіна

Затверджено вченою радою
Житомирського ОППО
Протокол № 4 від «16» грудня 2015 р.
Голова вченої ради, доктор пед. наук, доцент _____ І. І. Смагін

Програма складена відповідно вимог кваліфікаційної характеристики педагога, яка передбачає використання в професійній діяльності можливостей ІКТ, законів «Про освіту», «Про інформатизацію освіти», «Галузевої концепції розвитку неперервної педагогічної освіти», Указу Президента України «Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року».

Модульний навчальний курс
розроблено викладачем кафедри
педагогіки та андрагогіки
Фамілярською Л.Л. _____
(підпис)

Рецензенти:

Заступник директора з _____ Ковальчук В.І.
науково-методичної роботи
Інституту післядипломної
педагогічної освіти
Київського університету імені
Бориса Грінченка,
доктор педагогічних наук,
доцент
Методист з інформатики _____ Колеснікова І.В.
Житомирського ОППО

Навчальний план авторського курсу «Розвиток інформаційно-комунікаційної мобільності педагога» (36 год., курсовий період)

Мета реалізації навчального курсу – якісні зміни професійних характеристик педагога, необхідних для виконання наступних видів діяльності в межах кваліфікаційної характеристики:

- створення інтегрованого освітнього е-середовища навчальної взаємодії;
- організація та здійснення інформаційної взаємодії в процесі педагогічної комунікації в освітньому е-середовищі;
- використання можливостей мобільних технологій в практичній діяльності.

Предметом вивчення програми є закономірності організації інформаційної взаємодії та навчальної комунікації в електронному середовищі, міжособистісної взаємодії та спілкування в системі знаків.

Головними завданнями навчальної програми є:

- адаптування в навчальному процесі післядипломної освіти способів, форм і методів інноваційної педагогічної діяльності в середовищі електронного навчання;
- забезпечення використання можливостей ІКТ в професійній діяльності для організації комунікації учасників навчального процесу в освітньому е-середовищі (комунікативність).
- забезпечення набуття педагогами навиків професійного використання ІКТ у процесі навчальної взаємодії, практичного використання програмних комплексів та інформаційно-технологічних ресурсів в процесі навчання (інформативність);
- набуття педагогами навичок самоаналізу доцільності використання ІКТ в професійній діяльності (рефлексивність);
- мотиваційний вплив та забезпечення розвитку когнітивно-особистісного компоненту; спонукання до використання соціально-діяльнісного компонента; розвиток оцінно-рефлексивного компонента ІКМ педагога що сприяє саморозвитку, самовизначенню, самопроектуванню.

Завданнями викладача в процесі навчання є:

- спрямування та допомога в процесі навчальної комунікації;
- виявлення багатоаспектності точок зору;
- врахування особистого досвіду педагогів;
- підтримка активності учасників навчання;
- поєднання теорії з практикою;
- взаємозбагачення досвіду учасників навчання;
- створення умов для взаємонавчання, взаєморозуміння учасників навчальної взаємодії;
- сприяння творчості та самостійності учасників навчання.

Методологія навчальної програми передбачає, що основними засобами реалізації навчального курсу є навчальний модуль та навчальний елемент, що спрямовано на практичні види діяльності педагога, від простого до складного.

Методами навчання є система послідовних, взаємозалежних дій, що забезпечує: засвоєння змісту модуля навчальної програми, розвиток ІКМ педагога, оволодіння засобами самоосвіти і самонавчання; спрямування на розвиток умінь, навичок, їх закріплення і контроль в процесі інформаційно-комунікаційної взаємодії; реалізацію мети навчання, спосіб засвоєння і характер взаємодії викладача та педагогів (Додаток А).

Інтерактивні форми та інноваційні методи, що використовуються в освітньому процесі базуються на використанні сучасних досягнень науки та інформаційно-комунікаційних технологій, спрямовані на підвищення якості освітнього процесу шляхом розвитку у педагогів адаптивної здатності (методи проблемного навчання, дослідницькі методи, тренінгові форми, самооцінювання, взаємооцінювання тощо).

Освітні технології передбачені навчальним процесом є: модель «змішане, навчання», connectivism, critical pedagogy, learning styles, case study. Освітня модель, що використовується викладачем в навчальному процесі передбачає реалізацію завдань для різних суб'єктів навчального процесу, зокрема, для конкретного педагога та навчальної мікрогрупи.

Навчальною стратегією програми передбачено реалізація завдань, для досягнення результату навчання, здійснюється в очному та електронному форматі шляхом:

- ознайомлення з навчальним матеріалом на інтерактивних лекціях (в тренінговому режимі) з використанням сервісів Google, що підтримує синхронну та асинхронну інформаційну взаємодію;
- самостійного вивчення навчального матеріалу на основі розробленого для модуля комплексу навчально-методичних матеріалів;
- виконання практичних завдань для оволодіння вміннями і навичками застосовувати на практиці набуті теоретичні знання;
- проведення поточного тестування після кожного вивченого блоку та підсумкового тестування по завершенні навчання;
- проведення вебінарів, відео конференцій, форумів, дискусій.

Матеріально-технічною базою навчального курсу є комп'ютерний клас, проектор, додатки, фліп-чарт, маркери, ноутбуки, планшети.

Документ, що засвідчує успішне завершення навчання – сертифікат, в якому відображено вивчені модулі.

Результати навчання.

Після вивчення спецкурсу слухачі будуть:

знати:

- методи та сервіси стратегічного планування ефективної навчальної комунікації;
- порівняльну характеристику поколінь X, Y та Z та розуміти їх відмінність;
- як формулювати завдання та оцінювати результати навчальної діяльності покоління Z;
- особливості та базові компоненти сучасного освітнього середовища;
- як здійснювати експертизу освітнього середовища;
- класифікацію сучасних інформаційно-комунікаційних технологій, зокрема, мобільних;
- функціональні особливості мобільних технологій та особливості роботи з мобільними технологіями в навчально-виховному процесі;
- методичні засади застосування мобільних технологій та засобів в професійній діяльності;
- правила безпеки та гігієни при роботі з комп'ютерними пристроями.

вміти:

- критично оцінювати інформацію;
- проектувати освітнє середовище навчання учнів, як механізму розвитку особистості;
- виконувати пошук навчального матеріалу у відкритих депозитаріях освітніх ресурсів;
- організовувати та планувати навчальну взаємодію в е-середовищі;
- оцінити навчальну користь від використання мобільних технологій та їх вплив на ефективність навчання;
- оцінити придатність мобільних програм навчального характеру для конкретних цілей;
- використовувати мобільні технології для формування середовища активного навчання, що заохочує та сприяє розвитку креативності;
- використовувати мобільні технології та засоби при викладанні свого предмету;
- організовувати використання технологій в навчально-виховному процесі;
- оцінити та застосувати на практиці різні онлайн інструменти, прикладні програми для співпраці, спілкування, створення навчального середовища;
- демонструвати базові знання в сфері організації синхронного та асинхронного обміну інформацією в мережі;

проявляти спроможність до:

- самостійного опанування додатковими можливостями ІКТ і створення з їх використанням навчального контенту для освітнього середовища

Засобами діагностики є поточне та підсумкове тестування, таблиця самооцінки, критерії для взаємооцінювання, вхідне та вихідне діагностування.

Тип занять: синхронність (ауд.), асинхронність (сам., індивід.)

Комплекс науково-методичних матеріалів розроблено в трьох моделях застосування:

- аудиторна робота яка передбачає роботу з онлайн та друкованими ресурсами;
- самостійна робота яка передбачає використання онлайн ресурсів, завантаживши при потребі;
- індивідуальне консультування в процесі якого тьютор (консультант) надає необхідну допомогу.

Форми підсумкової атестації:

- Підсумкова атестація (випускна робота) в форматі Е-Портфоліо.
- Представлена на захист підсумкова робота (проект), яка виконана педагогом спільно з іншими, передбачає перед захистом представлення особистого вкладу (педагог має вказати свій персональний внесок в загальну проектну роботу, область і міру особистої відповідальності за неї).

Кількість годин на освоєння навчальної програми узагальнено подано в таблиці 1.

Таблиця 1.

Обсяги навчального курсу	
Загальний обсяг програми:	36
лекційні заняття	2
практичні заняття	12
самостійна робота педагога з навчальними матеріалами	18
підготовка підсумкового проекту	2
консультування	1
поточна, підсумкова атестація, вхідне, вихідне діагностування	1

Модуль 1. Навчальна комунікація в освітньому середовищі: підходи до планування та організації сучасного освітнього процесу (6 год.).

- 1.1. Навчальні ресурси сучасного освітнього середовища.
- 1.2. Планування навчання: навчальна карта.
- 1.3. Можливості онлайн сервісів при плануванні навчальної взаємодії.
- 1.4. Розвиток педагога в освітньому середовищі: як досягти результату.
- 1.5. Атестація з теми (вхідне діагностування, поточне тестування, рефлексивний аналіз, вихідна анкета дня).

Модуль 2. Розробка освітнього ресурсу на GoogleSites як засобу самопрезентації та управління навчальним процесом (8 год.).

- 2.1. Застосування онлайн технологій в навчальному процесі.
- 2.2. Створення власного тематичного середовища на GoogleSites. Загальна характеристика сервісу GoogleSites.
- 2.3. Сайт як засіб організації навчальної взаємодії.
- 1.4. Атестація з теми (поточне тестування, рефлексивний аналіз, вихідна анкета дня).

Модуль 3. Дидактичні можливості сервісу GoogleДиск для навчальної взаємодії в освітньому середовищі (8 год.).

- 3.1. Інструменти для організації взаємодії на GoogleДиск (GoogleПрезентації, GoogleДокументи, GoogleМалюнки, GoogleФорми).
- 3.2. Спільна робота в GoogleДиск: нові можливості для організації навчального процесу.
- 3.3. Зберігання, створення та обмін даними на GoogleДиск.
- 3.4. Атестація з теми (поточне тестування, рефлексивний аналіз, вихідна анкета дня).

Модуль 4. Розвиток навичок ХХІ ст. в сучасному середовищі навчання (8 год.).

- 4.1. Навички ХХІ ст.: таксономія Блума.
- 4.2. Завдання, що можуть навчити: конструктор завдань.

4.3. Організація ефективної взаємодії для розвитку навичок XXI ст. засобами онлайн сервісів.

4.4. Атестація з теми (поточне тестування, рефлексивний аналіз, вихідна анкета дня).

Модуль 5. Особливості організації сучасної навчальної взаємодії в освітньому середовищі. Підсумки навчання (6 год.).

5.1. Авторське право та Інтернет.

5.2. Безпечний інтернет.

5.3. Захист проекту освітнього ресурсу.

5.4. Атестація з теми (підсумкове тестування, рефлексивний аналіз, вихідне діагностування).

Основний результат роботи за програмою полягає у використанні вчителями у власній діяльності нових педагогічних підходів, впровадженні нових прийомів роботи у навчально-виховному процесі тощо.

Тематичний план курсу «Розвиток інформаційно-комунікаційної мобільності педагога» (36 год.)

Модуль1. Навчальна комунікація в освітньому середовищі: підходи до планування та організації сучасного освітнього процесу (6 год.).

Мета: оновлення вмінь планування та організації спільної навчальної діяльності з використанням можливостей ресурсів електронного середовища та онлайн інструментів для організації відкритої освіти особистості.

Очікувані результати:

- усвідомлення характеристичних особливостей образу випускника школи майбутнього;
- розуміння та усвідомлення моделей, форм і засобів навчальної онлайн взаємодії;
- визначення теми для розробки тематичного освітнього ресурсу, формулювання мети, завдань навчання;
- ефективне планування професійної діяльності з використанням онлайн сервісів;
- набуття (розвиток) навичок планування та мережевої взаємодії з використанням можливостей сервісу GoogleКалендар;
- створення відкритих/закритих тематичних або фахових онлайн спільноти (педагогів/батьків/учнів);
- здатність формулювати результати навчальної діяльності;
- здатність оцінювати і коригувати власну педагогічну діяльність, безперервно підвищувати педагогічну майстерність.

В даному модулі здійснюється огляд навчального е-середовища, актуалізація проблеми навчання, ознайомлення з онлайн сервісами, що допомагають створювати дидактичні матеріали та організувати роботу в зазначеному середовищі. Педагоги навчаються методики організації процесу навчання з використанням можливостей сервісів мережі Інтернет.

Ключові запитання: Як ставити завдання «поколінню Z» та оцінювати результат? Як ефективно управляти процесом навчальної комунікації? Як правильно планувати уроки з використанням можливостей ІКТ? Як визначити, які технології слід використовувати?

Дані запитання актуалізують необхідність оволодіння новими можливостями використання ІКТ та способами їх застосування фахівцем у професійній діяльності.

Опинившись безпосередньо в середовищі онлайн взаємодії, учасники знайомляться з його особливостями, набувають досвіду його проектування, усвідомлюють можливості онлайн сервісів для планування навчальної взаємодії, зокрема, *методикою постановки SMART-цілей*.

Ознайомившись з сучасними ресурсами планування в е-середовищі навчання, педагог узагальнює знання в документі «Навчальна карта». Також, вчитель визначає педагогічні аспекти організації навчального процесу в електронному середовищі (принципи взаємооцінювання, формування навчального співтовариства, розробку оціночних заходів), Інтернет-сервіси для реалізації сучасної міжособистісної взаємодії. В ході роботи з

навчальними матеріалами педагог усвідомлює необхідність змін у системі підтримки навчальної взаємодії в умовах сучасного освітнього середовища.

Запитання для обговорення

- Які характеристики відрізняють покоління X, Y та Z,?
- Як навчитися критично оцінювати інформацію?
- Які є способи організації та планування навчальної взаємодії в е-середовищі?
- Які правила безпеки та гігієни при роботі з комп'ютерними пристроями?
- Які якості особистості необхідні людині для комфортної життєдіяльності в інформаційному суспільстві? Як можна використовувати засоби ІКТ для розвитку цих якостей?
- Яким чином дидактичні можливості засобів ІКТ сприяють реалізації педагогічних цілей?

Додатково теми для обговорення:

Планування навчальної взаємодії в освітньому процесі та вибір засобів візуалізації.

Завдання для самостійної роботи:

Розробіть критерії оцінювання результатів навчальної онлайн комунікації. Сформулюйте особливості використання мережі Інтернет для розвитку особистості дитини, оформивши пам'ятку для батьків.

Література:

1. Викулина М.А., Половинкина В.В. Педагогическое моделирование как продуктивный метод организации и исследования процесса дистанционного образования в вузе// Журнал «Успехи современного естествознания», №3, 2013 год, с. 109-112
2. Воронина Т.П., Кашицин В.П., Молчанова О.П. /Образование в эпоху новых информационных технологий - М., 1995. – 220с.
3. Закотнова П. В. О роли тьютора в организации контроля качества знаний в системе ДО // Открытое и дистанционное образование. 2002. №2(6). С.46-48. 16. Закотнова П.В. Подготовка преподавателей вуза к деятельности в системе дистанционного обучения: автореферат дис. канд. пед. наук. – Омск, 2004. – 185с.
4. К. Кун E-Learning – электронное обучение//Информатика и образование.- 2007.- №6.- С. 16-18 18.
5. Коротенков Ю.Г. Учебное пособие «Информационная образовательная среда основной школы». – М.: Академия АйТи, 2011. – 152 с.
6. Краевский В. В., Хуторской А. В. Основы обучения: Дидактика и методика. Учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений. — М.: Издательский центр «Академия», 2007. — 352 с.
7. Орлова М. С. Методика смешанного обучения программированию, направленная на формирование профессиональных коммуникативных качеств. // Вестник московского городского педагогического университета. Серия: Информатика и информатизация образования. 2008. №13. С. 47-50.
8. Роберт И.В., Босова Л.Л., Поляков В.П. Основные направления использования ИКТ в модернизации системы образования / Ученые записки ИИО РАО. – 2003 – Вып. 11.
9. Рубин Ю.Б. Инструментальные методы e-learning: путь к комплексному укоренению//Прикладная информатика, №5. - 2006.- С.85-92
10. Андреева О. Смешанное обучение – как одно из конкурентных преимуществ ВУЗов. [Электронный ресурс] URL:<http://megaport-nn.ru> 3. Желнова Е. 8 этапов смешанного обучения: Обзор статьи «Missed Steps» Дарлин Пейнтер //Журнал Training &Development, [Электронный ресурс]
11. Фамілярська Л.Л. Мобільність як перспективна складова освітнього процесу [Електронний ресурс] / Лариса Леонідівна Фамілярська. // Інформаційні технології і засоби навчання, № 41, вип. 3. – 2014. – Режим доступу до ресурсу: goo.gl/hIfp2a

Модуль 2. Розробка освітнього ресурсу на GoogleSites як засобу самопрезентації та управління навчальним процесом (8 год.).

Мета: оволодіння педагогом сучасними інструментами для проектування освітніх процесів та продуктивної взаємодії педагогів і учнів в процесі навчання та виховання з використанням можливостей е-середовища.

Очікувані результати

- знання нових освітніх тенденцій та процесів викладання і навчання;
- розуміння та усвідомлення моделей, форм і засобів навчальної онлайн взаємодії;
- готовність використовувати електронний контент в процесі навчання;
- здатність до змін в професійній діяльності;
- вміння самостійно створювати сайт, сторінки сайту, додавати вкладки, елементи тощо;
- набуття навичок управління навчальним процесом в освітньому е-середовищі;
- оволодіння навиками роботи в хмарних сервісах для організації мережевої навчальної взаємодії.

В даному модулі педагоги знайомляться з видами освітніх середовищ. Використовуючи покрокові інструкції в практичній діяльності та рекомендації щодо створення ефективного освітнього е-середовища, створюють власний тематичний навчальний ресурс.

Ключове запитання: Як створити креативне середовище для покоління Z?

Учасникам навчання пропонується переосмислити досвід і виконати проектувальне завдання, що орієнтоване на розробку освітнього тематичного ресурсу з використанням сервісу GoogleSites, здійснити аналіз його педагогічної ефективності, виявити можливості освітнього ресурсу на Google Sites як засобу самопрезентації та управління навчальним процесом.

Виконуючи практичні завдання вчителі навчаються визначати можливості освітнього середовища для розвитку, навчання, виховання учнів заповненняю таблицю, аналізувати та здійснювати експертизу розробленого освітнього середовища навчальної комунікації згідно запропонованих критеріїв.

Запитання для обговорення

- Які особливості та базові компоненти сучасного освітнього середовища?
- Які критерії експертизи освітнього середовища?
- Чи може бути освітнє середовище навчання учнів механізмом розвитку особистості?
- Які знаєте сучасні способи організації та планування навчальної взаємодії в е-середовищі?
- Наскільки те з чим Ви познайомилися, відповідає тому, як організований обмін інформацією у Вашому навчальному закладі?

Завдання для самостійної роботи:

Сформулюйте конкретну педагогічну ціль та наведіть приклади використання обраних вами засобів ІКТ для її реалізації.

Література

1. Бачинська Є. М. Механізм формування інноваційного освітнього простору в регіоні / Є. М. Бачинська // Педагогіка і психологія. - № 1 (54). - 2007. - С. 79 - 88.
2. Каташов А. І. Педагогічні основи розвитку інноваційного освітнього середовища сучасного ліцею: автореф. дис. ... кандидата пед. наук: 13.00.01 / А. І. Каташов. - Луганськ, 2001. - 20 с.
3. Антонова О.Є. Проектування освітнього середовища ВНЗ як чинник у розвитку обдарованості студентів // Теорія і практика підготовки майбутніх учителів до педагогічної дії: зб. матеріалів конференції. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. Івана Франка, 2011. – С. 123 – 127
4. Покроєва Л.Д. Модернізовані функції обласних інститутів післядипломної педагогічної освіти // Післядипломна освіта в Україні. – 2004.– № 1. – С.84-87.
5. Панченко Л. Ф. Інформаційно-освітнє середовище сучасного університету / Л.Ф.Панченко // Держ. закл. «Луган. нац. ун-т імені Тараса Шевченка». – Луганськ: Вид-во ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2010. – 280 с. 61.

6. Образование и XXI век: Информационные и коммуникационные технологии. - М.: Наука, 1999. - 191 с., ил. - (Кибернетика: неограниченные возможности и возможные ограничения).

7. Роберт И.В. Современные информационные технологии в образовании: дидактические проблемы; перспективы использования. - М.: "Школа-Пресс", 1994. - 206 с.

8. Сейдаметова З.С. Облачные технологии и образование / З.С.Сейдаметова, Э.И.Абляимова, Л.М.Меджитова, С.Н.Сейтвелиева, В.А.Темненко. - Симферополь: «ДИАЙПИ», 2012. - 204 с.

9. Фамілярська Л.Л. Блог як середовище неперервного професійного розвитку вчителів англійської мови [Електронний ресурс] / Лариса Леонідівна Фамілярська, Юлія Сергіївна Запорожцева. // Інформаційні технології і засоби навчання, № 2, том. 28. - 2012. - Режим доступу до ресурсу: goo.gl/2uzGNW

10. Фамілярська Л.Л. Е-середовище навчання закладу післядипломної педагогічної освіти [Текст] / Актуальні проблеми професійної орієнтації та професійного навчання населення у контексті подолання кризи ринку праці: матеріали VIII Міжнародної науково-практичної конференції - К.: ІПК ДСЗУ, 2015. - 356 с.

11. Яковлев Б.П., Чистова Л.С. Теоретический анализ коммуникационной и коммуникативной компетентностей // Успехи современного естествознания. 2009. № 6 С. 80-83. / Режим доступа: www.rae.ru/use/?section=content&op=show_article&article_id=7783837. (Дата звернення 21.11.2015)

12. Кузьмінська О. Г. Педагогічні аспекти використання хмарних обчислень / Н.В. Морзе, О. Г. Кузьмінська [Електронний ресурс] // Інформаційні технології в освіті. - 2011. - №9. - С. 20-29. goo.gl/TVnwQv

13. Фамілярська Л.Л. Організація освітнього середовища післядипломної педагогічної освіти засобами хмарних сервісів Google / Л.Л. Фамілярська // Інформатика та інформаційні технології в навчальних закладах: Науково-методичний журнал. - 2015. - №5/6. - С. 38-44.

14. Бугайчук К.Л. Персональне навчальне середовище: перша спроба зрозуміти / К.Л. Бугайчук // Інформаційні технології і засоби навчання, 2011. - № 5(25). - <http://journal.iitta.gov.ua/index.php/itlt/article/view/550>.

15. Патаракин Е.Д. Открытые сервисы для построения личного учебного пространства / Е.Д. Патаракин // Телематика 2008: Материалы XV Всероссийской научно-методической конференции, 2008. - www.ict.edu.ru/vconf/files/8629.pdf. - 10 Патаракин Е.Д. Построение учебной среды из множества личных «кирпичиков» / Е.Д. Патаракин // Высшее образование в России, 2008. - № 8. - С. 59-65. - www.ispu.ru/system/files/HiScool-c59-64_08-2008.pdf

16. Кухаренко В.М. Персональная учебная среда [Електронний ресурс] /В.М. Кухаренко. - Режим доступу: http://kvn-e-learning.blogspot.com/2011_03_01_archive.html

17. Кухаренко В.М. Создание персональной учебной среды [Електронний ресурс] /В.М. Кухаренко. - Режим доступу: <http://el-ukraine.wikispaces.com/1.1>

18. Siemens_George_Knowing Knowledge [Електроннийресурс] /G.Siemens. Режимдоступу: http://www.elearnspace.org/KnowingKnowledge_LowRes.pdf 163 страниц

19. Personal Learning Environments: Challenging the dominant design of educational systems [Електроннийресурс]. - Режимдоступу: <http://ple.elg.ca/course/moodle/mod/wiki/view.php?id=60&page=Week+1>

20. Martin Michele M. Supporting Personal Learning Environments:A Definition of a PLE [Електроннийресурс] / М. М. Martin. - Режимдоступу:<http://michelemartin.typepad.com/thebambooprojectblog/2007/08/supporting-pe-1.html>

21. Schaffert Sandra, Hilzensauer Wolf Personal Learning Environments: Seven crucial aspects / S. Schaffert, W. Hilzensauer [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.elearningeuropa.info/mt/node/2680

22. Таблиця порівняльних характеристик хмарних сервісів [Електронний ресурс] // Веб-сайт Wikipedia. – 2015. – Режим доступу : http://en.wikipedia.org/wiki/Comparison_of_online_backup_services. – Назва з екрану.

23. Фамілярська Л. Л. Мобільність як перспективна складова сучасного освітнього процесу / Л. Л. Фамілярська // Інформаційні технології і засоби навчання. - 2014. - Т. 41, вип. 3. - С. 117-127. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/ITZN_2014_41_3_13.pdf

Фамілярська Л.Л. Практика використання хмарних технологій в методиці роботи педагога / «Науковий часопис НПУ ім. М.П.Драгоманова» збірник наукових праць - випуск № 25 (35) 16 серії «Творча особистість учителя: проблеми теорії і практики»

Модуль 3. Дидактичні можливості сервісу GoogleДиск для навчальної взаємодії в освітньому середовищі (8 год.).

Мета: Підвищення рівня використання педагогом можливостей хмарних технологій при підготовці навчального онлайн контенту, розміщення його в електронному освітньому середовищі для організації процесу навчальної комунікації. обеспечение овладения обучающимися компетенциями, необходимыми для организации образования взрослых на основе применения технологий электронного и мобильного образования взрослых.

Очікувані результати:

- усвідомлення особливостей роботи з сервісом GoogleДиск;
- розуміння дидактичних можливостей сервісу GoogleДиск для реалізації початкової комунікації в освітньому е-середовищі;
- розуміння способів використання сучасних ІКТ, які сприяють активізації пізнавальної діяльності учнів та способів партнерської взаємодії в електронному середовищі;
- вміння налаштування рівнів доступу до документів Google Диск для спільної роботи;
- здатність використовувати можливості сервісу Google Диск;
- вміння взаємодіяти засобами Google Диск в освітньому середовищі;
- вміння організовувати збір та обробку даних, використовуючи інструмент Google

Форми;

- створення і спільне редагування навчальних матеріалів онлайн;
- створення практичного завдання сучасного типу.

В даному модулі на основі шаблону педагога розробляють власні дидактичні матеріали, структурують їх. Створюють тестові завдання, що забезпечує зворотний зв'язок з учнем, опрацьовують різні типи тестових питань.

Ключові запитання: Які завдання можуть навчити? Як забезпечити «зворотний зв'язок» з учнем?

В ході навчання вчителі отримують практичний досвід роботи с GoogleДиск, зокрема, вміння відкрити доступ для спільної роботи з документами (GoogleДокументи, GoogleПрезентації, GoogleТаблиці, GoogleМалюнки) в режимі онлайн, для спільної роботи на мережових дошках, створення анкети та тестів (GoogleФорми) для учнів з метою моніторингу успішності навчання.

Виконання практичних вправ сприяє розвитку у педагога навичок зберігати, створювати, структурувати матеріали в сервісі GoogleДиск, а також організовувати ефективне навчання з їх використанням, реалізувати спільну навчальну роботу в освітньому середовищі в синхронному і асинхронному режимах з метою підвищення ефективності навчання.

Запитання для обговорення

- За допомогою яких сервісів можливо організувати швидкий збір та обробку даних?
- Які рівні доступу до документів сервісу GoogleДиск може налаштувати педагог?
- В чому переваги спільного редагування навчальних практичних завдань?

Додатково теми для обговорення:

Створення QR-коду в сервісі GoogleДиск.

Мобільність як ключовий тренд трансформації шкільної освіти.

Література

1. Самойленко О.О. Організаційно-педагогічні умови підвищення кваліфікації керівників професійно-технічних навчальних закладів на основі технологій дистанційного навчання: дис. на здоб. наук. ступеня канд. пед. наук: 13.00.04 / Олексій Олександрович Самойленко / Житомир, 2015. – 183 с.

2. Фамілярська Л.Л. Модель навчального середовища у післядипломній педагогічній освіті / Спецпроект: аналіз наукових досліджень: матеріали X Міжнародної науково-практичної конференції, 23-24 травня 2016 р. – Дніпропетровськ: Біла К.О., 2016. – 70 с. – С.28-33.

3. Фамілярська Л.Л. Дослідження розвитку компонентів інформаційно-комунікаційної мобільності педагога в післядипломній освіті // Збірник наукових праць «Педагогічні науки», – Херсон, 2016. – Випуск LXX, том 2. – 140 с. – С. 100-105.

4. Штомпель Г.О. Трансляція результатів дослідження у системі післядипломної освіти: метод. рек. щодо апробації та внесення змін у теоретико-метод. аспекти підготовки наук.-пед. кадрів ; НАПН України, ДВНЗ «Ун-т менедж. освіти» / Г.О. Штомпель. – К., 2013. – 84 с.

5. Косигіна О.В. Педагогічна взаємодія суб'єктів системи післядипломної освіти: зміст і специфіка. // Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи. – 2013, №7 – С. 215-224.

6. Кузьмінська О.Г. Створення та використання системи інформаційної підтримки діяльності викладачів в умовах електронного інформаційно-освітнього середовища університету / О. Кузьмінська, Н. Качанюк // Інформатика та інформаційні технології в навчальних закладах: наук.-метод. журн. – 2014. - № 5. – С. 27-35.

7. Кузьмінська О. Г. Викладачі як студенти: практичні рекомендації щодо вибору МООС / О. Кузьмінська, Н. Михайлова / О.Г Кузьмінська // Інформатика та інформаційні технології в навчальних закладах: наук.-метод. журн. – К.: Світоч, 2015р. – № 5/6 – С.45-54.

Модуль 4. Розвиток навичок XXI ст. (soft skills) в сучасному середовищі навчання (8 год.).

Мета: розвиток здатності організації педагогом навчального процесу, що сприяє розвитку навичок критичного мислення та умов для індивідуальної освіти, самовизначення у використанні технологій електронного середовища.

Очікувані результати:

- усвідомлення необхідності змін у підходах до навчання та оцінюванні результатів навчальної діяльності;
- усвідомлення суб'єктами освітнього процесу необхідності коригування застарілого досвіду та особистісних установок, що перешкоджають оволодінню новими знаннями;
- розумінні близьких, віддалених і далеких перспектив професійної самореалізації;
- розуміння необхідності розвитку навичок XXI ст.;
- вміння формулювання цілей за таксономією Блума;
- уміння інтегрувати технології у викладання та навчання;
- здатність використовувати онлайн сервіси для розвитку навичок XXI ст.

В даному модулі педагоги ознайомлюються з варіантами організації ефективної онлайн взаємодії з учнями і можуть запропонувати свій варіант організації, отримують методичні рекомендації щодо впровадження найпоширеніших освітніх технологій при формулювання навчальних завдань і приклади їх реалізації в онлайн.

Ключові запитання: Які види діяльності включати в сучасний урок і як оцінити роботу учнів? Як створити і підтримувати високий рівень мотивації учнів на уроці? Оцінювання як складова навчальної комунікації або як оцінювати навички XXI ст.? Як розвивати навички XXI ст. (soft skills)?

Актуальність зпитань зумовлено стрімким розвитком сучасних засобів комунікації, якими сучасне покоління активно користується, а педагог може спрямувати їх використання для навчальної комунікації.

Ні для кого не стане відкриттям твердження про те, що світ змінюється. Така тенденція спостерігається з кожним роком дедалі помітніше. Зміни відбуваються на роботі і в способі життя людей. В першу чергу істотно змінюється спосіб мислення. Повсюдне використання досягнень інформаційно-комунікаційних технологій змінюють наш мозок на нейронному рівні. Це робить нас зовсім іншими людьми, безпосередньо впливаючи на нашу поведінку.

Таким чином, у сучасному швидкозмінюваному світі важливо не стільки отримувати знання, скільки розвивати навички життя: уміння вирішувати проблеми, інформативність, комунікативність, підприємництво, креативність, саморефлексію. Чи може ці навички передавати той, хто сам їх не має?

Запитання для обговорення:

- Як ви розумієте словосполучення «навички XXI ст.»?
- Які стратегії організації навчальної комунікації в сучасному освітньому середовищі?
- Як правильно формулювати завдання для навчальної діяльності поколінню Z?
- Як зміна педагогом підходу до організації навчання сприяє розвитку навичок XXI ст.. в учнів?

Література:

1. Кісіль М. В. Простір освіти з точки зору її основного суб'єкта / М. В. Кісіль // Вісник Черкаського університету. - 2006. - Серія «Педагогічні науки», Вип. 88.- С. 138-141.
2. Разіна Н. О. Акмеологічний підхід до розвитку професіоналізму сучасного педагога в інноваційному освітньому середовищі середньої школи /О. Н. Разіна / Вісник наукової школи педагогів «АКМЕ». - 2009. - Вип. 3.
3. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології. – К.: Академвидав, 2004.
4. Єльнікова О. Інтерактивні методи навчання, їх місце у класифікації педагогічних інновацій // Дайджест педагогічних ідей та технологій. — 2001. — № 6. — С. 52—53.
5. Павлова Т.А. Методи активного соціально-психологічного навчання [Текст]: Учеб.пособие. / Т.А. Павлова, Н.В. Мтяш. - М.: Академія, 2007.
6. Пометун О, Пироженко Л. В. Інтерактивні технології навчання: теорія, практика, досвід. –К., 2002. – 135 с.
7. Софій Н. Інноваційні методи навчання та викладання: теоретичне підґрунтя та методика використання. – К.: Проект «Рівний доступ до якісної освіти», 2007.- С.3-60
8. Химинець В.В. Інновації в сучасній школі. – Вид. ЗППО. – Ужгород, 2004. -168 с.
9. Морзе Н.В. Формування навичок ефективної співпраці студентів під час використання вікі-порталу [Електронний ресурс] / Наталія Вікторівна Морзе. // Інформаційні технології і засоби навчання, № 2, том. 40. – 2014. – Режим доступу до ресурсу: goo.gl/CMTHCM
24. Кльоц Л. А. Використання активних методів у розвитку професійної я-концепції психолога [Електронний ресурс] / Любов Антонівна Кльоц // Технології розвитку інтелекту, № 5, том. 1. – 2014. – Режим доступу до ресурсу: <http://goo.gl/89f8CW>

Модуль 5. Особливості організації сучасної навчальної взаємодії в освітньому середовищі. Підсумки навчання.

Мета: оволодіння знаннями та практичними навичками основних правил організації навчальної взаємодії в мережі Інтернет, методики та стратегії взаємодії в Інтернеті, безпечної роботи в освітньому е-середовищі.

Очікувані результати

- знання основних вимог ефективної комунікації;
- знання методів і способів ефективного представлення та передачі знань та інформації;
- здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел;
- здатність до професійної співпраці;
- готовність до змін та інновацій;
- готовність до постійного оновлення знань і навичок.

В даному модулі педагоги визначають правила використання інформаційних джерел та безпечної роботи, які допоможуть організувати ефективне е-середовище, узагальнюють набути в процесі навчання знання та вміння.

У професійній діяльності використовуються різні інформаційні джерела. Але слід пам'ятати, що всі публікації та їх автори захищені Законом про авторське право. З появою повсюдного Інтернету і можливості швидкого копіювання з нього різних матеріалів особливої уваги набуває питання про дію цього закону, оскільки більшість матеріалів, розташованих в Інтернеті, є власністю інших людей.

Пошук інформації можна виконувати з використанням різних пошукових систем.

Алгоритм організації пошуку

1. Визначити ключові слова або словосполучення, за якими буде здійснюватись пошук.
2. Відкрити у вікні браузера веб-сторінку пошукової системи.
3. Ввести ключові слова або словосполучення в поле пошуку на сторінці пошукової системи.
4. Вибрати кнопку Пошук або натиснути клавішу Enter.
5. Переглянути перелік знайдених посилань на сайти.
6. Якщо потрібних відомостей не знайдено, то слід уточнити ключові слова та виконати повторний пошук у цій чи іншій пошуковій системі.

Практична робота: презентація «Авторське право та вчителі» (перегляд)

Запитання для обговорення:

- Для чого призначені інформаційно-пошукові системи?
- Що таке інформаційно-пошукова система?
- Які основні правила пошуку за ключовими словами?
- Чи можна задавати для пошуку вислови?
- Чи однаковий результат здійснення пошуку за одним ключовим словом у всіх пошукових системах?
- Як потрібно дотримуватися закону про авторське право працюючи з джерелами мережі Інтернет?

Завдання для самостійної роботи:

Визначити з якими труднощами Ви як педагог навчального закладу, можете зіткнутися при впровадженні ІКТ? Які шляхи їх подолання?

Література:

1. Драпак Г., Скиба М. Основи інтелектуальної власності: Навчальний посібник.- Хмельницький: ТУП, 2007. - 155 с.
2. Дахно І.І. Право інтелектуальної власності: Навч. посіб. – Вид. 2-ге, перероб. і доповн. – К., 2006. – 278 с.
3. Мікульонюк І. О. Основи інтелектуальної власності: Навч. посіб. – 2005. – 232 с.
4. Закон України “Про авторське право і суміжні права” від 23 грудня 1993 р. // ВВР України. – 1994. - №13. - Ст.8.
5. Кочарян А.Б., Гущина Н.І. Виховання культури користувача Інтернету. Безпека у всесвітній мережі. - навчально-методичний посібник. Київ, 2011.
6. Литвинова С.Г. Аналіз форм навчання вчителів-предметників інформаційно-комунікаційним технологіям [Електронний ресурс] / Світлана Григорівна Литвинова // Інформаційні технології і засоби навчання. – 2007. – №. 2. – С. 10.
7. Носкова М.В. Формування і розвиток знань та навичок з ІКТ у вчителів загальноосвітніх навчальних закладів у системі післядипломної педагогічної освіти // Комп'ютер у школі та сім'ї. – 2010. – №. 6. – С. 28-31.
8. Морзе Н.В. Інтернет у дидактиці: навч.-метод. матеріали. Модуль 3 / Н. В. Морзе. – К.: МОН України, 2007. – 69с.

Д 4. Навчальний курс «Розвиток інформаційно-комунікаційної мобільності педагога» в е-середовищі (108 год. у міжкурсовий період).

Навчальний курс є продовженням програми «Розвиток інформаційно-комунікаційної мобільності педагога» у міжкурсовий період підвищення кваліфікації, яку педагоги розпочинають проходити під час курсового періоду підвищення кваліфікації.

Основною метою цього курсу є розвиток інформаційно-комунікаційної мобільності педагога як адаптивної здатності самоорганізації освітньо-розвивального середовища для педагогів та адміністративно-управлінського персоналу, які працюють в загальноосвітніх закладах.

Для організації навчання пропонується інформаційне освітнє е-середовище, для управління навчальним процесом – система LMS Canvas.

Слухачі навчального курсу вивчають можливості організації інтерактивної навчальної взаємодії з використанням можливостей інформаційно-комунікаційних технологій, а також способи створення і редагування найпростішого навчального е-контенту.

Курс має модульну структуру, реалізується в освітньому е-середовищі із застосуванням онлайн технологій. Організація навчання педагогів здійснюється в онлайн режимі (синхронно або асинхронно), при проходженні даного курсу здійснюється практико-орієнтований підхід до навчання. Під час занять слухачі виконують завдання, тести, залишають повідомлення в форумах, використовують електронну пошту для навчальної взаємодії. Також, на заняттях слухачі: знайомляться з технічними можливостями роботи онлайн сервісів; беруть участь в дискусії: висловлюються, інтерпретують, запитують; працюють як індивідуально, так і в групах; моделюють онлайн взаємодію, виступаючи в ролі учня і вчителя; виконують практичні та проектні роботи.

Слухачі самостійно працюють з навчальними матеріалами: знайомляться з обов'язковою і додатковою літературою, виконують практичні та проектні роботи.

Використовуючи Інтернет, слухачі знаходяться в постійному контакті один з одним і з викладачем: ставлять запитання викладачу/тьютору і один одному в форумах, здають виконані роботи, діляться власним практичним досвідом, в тому числі знайомлять інших зі своєї методичною або навчальною діяльністю в мережі Інтернет, публікуючи в форумах посилання.

Викладач/тьютор навчального курсу: відповідає на запитання, інформує слухачів про проходження окремих модулів і курсу в цілому, підтримує дискусію в форумах – спонукає слухачів висловлюватися і реагувати на висловлювання один одного, проводить індивідуальні та колективні консультації в режимі телеконференцій.

Умовою отримання заліку та сертифікату про успішне завершення курсу є виконання та захист залікової проектної роботи по кожному модулю окремо. Зміст залікової роботи: розробка проектних завдань з предмету з використанням освоєних технологій, планування діяльності учнів при виконанні міні-проекту.

Зміст програми

Курс загальним обсягом 108 години складається з тематичних модулів:

Модуль 1. Технології навчання сучасного педагога. (36 год.)

Модуль 2. Організація спільної навчальної онлайн взаємодії. (36 год.)

Модуль 3. Методи організації проектної діяльності онлайн. (36 год.)

Тематичне планування
Модуль 1. Технології навчання сучасного педагога.

№ з/п	Тема	Кількість годин – 36		
		теорія	практика	залік/проект
1.	Вступ. Знайомство зі структурою курсу Практична робота: заповнення особистої сторінки слухача курсів. Дискусія на форумі.	1	4	
2.	Онлайн технології як форма взаємодії в освітньому середовищі. Загальні принципи подання інформації в Інтернеті. Безпека та Інтернет. Вивчення опцій і можливостей використання G+. Створення онлайн спільноти. Додавання повідомлень, посилань, коментарів. Додавання медіа та інших елементів. Практична робота: реєстрація в G+, створення діючої онлайн спільноти з розміщенням посилання на адресу спільноти.	1	14	
3.	Організація навчальної взаємодії в онлайн спільноті. Сервіс GoogleКалендар і його можливості. Планування навчальної взаємодії на сервісі GoogleКалендар. Спільне планування освітніх заходів. Практична робота: створення GoogleКалендар «Домашні завдання», створення розкладу уроків. Дискусія на форумі.	1	14	
4.	Залік. Умова – виконання всіх практичних завдань.			1

Модуль 2. Організація спільної навчальної онлайн взаємодії.

№ з/п	Тема	Кількість годин – 36		
		теорія	практика	залік/проект
1.	Вступ. Організація і підготовка онлайн занять. Загальні рекомендації. Організація робочого місця педагога і учня. Попередня підготовка до онлайн заняття: особливості сценарію онлайн заняття, орієнтовна структура заняття. Практична робота: створення сценарію уроку, вирішення педагогічних ситуацій. Заповнення форуму.	2	4	
2.	Програми для організації освітніх онлайн занять. Знайомство з програмою відеоконференції Google Hangouts. Практична робота: запланувати відеозустріч з використанням Hangouts в онлайн спільноті G+ та надіслати запрошення викладачу/тьютору	1	12	
3.	Освоєння способів онлайн взаємодії за допомогою сервісу Google Hangouts. Методи і прийоми навчання з використанням Google Hangouts. Практична робота: організація відеоконференції (відеозапис). Заповнення форуму.	2	14	
4.	Залік. Умова – виконання всіх практичних завдань.			1

Модуль 3. Методи організації проектної діяльності онлайн.

№ з/п	Тема	Кількість годин – 36		
		теорія	практика	залік/проект
1.	Вступ. Роль і місце проектного методу навчання в освітньому процесі. Організація проектної діяльності. Знайомство з основними підходами до організації онлайн проекту.	2	1	
2.	Проектна діяльність з використанням онлайн сервісів. Огляд ресурсів виду «сайт», існуючих в мережі Інтернет різної спрямованості: сайт-портфолію учня, сайт класу, сайт класного керівника, сайт школи тощо. Практична робота: Створення Сайту-проекту з використанням GoogleSites.	1	16	
3.	Онлайн взаємодія учасників навчальної проектної діяльності. Значення мережевої взаємодії учасників проектної діяльності. Моделі мережевого взаємодії учасників проектної діяльності. Способи вирішення основних протиріч і проблем, що виникають при мережевій взаємодії учасників проектної діяльності. Практична робота: Заповнення форуму.	1	14	
4.	Залік. Умова – виконання всіх практичних завдань.			1

Д 5. Фрагменти навчальних модулів освітнього-розвивального середовища

Модуль 1	
Технології навчання сучасного педагога	
 Інформація про модуль	ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ БЛОК
 Мета, очікувані результати, особливості організації навчання	
 Лекційні матеріали	НАВЧАЛЬНІ МАТЕРІАЛИ: ВІДЕОЛЕКЦІЇ+КОНСПЕКТИ ЛЕКЦІЙ
 Конспект лекцій	
 Відеолекції та інтерактивні матеріали	
 Список джерел та додаткових матеріалів	
 Практична робота	
 Поточне тестування	ТЕСТУВАННЯ - САМОКОНТРОЛЬ
 Підсумкове тестування	
 Форум	
 Форум - Завдання "Інструменти та технології навчання в електронному середовищі" (з досвіду)	ДИСКУСІЯ НА ФОРУМІ
 Вимоги до есе	
 Вимоги до рецензії (взаєморецензування)	
 Вимоги до оцінювання (взаємооцінювання)	
Додаткова література та матеріали	

Фрагмент змісту навчання першого модуля в е-середовищі

ІНФОРМАЦІЯ ПРО МОДУЛЬ	
ОНЛАЙН РОБОТА	
1. Перегляд лекційних матеріалів (відеолекції, конспекти лекцій)	
2. Опрацювання літератури	
3. Поточне тестування по модулю	
4. Виконання практичної роботи	
5. Написання есе в електронному середовищі "Інструменти та технології навчання в електронному середовищі" (з досвіду)	
6. Ознайомлення з вимогами до написання есе, рецензування та оцінювання роботи колег	
7. Рецензування есе колег	
8. Відповіді на запитання та коментарі до власного есе	
9. Підсумкове тестування по модулю	

Зміст «Інформація по модулю» е-середовища навчання

Поточне тестування по модулю «Що я знаю про Диск Google»

Перш, ніж пройти опитування, прочитайте наші побажання при заповненні даної форми.

1. Уважно прочитайте питання.
2. Перевірте правильність записаних Вами даних
3. Не пропускайте питання, інакше форма визначить помилку.
4. В кінці заповнення форми натисніть кнопку Готово/Надіслати.

*Обов'язкове поле

□	Запитання 1	1 бал (-ів)
<p>Google Drive - хмарне сховище даних, що дозволяє користувачам *</p> <p>☐ зберігати свої дані на серверах в хмарі і ділитися ними з іншими користувачами в Інтернеті</p> <p>☐ тільки зберігати свої дані на серверах в хмарі</p> <p>☐ тільки ділитися даними з іншими користувачами в Інтернеті</p>		
□	Запитання 2	5 бал (-ів)
<p>Чи потрібна реєстрація для створення і використання Google Drive *</p>		

Фрагмент змісту поточного тестування першого модуля

Практична робота

□	Завдання 1	10 бал (-ів)
<p>Сформулюйте особливості використання мережі Інтернет для розвитку особистості дитини, оформивши пам'ятку для батьків в GoogleДокументи. Посилання розмістіть у відповідне поле таблиці самоконтролю виконання навчальних завдань та вкладеним файлом до завдання</p>		

Фрагмент змісту практичного завдання першого модуля

Модуль 2	
Організація спільної навчальної онлайн взаємодії	
	Інформація про модуль
	Мета, очікувані результати, особливості організації навчання
Лекційні матеріали	
	Конспект лекцій
	Відеолекції та інтерактивні матеріали
	Практична робота
	Список джерел та додаткових матеріалів
	Поточне тестування
	Підсумкове тестування
	Форум - Завдання: з іншими учасниками курсу обговорити найбільші проблеми вчителів, пов'язані з плануванням часу та запропонований тьютором фільм, в якому розглядається проблема планування часу.
	Вимоги до есе
	Вимоги до рецензії (взаєморецензування)
	Вимоги до оцінювання (взаємооцінювання)
	Додаткова література та матеріали

Фрагмент змісту навчання другого модуля в е-середовищі

Модуль 3	
Методи організації проектної діяльності онлайн	
	Інформація про модуль
	Мета, очікувані результати, особливості організації навчання
Лекційні матеріали	
	Конспект лекцій
	Відеолекції та інтерактивні матеріали
	Практична робота
	Список джерел та додаткових матеріалів
	Поточне тестування
	Підсумкове тестування
	Форум - Завдання "Онлайн технології для проектної діяльності: проблеми та шляхи вирішення у Вашій школі"
	Вимоги до есе
	Вимоги до рецензії (взаєморецензування)
	Вимоги до оцінювання (взаємооцінювання)
	Додаткова література та матеріали

Фрагмент змісту навчання третього модуля в е-середовищі

Д 6. Взаємодія в електронному середовищі

Взаємокоментування (ВК) – елемент вільної дискусії з проблемного чи творчого завдання (ситуації).

ВК застосовується в завданнях до яких складно сформулювати чіткі критерії оцінки.

ВК передбачає висловлювання власної думки у вільній формі (рекомендацій, побажань, міркувань з теми або спростування гіпотези тощо).

ВК передбачає обов'язкову відповідь автору коментаря.

Взаєморецензування (ВР) – аргументований (не односкладний) коментар на основі заданих критеріїв до завдання (роботи).

ВР передбачає обов'язкову відповідь автору рецензії.

Взаємооцінювання (ВО) – виставлення балів у відповідності із запропонованими рубриками оцінювання.

Відповідь при ВО можлива, але не обов'язкова.

Д 7. Форма з критеріями для взаємооцінювання освітнього ресурсу

Експертиза електронного освітнього ресурсу (взаємооцінювання)

Терміни виконання: немає дати виконання

Бали: 15

Надсилання: поле для введення тексту або url-адреси електронного освітнього ресурсу

Завдання:

1) Відправити посилання на створений освітній електронний ресурс

2) Оцінити роботи колег. Роботи для оцінювання система обирає автоматично.

Інформація про оцінку робіт надійде на електронну пошту.

Максимальний бал за роботу 15. Критерії оцінювання розподілено на 4 категорії.

Оцінка електронного ресурсу	
Критерії	Бали
Інформаційний блок переглянути повний опис	5,0
Створення освітнього ресурсу (веб-сайту) переглянути повний опис	5,0
Контролюючий блок переглянути повний опис	3,0
Бонусні бали переглянути повний опис	2,0
	Всього балів: 15,0

Д 8. Шерінг-щоденник саморефлексії навчання (https://1drv.ms/o/s!Aq-JJopFSFWzhW8Okh9YFF-fL3r_)

OneDrive | Шерінг-щоденник | Редагувати блокнот | Друк | Спільний доступ | Довідка

Блокноти | Шукати на сторінці (Ctrl F)

Основи роботи | Поняття "шерінг"

Правила роботи з шерінг-щоденником

Орієнтовна структура щоденника

★ *Шановні колеги!*

★ Ми з вами починаємо освітню навчальну і творчу подорож з використанням можливостей ІКТ.

★ Структура щоденника відповідає кількості етапів, модулів та днів навчання.

Кожний учасник створює та підписує *Розділ* своїм прізвищем, ім'ям, по батькові

В розділі створює *сторінки*:

- реальна дата, самоконтроль
- реальна дата, підсумок дня

Під розділом *Основи роботи* подано приклад

Д 9. Індивідуальна карта розвитку інформаційно-комунікаційної мобільності педагога

1. Прізвище І.П. _____
2. Освіта _____
3. Спеціалізація _____
4. Підвищення кваліфікації:

Назва установи	Термін	Вид курсів (очні, дистанційні, навчальні тренінги та ін.).
1.		
2.		
3.		
.....		

5. Участь в онлайн конференціях, вебінарах та інших освітніх заходах:

Тематика конференції	Дата проведення	Власна участь (учасник, організатор, доповідач та ін..)
....		

6. Професійні відзнаки, нагороди:

Вид відзнаки	Де, коли і ким видана

7. Самооцінка розвитку ІКМ

Якості	Якості які розвинені найкраще	Якості які потребують розвитку	Шляхи (методи) розвитку

Саморекомендації _____

8. Самоаналіз професійних досягнень з використанням можливостей ІКТ:

Професійний період (рік або стаж)	Опис досягнень

9. Планування професійних цілей

№	Кроки планування цілей	Формулювання кроків		
	Аналіз цілі	Динаміка зміни цілей		
1.	Чого я хочу саме зараз?			
2.	Я хочу, щоб через 3 місяці я досяг наступної цілі			
3.	Чого я хочу через рік?			
4.	Чого я хочу через 5 років?			
5.	Яка найбільш важлива для мене ціль серед перелічених?			
6.	Чому саме ця ціль є важлива для мене?			
7.	Які ще питання важливі для мене зараз?			
	Формулювання цілі			
8.	Сформулюйте ціль			
9.	Її значимість для мене			
10.	Що буде якщо я не досягну цілі?			
11.	Від чого потрібно відмовитися для досягнення цілі?			

10. Аналіз розв'язання професійних проблем (завдань) в освітньому середовищі

№	У чому суть проблеми ?	В чому утруднення вирішення проблеми?	Ресурси (засоби) вирішенн я проблеми	Яким я бачу результат вирішення проблеми?	Ознаки вирішення проблеми
1.					
2.					
3.					

Додаток Е

Е 1. Систематизація та обробка показників експериментальних та контрольної груп в програмі SPSS

констат_ІІТ_1_зріз.sav - SPSS Редактор даних

Файл Редагувати Огляд Даних Змінити Аналіз Візуалізація Средства Око Помощь

1 : статк 3

	стак	категорія	освіта	сфера діяльності	стать	вік	територіальна приналежність	ставлення до комп'ютера	обмін інформацією	тип онлайн-учня	комунікації електронною поштою	комунікації електронною поштою	комунікації форумом	комунікації скайпом	комунікації блогами	комунікації вебінарами	створення інструкцій
1	3	3	2	1	1	3	2	3	2	3	2	3	1	1	3	1	
2	3	3	2	1	1	2	1	3	2	3	2	3	2	2	3	2	
3	2	2	2	4	1	2	1	3	2	4	3	3	1	1	1	1	
4	2	1	2	4	1	3	1	3	2	4	2	2	1	2	1	2	
5	1	1	1	4	1	1	1	3	2	4	3	2	1	2	2	2	
6	3	4	2	3	1	3	1	3	2	4	3	2	2	3	3	3	
7	3	5	2	1	1	2	1	3	2	4	3	2	2	3	2	3	
8	3	5	2	1	1	3	2	3	2	4	3	2	2	2	2	2	
9	3	4	2	3	1	4	1	3	2	3	3	1	3	3	2	3	
10	3	5	2	2	2	4	2	3	1	2	1	1	1	1	1	1	
11	3	4	2	1	1	3	2	3	2	3	1	1	1	3	1	3	
12	3	5	2	1	1	4	2	3	2	3	1	1	1	1	1	2	
13	1	1	2	2	2	1	2	3	2	4	2	1	1	1	1	1	
14	2	2	2	4	1	3	1	3	2	4	1	1	2	1	2	1	
15	2	2	2	2	2	2	2	3	1	3	1	1	1	1	1	1	
16	1	1	1	4	1	1	1	2	2	3	2	3	1	2	1	1	
17	1	1	2	4	1	3	1	2	2	3	2	2	1	1	1	1	
18	3	5	2	1	1	3	1	2	2	3	3	2	2	2	2	1	
19	3	3	2	3	1	2	1	2	4	2	2	2	2	1	1	2	
20	3	3	2	3	1	2	1	2	2	4	3	1	2	2	2	2	
21	3	3	2	1	1	2	2	2	2	3	2	1	1	2	1	2	
22	2	2	2	3	1	2	1	2	2	3	3	1	1	1	1	1	
23	3	5	2	1	1	3	2	2	2	4	3	1	1	2	2	1	
24	3	1	1	2	2	4	2	1	1	3	1	1	1	1	1	1	
25	1	2	2	2	2	1	1	1	2	3	1	1	1	1	1	1	

Контрольна група

1 група спеціалістів.sav - SPSS Редактор даних

Файл Редагувати Огляд Даних Змінити Аналіз Візуалізація Средства Око Помощь

1 : статк 2

	стак	категорія	освіта	сфера діяльності	стать	вік	територіальна приналежність	ставлення до комп'ютера	обмін інформацією	тип онлайн-учня	комунікації електронною поштою	комунікації електронною поштою	комунікації форумом	комунікації скайпом	комунікації блогами	комунікації вебінарами	створення інструкцій
1	2	1	2	4	1	3	1	3	2	4	2	2	1	2	1	2	
2	1	1	1	4	1	1	1	3	2	4	3	2	1	2	2	2	
3	1	1	2	4	1	1	1	3	2	3	2	2	1	1	1	1	
4	1	1	2	2	2	1	2	3	2	4	2	1	1	1	1	1	
5	2	1	2	2	2	1	1	3	2	3	3	1	2	3	1	1	
6	1	1	1	4	1	1	1	2	2	3	2	3	1	2	1	1	
7	1	1	2	4	1	3	1	2	2	3	2	2	1	1	1	1	
8	2	1	2	4	1	1	1	1	2	3	2	2	1	2	1	1	
9	2	1	2	4	1	4	2	2	2	3	2	2	1	2	2	1	
10	1	1	2	4	1	1	1	2	1	4	2	2	1	1	1	1	
11	1	1	1	4	1	1	2	1	2	3	2	1	1	1	1	1	
12	3	1	1	2	2	4	2	1	1	3	1	1	1	1	1	1	

Експериментальна група 1 (кваліфікаційна категорія «спеціалісти»)

2 група ІІ та І категорій.sav - SPSS Редактор даних

Файл Редагувати Огляд Даних Змінити Аналіз Візуалізація Средства Око Помощь

32 : комунікації_скайп

	стак	категорія	освіта	сфера діяльності	стать	вік	територіальна приналежність	ставлення до комп'ютера	обмін інформацією	тип онлайн-учня	комунікації електронною поштою	комунікації електронною поштою	комунікації форумом	комунікації скайпом	комунікації блогами	комунікації вебінарами	створення інструкцій
1	3	3	2	1	1	2	1	3	2	3	2	3	2	2	3	2	
2	2	3	2	1	1	1	1	2	2	3	2	3	2	1	2	2	
3	3	3	2	1	1	2	2	2	2	3	2	1	1	2	1	2	
4	3	3	2	1	1	2	1	2	2	2	3	2	1	2	1	2	
5	2	2	2	4	1	3	1	3	2	4	1	1	2	1	2	1	
6	2	2	2	2	2	2	1	3	1	3	1	1	1	1	1	1	
7	1	3	2	3	1	2	1	2	1	4	3	1	2	1	2	2	
8	2	2	2	4	1	2	1	3	2	4	3	3	1	1	1	1	
9	3	2	2	2	2	2	2	2	1	2	3	1	1	1	1	1	

Експериментальна група 2 (кваліфікаційна категорія перша та друга)

3 група вища та звання.sav - SPSS Редактор даних

Файл Редагувати Огляд Даних Змінити Аналіз Візуалізація Средства Око Помощь

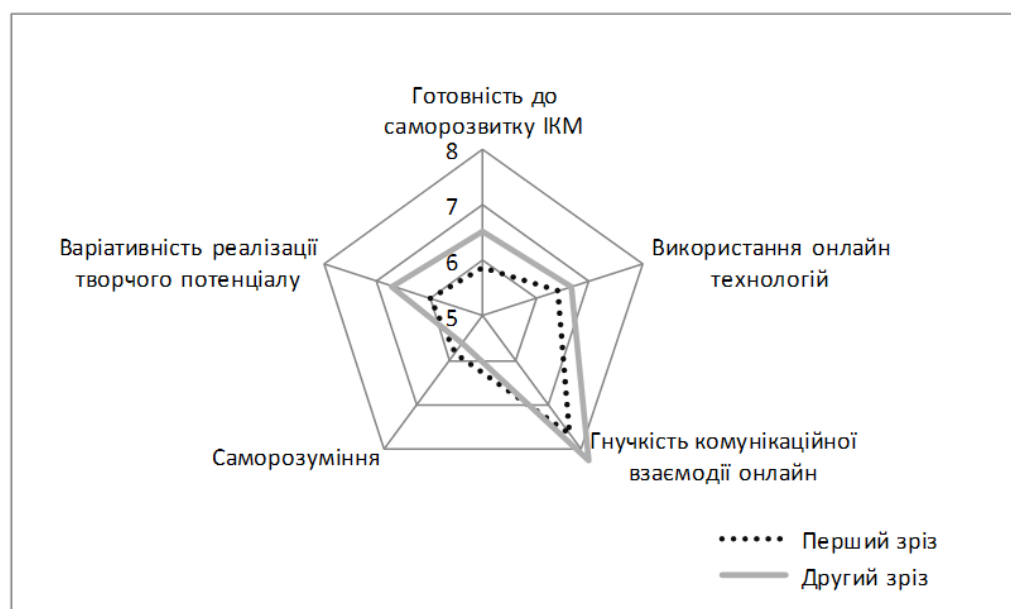
30 : комунікації_скайп

	стак	категорія	освіта	сфера діяльності	стать	вік	територіальна приналежність	ставлення до комп'ютера	обмін інформацією	тип онлайн-учня	комунікації електронною поштою	комунікації електронною поштою	комунікації форумом	комунікації скайпом	комунікації блогами	комунікації вебінарами	створення інструкцій
1	3	5	2	1	1	3	2	3	2	4	3	2	1	1	2	1	
2	3	4	2	3	1	4	1	3	2	3	3	1	3	3	2	3	
3	3	5	2	1	1	3	1	2	2	3	3	2	2	2	2	1	
4	3	4	2	3	1	3	1	3	2	4	3	2	2	3	3	3	
5	3	4	2	3	1	3	1	3	2	3	3	3	1	1	1	1	
6	3	4	2	2	1	4	1	3	2	4	3	2	1	1	1	1	
7	3	5	2	1	1	3	1	3	2	4	3	3	2	2	3	2	
8	3	4	2	3	1	2	1	3	2	4	3	3	1	2	2	3	
9	3	5	2	1	1	4	3	2	3	4	3	3	2	1	1	1	
10	3	4	2	1	1	2	2	2	3	2	2	2	1	2	2	1	

Експериментальна група 3 (кваліфікаційна категорія вища та педагоги з педагогічним званням)

Е 2. Зміни середніх значень показників розвитку ІКМ учасників експериментальної групи 1 (кваліфікаційна категорія «спеціаліст») (%)

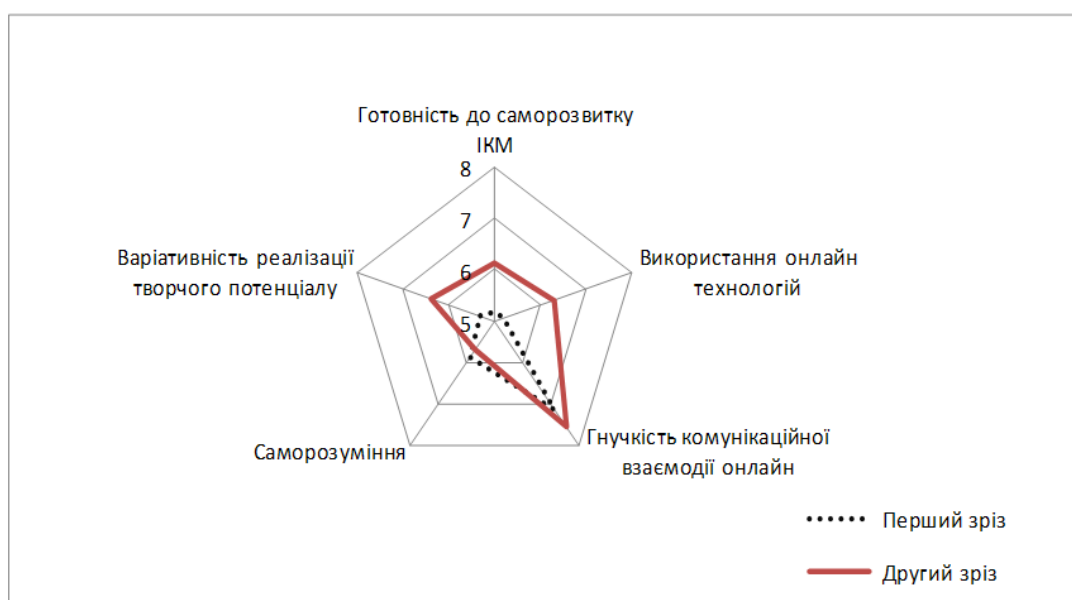
Рівні	Групи	Показники									
		Я-навчаюсь				Я-аналізую				Я-взаємодію	
		1 зріз		2 зріз		1 зріз		2 зріз		1 зріз	2 зріз
		Гнучкість комунікаційної взаємодії онлайн	Саморозуміння	Гнучкість комунікаційної взаємодії онлайн	Саморозуміння	Використання онлайн технологій	Варіативність реалізації творч потенціалу	Використання онлайн технологій	Варіативність реалізації творчого потенціалу	Готовн до саморозв ІКМ	Готовн до саморозв ІКМ
		%	%	%	%	%	%	%	%	%	%
високий	ЕГ1	8,3	16,7	18,5	16,2	8,4	25,0	18,7	36,2	33,4	43,7
середній	ЕГ1	58,3	33,4	68,7	35,4	41,6	58,3	52,5	66,7	25,0	38,6
низький	ЕГ1	33,4	50,0	43,8	59,2	50,0	16,7	59,9	26,8	41,6	56,8

Динаміка розвитку показників інформаційно-комунікаційної мобільності в ЕГ 1

Е 3. Зміни середніх значень показників розвитку ІКМ учасників експериментальної групи 2 (кваліфікаційна категорія І та ІІ) (%)

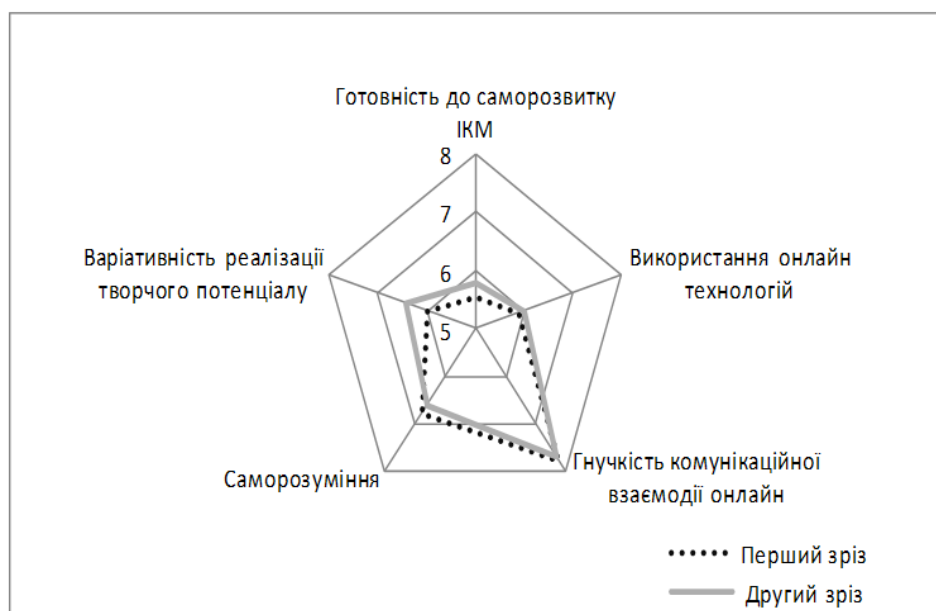
Рівні	Групи	Показники									
		Я-навчаюсь				Я-аналізую				Я-взаємодію	
		1 зріз		2 зріз		1 зріз		2 зріз		1 зріз	2 зріз
		Гнучкість комунікаційної взаємодії онлайн	Саморозуміння	Гнучкість комунікаційної взаємодії онлайн	Саморозуміння	Використання онлайн технологій	Варіативність реалізації творч. потенціалу	Використання онлайн технологій	Варіативність реалізації творчого потенціалу	Готовн до саморозв ІКМ	Готовн до саморозв ІКМ
		%	%	%	%	%	%	%	%	%	%
високий	ЕГ2	41,6	16,7	52,6	13,1	41,6	8,3	55,7	24,3	16,7	29,6
середній	ЕГ2	16,7	33,4	29,6	35,6	8,3	41,6	18,3	56,2	50,0	64,8
низький	ЕГ2	41,6	50,0	59,7	59,7	50,0	50,0	57,8	59,9	33,4	48,1

Динаміка розвитку показників інформаційно-комунікаційної мобільності ЕГ 2

Е 4. Зміни середніх значень показників розвитку ІКМ учасників експериментальної групи 3 (кваліфікаційна категорія «вища» та «педагогічне звання») (%)

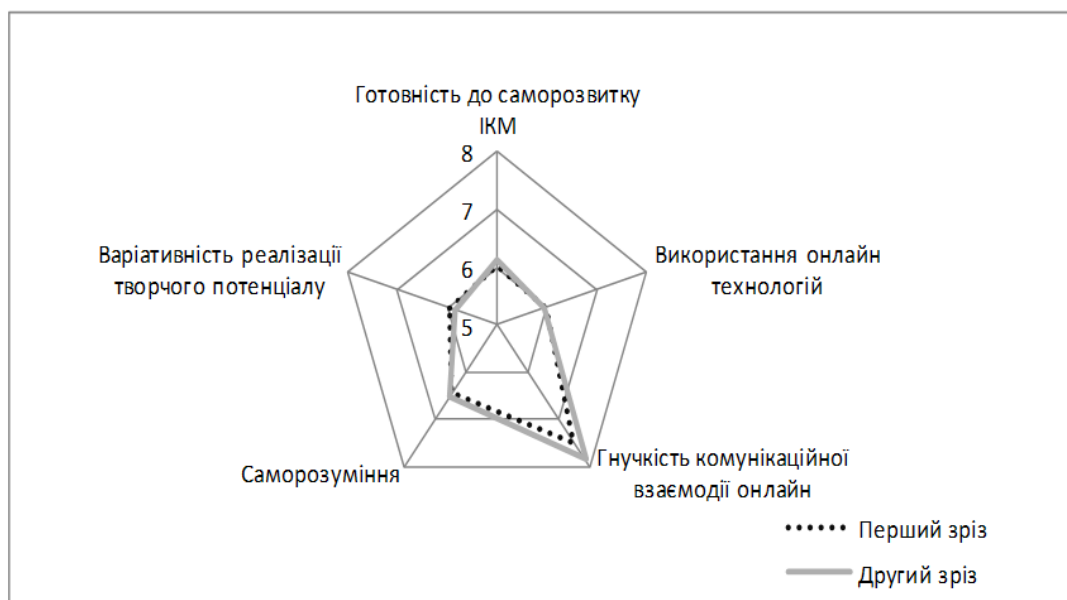
Рівні	Групи	Показники									
		Я-навчаюсь				Я-аналізую				Я-взаємодію	
		1 зріз		2 зріз		1 зріз		2 зріз		1 зріз	2 зріз
		Гнучкість комунікаційної взаємодії онлайн	Саморозуміння	Гнучкість комунікаційної взаємодії онлайн	Саморозуміння	Використання онлайн технологій	Варіативність реалізації творч. потенціалу	Використання онлайн технологій	Варіативність реалізації творчого потенціалу	Готовн до саморозв ІКМ	Готовн до саморозв ІКМ
		%	%	%	%	%	%	%	%	%	%
високий	ЕГ3	33,4	25,0	39,9	22,5	8,3	8,3	27,3	22,5	29,1	39,5
середній	ЕГ3	8,3	25,0	19,5	25,6	58,3	66,7	69,8	76,6	37,5	49,5
низький	ЕГ3	58,3	50,0	69,7	69,4	33,4	25,0	43,9	38,7	33,4	47,4

Динаміка розвитку показників інформаційно-комунікаційної мобільності ЕГ 3

Е 5. Зміни середніх значень показників розвитку ІКМ учасників контрольної групи (%)

Рівні	Групи	Показники									
		Я-навчаюсь				Я-аналізую				Я-взаємодію	
		1 зріз		2 зріз		1 зріз		2 зріз		1 зріз	2 зріз
		Гнучкість комунікаційної взаємодії онлайн	Саморозуміння	Гнучкість комунікаційної взаємодії онлайн	Саморозуміння	Використання онлайн технологій	Варіативність реалізації творч. потенціалу	Використання онлайн технологій	Варіативність реалізації творчого потенціалу	Готовн до саморозв ІКМ	Готовн до саморозв ІКМ
		%	%	%	%	%	%	%	%	%	%
високий	КГ	16,0	8,0	17,1	9,7	4,0	8,0	4,7	7,8	28,0	29,5
середній	КГ	32,0	16,0	32,8	17,1	80,0	76,0	81,4	78,3	4,0	4,9
низький	КГ	52,0	76,0	64,6	86,8	16,0	16,0	29,1	27,8	17	18

Динаміка розвитку показників інформаційно-комунікаційної мобільності КГ

Е 6. Фрагменти вражень педагогів від процесу навчання

«Якщо бути відвертою, то палкого бажання брати участь у тренінгу в мене не було. Думаю, не кожен педагог впевнений у власному високому рівні володіння теоретичним матеріалом. Іншого разу не хочеться відвідувати такі заходи, щоб, «відкривши рота», не виглядати гірше за когось. Але на цих тренінгових заняттях я вперше змогла про це не думати й залишатися собою, вільно висловлювати власні думки, активно брала участь у дискусії. Тренер створив таку доброзичливу атмосферу, яка дала змогу розкрити власні потенційні можливості» (Олена Володимирівна).

«До відвідування тренінгових занять я мала досить поверхові знання з теорії та практики використання ІКТ, недооцінювала важливість роботи над собою в даному напрямку. А при виконанні різноманітних вправ, завдань, навчальних ситуацій я відчула задоволення від занурення в процес виявлення внутрішнього «Я», щире бажання довести всім, що я – справжній фахівець» (Катерина Степанівна).

«Вперше я подивилася з боку на себе, на власні професійні та життєві позиції й зрозуміла, що перегортання журналу «Початкова школа» та участь у педагогічній раді не робить учителя професіоналом. У мене виникло бажання розвинути в собі здатність до самооновлення та самовдосконалення, зокрема, у сфері ІКТ. Безумовну допомогу на шляху до себе я отримала на цих заняттях» (Валентина Олексіївна).

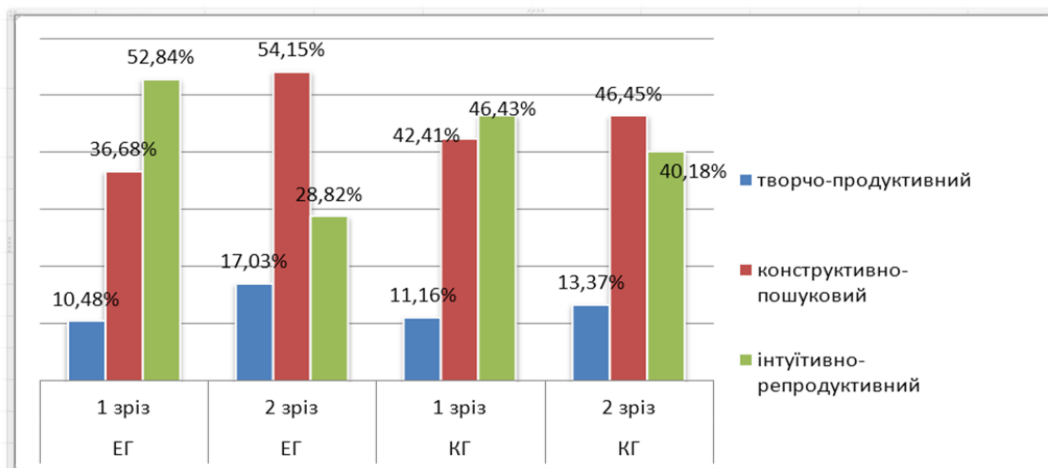
**Е 7. Узагальнені результати експериментального дослідження
розвитку інформаційно-комунікаційної мобільності педагога
до та після навчання (у %)**

Рівні	Групи	Показники									
		Я-навчаюсь				Я-аналізую				Я-взаємодію	
		1 зріз		2 зріз		1 зріз		2 зріз		1 зріз	2 зріз
		Гнучкість комунікаційна взаємодії онлайн	Саморозуміння	Гнучкість комунікаційна взаємодії онлайн	Саморозуміння	Використання онлайн технологій	Варіативність реалізації творч потенціалу	Використання онлайн технологій	Варіативність реалізації творчого потенціалу	Готовність до саморозвитку ІКМ	Готовність до саморозвитку ІКМ
		%	%	%	%	%	%	%	%	%	%
високий	ЕГ1	8,3	16,7	18,5	16,2	8,4	25,0	18,7	36,2	33,4	43,7
	ЕГ2	41,6	16,7	52,6	13,1	41,6	8,3	55,7	24,3	16,7	29,6
	ЕГ3	33,4	25,0	39,9	22,5	8,3	8,3	27,3	22,5	29,1	39,5
	КГ	16,0	8,0	17,1	9,7	4,0	8,0	4,7	7,8	28,0	29,5
середній	ЕГ1	58,3	33,4	68,7	35,4	41,6	58,3	52,5	66,7	25,0	38,6
	ЕГ2	16,7	33,4	29,6	35,6	8,3	41,6	18,3	56,2	50,0	64,8
	ЕГ3	8,3	25,0	19,5	25,6	58,3	66,7	69,8	76,6	37,5	49,5
	КГ	32,0	16,0	32,8	17,1	80,0	76,0	81,4	78,3	4,0	4,9
низький	ЕГ1	33,4	50,0	43,8	59,2	50,0	16,7	59,9	26,8	41,6	56,8
	ЕГ2	41,6	50,0	59,7	59,7	50,0	50,0	57,8	59,9	33,4	48,1
	ЕГ3	58,3	50,0	69,7	69,4	33,4	25,0	43,9	38,7	33,4	47,4
	КГ	52,0	76,0	64,6	86,8	16,0	16,0	29,1	27,8	17	18

Для експериментальних і контрольної групи характерне зростання показника високого та середнього рівнів соціально-діяльнісного компоненту «готовність до саморозвитку інформаційно-комунікаційної мобільності», що свідчить про підвищення позитивного ставлення до використання можливостей онлайн технологій у професійній діяльності та розвитку мотивації досягнення успіху. Зростання в експериментальних групах показників високого і середнього рівнів оцінно-рефлексивного компоненту «використання онлайн технологій», «варіативність реалізації творчого потенціалу» свідчить про те, що залучення педагогів до професійної взаємодії в розробленому освітньо-розвивальному середовищі забезпечує умови для реалізації творчого потенціалу.

Здійснений педагогічний експеримент демонструє позитивну динаміку рівнів розвитку ІКМ: в експериментальних і контрольній групах збільшилась кількість учителів творчо-продуктивного рівня (високого) (ЕГ – з 10,48% до 17,03% та КГ – з 11,16% до 13,39%), конструктивно-пошукового рівня (середнього) (ЕГ – з 36,68% до 54,15% та КГ – з 42,41% до 46,43%) та зменшилась кількість педагогів інтуїтивно-репродуктивного рівня (низького) у всіх групах експериментального дослідження (ЕГ – з 52,84% до 28,82% та КГ – з 46,43% до 40,18%), що унаочнено та представлено на рис. «Діаграма узагальнених даних розвитку рівнів ІКМ (%)».

Діаграма узагальнених даних розвитку рівнів ІКМ (%)

Рівні	Загальний показник							
	<i>ЕГ</i>				<i>КГ</i>			
	1 зріз		2 зріз		1 зріз		2 зріз	
	Кіль-ть осіб	%	Кіль-ть осіб	%	Кіль-ть осіб	%	Кіль-ть осіб	%
творчо-продуктивний	24	10,48	39	17,03	25	11,16	30	13,37
конструктивно-пошуковий	84	36,68	124	54,15	95	42,41	104	46,45
інтуїтивно-репродуктивний	121	52,84	66	28,82	104	46,43	90	40,18

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Фамілярська, Л.Л., 2011. Аналіз стану та перспективи інформатизації загальноосвітніх закладів Житомирської області. *Інформаційні технології і засоби навчання*, [online], №24. Доступно: www.goo.gl/rWx1mJ [23.06. 2017].
2. Фамілярська, Л.Л. та Запорожцева, Ю.С., 2012. Блог як середовище неперервного професійного розвитку вчителів англійської мови. *Інформаційні технології і засоби навчання*, [online], №2 (28). Доступно: www.goo.gl/fwXfwW [29.07. 2017].
3. Фамілярська, Л.Л., 2014. Мобільність як перспективна складова сучасного освітнього процесу. *Інформаційні технології і засоби навчання*, [online]. Том 41, №3, с.117-127. Доступно: www.goo.gl/B4XK1f [5.06. 2017].
4. Фамілярська, Л.Л. та Кльоц, Л.А., 2015. Практика використання хмарних технологій в методиці роботи педагога. «Науковий часопис» Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова, Серія 16. *Творча особистість учителя: проблеми теорії і практики*: збірник наукових праць. К.: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, №25(35), с.144-148.
5. Фамілярська, Л.Л., 2015. Організація освітнього середовища післядипломної педагогічної освіти засобами хмарних сервісів Google. *Інформатика та інформаційні технології в навчальних закладах*, №5-6. Київ: Вид. «Світоч». с.38-44.
6. Фамілярська, Л.Л., 2016. Дослідження розвитку компонентів інформаційно-комунікаційної мобільності педагога в післядипломній освіті. *Педагогічні науки: збірник наукових праць*, № 70. Херсон: ХДУ. с.100-105.
7. Фамілярська, Л.Л., 2016. Мобільність сучасного вчителя: теоретико-методологічний аспект. *Педагогічний процес: теорія і практика*, Вип. 4. Київ: ТОВ «Едельвейс». с.16-21.
8. Фамілярська, Л.Л., 2016. Методика розвитку інформаційно-комунікаційної мобільності педагога в освітньому середовищі післядипломної освіти. *Нові технології навчання: наук.-метод. зб.*, №89. Київ: ПП «Рута». с.232-237.
9. Фамілярська, Л.Л., 2017. Особливості розвитку сучасного педагога в системі післядипломної освіти. *ScienceRise: Pedagogical Education*, №6(14). Харків: НВП ПП «Технологічний Центр». с.43-45.
10. Фамілярська, Л.Л., 2017. Особливості навчальної програми розвитку інформаційно-комунікаційної мобільності педагога в процесі підвищення кваліфікації. *Modern Science – Moderní věda*, № 3. Hlavní kancelář: Rybná. с.83-89.

Опубліковані праці апробаційного характеру:

11. Фамілярська, Л.Л., 2014. Розвиток мобільності педагога в післядипломній освіті. *Наука в інформаційному просторі*: тези доп. X Міжнародної наук.-практ. конф. Дніпропетровськ: Біла К.О. с.29-32.
12. Фамілярська, Л.Л., 2015. Інформаційно-комунікаційна мобільність як педагогічна категорія. *Андрагогічний вісник* [online], № 6. Доступно: <http://journals.uran.ua/index.php/wissn025> [23.10. 2015].
13. Фамілярська, Л.Л., 2015. Е-середовище навчання закладу післядипломної педагогічної освіти. *Актуальні проблеми професійної орієнтації та професійного навчання населення у контексті подолання кризи ринку праці*: тези доп. VIII Міжнародної наук.-практ. конф.

Київ: ІПК ДСЗУ. с.335-340.

14. Фамілярська, Л.Л., 2016. Компонентна структура поняття «інформаційно-комунікаційна мобільність педагога». *Український психолого-педагогічний науковий збірник*, №8(08). Львів: ГО «Львівська педагогічна спільнота». с.169-175.
15. Фамілярська, Л.Л., 2016. Моделювання процесу розвитку інформаційно-комунікаційної мобільності педагога у післядипломній освіті. *Фактори розвитку педагогіки і психології в ХІ столітті*: тези доп. міжнародної наук.-практ. конф. Харків: Східноукраїнська організація «Центр педагогічних досліджень». с.48-52.
16. Фамілярська, Л.Л., 2016. Змістова характеристика когнітивно-особистісного компоненту інформаційно-комунікаційної мобільності педагога. *Дослідження різних напрямків розвитку психології та педагогіки*: тези доп. міжнародної наук.-практ. конф. Одеса: ГО «Південна фундація педагогіки». с.59-64.
17. Фамілярська, Л.Л., 2016. Ресурси відкритого освітнього середовища післядипломної педагогічної освіти. *Відкрите освітнє е-середовище сучасного університету*: науковий збірник матеріалів ІІ Міжнародної науково-практичної конференції. Київ: Вид-во Університету імені Бориса Грінченка. с.251-264.
18. Фамілярська, Л.Л., 2017. Навчання сучасного педагога у післядипломній освіті. *International scientific and practical conference «Strategy of Quality in Industry and Education»*: Conference Proceedings. Varna, Bulgaria. p.280-284.
19. Фамілярська, Л.Л., 2017. Особливості розвитку педагога в системі неперервної освіти. *Innovations and modern technology in the educational system: contribution of Poland and Ukraine*: Proceedings International scientific and practical conference. Sandomierz. p.136-140.
20. Фамілярська, Л.Л., 2017. Практичні аспекти використання інформаційно- комунікаційних технологій у процесі підвищення кваліфікації. *Збірник конкурсних робіт за підсумками проведення конкурсу на кращу випускну роботу слухачів курсів підвищення кваліфікації у 2015–2016 роках*. Київ: ЦППО ДВНЗ «Університет менеджменту освіти». с.33-53.

Навчально-методичні матеріали

21. Фамілярська, Л.Л., 2013. *Створення інформаційно-освітнього середовища навчального закладу на Google Sites*: методичний посібник. Житомир: Житомирський ОППО.
22. Фамілярська, Л.Л., 2017. *Методичні основи розвитку інформаційно-комунікаційної мобільності педагога*: науково-методичні матеріали, Ч. 1. Житомир: КЗ «ЖОППО» ЖОР.
23. Фамілярська, Л.Л., 2017. *Діагностичний інструментарій розвитку інформаційно-комунікаційної мобільності педагога*: науково-методичні матеріали, Ч. 2. Житомир: КЗ «ЖОППО» ЖОР.